זה השער לה' צדיקים יבאו בו

ספר

ברכת הארץ

והוא חלק שני מס' חיבת הארץ

כמעשהו בראשון כך מעשהו בשני

לקוטים יקרים אשר לקטתי ואספתי מספרי ראשונים ואחרונים חדשים גם ישנים מברכת וחיבת וקדושת ארץ ישראל ומגודל החיוב להחזיק את יושבי' עומלי תורה מתוך הדוחק ולהלהיב לב איש ישראל אשר יש לו די ספוקו לעלות ולראות ארץ מולדתינו אשר ממנו חוצבנו. גם לזכות את יושבי ארצנו וכל הבאים לישב שם איך להתנהג על אדמת הקודש.

גם נספחו מכתבים שונים מענין ארצינו הקדושה מצדיקים קדושי עליונים, ודינים מחודשים הגהוגים באה"ק.

אני הצעיר ברוך דוד הכהן מעיה"ק צפת תובב"א

נדפס

בעה"ק ירושלים תובב"א

שנת תרס"ד לפ"ק

בדפוס הרי"ד פרומקין הי"ו

ע"י העוסק במלאכת הקודש באמונה אלעזר מנחם גאלדבערג הי"ו.

אזהרה

הן איסור השגת גבול עפ"י דתוה"ק ידוע לכל, כי כל אדם יכול לאסור דבר שהוא שלו לזאת אזהרתי שלא להדפיס הספר הזה שנית בין בארץ בין בחו"ל בלתי רשותי או ב"כ ומובטח אני כי שארית ישראל לא יעשו עולה ותבא עליהם ברכת טוב.

אדרעססע :
Baruch David Kahane in SAFFED P[illegible]stina,
per Beiruth.

הסכמות

הרב הגאון הגדול הצדיק המפורסם נ"י ע"ה פ"ה מו"ה **חיים חזקי' מדיני** שליט"א, בעהמח"ס **שדי חמד** ר"מ ור"מ בעה"ק **חברון** ת"ו.

הן הובא לפני את ספר **"חבת הארץ"** אשר ליקט הרה"ח המופלג המפורסם מוה"ר **ברוך דוד הכהן** נ"י מגליל העליון בו אסף וקבץ על יד הרבה מאמרים מרז"ל ומספרי הראשונים והאחרונים אשר ישאו מדברם בשבח **"ארץ ישראל"** להלהיב לבות אחינו שבגולה הנפוצים בארץ לא להם המתנדבים בעם המעשים והעושים להחזיק ברק ישוב ארה"ק. ועתה הוסיף ידיים שניות מדברי סופרים בחלק שני לקוטי בתר לקוטי ושם יקרא לו **"ברכת הארץ"** ורוצה להעלותו על מכבש הדפוס, אשר ע"כ ידי תכון עמו ומהודע להוי שמאוד הוטב הדבר בעיני להפיצם על פני תבל לעורר לבות בני אדם שיתאמצו לפעול לטובת עניי ארה"ק ולתמוך שבתם בקודש פנימה, וראוי לאיש אשר אהבת ארה"ק מתנוסס בקרבו להביא את הברכה הזאת אל תוך ביתו ולקרות בו. למען ידע את גודל המצוה הקדושה ויבא לידי עשי' כאמז"ל ראי' מביאה לידי זכירה וזכירה לידי עשי' לטובת עניי ארה"ק, ובגין דא ימצא חיים וכבוד ויפיק רצון מה' ותחזינה עינינו בשוב ה' לציון ברחמים. דברי פי המדבר לכבוד ולתפארת ארה"ק ומצפה להרמת קרן ישראל ב"ב א"ס נ"ו, הבעה"ח ביום ב' כ"ג לחודש סיון שנת תרס"ד פעיה"ק חברון תובבא"ס.

הצב"י **חיים חזקיאו** מדיני
המכונה הח"ם הי"ו מח"ס
שדי חמד בה"י

הרב הגאון הגדול מעוז ומגדל נזר ישראל ותפארתו המפורסם באיים רחוקים שולשלתא דיחוסא מעוטר ביוחסין נשיא ואמרכל דארעא קדישא וכו' כקש"ת מו"ה **יצחק יהודא ליב סופר** שליט"א מכון שבתו בק"ק דראהביטש.

דראהאביטש יום כ"ג לחודש סיון שנת תרס"ד לפ"ק. שלומים מרובים כטל וכרביבים לכבוד ידידי הרב הגדול החסיד המופלג בתוי"ר יקר הערך מיחוסי כהונה, נשגב ומאוד נעלה כש"ת מו"ה **ברוך דוד הכהן** נ"י ממונה ומנהל לכולל גאליציען בעיה"ק צפת"ו!

אחדשו"ט באהבה. את נעימות יקרתו האיר נגד עיני במועדו, ובו אומר שרצונו להוציא לאור מהדורא תנינא מספר **"חיבת הארץ"** הנקוב בשמו **"ברכת הארץ"** ושואל ודורש מאתי להסכים על ידו. ובאתי בזה להשיב מפני הכבוד. הגם שלא הי' עוד לנגד עיני העלים לתרופה הקונטרסים מספר ברכת הארץ, אולם תמכתי יתדותי על חוקת חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, ובל"ס כמעשהו בראשון כן מעשהו בשני והנני מסכים לרצונו הטוב כי כוונתו רצוי' לחבב את ישוב אה"ק על כל יושבי תבל במאמרים ולקוטים מרבנים וגאוני ארץ צדיקים וקדושים אשר הי' בארץ הראשונים כמלאכים ולהלהיב את לבות בני אדם להיות נודרים ומנדבים לחזק ישוב אה"ק אשר היא באמת מצוה גדולה ורבה, ומסתמא כל איש אשר יראת ד' נוגע בלבו ואוהב תורה ולומדי' יביא הברכה הזאת אל ביתו ובגלל הדבר הזה ישאו כולם מאת ד' שפע ברכה והצלחה וחיים ושלום עד עולם, ונזכה כלנו יחד לראות במהרה באור הגאולה השלימה.

דברי המדבר בחיבת הקודש ובצדקת המחזיקים בה. הנני ידידו דושה"ט בלונ"ח ובאה"ר.

הק' **יצחק ליב סופר** בה"ג מהראש"ב זצ"ל.

התנצלות המלקט

הן אומר והן דברים יביע, והתנצלותיו יציע, מה ראה על ככה ומה אליו הגיע.

לדוד ברוך ה' צורי המלמד ידי לקרב אל המלאכה לעשות אותה, מלאכת נקי' וקלה, לרעות בגנים, וללקוט שושנים, אמרי פנינים ציצים ופרחים משדי תפוחים לקוטי יקרים מאירים לארץ ולדרים, מדבש ונופת מתוקים, מזהב ומפז נחמדים מספרים קדושים חדשים גם ישנים, ספרי ראשונים ואחרונים מספרי פרד"ס נלקטים, מחיבת ומברכת הארץ הקדושה גודל קדושתה וטוב חמדתה, ולהראות את יפיה, במחברת חיבת הארץ אשר הוצאתי לאור בעזה"י זה איזה שנים, ואודה ה' בכל לבב שמצאו חן בעיני ישרים ותמימים גם בעיני גדולים וצדיקים, ובעזה"י כולם נמכרו, ורבים נוהים אחריהם בחפש מחופש ולא נמצאו, והנה ידעתי גם ידעתי כי לא מחמת כי גבורתי וחכמתי עמדה לי ידוע לכל מך ערכי שלי פחות שבערכין ומיעוט ידיעתי וקוצר השגתי אין בי לא תורה ולא חכמה ולא אשען על בינתי, אך מלאכה היא ותשב"ר יכולים ללקט במאמרים ואני כהן המחזר בבית הגרנות ועוז בנפשי הרהבתי לנגד אנשים אשר יביטו יראו בי באמרם מי שם לך מי ביקש זאת מידך לעשות ספרים הרבה אין קץ. ואם אמנם שהצדק אתם אך שמתי פני כחלמיש כי מאת ה' היתה זאת וחסדו גבר עלי שנתן בלבי לעסוק במלאכת עבודה זאת לזכות רבים וכן שלמים ישרים ותמימים שנפקחו עיניהם לראות וידעו גודל קדושת הארץ גם בזה"ז בחורבנה, ומה טוב ומה נעים גורלי של המחזיק ידי עניי הצאן צאן קדשים אשר בארץ המה, לכן נדב לבם אותם להחזיק היושבים בקודש ולעזור איש את אחיו ואיש את קרובו ואיש את רעהו אשר להם משפט הגאולה, וגם על הכלל כולו יצאו אנשים רבים גומלי חסדים טובים באהבתם ובחמלתם להחזיק ידי אחיהם, ומחמת שראיתי כי גם רבים המה עם הארץ חדשים מקרוב באו שיצאו גם הם לפזר מאמרים ומכתבים שונים משבחים ואומרים טובה הארץ וזה פריה וגם בדפוס קבעו ושולחים לקצוי ארץ ואיים רחוקים לחלק ביעקב לעוררם לאהבת ציון בהצלחת זמניות לאמור לערי יהודה תבנינה, אבל לא מחשבתם מחשבתינו ולא דרכיהם דרכינו כי כל מטרת כוונתם בשבח המגיע לכספים לעבוד את האדמה לכל עבודה בשדה ובכרם ולבנות ערים לשבת וחושבים מחשבות לגדור את פרצות ארצינו הקדושה ולבנות הריסותיה באופני יתר הארצות, וברצונם לקבץ נדחי ישראל אך ילכו אחר ההבל ויהבלו והיא לא תצלח והכ' צווח ולא בכסף תגאלו. וכבר הופיעה רוה"ק בבית מדרשו של רבינו יהונתן בספרו אהבת יונתן וז"ל הכנס"י צוחה באלה ובשבועה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה נגד קיבוץ ישראל, באם שהכל נועדו יחדיו לילך לירושלים וכל האומות מסכימים אפ"ה צוחה שחלילה שתלך שמה כי הקץ סתום ואולי אין עתה הזמן האמיתי רק עת רצון לפי שעה והיום או מחר יחטאו ומוכרחים לגלות פעם שנית ח"ו ואחרון קשה מן הראשון ולכך בקשה שלא ילכו עד שתחפץ עכ"ל הזהב. משם בארה שהגאולה העתידה ב"ב לא תהי' ע"י אנשים כאלו הרוצים לעלות בחומה וידחקו את הקץ, ותורה ועבודה לא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלה במכתביהם ובמאמריהם, פני זקנים לא נהדרו המשימים לילות כימים רעבים גם צמאים ישישים ותשושים ואם ברצונם להרים קרן ישראל ודתם להקים משנתם ולעוררם מתרדמתם להשיבם על אדמתם הלא מהראוי ליתן משפט הבכורה לשקוד על דלתי התורה ולהחזיק ידי עומלי', ע"כ נתעוררתי עוד הפעם במחברת הזאת השנית לעורר את האנשים חובבי ציון לאמיתו הישרים בלבותם ודרכי עבודה בשדה מוזר בעיניהם כ"א בתורת ה' חפצם וכל מגמתם לאמץ ולחזק

ברכי

התנצלות המלקט

ברכי רבנן דשלהי בשבתם בקודש בארץ משען ומשענה ומקדישים עתותיהם לתורה ולתעודה, מתוך דוחק ועוני ולעזר וחולי, שיתעוררו אנשי לבב לעשות אגודות וחבורות לדאוג עבור החולים וזקנים אשר בארץ כי רבים המה, שוכבים על ערשותם, ואין לא' וכח מי שיחזיק אותם להקימם שילכו על משענתם, אשר לזאת חיוב ונכון על אחינו בני חו"ל בכל מקומות מושבותם בחצריהם ובטירותם שיקדישו ויפרישו מממונם נדבה ברוח נדיבה, חוץ מקבולת הצדקה הקבועה בבתי אחב"י לתקן באה"ק בתי חולים וסמי מרפא ורופאים מובהקים לפקח על האומללים האלה המתמוגגים ונמוקים, וביותר לקבוע ישיבות לומדי תורה ישיבה שיש בה סמיכה ואשרי איש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה להגדיל התורה ולהאדירה כי מה יעשו בני הנעורים אשר עול רחיים על צואריהם ואין במה להשתכר המון בה לא מלאו ריוח ועבודה בשדה לא יצליח, חלב משמני הארץ לזרים, לבי ארץ חנפה עלינו למחה ולא לברכה, ידי עמליה מוטטו טרפה לא ימצאו בה, ומה יעשה האומלל הזה וביותר מי שטפלי תלוי בו עוללים שאלו לחם ופורש אין להם והקומץ מעט מהחלוקה לא ישביע לשבור רעבונם בלחם לפי הטף, ובהגיע תור נערה ונערה לפרק הנשואין מאין יבוא עזרו בחו"ל אין לו מכיר שיפנה אליו לעזרה אין עוזר ואין סומך ואפס עצור ועזוב כמה הרפתקאות דעדו עליו עד כי ההכרח יאלצהו ללוות על החלוקה מנת חלקו ואם אין לו לשלם מוכרח לכתת רגליו לשוט בארצות ולשים לדרך פעמיו וישבע נדודים, וכאשר ילך כן יבא זו הוא שיבה זו היא ביאה אתיא ריקם כי מעט הכסף שקיבץ בזעת אפו ובחמת רוחו ובהלבנת פניו ובשפלות עלום חרדה שברה לבו יוצאים להוצאות הספינה ומרכבת הקיטור, והתורה שלמד בנעוריו מה תהא עליה ושכוח מעיקרו והשכחה מצויה ומי יורה דעה. ומי יבין שמועה, לא כן אם יקבעו ישיבות בארצות החיים אז יתרבה החכמה והמדע בארץ, כי אין תורה כתורת א"י כמבואר כ"פ בפנים, ולא יצטרך שום בעל תורה לצאת מן הקודש להיות גולה ומטולטל, קשה טלטולא דגברי כי הוא נע ונד ונבזה בעיני הבריות עלוב מכל אדם חרפתם מרובה ומתנתם מועטה ונפשם בהם תתעטף על בניו העזובים ולבו דואג עליהם. מי ינהלם על דגל התורה והעבודה, ע"כ אמרתי לעורר לבב אנשים שיתנו דעתם על כל הדברים אשר בזה החיבור מבוארים, ומי יתן והי' לבבם זה כל הימים אשר כח בהם להעמיד ארץ על מכונה וישימו עין השגחתם על הארץ הטובה להרים קרן התורה וזכות הרמבה"נ יגן עליהם כי יכולה הצדקה זאת לרחם, כאשר ראיתי בספר ע"פ דאגה בלב איש ישחנה ודרשו ז"ל ישיחנה לאחרים ומאן אחרים ר' מאיר ר"ל שיתנו צדקה עבור נשמת ר"מ וזכותו יגן עליו ויהי' ניצול מכל צרה. זאת היתה לי כונתי בזה החיבור, וכבר גליתי דעתי בהתנצלותי בהקדמת ס' חיבת הארץ שלא חברתי זאת לפני מביני מדע, כי אינם צריכים לדידי ולא לחבורי רק עבור אנשים המונים המוקפים בחבילי טרדין על המחיה ועל הכלכלה ואין תורתם אומנתם, עכ"פ בעת שישבותו ממסחרם ומלאכתם ועבודתם ויקראו עונג לנפשם בשבתות ובמועדים המה יראו גודל מעלת אה"ק ויתלהב לבם ויתעוררו לעשות טוב וחסד עם יושביה בכללות ובפרטות וטוב להם בזה ובבא, גם תועלת הוא למי שבא בשנים ולו די סיפוקו לעלות ולהתפרנס בכבוד יתעורר מאוד לשום לדרך פעמיו לעלות ולראות בהר הקודש ויקדיש אחרית ימיו באה"ק לתורה ולתעודה, ויהי' חלקו בחיים ועמלו לברכה ויגוע בשיבה טובה לאוי"ש, ויחי עוד לנצח בחיי נחת וטוב להם בארץ אשר ירשון. וגם גדולים וחקרי לב ימצאו נחת בהדפסת זה החיבור כי ימצאו דברים מחודשים המוזכרים מספרים יקרים וישנים מחכמי ספרדים גאונים וקדושים אשר לא נראו בעליל בארצותם וימצאו חפץ לבם וישמחו בשבח ארצינו הקדושה. גם הזמין השי"ת לידי מכתבים שונים מגאונים וצדיקים המה הגבורים

בשבח

התנצלות המלקט

בשבח הארץ מדברים ומלא ברכת ה' ביראה ואהבה יחד מלומדים וחברתי את האהל להיות אחד מיוחדים:
ועתה באתי בבקשה שלוחה לפני אחב"י אחי ורעי נדיבי עם אלקי אברהם ואחריהם כל ישרי לב קחו מזמרת הארץ בכליכם והביאו ברכה לבתיכם בכסף מלא ובעין יפה ובלב רחבה ברווח ולא בצמצום מנה אחת אפים, ואת אשר אכבד בחיבור זה ולאיש אשר אשלח לו יביט בעין חמלה על מלאכתי ועל טרחתי ועל הכסף אשר בא לידי בתורת הלואה והדפוס בארץ ביוקר והמשלוח לחו"ל דמי הדואר. ע"כ יהי נא אמרי לרצון לשלם במטבע למען יעלה בידי לשלם נשיי דמי הוצאת הדפוס כי רבה היא וצדקה תהי' לכם ובזכות ארה"ק נזכה לראות מהרה בנחמת ציון וירושלים ונזכה לעלות ברנה:

דברי הצעיר מצעירי כהונה

ברוך דוד הכהן כהנה יכונה

כו"ח פעיה"ק ירושלים תבנה ותכונן באמונה בבא"ס, ודירתי בעיה"ק צפת תובב"א.

שמות החתומים

בעיה"ק צפת תובב"א

ר' אלטיר קרעמיר
ר' אברהם זלאטקים
ר' אברהם דוד ווילנער
ר' אלעזר יעקב בהרב ר' יונה ז"ל
ר' אייזיק דוב פרייליכמאן מראזלי
ר' אברהם בהר"א שליט"א מסטרעטין
ר' אליעזר מצאנז
ר' אלעזר כ"ץ מלבוב
ר' ארי' ליב פראכטער ואשתו יענטע שני ספרים
הרב ר' אברהם חיים בעהמ"ח ס' ברכת הבית
ר' אברהם יוסף גאטמאן
ר' אברהם מטערנאויא
ר' אליעזר מארקוס מגלינא
ר' אלטיר ב"ר יעקב ממאסיעף
ר' ברוך כהן מרישא
ר' ברוך בהרב מנאוויטאניץ
ר' ברוך פוקסלער מבושטינא
ר' גדלי' קליין מדעש
ר' דוב בעריש ווילקאן מאושפצין
ר' דוד יהודא מגלאגוב
ר' זאלקא מלימינאב
ר' ויידא ב"ר שמעון לאדמיר
ר' זעליג גאטמאן
הרב ר' חיים מווארשא
ר' חיים ליב מווארשא
ר' חייקיל שפירא
ר' חיים האזור
ר' חיים צבי מרודניק
ר' חיים קארנבליט מדראהביטש
נכדי ר' חנוך זינדל הכהן
ר' חיים ישראל זיבנער
נכדי החתן ר' חיים הכהן
ר' טובי' אונגיר

הר"ר יחיאל חתן הרה"ק בעהמ"ח תפארת שלמה זצ"ל
הרב ר' יואל סגל מטארניא
ר' יצחק איציק הערשקאוויטץ
ר' יהודא מנחם כהנא
ר' יעקב כהן ממעליטץ
ר' יעקב מקאלבסוב
ר' יעקב מקארטשין
ר' יהושיע העשיל סגל בהרב ר' אביש ז"ל
ר' יהודה צבי מטארנא
ר' יעקב ישראל שמערליר
ר' יצחק ב"ר מענדיל מדעש
ר' יחזקאל סג"ל
ר' ישראל אייזיק ממעליץ
ר' יצחק ב"ר יהושיע ישראל
ר' יצחק איציק הלוי מקאזיווע
ר' יחיאל מיכל בהרב ר' אהרן מסטרעטין
ר' ישראל ואלף בהר' דוד יהודא ז"ל
ר"י הנ"ל עבור הרה"צ מ"ו יעקב משה סאפרין מקאמארניא
ר"י הנ"ל עבור ש"ב ר' יעקב ארון בן שרה מרים וזוגתו פרימיד פיגא בת באסי' ה' יפקדם בזש"ק
ר' יעקב יהושיע ט"ב מקאלישטע
ר' יוסף חתן הרב ממאנעשט
ר' יעקב גבריאל בהר"מ חר"ג
בנו ר' יצחק זעליג צייגער
ר' ישראל דוב חתן ר' דוד יהודא ז"ל
ר' ישראל איסר מטבריא ת"ו
ר' מענדיל מדעש
ר' משה חר"ג
ר' משה יעקב טערקילטוב
ר' משה מאיר נכד הרה"ג מפריאמשלאן
ר' משה בראה"ל חתן הרב ר' משולם זושא מנאדבורנא
ר' משה שלום וואלד מדזיקוב
ר' משה מסילישט
ר' משה ליבקעס
ר' משה דייטש בהה"ג אבד"ק קרעטשינוב זצ"ל

שמות החתומים

ר׳ משה ב״ר גדלי׳ ז״ל
ר׳ מאטיל ליבליר מוושניצא
ר׳ מרדכי צבי שמערליר
נכדי החתן ר׳ מרדכי הכהן
ר׳ נפתלי פרענקיל
נכד הרה״ק מראפשיטץ
בני ר׳ נחמן הכהן
ר׳ נפתלי בהריע״מ ז״ל
ר׳ פישל גאנז
ר׳ צבי העשקא סעסליר מדאבשיטץ
ר׳ צבי הירש בהר״א מקאליש
ר׳ צבי הירש אר״י חתן רא״ש בלאה
ר׳ שלמה יעקב מבארנוב
ר׳ שלמה כ״ץ מרודניק
ר׳ שלמה צייגיר
ר׳ שמואל לוריא
ר׳ שמואל יצחק מדאמברווא
ר׳ שמחה נתן סגל מליביטשוב

ישוב חדש כפר מרון תו״ב
ר׳ יהושיע ביין מווארשא
ר׳ משה ב״ר יצחק באלטאן
ר׳ ישעי׳ וועקסליר שו״ב
ר׳ מרדכי מבענדער
ר׳ יונה שו״ב
ר׳ יעקב יוסף שו״ב
ר׳ פנחס מרדכי ברי״ח
ר׳ מאיר יחזקאל זאלצבערג
ר׳ ישראל דוב רוקח
ר׳ צבי נכד הרב מלאבין ז״ל
ר׳ ליב מסאראקא
ר׳ שמואל נכד הרה״ג ר״ש העליר ז״ל

קרשאנוב
ר׳ שמעון זימל שטרענפעלד

סטריא
ר׳ פנחס ב״ר אפרים קערנער

ברכת הארץ

זה הוא קיצור מס' מגיני ארץ אשר גזרו ראשונים ואחרונים שלא לשנות מעות אה"ק לשום דבר צדקה אחרת ואף לא להדליק נרות בביהכ"נ ובמ"ד.

הכרוז שהוכרז בעיר בריסק דליטא בימי הגאון מהור"ר ארי' ליב קאצינעלבויגין זצ"ל:

הערט אוים כל הקהל הקודש דא לאסט הרה"ג המפורסם אב"ד ור"מ מודיע זיין דעם עולם באזהרה גמורה וגדולה ונוראה היות ויא עהר האט מעיין גיוועזן במכתבים של א"י אז מעות רמבע"נ איז מוחזק מכבר אז עס געהר צוא זייא עבור האנשים השוכנים באה"ק מחמת שהנפשות באה"ק מייחלות ומצפות לזה להחיות נפשם, און ווען נישט ח"ו איז עתידה למות נפשם, בכן איז פקוח נפשות זייער טייער ע"כ איז איין איסור גדול לשנות המעות של רמבעה"נ לשום דבר אחר של קדושה. און מחמת דער עולם איז נישט נזהר דער אוף און ברענין לעכט בבתי כנסיות ובבמ"ד וגם על שארי איזה ענינים, לכן איז הרה"ג מזהיר באזהרה אוף די גבאים ושמשים דביהכ"נ ובמ"ד ומנינים דיחידי סגולה דפה אז זייא זאלין זיך נישט דער וועגין משנה צו זיין דאס מעות עפ"י שום אופן והוראות היתר אוף קיין אנדער דבר שבקדושה אפי' ווען איינער זאגט בפירוש דאס מעות בין איך מתנדב על רמבעה"נ לצורך הדלקת נרות איז אויך איין איסור צו ברעננין דער פין לעכט רק ווען איינער ברענגט לעכט להדליק על רמבעה"נ אזי הנרות הללו מותרים להשתמש בהם צו ברעננן, ווארים עס איז קיין מצוה נישט צו ברעננן לעכט חוץ לארה"ק עבור נשמת רמבעה"נ ולהשומע ינעם ותבוא עליהם ברכת טוב ולראיה

בעה"ח **ארי' ליב** מבית **קאצינעלבוגין**.

הסכמת הרה"ג האמיתי המפורסם המאוה"ג נ"י עה"י פה"ח איש חי רב פעלים כקש"ת מוה"ר **חיים** אב"ד דק"ק **וואלאזין**.

דברי הגאון האב"ד דק"ק בריסק אינם צריכים חיזוק והטיבו חכמים אשר דברו להטיל גודא והאיסור שלא לשנות מעות צדקה הנודב על רמבעה"נ על שום צדקה אחרת אפי' לעניי העיר כ"א שיומסר לכבוד יקירי הגבאים הכוללים דאה"ק שבכל קהילות הקודש דאינהו הבקיאים וידעו בטוב עניני ארה"ק ואיך לחלק וכל ההצטרכות הנצרך להוציא בכדי שיתלקט כל הכסף ויובא לאה"ק לפרנסת עניי אנשי מדינתינו שבאה"ק, כי אחר שמודעת זאת. ומפורסם שאר הכוללים מושכים את ידיהם מכל וכל ודוחים אותם ומטילים אותם על אנשי מדינתינו כ"ע מודים שהם נקראים עניי עירינו אף אם הי' יושבים במדבר והואיל ובחרו להם באדמת הקודש ויושבים על התורה והעבודה בלחם צר ומים לחץ יש בהם תרתי לטיבותא נקראים עניי ארה"ק ועניי עירינו, ואם ח"ו יהי' נודחים מאנשי מדינתינו הרי הם מתים ח"ו ברעב ממש. לזאת אנכי טפל לעושי מצוה לחכמי הדור הגוזרים בעד הנידב לשם אה"ק ולשם רמבעה"נ שלא יצא מהם החוצה אפי' פ"א רק יובא ליקירי הגבאים הכוללים וכל הפושט יד ויגע הן במעות ארה"ק הן במעות רמבעה"נ לשום צדקה אחרת הרי הוא קובע נפשות עניי ארה"ק ממש. אשרי השומע לשקוד על תקנות אביוני אדם שבאה"ק אשר בלתי חסדי והתאמצות אנשים ישרים עיניהם תלויות ומייחלות בעל הברכות ית"ש הוא יברכם איש איש עפ"י פעלו הטוב יברכהו ה' כנפשם וכנפש

החיים בא"א מו"ר מהרי"ל **בוואלאזין**.

גם אנכי באתי להיות סניף לאחי הרה"ג מוה"ר ארי' ליב נ"י הנ"ל ועם שאר הרבנים הגאונים אשר האריכו בטעמם ונימוקם שלא לשנות מעות דמבעה"נ לענין אחר ומחמת חולשתי אקצר מאד ובמטו אני שיתנו מקום לדברי אלה הגאונים הנז' שלא לשנות אפי' לצדקה אחרת.

דברי המעתיר **שאול** בהגאון מוה"ר יוסף זללה"ה.

הסכמת הרה"ג האמיתי המפורסם מאוה"ג סיני ועוקר הרים ע"ה פה"ח כקש"ת מו"ה **אברהם אבלי** ז"ל אב"ד דק"ק **ווילנא**.

במזה נפיש זכות דרב הוא גאון המנוח המפורסם מהור"ח מוואלאזין זצ"ל אשר זמן מועט קודם שנתבקש בישיבה של מעלה יהב דעתא לפקח בענין חיות אחב"י שבאה"ק, כי יש בהם תרתי לטיבותא אשר המה מגיני ארץ מאד נעלה מאוד נעלה, ומעתירים בעד הכלל נגד שער השמים והטיב לראות כי עניי דידן היושבים בארה"ק המה נקראים עניי אה"ק ועניי עירינו כאשר יקרא הקורא בנועם אמרותיו וראוים הדברים למי שאמרם והנה הגאון הנ"ל הי' בקי בטיב דעת הבריות והי' יודע מקור של כל הדברים ומקור חיים חיותן של אנשים הללו היושבים בקודש אשר הם יושבים מסומכים רק על המעות הנ"ל ובזה תלוי עיקר חיותן אם ח"ו פוסקים מליתן להם מעות הללו פוסקים חיותן, לזאת פילל הגאון הנ"ל לאחינו המתנדבים אשר יתמולו לה' ולארצו להחזיק בארה"ק לבלתי יגע ח"ו במעות רמב"נ או בשאר המעות הנידר והנידב לצורך פקוח נפשות יושבי אה"ק וכבר האריך למעניתו הגאון הנ"ל וגאונים אשר ילאו לעזרת ה' ועזרת אנשים קדושים במטותא מנייכו ברחמין דנפישין להתחסד ולהטיב חסדם לשמור פי מלכי רבנן האלה ולשית עינים אל החבל ואל הנחלה וכדאי מצוה זו לקרב הגאולה ולהגאל בגאלה ב"ב אכי"ר.

ב"ד המעתיר יום א' ב' מרחשון ישע רב לפ"ק

בק"ק ווילנא נאם **אברהם אבלי** בלא"א הרב הגדול מוהר"ר א"ש זצלל"ה.

הכתב והחתימה הנ"ל הועתק מלה במלה אות באות מגוף הכתב אשר וכבר זכינו בחותמיים לחתום חתימות ידינו בחתומים לרבני צדיקי די בארעא קדישא וחלילה לשנות אפי' אפס קצהו אשר נאמרה מפי הקדמונים ולהשומע ינעם ותבוא עליו ברכת טוב. היום יום ב' כ"ו תמוז תקל"ה לפ"ק פה ווילנא.

נאם **אברהם אבלי** באאמ"ו הרב הגדול מו"ה **אברהם שלמה** זצלל"ה.

הסכמת הרה"ג הגדול המפורסם מופ"ה נ"י עה"י פה"ח כקש"ת מו"ה הלל אב"ד דק"ק **הורדנא** הגדולה ועל צבאו באו עה"ח הרבנים הגאונים המפורסמים חכמי מדינת פולין וליטא.

אחרי ראותי מכתב פתוחי חותם מהרב הגאון נר ישראל אב"ד בריסק להטיל איסור וגודא שלא לשנות מעות נדבת רמבעה"נ וגם אדמו"ר הרה"ג מופ"ה מוהר"ח זצ"ל מסכים לזה ביתר עוז ותוקף לדברי הגאון הנ"ל. גם אני על משמרתי אעמוד עם הרבנים המופלגים גבאים דפה קהילתינו שלא לשנות ח"ו מנדבת הרמבעה"נ אפי' פ"א לשאר צדקות, והנני להזהיר לכל הסרים לקהילתינו לקיים כפי תוקף וגזירות הגאונים הנ"ל והי' דברי חכמים כדרבונות ומסמרות נטועות וכו' והי' מעשה הצדקה שלום.

הב"ד **הלל** באאמ"ו הרב המאוה"ג מוה"ר שמחה ז"ל דק"ק **הורדנא**. נאם הק' **יעקב שמשון משיפטובקא**. נאם **יחיאל** בלא"א מו"ה משה **מפינטשוב**. הק' **זאב וואלף מטשורנאסטריא**. הק' **שלמה זלמן** במו"ה צבי הירש כ"ץ. **מרדכי חונה** בק"ק **נעסכיז** יע"ה. הק' **שרגא פייביש** מלבוב. הק' **יוסף** בהרב אב"ד דק"ק **יאמפאלע'**

אברהם

אברהם בלאמ"ו מו"ה אלכסנדר כץ ז"ל **מקאליסק** וכעת בטבריא ת"ו. **אריי יהודא צבי** בהרבני המנוח מו"ה שלמה סגל **מזבאריז** וכעת בק"ק **וואלטשיסק. צבי** מ"מ דק"ק **שמאטריץ. משה** בהרב המנוח מו"ה מנחם מענדיל ז"ל **מויטעבסק**׃

מכתב עוז מהה"ג האמיתי המפורסם מופ"ה בוצינא קדישא חסידא ופרישא איש אלקים קדוש מוה"ר **לוי יצחק** בעהמ"ס **קדושת לוי** אב"ד ור"מ בק"ק **בארדיטשוב** יע"א׃

להוי ידוע לכון אחינו בנ"י המתנדבים בעם מעות א"י מר"מ בעהכ"ם די בכל אתר ואתר, מהודענא לכון שיש תקנות וגזירות מגאוני קשישאי כרבינו בעל הב"י זללה"ה ומגדולי א"י נ"ע, שלא לשנות ממעות הנ"ל לשום צדקה שבעולם אפי' להדליק שמ"ז בבהכנ"ס חלילה, אולין היא להם ואל ישעו בדברי שקר לשנות ממעות הנ"ל אפי' פרוטה חדא ח"ו, כי הגאון משופעיבקא והגאון מנעסכיז הסכימו ג"כ על הנ"ל, וגם אני מסכים על הנ"ל שחלילה לשנות ממעות הנ"ל אלא הכל יומסר ליד הגזבר ואמרכל הממונה על מעות א"י ור"מ בעהכ"ם בלי שום גרעון פ"א. הכ"ד המזהיר באזהרה כפולה, דורש שלומכם הטוב ומעתיר בעד כלל ישראל.

הק' **לוי יצחק** בה"ג מהר"ם ז"ל חונה פק"ק **בארדיטשוב**

הסכמת הרב הגאון האמיתי המפורסם מופ"ה צי"ע נ"י ע"ה פה"ח כקש"ת מו"ה **עקיבא איגר** אב"ד ור"מ בק"ק **פוזנא.** ואתו עמו הני תרי אשלי רברבי הגאון אב"ד ור"מ בק"ק **סלאנט.** והגאון אב"ד דק"ק **ויעליפלאם** יצ"ו.

דברי הגאונים הנ"ל בהוראתם וגזירתם שאין רשות לשנות מצדקה לצדקה שבכללו אשר נידב לשם רמבעה"נ, שלא לשנות לשום ענין אחר אין צריך חיזוק, ולא נצרכה אלא להעדפה לחתום גם את שמי כותב וחותם יום ה' י"א שבט תקנזיי"ן פ"ק פוזנין יע"א.

הק' **עקיבא** בהרב מוה' **משה גינז.**

גם אנכי באתי להטיל גודא ואיסור על המשנים ממעות רמבעה"נ ומעות חלת הארץ וכל ההקדשות השייך לארה"ק, רק הכל שייך ויוצא ליסוד פקוח נפשות הצדיקים היושבים באדמת הקודש, ולהשומע יונעם.

הק' **צבי הירש ברודא** חפק"ק **סלאנט.**

וגם אנכי באתי כמזכיר ומעורר לבלתי תיגע יד וידם בהמורם לשמן של יושבי ארה"ק ח"ו כי ממש קובע נפשות עניי ואביוני ארה"ק ואין מזהירים אלא למוזהרים כו'. באעה"ח

הק' **אליהו** חופק"ק **ויעליפלאם.**

הסכמת הרה"ג האמיתי מופ"ה המאוה"ג נ"י עה"י פה"ח כקש"ת מוה' **שלמה זלמן** זצ"ל בעהמ"ח ס' שו"ת „חמדת שלמה" אב"ד בווארשא.

גם אנכי מלאתי עלמי מחויב לבוא ג"כ נטפל לדבר מצוה הנ"ל, שלא לשנות צדקות הנותנים ע"ש רמבעה"נ כפי הגזירות גדולי עולם נ"ע זללה"ה, ע"כ באתי גם אנכי עה"ח ג' אדר תקל"ז לפ"ק נאם הקטן **שלמה זלמן** בהמנוח מוה' יצחק מק' **פוזין** חופ"ק **ווארשא** בעל חמ"ש.

הסכמת הרה"ג האמיתי המפורסם מופ"ה ראש גולת אריאל נ"י עה"י פה"ח כקש"ת מוה' **יעקב** ז"ל בעהמ"ח שו"ת משכנות יעקב אבד"ק **קארלין**

גם אנכי באתי להיות סניף לעושי מצוה ולחזק קושט אמרי אמת אשר יצאו מפי גדולי הדורות הראשונים והאחרונים אשר גזרו אומר שחלילה לשנות צדקה המורמת לנשמת רמבעה"נ לשום מצוה אחרת בזו"ל, כ"א למסור אותה יפה יפה ליד הנאמנים ושלוחי דרחמנא לעניי ארה"ק תובב"א המחבקים בזרועות עפר ארצנו ומתפרנסים בחיי צער

צער ודוחק על התורה ועל העבודה ומתפללים בעד אחינו שבגולה על קברות התנאים הקדושים וגם על ציון התנא רמבעה"נ, זכותם יעמוד לכל אחינו שבגולה, וחלילה לנגוע בפרנסתם המצומצמת ולא ידעתי מאין הרגלים להקל ולשנות אשר גבלו הצדיקים וגדולים הב"י והר"מ אלשיך אשר מפיהם ומפי תורתם אנו חיים. כ"ד המדבר למען האמת והשלום יום י"ד אב אך שאלו שלום ירושלים לפ"ק

פה קארלין.

נאם **יעקב** בן אאמ"ו מוה' אהרן זצ"ל חופ"ק
קארלין

הסכמת הרה"ג המובהק המפורסם מופ"ה פ"ה נ"י עה"י זה סיני בקש"ת מוה"ר **יהודא בברך** אבד"ק **סיני** יע"א.

דברי הגאונים המפורסמים אינם צריכים חיזוק והנני כיהודא ועוד לקרא קורא. ומזהיר לאחב"י להיות זהירים שלא יכוו חלילה בגחלתן של אותם צדיקים המפורסמים החותמים פה, וגדרו גדר מבלי לשנות מעות אשר יורש לשם רמבעה"נ לשום צדקה אחרת ופשיטא שלא להדליק נרות בחו"ל לשם נשמת רמבה"נ, ואדרבא עבירה היא דעבדי שנוגעים בפרנסת צדיקי אביוני אה"ק אשר עיניהם תלויות לזה וכל הנדבות הללו יקבצו על יד עדי שיומסר יפה לשלוחים ולגבאים הכוללים למען שישלחום למקום הקדוש הראוי, וכדאי מצוה זו להגן מכל עקתין דנפישי כגון פשוט והמליץ פי המדבר לכבוד אה"ק ואחינו היושבים עלי', יום ד' אד"ש „שערי טוב לנו תפתח" לפ"ק.

הק' **יהודה בברך** חופ"ק **סיני**

ע"כ נדפס בווארשא שנת תקל"ז.

שו"ת תועפת ראם. אשר דרש ממני לחוות דעתי גם אני בדבר המעות שמתנדבים על רמבעה"נ שאסור להוציא אותם למצוה אחרת וכפי חומר האיסור שילא מפי רבותינו הגאונים אשר בצלם אנו חיים רבינו הב"י ומהר"ם אלשיך אשר גזרו בגזירות עירין קדישין שלא לשנותם אפי' להדלקת נרות, ואחריהם נמשכו גדולי דורות שלפנינו לחזק הדברים במסמרות בל ימוטו. ידידי מי אנכי לבוא עד הלום וכו' ואני' כיהודא ועוד לקרא לחוות דעה כי אסור לשום אדם לעשות במעות רמבעה"נ שום דבר מצוה כ"א לשלחו לאה"ק כתקנת חז"ל והאיסור גמור הוא לעבור על תקנתם והחותם נפשו יעשנה:

הסכמת הרה"ג הגדול המפורסם המובהק נ"י עה"י פה"ח בקש"ת מוה' **שבתי הכהן** ז"ל האבד"ק **אורלא** יע"א.

כבר האריכו למעניתם כבוד הגאונים המפורסמי' להזהיר שמעתה חלילה לנגוע בעצם הנדבות ע"ש רמבעה"נ לשנותם בשום ענין לצדקה אחרת רק שיהי' מוכן להמסר בעת ביאת שליחא דרחמנא אשר לו הכח מהגבאים הכוללים המפורסמים שקבלתם לקודש. גם הודיעו נאמנה מה שנגזר אומר ע"י הגאונים אשר הארץ האירה מכבודם ובית ישראל נשענים עליהם ה"ה הגאון בית יוסף והגאון מהר"ם אלשיך ז"ל שחלילה מעשות איזה שינוי, וכבוד הגאון המפורסם מוהר"ח מוואלאזין בימיו קודם שקעה שמשו לזרוח בארצות החיים הזהיר מאד כנ"ל בטוב טעם ודעת וחתם ע"ז בחת"י ממש, בכן אין שיור לפני כ"א להיות נמנה ג"כ מן המזכירים ומזהירים על להבא שלא להקל בשום אופן בזה ועל העבר הולך לבקש רחמי ה' שירבה לסלוח כי לכל העם בשגגה. הכ"ד הכו"ח היום יום ה' י"ט תמוז תקפ"א לפ"ק.

הק' **שבתי** בא"א המנוח מוה' בנימין בושקא כ"ץ ז"ל חופ"ק **אורלא** יע"א.

הסכמת הרב הגאון הגדול המובהק המפורסם מופ"ה נ"י עה"י בקש"ת מוה' **משה זאב** ז"ל האב"ד **טיקטין**.

כבר קדמוני רבנן דפקיעי בשמייהו ה"ה הגאונים המפורסמים אשר באו לעזרת ה' בגבורים

להושיע

להושיע כל עניי ארה"ק מאנשי מדינתינו דשלקין לעילא מזכא להתם להתהלך לפני ה' בארצות החיים על התורה ועל העבודה לעשות משמרת למשמרת אשר כבר עשוהו אבות העולם הראשונים רבותינו מהרה"ק מהר"י קארו ומהר"ם אלשיך ז"ל רבנן קדישי וקשישי דארעא דישראל אשר מפיהם אנו חיין ומימיהון אנו שותין בצמא ומומתיהו הכי בגזירת עירין קדישין ומאמר קדישין שחלילה לשום אדם לשלוח יד לשנות מכל הנידר והנידב להספקת עניי ארה"ק או לכבוד נשמת רמבעהנ"ס ז"ל לצדקה אחרת שבעולם רק שימסרו יפה יפה ליד הגבאים הכוללים הנאמנים בשליחותם לעניי ארה"ק תובב"א, ועתה נשמע אשר חדשים מקרוב באו אשר לא ידעו את יוסף וזה האיש משה ושפיר גזירתם הנ"ל ויבקשו לשלוח יד במעות רמבעה"נ לשנותם לצדקה אחרת איש איש כפי הישר בעיניו יורה היתר לעצמו ולא עוד אלא דסברי מצוה קעבדי, לזאת התעוררו הגאונים המפורסמים להודיעם דאסורא קעבדי ועבירה היא בידם ואין עבירה מצוה כי לא זו שעוברים על דברי חכמים הראשונים רבותינו הקדושים הנ"ל אף גם שבזה עומדים על דם נפשות נקיים ואביונים העומדים על אדמת הקודש וחייהם תלוים מנגד בלתי אל המן הנידר והנידב עיניהם להביא ממרחק לחמם ואחר כל הבא אין הקומץ משביע את הארי אף לשליש ולרביע ושרוים שם בחיי צער ובלחם לחץ והנה הנם גוזלים את החיים ואת המתים שכבר מתו מגודל הלחץ זו הדחק כמה שנאמר, והם קרואים עניי עירנו ועניי ארה"ק כמו שבא במכתב קודש של הגאון החסיד המנוח מהר"ח זצ"ל באר היטב אשר דיבר בכל זאת, ולכן גזרו אומר מחדש בגזירת עירין פתגמא קדישין לבל ירים איש את ידו עוד להמיר ולשנות מצדקה שהתנדבו לכבוד נשמת רמבעהנ"ס באיזה ענין שתהיה לאיזה צדקה אחרת שבעולם רק שימסרם יפה יפה לשלוח להגבאים הכוללים המפורסמים מהגדולים בקהלות קדושות הנאמנים בשליחותם לארה"ק וחפץ ה' בידם יצליח לעשות פרי למעלה, וכדאי מעשה הצדקה הזאת להגין עלינו מכל צרה וצוקה בעזרת עושה שמים וארץ. ובכן אף ידי תיכון עמם להיות נטפל לעושי מצוה לקיים מחדש שפיר גזרתם הנ"ל בכל תוקף ועוז כנ"ל. דברי המדבר

הק' **משה זאב** באאמו"ר הרב מוה' אליעזר החופ"ק **טיקטין** יע"א.

הסכמת הרב הגאון האמיתי המפורסם נ"י ע"ה פ"ה מאוה"ג עטרת תפארת ישראל מוה' **שלמה קלוגר** אב"ד דק"ק **בראד** יע"א.

ע"ד אשר נדרשתי מק"ק קראקא ע"י העוסק במצוה, ידידי הלב המאוה"ג חו"ב מו"ה חיים נתן דעמבילער משם ובהסכמת הגזברים היראים ושלימים גבאי א"י דשם ונהגו ענוה בעצמן לדרוש ממני להיות כמסכים על דברי הגאונים הגדולים וצדיקים הראשונים ואחרונים ומקור מחצבתן מרבינו בעל ב"י אשר גזר בימי קדם בחרם לבל לשנות ממעות נדבת רמבעה"נ לשום צדקה ולא לעניי עיר ולא להדלקת שמן רק שיהי' לעניי ארה"ק, וכן החזיקו אחריו הבאים אחריו, וכבר נדפס כן בווארשא ודעתם להדפיס עוד בווין והנה אם כי מכיר אני את עצמי כי מה אני להיות כמסכים על דבריהם, אך אמרתי הנני מקיים דברי חכמים שאמרו בשם ר' יוסי שאמר יודע אני בעצמי שאיני כהן אעפ"כ אם יאמרו לי חבירי עלה לדוכן הייתי עולה, כן אני בזה והנני מסכים וגוזר שא"ו לשנות מנדבת רמבעהנ"ס לשום ענין בעולם רק לשלוח לא"י, והנה אין זה ח"ו נגד דינא דמלכותא כי אין אנחנו ח"ו גוזרין חרם חדש רק מזכירים לעורר לב בנ"י ולהיות נגד פניהם גזירת רבינו בעל ב"י שהי' לפני כמה מאות שנה ואז הי' רשות נתונה לגזור כן, ואחר שכבר גזר אומר אין ביד שום אדם לפרוץ גדרן של הראשונים שבכל הפוסקים מפורש זה ואין פוצה פה, כן הוא

ענין

ענין זה ממש. והנה להתודע ולהתגלות שבכלל מאתים מנה מק"ו בן בנו שק"ו אם ממעות רמבעה"נ גזרו כן מכ"ש ממעות א"י עצמו שהי' בכלל הגזירה הגדולה הזה והוא ק"ו דאסור לשנות ממעות א"י לשום צדקה ולא לעניי העיר רק למסרו בשלימות לא"י והעוברים ע"ז ועל הגזירה הגדולה של רבינו הב"י הנ"ל והנמשכים אחריו ראוים לפרסם שמם ברבים ברים גלי במדינתינו ובאה"ק ת"ו וכו'. דברי המדבר לכבוד נשמת רמבעה"נ ולכבוד ארה"ק לס' בהעלותך את הנרות ע"ו סיון תרי"א לפ"ק בראדי:

הק' **שלמה קלוגיר.**

הסכמה ומכתב תשובה מהרב הגאון הגדול המובהק המפורסם מופ"ה נזר הזמן נ"י עה"י בקש"ת מו"ה **יוסף שאול הלוי** אבד"ק **לבוב.**

ישא הרים שלום וברכה אל כבוד הרה"ג החו"ב חו"ש איש חמודות מעטר במעלות ובמידות נכבדות מו"ה חיים נתן דעמביצר בק"ק קראקא. מכתבו קבלתי עם תכריך מכתבים מגאוני הזמן בעש"ק העבר ושמחתי לראות אשר כל הגאונים הסכימו לאסור איסר מה שמתנדבים על רמבעה"נ מבלי לשנות מאשר קיימו וקבלו היהודים הגאונים בדור שלפנינו לשלחו לעניי ארה"ק כאשר כן הורו הגאונים האדירים רבינו הב"י והאלשיך. וכבר בקיץ העבר גם אני נעשיתי סניף לאריות וכתבתי למע"כ אשר דעתי העני' כך נוטה. והנה כעת נודע לי אשר הגאון מהרש"ק התעורר על מ"ש שארי מהר"ל מבריסק ז"ל לאסור אף אם אומר שמן למאור לנשמת רמבעה"נ שאסור ליתן המעות להדלקה זולת לשלחו לעניי ארה"ק למה נעקר ונבטל נדרו בחנם וכו' (ומפלפל פלפול גדול ומסיק כהגאון מבריסק ז"ל) ועתה נפן למ"ש מעכ"ת שיש מערערים על גוף תקנת הב"י ומהר"ש אלשיך ובאמת שיפה כ' מעכ"ת והאריך בבקיאות בכמה שו"ת מאחרונים ובמעט אין לי להוסיף דבר רק למען הראות אותו כי ראיתי דבריו למען כבודו ולמען למודו גם לחסום פה כל המערערים ארשום בקצרה דמ"ש המערער דאולי לא היתה הכוונה רק לדורו יפה כתב מעכ"ת שהדבר מבואר בשו"ת מהר"ם אלשקר דהתקנה חל על כל הדורות וכ"כ הרא"ח בתשו' סי' מ"ג ובשו"ת חו"י סי' קכ"ח וכ"ש חרם ב"ד חל לעולמים וכו'. ומ"ש המערער אולי לא קבלו הציבור עליהם יפה השיב מעכ"ת בזה דאולי לא נתפשט מחמת שלא הי' רשות בידינו לשלות. גם מ"ש דהב"י לא הי' יכול לגזור על כל תפוצות ישראל כי אולי הי' בדורו גדולים אחרים ומה כח ב"ד יפה הנה לא חשחן על דנא פתגמא להתבותי' כי מלבד דמה"ת לומר שלא הסכימו כל דורו בתקנה זו לטובת עניי א"י דקדמו לעניי חו"ל כמבואר ביו"ד רנ"א, אף גם כדאי הם הב"י ומהר"ש אלשיך לגזור גזירות על כל הגולה ומימות רבי יוסף לא מלאנו כרבי יוסף הזה, וכל המערער על התקנה לא ידע לפני מי הוא עומד לפני מרן הב"י אשר לולא הוא היינו מגששים כעור באפילה, וכמעט הי' יחיד בדורו וכמו שנראה מתשובותיו שכל גדולי ישראל הי' כפופים לו, ומי לנו גדול מהרדב"ז שהי' זקן ממנו בשנים ומביא ספרו, והמרי"ט שהי' בן המבי"ט וכמה וויכוחים הי' בין הב"י והמבי"ט ולפעמים התריסו זכ"ז והמרי"ט ידענו שהי' ארי' דבי עילאה וכמעט אין ערוך אליו בחריפות ובקיאות וסברה ישרה בכ"ז הי' נזהר במורא מקדשו בכל עוז וכמעט הי' חרותים על לוח לבו כל דבר הב"י כאשר יראה המעיין, וע"כ מקולם לא יחת ולא יאבה ולא ישמע להם כאשר כבר כל הגאונים שלפנינו קבלו דבריו באהבה ועיילי למערתא דדייני וקבלו והדר עיילי למערתא דצדיקי וחסידי וקבלו דבריהם הקדושים באהבה, וכן קיימו וקבלו כמעט רוב גדולי זמנינו המפורסמים והמערערים יחושו לעצמם יבחרו דרכם וידעו ערכם כננס לגבי ענק נגד מעלות הב"י והאלשיך והגאונים והצדיקים שבדורות לפנינו ואקוה שגם הם אם יתנו לב ועין ע"ז ישובו אחור

והרגל

וההרגל שהי' עד הנה הי' נעשה טבע וקשה להם לפרוש ההמון מזה וע"כ חתרו למצוא היתר אבל באמת בני ישראל קדושים הם וישמעו דברי חכמים וישמעו ויראו. דברי הכותב בנחיצה המדבר לכבוד התורה ולומדי' ולמען ציון לא אחשה.

הצעיר **יוסף שאול** הלוי **נאטהאנזהן**.

הסכמת הרה"ג הגדול המובהק המפורסם מופ"ה נז"ה ה"ה עוקר הרים וטוחנן זו בזו בסברא כקש"ת מוה' **יהושע אייזיק** בעהמח"ס „עמק יהושע" וספר „נחלת יהושע" מלפנים הי' אבד"ק קוטנא ובעת אב"ד בק"ק **טיקטין** יע"א.

שלומים נפקו לעלם לכבוד ידידי הרב המאוה"ג החו"ב המופ' החה"ש כש"ט מו"ה חיים נתן דעמביצער.

מכתב מעכ"ת בצירוף קונטרס מיוחד מח"ת הגיעני והנני להשיב מפני הכבוד. הנה בגוף הדבר אם מותר לשנות ממעות של א"י ורמבעה"נ לדבר מצוה אחרת זו אינה צריכה לפנים שבודאי אסור לשנות מעות א"י ושל רמבעה"נ על שום דבר מצוה אחרת ולא תהא כזאת בישראל וכבר נמנו בזה גאוני קדמאי רבינו בעל ב"י והגאון מהר"ם אלשיך שלא לשנות ממעות נדבת רמבעה"נ לשום צדקה לא לעניי העיר ולא להדלקת שמן בבהכנ"ס וגזרו ע"ז בצלותא דרבנן וחזרו ונמנו ע"ז גאוני בתראי ועשו חיזוק לדבריהם. ומ"ש מעכ"ת שיש אנשים שמקילים לעצמם לומר שלא הי' רק הוראת שעה ורק לדורם הוא דתיקון, טועים הן ולגרמי' הוא דאמרו הכי וכל המקיל לו מגיד לו ובכה"ג אין דנין בדייני אותה העיר לשנות המעות לעניי עירם דניחא להו, כיון דרוח רוה ישתקע הדבר ולא יאמר שבאמת לדורם הוא דתיקון ולדרי עלמא נמי תיקון וכל אשר מיקל לעצמו בזה לא יהי' לו משליך חבל בגורל בקהל ה'. אך כשראיתי בהכרוז של הגאון מבריסק זצ"ל שאפילו אמר בפירוש אני מתנדב על רמבעה"נ לצורך הדלקת הנר ג"כ אסור להדליק, וראיתי להמאורות הגדולים הגאונים דמקהו אקהתה בזה, אך ת"ח שאמר דבר וכו' ע"כ אמרתי להביא קצת סיוע לדבריו וכו' וכו' אך זה ודאי שמי שרצונו לנדור על נדבת רמבעה"נ ובעי לכפור נפשי' ולטהורי נפשי' אלו הי' יודע שאסור לשנות ממעות נדבת רמבעה"נ ולהדליק בביהכנ"ס ושעובר על תקנת וגזירות אבות העולם בודאי לא הי' רצונו לנדור כנדרי רשעים ולעבור ח"ו על גזרתם ומאן דעבר אדרבנן וכו' צריך למיזל ולמבעי רחמי על נפשי' דחטא ואע"ג דדעתו לעשות מצוה להדליק בביהכנ"ס וסבר מצוה הוא דעביד אעפ"כ אין אומרים לאדם חטא בשביל שתזכה ובודאי הי' דעתו לנדור כנדרי כשרים שלא לשנות ממעות א"י וע"כ אפי' אמר והלא בזה להדליק בביהכנ"ס אומרים לו שמור ושמעת שישמור את נדרו ויעשה כמו שהחכמים אומרים וכו'. עכ"פ סתמא דמלתא אדם מסכים ע"ד ב"ד ומצוה לשמוע דברי חכמים בודאי ניחא לי' לעשות כתקנת הגאונים שלא להעביר על דבריהם ואין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה ע"כ אפי' אמר והלא בה להדליק בביהכנ"ס אסור לשנות, כן י"ל להמליץ בעד הגאון מבריסק זצ"ל וכו' עכ"פ הנני מסכים בזה לכל אשר גזרו בזה תקיפי קמאי ובתראי שח"ו לשנות ממעות א"י ושל רמבעה"נ על שום דבר מצוה אחרת לא להדלקת ביהכנ"ס ולא לעניי עירם כ"א יביאו את כל המעות בית האוצר ללשכת הגבאים דא"י והשומע לדברינו שכרו כפול מן השמים בזכות דא"י. מאת ידידו ואוהבו מקרב ולב עמוק.

יהושע אייזיק אבד"ק **טיקטין** יום ד' טו"ב תרי"ב לפ"ק.

מחמת שלא להטריח את גדולי דורנו עבור הסכמות ע"כ העתקתי פה את ההסכמות אשר הסכימו על ס' „חיבת הארץ" אשר נדפס כבר:

הסכמה

הסכמת אדמו"ר הרב הגאון הקדוש רשכבה"ה סבא קדישא נזר דורינו פאר ראשינו המפורסם בצדקתו וקדושתו וכו' בקש"ת מרן **יחזקאל שרגא הלברשטאם** זללה"ה אב"ד דק"ק **שינאווא.**

הנה שלח לי מתם ידידי הרב המופלג החסיד מו"ה **ברוך דוד כ"ץ** נ"י קונטריסים "חיבת הארץ" שמדפיס עתה מה שאמרו הצדיקים קדושים בחיוב עלינו בני הגולה להשגיח ולהשתדל להחזיק ישוב ארץ ישראל אשר יושבים שם דחוקים ובצער גדול, וגם מדפיס מה שמצא בספרים קדושים מענין זה, ואלו ואלו דברי אלקים חיים, ע"כ ראוי ונכון שיקח כל איש את הדברים האלו לביתו ולקרותם למען יתעורר וישתדל בטובת ארצנו הקדושה עד כמה שידו מגעת ויהא לעזר מסייען לו וזכה שיגיעו צדקותינו ודמינו על היסוד ובימינו תושעו ערי יהודה וירושלים אמן. באתי עה"ח אור ליום ג' לסדר גור בארץ הזאת ז"ך מרחשון נזר"ת לפ"ק.

הק' **יחזקאל שרגא הלברשטאם**

תקנות הגאונים.

עוד זאת מצאתי תקנות קדמונים הזמנים ליתן לצדקות א"י והתום עליהם גאונים וצדיקים.
גם הרה"ק מו"ה **צבי מזודטשוב** זצלה"ה חתים עליו ז"ל אלו התקנות ששלחו מתם בדקא דארעא לפרנס ולכלכל עם ה' היושבים בחצרות ה':

א) בכל בית יהי' ארגז קטן קבוע בכותל סגור מיוחד לצדקה הנאמר בו וישב עמי בנוה שלום ובמשכנות מבטחות ובמנוחות שאננים:

ב) אם יזדמן איזה דרך שלום לרחוק ולקרוב ינדב לצדקה ובזכות זה יחזור לביתו לחיים ולשלום:

ג) בעת שיעשה איזה מלבוש חדש ינדב לצדקה ובזכות זה יבלה ויחדש:

ד) הטוב הוא שיתן א' פ"ק לצדקה בכל ר"ח וחנוכה ופורים ובערבי יו"ט:

ה) ראוי שתתן האשה א"פ לצדקה בכל ע"ש ויו"ט קודם הדלקת נרות:

ו) ובכל ער"ח מחדשי עיבור שלה תתן א"פ לצדקה ובזכות זה תוצל מצער העיבור:

ז) אך טוב להאשה שתתן לצדקה כשתשב על המשבר שתלד בניקל ויהי' הנולד זש"ק לעבודתו ית':

ח) פאר וכבוד הוא שיתנו לצדקה הבעלי כבודים כולם כל או"א ח"י פ"ק:

ט) ראוי ונכון הוא אם יהי' הנולד בן זכר שיתן לצדקה עבור שמירה בליל וואך נאכט:

י) אביו ואמו יתנו כשיתחיל לילך לבית הספר למז"ט שיצליח בלימודו:

יא) לבר מצוה כשיגיע למז"ט לא פחות מח"י פ"ק:

יב) הנשואין כשיגיעו למז"ט יתנו לצדקה החתן והכלה והמחותנים כל או"א כפי יכולתו:

יג) הגבאי מחויב לחזור על פתחי ב"ב לפתוח קופת הצדקה:

יד דרך טוב הוא שמחויב הגבאי לילך לכל סעודת מצוה להעמיד קערה וכ"א מהמסובין יתנו כפי נדבת לבם וכן להעמיד בביהכ"נ:

טו) ראוי להגבאי שישגיח בעינא פקיחא על צדקות ליבא דכל עלמא הוא אה"ק תובב"א ובזכות זה יבא הגאולה שלימה בב"א:

מכתב מהרה"ג הגדול המובהק המפיר' מופ"ה נזר הזמן נ"י עה"י פ"ה צי"ע כקש"ת מוה"ר **אברהם לאנדא** אב"ד דק"ק **טשעכנאווי.**

ב"ה יום ה' כ"ח אלול תרי"א לפ"ק פה טשכנאווי לכבוד ידידי ה"ה הרב המאה"ג החו"ב המפורסם כבוד מו"ה **חיים נתן דעמביצער** בק"ק **קראקא.**

אחדש"ה אודיע כי הגיע לידי ע"י הפאסט יום העבר המכתבים אשר שלח מעכת"ה לידי. ידידי הי"ו גלוי וידוע בסביבותינו כי זה דרכי מכמה שנים מבלי להכניס א"ע בשום ענין ממקומות אחרים ואני מונע א"ע מזה בכל האפשרות והגדר הזה עשיתי לי מכמה טעמים כמוסים ולפונים בלבי לזאת לא אוכל למלאות המבוקש של כבוד ידידי לבוא בארוכה. ודברי רבותינו הגאוגים בגזרתם שלא לשנות מעות רמבעה"נ לשום דבר רק לשלחו לא"י תובב"א הם מקויימים מעלמם וחלילה לפרוץ גדרן כי כל דבריהם כגחלי אש ואינם לריכין ממנו חיזוק. והנה מאד מאד אבקש מכבוד ידידי למחול לי על מניעתי למלאות המבוקש כרלונו וידין אותו לכ"ז ומשמים ידינהו לזכות וחיים ושלום ושנה טובה ומבורכת ממני ידידו דו"ש בלונ"ח:

אברהם במוהר"ר רפאל ז"ל החוב"ק **טשעכנאווי** יע"א.

הסכמת הרה"ג הגדול המובהק המפור' מופ"ה נ"י עה"י פ"ה סיני ועוקר הרים כש"ת מו"ה **דוב בעריש אשכנזי** שהי' מלפנים אבד"ק **סלאנימא** במדינת ליטא ואח"כ אבד"ק **לובלין.**

ב"ה יום ד' ג' מרחשוון בשנת תרי"ב לפ"ק **לובלין.**

ארובות השמים יפתחו להריק ברכה תבואתה לראש ידידי עוז הרב המאוה"ג הו"ב ומפור' מו"ה חיים נתן דעמביצער.

ידידי כן באה תשובתי לפני בימים הקדושים אשר הי' לי טרדות רבות ובתוך איזה ימים פניתי לעיין בדברי כתה"ש היטיב דבר שלא לשנות ממעות הנידר והנידב ע"ש רמבעה"נ אף לנורך הדלקת נירות בחו"ל הנה זה שני שנים אשר הסכמתי ג"כ ע"ז וילא כן הכרוז על שמי פה לובלין ובכל הגובערני ות"ל עי"ז נתרבה מעות ארה"ק להחיות עניים. והנה ראיתי שהרב הגאון מוהרש"ק תמה בהסכמתו דאיך אפשר לעבור על נדרו, ולדעתי אפשר שכך היתה תקנת הקדמונים, שאסור לנדור להדליק נירות בביהכנ"ס ממעות רמבעה"נ כי זה הי' היסוד להחיות נפשות אביונים ודמי למאי דאי' במס' תענית על הימים הנ' במגילת תענית אם גזרותינו קודמות לנדרו בטל נדרו מפני גזרותינו ונראה דאף אם נדר בפירוש להדליק נירות בביהכנ"ס בטל נדרו ולריך לשלם לאה"ק ועכ"פ יש לומר דישלם ג"כ לביהכנ"ס מה שנדר מלבד מה שיתן לאה"ק ואם לא ירלה לשלם בכפליים אזי ישאל על מה שנדר לביהכנ"ס ויתן על רמבעה"נ כפי תקנת חז"ל גאוני בתראי וכו' ולאשר הדברים ברורים בעיני ומסתמא גדולי הדור שלפנינו בודאי עשו כד"ת ואין להרהר אחריהם ע"כ דעתי העני' מסכמת לדעתם לקיום עניי ארה"ק ולמלוה רבה יחשב והמקיים אפי' נפש אחת מישראל מודעת מה רבה משכרתו דברי ידידו דו"ש באהבה.

הק' **דוב בעריש אשכנזי.**

הסכמת הרב הגאון הגדול המובה"ק המפור' מופ"ה נ"י פ"ה חסיד ועניו כקש"ת מו"ה **יצחק מאיר** דק"ק **ווארשא.**

ב"ה יום ו' עש"ק ויצא י"א לחודש כסלו תרי"ב לפ"ק פה **ווארשא.**

לכבוד אהובי הרב הגדול החו"ב מו"ה **חיים נתן דעמביצער בקראקא.**

מכתבו הגיעני ותשו"ח לו ששוקד לטובת עניי א"י

א"י ולא הי' בדעתי להשיב בזה כי למה לי לעמוד במקום גדולים וכבר יש לו מסכימים רבים מבלעדי וגם שאין דעתי נוחה להטיל גזירות וחרמות על אחב"י ולא ראיתי גוף תקנת הראשונים ובודאי כלשון הכתוב בשם הגאון הקדוש האבד"ק **בארדיטשוב** זלה"ה הוא כד"ת שלא לשנות ממעות שיתנדבון לא"י או לרמבעה"נ לצדקה אחרת רק לשלחו לא"י ואיני רואה מלשונם שום חרם על שלא יתנדבו בפירוש להדליק פה, ולזה אני מסכים להזהיר לאחב"י שכל המעות הנידר והנידב לא"י או לרמבעה"נ ישלחו להגבאים שיובא לא"י לקיים תקנת הראשונים ז"ל ובאופן שלא יזכיר רו"מ שום גזירה ותקנה חדשה וחרם כי אין להוסיף מכשולים בעיתים הללו והי' בזה אתו הברכה ושלום.

הק' **יצחק מאיר** בהרב ז"ל:

מכתב והסכמה מהרב הגאון הגדול האמיתי המפור' תהלתו מלאה הארץ נ"י עה"י פ"ה מופ"ה מאוה"ג בקש"ט מוה"ר **מאיר א"ש** אבד"ק **אנגוואר** במדינת הגר.

בעזה"י יום ד' יו"ד חשון תרי"ב לפ"ק פה **אונגוואר** יע"א.

ישפות ה' שלום וברכה וכ"ט לכבוד יד"ע ואוהב וטהר לב הרב המאוה"ג המפורסם וכו' מוה"ר חיים נתן דעמביצער אבן יקרה בעיר ואם בישראל.

ידיד ה' שבוע העברה הגיעני מן הגביר ר' **חיים פיין, הדעקרעט** כי יצא דבר המלכות לטוב מלפני מיניסטאריום רוזני הקיר"ה להתיר לשלוח נדבת לב בנ"י לתמוך את אחיהם העניים האומללים באה"ק בפרהסיא באין מכלים רק עפ"י התנאים המוזכרים שם, ובודאי גם בעירו נודע הדבר. והנה עתה מלאני לבי לכתוב את עניות דעתי, בענין הכרוז מבריסק דליטא ואין אני אומר קבלו דעתי ח"ו רק הבוחר יבחר ויקרב וכו'. זה ימים הגיעני מכתב מהרב המאה"ג מו"ה חנ"ד מק"ק קראקא וידרוש ממני בהסכמת השרים העומדים על הפקודים להביא את הכסף המורם לקופת רמבעה"נ לארה"ק תו"ב להחיות נפשות העניים האומללים אשר שם וישלח הרב מו"ה ח"נ את אשר הוכרז מלפנים בבריסק דליטא במצות הגאון אב"ד דשם ולהקת הנביאים מחזיקים על ידו אחריו ועתה גם מגאוני וגדולי דורנו גלו דעתם הרחבה בזה ועתה לא ידעתי מה מיני יהלך תוך שאגת כפרים ומצונות אריות משמיע שום עגור קולו, אולם הרה"ג הנ"ל כתב אלי שלישים ויפלא בי לכתוב דעתי קלה כמות שהיא ולא אוכל לסרב עוד ובטלתי דעתי ואומר הנה לפענ"ד ברור כ"א אמת כי כבוד רבינו הב"י ומהר"ם אלשיך זי"ע החרימו על אודות נדבות עם ה' בעד נרמבעה"נ לשלוח את הכל לארה"ק בלבד בלי ספק כי הי' נודע ומפורסם בכל תפוצות ישראל כי כל אשר יתנדבו לקופת רמבעה"נ הוא לפני עניי א"י המתנדבים סתם על דעת המנהג נודר ולזאת המשנה ידו על התחתונה וכו'. והנה הגאון אמר בגזירתו שאפי' נדר בפירוש למאור בביהכנ"ס ישלח המעות לאה"ק ובזה יש בדבריו שורש לפמ"ש מהרי"ק בתשובה דאם מתנדב אדם מעות למאור בביהכנ"ס אם מבלעדי הנדבה היא יש עכ"פ די הסיפוק להאיר בביהכנ"ס אע"ג שע"י נדבתו יתרבה המאור מ"מ יכולים הגבאים לשנות וליתן הצדקה לעניים, רק אם מבלעדי נדבתו של זה לא יהי' אפי' די הסיפוק להאיר יספיקו מקופת הקהל והמתנדב מעות למאור אין כוונתו רק להרבות המאור או כוונתו שיאירו משלו אבל גם בזולת נדבתו הי' לבנ"י אור במושבתם בביהכנ"ס א"כ שפיר יש ביד הגאון מבריסק לצוות שכל המעות שהתנדבו ע"ש רמבעה"נ למאור בביהכנ"ס ישלחו הגבאים לעניי ארה"ק אחרי כי בוודאי גם מבלעדי נדבתו יספיקו להאיר, כן הדין בסתם נדבת מעות למאור דיכולים לעשות כן והי' דעת הגאון מבריסק כי כאשר יתנדבו לשם רמבעה"נ ישלחו לא"י והמפרש להיות נדבתו לאור ביהכנ"ס בלבד ולא לעניים יתנדב שם ויש בזה תקנה שלא יחסר די הסיפוק

לעולם

לעולם אבל לעולם אפי' בשתם יש ביד הגבאים ליתן המעות לעניים ואין בזה שום מיחוש כי יצא הלה ידי נדרו, וגדולה מזו נראה לפענ"ד דאפי' יש מקום לחוש שאם ישנו ויתנו המעות שהתנדבו למאור לביהכנ"ס לעניי א"י יש חשש שלא יהי' די סיפוק להאיר בביהכנ"ס לפעמים עד כי יתנו הציבור אפ"ה מותר לשנות וליתן ליושבים לפני ה' באה"ק, דהרי כל אילו דמהרי"ק שכתב דאם יש לחוש שלא יהי' די הסיפוק להאיר בביהכנ"ס אזי אסור לשנות וליתן צדקה לעניים, עיקר ראייתו ממה שכתב התשב"ץ בשם הר' שמואל וז"ל מתוך הירושלמי דזרעים דאמר ליה חמא תרעא דבי כנשתא דקא בני כמה ממון שקעו אבותינו במקום הזה אמר ליה אדרבא כמה נפשות שקעו אבותיך במקום הזה וכי לית תמן למילף באורייתא או חולים המוטלים באשפה, מכאן אומר הר"ש שטוב ליתן צדקה לנערים ללמוד תורה או לחולים עניים מליתן לביהכנ"ס ומזה דקדק מהרי"ק דדוקא ללמוד תורה או לחולים עניים אבל סתם צדקה די הסיפוק למאור בביהכ"נ קודם, ופשוט דמה שכתוב לנערים ללמוד תורה לאו דוקא דה"ה לכל עמילי תורה. והנה אלו העניים יושבי ארה"ק אשר עזבו ארץ מולדתם לשבת לפני ה' בארץ אשר עיני י"א דורש אותה ומקדשים ימיהם ולילותיהם על התורה ועל עבודה ויחיו חיי צער בלחץ ודוחק בלתי ספק הם כולם בכלל עמילי תורה ואולי גם בכלל עניים חולים כיון שחייהם תלוים מנגד, וא"כ אפי' יש לחוש דאם שלחו מעות שהתנדבו למאור יחסר די הסיפוק עד שיתנדבו הציבור אפ"ה מותר ואפי' מצוה לשלוח לעניי א"י וכו', גם באין די הסיפוק אפ"ה קורין עלי' כמה נפשות שקעו במקום ההוא, באופן דלפענ"ד בכל ענין יכולים הגבאים לשלוח מה שהתנדבו למאור לביהכנ"ס לעניי ארה"ק העמילים בתורה ובעבודה וכו' ולבי אומר לי כי מה שמפורסם ונודע בישראל כי נדבתם בעד רמבעהנ"ס הוא לצורך עניי ארה"ק ולא לשום צדקה אחרת וגם רק בעד נשמת רמבעהנ"ס ולא בעד קדושי ישראל אחרים אשר גם הם גזרו אומר ויקיים ה' ית"ש את דבריהם לפיענ"ד הוא דאע"ג שהצדקה שמתנדבים בעד המתים תועלת להם וכמ"ש בב"י בטור או"ח סי' תרכ"א מ"מ מי שמתנדב בעד המתים יתנדב בעד קרוביו אולי יש צורך ועילוי לנשמתו ע"י צדקה זו, ואין לנשמות הצדיקים הצרורות בצרור החיים כבר צורך בנדבתינו ונראה קצת כנוגע בכבוד הקדושים ההם, וזה שמתנדבים העם לעילוי נשמת רמבעה"נ אף כי גם הוא זיע"א נשמתו צרורה בצרור החיים, אין זה כי אם הצדיק ראה בדורו גם הוא העוני והלחץ אשר בני ארה"ק נלחצים ונדחקים (כי כן הי' מימות עולם יעוין מ"ש מהרלב"ח בקונ' הסמיכות מן הלחץ והדוחק הגדול שהי' בימיו) וצוה רמבעהנ"ס לפני פטירתו כי מי שיתנדב בעד נשמתו לצדקה הוא ימליץ בעדו לפני ב"ד של מעלה להטיבו ולהצליחו, וכבר ידענו שתפלת הצדיקים תעלה לפני ה' ית"ש גם לאחר פטירתם כמבואר בספרן של צדיקים והי' הצדיק ההוא מפורסם בדורו לאיש מופת באמת ויאמינו בדבריו כי לא ישובו ריקם זה נראה בעיני אמת, אכן לתת טעם ויסוד לדבר אשר פשוט לרוב מקומות ישראל ובודאי לא דבר רק הוא ויצא לנו מזה כי הנותן לצדקה אחרת ממה שנתן לעילוי נשמת רמב"נ אף כי הקב"ה אין מקפח שכר מ"מ מה שיקוה כי נשמת הצדיק רמב"נ תמליץ בעדו למעלה זה לא יעלה בידו כי לא מצא רצון הצדיק בצוואתו, וזה לא יתנדבו ישראל לעילוי נשמת רמב"נ רק לפני עניי א"י ארה"ק והיתה מעשה צדקתו שלום לחיים בעוה"ז ולחיים בעוה"ב הנצחיים:

שו"ת מאמר מרדכי. והנה מעכ"ת נסתפק במה שראה הוראה יצאה ממני דאין לשנות מצדקות רמבעה"נ כאשר מאז מפי אבותינו עומדים בפרץ גוזרי גזרה לנו כמסרה לקחת מזה להחיות בהם נפשות אביונים הנקיים היושבים על התורה והעבודה בארץ מטוהרה ולא לשנות מזה לצדקה

אחרת

אחרת כגון לעניי העיר אסור וכו' אי לזאת נלפע"ד הדבר ברור שאסור לשנות מהנמצא בקופת של רמבעה"נ לצרכי העיר ועניה וכל העושה כן הוא כגוזל את העניים אשר עיניהם נשואות לפרוטה הבאה ממדה"י להחיותם ברעב. וכן נזכרתי שהדבר מבואר ומפורש יוצא מפי גאון גדול המהרי"ט ח"א סי' ס"ג דאסור לשנות נדבות עניי ירושלים אף לבנין בהכ"נ ע"ש, ואולי זהו טעם הגאונים בדורות שלפנינו אשר קבעו מסמרות לבלי לנגוע בצדקה זו אף פ"א הלא המה רוב רבני פולין ופרייסען וגאוני חסידי עליון מרוסיא, אשר נתנו בקולם קל כרוזא נפיק ואסרו איסר אף ליקח ממנו מעות להדלקת נרות אל נשמת רמבעה"נ זולת אם נדבו שמן ונרות. וכאשר נדפס ובא במדינת פולין וסמכו על תקנות קדמוניות בזה והיינו משום דכיון דהמתנדבים בעם לקחו להם קופות מיוחדות לבתיהם מאת הממונה על הצדקה הזאת לפרנס בהם העניים הגונים היושבים בעה"ק הרי השאילו להם המקום וקנו להם כליהם בעת נתנו לשם נדבת לבבם וכל המשנה הרי הוא גוזל את העניים ואף למצוה גדולה מזו אין לשנות. ומ"ש מעכ"ת דכיון דכל הנודר ע"ד המנהג נודר כמבואר סי' רי"ש והמנהג בכאן הוא ליקח שליש לדבר אחר. הנה כבר כתב המהרי"ק שורש קס"א דכל שחלה עליו קדושה מן הדין ואתה בא להפקיע מכח המנהג הלא ידעת שאין המנהג מבטל ההלכה אלא א"כ הוא מנהג מבוטי עפ"י חכמי המקום לא עפ"י המון בעלי בתים כמו שכ' המרדכי בשם א"ז. וגם שיהי' המנהג קבוע מקודם וגם שיהי' מנהג וותיקין אבל מנהג שאין לו ראיה מן התורה אינו אלא כטועה בשיקול הדעת דכמה מנהגים גרועים דלא אזלינן בתרייהו ע"ש. ולכן טוב הדבר אשר מעכ"ת יתן לב לבטל המנהג ויהא חלקי עם המסייעים לדבר מצוה הגדולה להחזיק בישוב הארץ וכבר נודע מ"ש הרמב"ן והשל"ה הקדוש בגודל מצוה הזאת:

שו"ת חתם סופר או"ח ר"ג. נשאול נשאלתי בשנת תקכ"ב באו לעמק השוה ה"ה הרב החסיד הנגיד מו"ה **צבי הירש לעהרין** בע"ת אמש"ד בצירוף כמה גאונים שמה ע"ד שד"ר דאה"ק שלא ישלחו שום שליח מאה"ק לקבץ על יד נדבות ב"י. כי הרב הנגיד מו"ה צ"ה הנ"ל הוא המאסף לכל המעות צדקת פזרונו של אשכנז האללאנד ולונדן וכדומה מאליו יובלו וממנו יהי' זאת לפרנסת עניי א"י וכן הי' עד עתה כי באמונה הוא עושה וחפץ ה' מצליח בידו. והן קמו ונתעודדו בעה"ק ירושלים תוב"ב אנשים צדיקים ישרים בלבותם וקנו חורבה אחת מחרבות ירושלים לבנות עלי' בה"כ קדושה אע"ג שיש להם ב"כ רוצים לפאר ולרומם בית אלוקינו ולהעמיד חומותיו ובהיות אין ידם משגת ע"כ שלחו מתם שד"ר לקבץ נדבות ע"ז ובהגיע השליח לגבול ארץ אשכנז והאללאנד מקום אשר יד הרה"ג מו' צ"ה הנ"ל ודתו מגיע הוא מונע את השליח מלקבץ עוד קבוצו בטוענו כי הוא בפנים מבין ויודע אם יעמיסו על המדינות הללו עומס משא שלוחים והספקתם ונדבות שונות לבה"כ שאינו צריך עי"ז ירפיון ידי המתנדבים בעם להספקת עניי חיי נפשות עניי צאן נדחה נשים וטף המטועבטים בחובות אצל שרי או"ה וע"כ הוא מעכב המקבץ הנ"ל והשליח ושולחיו דנים את הרב הנגיד הנ"ל כמעכב רבים מלעשות מצוה כמבואר בריב"ש סי' של"א דאפי' יש ביה"כ בעירו המעכב מלבנות עוד אחרת הוה כאלו מעכב רבים מלעשות מצוה וכו' ונשאלתי דעתי העני' הדין עם מי. תשובה וכו'. והנה ראיתי בכה"ג או"ח סי' ק"ן מייתי תשובה א' שהסכים להכריח שלא יתפלל כ"א בבה"כ משום שעי"ז יתבטלו הנדבות לעניי א"י משא"כ אם יתקבצו כולם בבהכנ"ס א' כיון שיש בזה ריוח לעניי א"י אין בזה משום מעכב רבים ממצות בהכ"נ ע"ש. ולא מייתי שום ראי'. וי"ל התם בבה"כ דחו"ל והספקת עניי א"י קידמין מטעם שכ' הרמב"ם בהלכות קה"ת. ואבאר הנה דעת הרמב"ם אחר חורבן

בית ראשון אע"פ שנ"ב שנה לא עבר איש ביהודה מ"מ היו סמוכים בבבל והרי היא כא"י לענין קה"ח אך אחר שבטלו סמוכים הסמוכים האחרונים קדשו כל החדשים והשנים עד ביאת הגואל מ"מ זה לא יועיל אא"כ יושב עכ"פ שום ישראל בא"י ולדידי' הוקדשו החדשים ההמה ע"פ חשבונות של הסמוכים האחרונים הלל וחביריו ומשם קדושה יוצאת לכל ישראל אבל אי ח"ו הי' בטלה ישיבת א"י בזה"ז בטל גם הקידוש ההוא ורוב מצות בטלות חלילה, ע"כ עלינו לקיים הספקת ישיבתם בכל מאמצי כחינו, וא"כ תינח בה"כ דחו"ל נגד הספקת א"י אבל נידון שלפנינו היא בה"כ דא"י והספקת א"י אין ראי' מתשובה הנ"ל וכו'. המורם מהנ"ל הלא ידוע כי התושבים ממדינות אחרות היושבים באה"ק יושבים במצור ובמצוק וחיי צער הם ונשיהם ובניהם וכולם אינם עוסקים אלא בתורת ה' כ"א כפי יכלתו. ועלינו להחזיק ישיבת א"י לא לסייעם למצות ישיבת א"י אלא לעצמינו לקיים את דברי התורה הזאת, כי לולי ישיבת ישראל שמה תפוג תורה ח"ו, ועתה לו יהי' שכבר גבו לצורך בהכ"נ בירושלים וגם עניים צריכים לפרנסתם מוציאים מידם ונותנים להספיקם, השתא שלא גבו והאמרכל מדין ויודע כי יהי' גביות בהכ"נ הפסד לנדבות הספקת עניים ומשו"ה מעכב אותם היתכן לחשוב שהוא מעכב רבים מלעשות מצוה ואדרבה יש לחוש שהשליח המקבץ ע"י המשכת לב רבים לנדבותיו מעכב רבים מלעשות שוב מצות הספקת חיי נפשות וכבוד שמים מתרבה וישפות שלום לנו ולכל ישראל ומי בראש ירושלים עיה"ק ישליו אוהביך ויהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך:

שם סי' קצ"ד. כתובות קי"א כל הדר בא"י שרוי בלא עון שנא' ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון דקדקו לומר כל הדר בא"י לומר שצריך שיקבע דירתו שם ויהי' לכל הפחות מיושבי העיר לאפוקי היושב שם לשעה כעובר אורח, ואע"ג דאפי' ההולך בה ד' אמות וכו' מ"מ איננו נשוא עון אא"כ הוא מהיושבים ומדרגות מדרגות יש יעיין רמב"ם פ"ה ממלכים. וע"כ דקדקו לומר כל הדר בא"י דר דוקא ונפקא לי' מלשון הקרא ובל יאמר שכן חליתי ולא יקרא שכן אלא השוכן בקרבה וקובע לו משכן ודירה עכ"פ. והרמב"ם שינה לשון הש"ס וכו' השוכן במקום הדר ומ"מ מסיים קרא העם היושב בקרבה נשוא עון, לומר דאפי' הוא משוכנים ומיושבים דא"י דלענין התואר אפי' יוצא ממנו שמו עליו כנ"ל, מ"מ לענין נשיאת עון לא אזלינן אלא בזמן שהוא יושב בה אבל אם יצא ממנה אפי' לשעה באותה שעה איננו נשוא עון ותרתי בעי שיהי' מהיושבים ושיהי' בה דוקא. שדי חמד:

שו"ת מהרב הגאון מו"ה **אברהם בנימין**
בהרב הגאון רשבב"ה מוהרש"ק זצ"ל.

נועם מכתבים עם תכריך כתבים הנדפסים נכון הגיעני אתמול ואם אמנם טרידנא טובא כעת בענינים אחרים פניתי על שעה חדא להשיבם בקצרה ע"ד שאלתם היות כי נתמנו לגבאים לגבות קופת ר"מ בעה"נ שם בהסכמות גדולי ישראל, ועתה קמו גם אנשים אחרים והולכים לבעה"ב לקבל מעות ר"מ בעה"נ ואומרים כי רצונם בעצמם לשלחם לאה"ק והם לא נתמנו כלל מהאמרכלים והבעה"ב מתנים על דעתם, ואתם שואלים אם יפה הם עושים ואם רשאי הבעה"ב לעשות כך לשלוח המעות ע"י ליחידים אחרי שלא נתמנו כלל מן האמרכלים. תשובה בודאי לא יפה עושים ואסור לעשות כן, כי הן עוד בשנת תקל"ב נדפס בווארשא קונטרס א' מגאוני הדור אשר היו לפנינו עם שני תקנות א' שאסור לשנות ממעות ר"מ בעה"נ לשום צדקה שבעולם רק לשלוח לעניי אה"ק, והגאון מו"ה ליב קאלינלבוגין אבד"ק בריסק זצ"ל אשר הוא ראש המדברים בזה, החמיר עוד יותר אף אם א' מנדב בפירוש שמן למאור על נשמת ר"מ בעה"נ אסור להדליק ואין בדבריו כלום, אך צריך לשלוח דוקא המעות עבור עניי אה"ק

ברכת הארץ

אה"ק זהו תקנה א'. ותקנה ב' שלא לשלוח המעות ע"י יחידים כ"א לשלוח ע"י הגבאים והגזברים והאמרכלים הממונים ע"ז, והדעת נותן כך כי המה בקיאים בטוב החלוקה וכו', לא כן אם נותן הרשות לכ"א גם יבוטל חלילה המצוה הזאת לגמרי כמובן לכל איש. וז"ל הגאון ר"ח מוואלאזין שם בקונ' הנ"ל כ"א שימסור לכבוד יקירי הגבאים הכוללים דאה"ק שבכל קהילות הקודש דאיכהו הבקיאים וידעו בטוב עניני אה"ק והאיך לחלק ההצטרכות הנצרך להוציא בכדי שיתלקט כל הכסף ויבא לאה"ק לפרנסת עניים וכו' עכ"ל הזהב. וז"ל הגאון הקדוש מו"ה לוי יצחק זצ"ל מבארדיטשוב שם, וגם אנכי מסכים על כל הנ"ל שחלילה לשנות מן המעות הנ"ל לשום צדקה אלא הכל יומסר ליד הגזבר והאמרכל הממונה על מעות א"י ור"מ בעה"נ בלי שום גרעון פ"א עכ"ל. וכן כתב שם הגאון רשכבה"ג מו"ה עקיבא אייגר זצ"ל. והגאון בעל שו"ת משכנות יעקב והגאון בעל חמדת שלמה והגאון בעל מראות הצובאות, ועוד יותר מעשרים גאונים זצ"ל והכל לכבס א' שלא לשנות מן מעות ר"מ בעה"נ לשום צדקה ושלא ימסרו המעות כ"א להגבאים והממונים ע"ז כאשר מבואר שם טעמם, ובשנת תרי"ב נדפס עוד הפעם הקונ' הנ"ל עם שו"ת גאוני דורנו להחזיק דברי הגאונים הנ"ל זי"ע ובראשם האדמו"ר הגאון רשכבה"ג מוהרש"ק זצ"ל והגאון מוהרי"ש זצ"ל אבד"ק לבוב והגאון ר"מ א"ש זצ"ל אבד"ק אנגוואר והגאון אבד"ק פרעסבורג זצ"ל ועוד יותר מעשרים גאונים כולם חזקו במסמרות התקנות הנ"ל כיתד שלא תמוט ויקרא הקונטרס הנ"ל בשם מגיני ארץ, ומעתה אחרי אשר הסכימו ב"ד הגדול ע"י יחידי גאוני הדור למיגדר מילתא שלא לשלוח המעות בעצמו או יחידים רק לשלוח ולמסור יפה רק להגזברים כדי שלא יהי' מעות א"י כהפקר חלילה אין בכח שום אדם לבטלם, ועיין בד"מ וברמ"א סי' ל"ג ס"א מה שהביא דעת המרדכי וז"ל אינו רשאים לשנות דבר במידי דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי או להפקיר ממון שלא מדעת כולם ובמרדכי סיים ולאו למיגדר מילתא הוא אין שומעין לו לבן וכתב שם הסמ"ע דמשמע דלמיגדר מילתא שומעין לטובי העיר אף לאפוקי ממונא וע' בשו"ת מהר"ם אלשיך ובשו"ת הריב"ש ובשו"ת מהר"י בן לב מוכח בפירוש דבגדולי הדור שאין בדורם כמותם אף מילתא דאיכא רווחא להאי ופסידא להאי אלים כוחם לאפוקי ממונא אף בזה"ז ע"ש וכו', ומעתה ק"ו בנ"ד שאין בזה אפקועי ממונא ולא פסידא להאי, ונתייסדה התקנה מפי גדולי וגאוני הדור אשר אין בדורם כמותם וגם הוא באמת למיגדר מילתא בודאי שתקנתם קיימת לעולמי עד, ואין בכח יחידים לעקור התקנה הזאת ואסור לבעה"ב לתת ליחידים רק להגבאים הממונים מאת אמרכלי אה"ק והם ישלחו המעות לאה"ק. ועתה מי ומי האיש אשר ירהיב בנפשו עוז למרות פי גאוני הדור אדירי התורה אשר כל דבריהם כגחלי אש ולפידים ולעבור על תקנתם ולא ירא פן יכוה בגחלתם, ואקוה כי כל איש השומע דברי אלה יטה אזנו לקול דברי הגאונים הנ"ל וכו'.

הק' **אברהם בנימין קלוגר**
בהגאון מהרש"ק זצ"ל.

א) **כתובות** ד' ק"י ע"ב. תנו רבנן לעולם ידור אדם בא"י אפי' בעיר שרובה נכרים ואל ידור בחו"ל ואפי' בעיר שרובה ישראל שכל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוק, וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה, שנאמר לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלקים, וכל שאינו דר בארץ אין לו אלוק, אלא לומר לך כל הדר בחו"ל כאילו עובד ע"ז וכן בדוד הוא אומר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים וכי מי אמר לו לדוד לך עבוד אלהים אחרים (אלא מפני שהי' צריך לברוח ולצאת מא"י אל מלך מואב ואל אכיש: רש"י) אלא לומר לך כל הדר בחו"ל כאילו עובד עבודת האלילים. א"ר אלעזר כל הדר בא"י שרוי בלא עון שנאמר ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון, א"ר אבוה אפי' שפחה כנענית שבא"י מובטח לה שהיא בת עוה"ב כתיב הכא לעם עליה וכתיב התם שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור, ר' זירא כי הוא סליק לא"י לא אשכח מברא למיעבר נקט במצרא וקעבר א"ל ההוא צדוקי עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו (מתחילתכם הייתם בהולים שהקדמתם נעשה ונשמע ועודכם בבהלתכם כבתחילה למהר לעשות דבר בלא עתו: רש"י) אכתי בפזיזותייכו קיימיתו אמר לי' דוכתא דמשה ואהרן לא זכו לה, אנא מי יימר דזכינא לה. ר' אבא מנשק כיפי דעכו, ר' חנינא מתקן מתקליה (מסוה ומתקן מכשולי העיר מחמת חבת הארץ שהיתה חביבה עליו ומחזר שלא יצא שם רע על הדרכים: רש"י) ר' אמי ור' אסי קיימו משמשא לטולא ומטולא לשמשא (כשהשמש הגיע למקום שהן יושבין וגורסין וחמה מקדרת עליהו עומדין משם לישב בצל ובימי הצינה עומדין מן הצל ויושבין בחמה כדי שלא יוכלו להתרעם על ישיבת א"י רש"י) ר' חייא בר גמדא מיגנדר בעפרא שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו:

ב) **שם** ד' ע"ח ולציון יאמר איש ואיש יולד בה וגו'. א"ר מישא אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה, אמר אביי וחד מינייהו עדיף כתרי מנן, אמר רבא וחד מנן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו, דהא ר' ירמיה דכי הוה הכא לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן, כי סליק להתם קרי לן בבלאי טפשאי:

ג) **סנהדרין** פ' חלק. א"ר יוחנן מפני מה זכה עמרי למלכות מפני שהוסיף כרך א' בא"י שנאמר ויקן את ההר שומרון מאת שמר בככרים כסף ויבן את ההר ויקרא שם העיר אשר בנה על שם שמר אדוני ההר שומרון:

ד) **ערכין** ד' ל"ב. דבעי רחמי על יצה"ר דע"ז ובטלוה ואגין זכותא עלייהו כסוכה והיינו דקפיד קרא עילוי דיהושע דבכל דוכתא כתיב יהושע והכא כתיב ישוע בשלמא משה לא בעא רחמי דלא הוה לי' זכותא דא"י אלא יהושע דהו"ל זכותא דא"י אמאי לא ליבעי רחמי:

ה) **מדר"ר** פ' שלח כי תבואו אל ארץ מושבותיכם אמר ר' זכאי דשיאב אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע בכ"מ אתה קורא אותה ארץ כנען בכאן ארץ מושבותיכם א"ל הקב"ה חייכם נתתי אותה לאברהם ליצחק וליעקב והבן יורש את האב לכך ארץ מושבותיכם:

ו) **מדרש** רות וילך איש מבית לחם יהודה וילך איש גרדוס (פי' יחידי בתמיה) אלא בא וראה כמה חבה הקב"ה ביאתה של א"י יותר מיציאתה, להלן כתיב סוסיהם פרדיהם גמליהם ברם הכא כתיב וילך איש גרדוס ע"כ (פי' דע"י שיצא מא"י לחו"ל לא יוחס ממונו וחשיב ליה כאלו יצא יחידי: מת"כ):

ז) **מדרש** תנחומא משפטים. ואתן לך ארץ חמדה שנתחמדו לה כל גדולי עולם אברהם אמר לבני חת תנו לי אחוזת קבר עמכם (ולא הספיק לו לבקש לו קבר אחר לצורך השעה נראה שלחמדתו לא"י ביקש כך, המפרש) ואף הקב"ה מחבבה לפני יצחק שנא' גור בארץ הזאת ואהי'

ואהי' עמך ואברכך (ונראה כי עי"ז מחבבה בעיניו וכמו שפי' רש"י גבי אל הארץ אשר אראך. המפרש) יעקב אמר בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני עד הוי ארץ חמדה, נחלת צבי מה צבי זה שוחטין ומפשיטין אותו מעורו ואח"כ מחזירין את הבשר לעור ואין העור מחזיקו כך א"י לא היתה מחזקת את פירותיה וכו' הוי נחלת צבי צבאות גוים ארץ שנתאוו לה מלכי העולם כתיב מלך יריחו אחד מלך העי אשר מצד בית אל אחד ואין בין יריחו לעי אלא ג' מילין והוא אמר כן. אלא כל מלך שהי' מולך בחו"ל אם לא הי' קונה בא"י לא הי' נקרא מלך למה שהיו מתאוים לא"י ולפירותיה הוי נחלת צבי צבאות גוים:

ח') **פרקי** דר"א פ"ח. יצא יעקב לחו"ל וביקש לעבר את השנה בחו"ל אמר לו הקב"ה יעקב אין לך רשות לעבר את השנה בחו"ל הרי יצחק אביך הוא ועבר את השנה בארץ שנא' וירא אלקים אל יעקב עוד בבואו מפדן ארם ויברך אותו ולמה עוד מפני שפעם ראשונה נגלה עליו ומנעו לעבר את השנה בחו"ל, כשבא לארץ אמר לו הקב"ה קום עבר את השנה שנא' וירא אלקים אל יעקב וגו' ויברך אותו על שנכנס בסוד העיבור וברך ברכת עולם, מכאן אמרו אפי' צדיקים וחכמים בחו"ל ורועה צאן ובקר בארץ אין מברכין ומעברין את השנה אלא ע"י רועה צאן ובקר, אפי' נביאים בחו"ל והדיוטים בא"י אין מעברין את השנה אלא ע"י הדיוטים שבארץ, גלו לבבל היו מעברין את השנה ע"י הנשאר בארץ לא נשאר אחד בארץ הי' מעברין את השנה בבבל. עלה עזרא וכל הקהל עמו ורצה יחזקאל לעבר את השנה בחו"ל בבבל אמר לו הקב"ה יחזקאל אין לך רשות לעבר את השנה בחו"ל הרי ישראל אחיכם בא"י והם יעברו את השנה שנא' בן אדם בית ישראל יושבים על אדמתם שלהן הוא לעבר את השנה:

ט') **תנא** דבי אליהו ופי' הזוקקין. ר"א בכל הארץ יצא קום אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שנתנו לרבים ומאזינין לשמוע ד"ת, ובקצה תבל מליהם זה א"י שהוא תבלו של עולם. יש להתבונן מאי שייך לדרוש כ"א שא"י שהוא תבלין ש"ע אל מה שדרש כל הפסוקים הראשונים על ד"ת ג"כ ומשניות וכו' הגם שהוא אמת וליב שא"י היא המובחר של כל העולם והיא טבור העולם ואמצעה של הארץ וממנה יונקות כל הארצות והיא שותה גשמי ברכה וכל הארצות מתמציתה וכו' כמו שהאריכו חז"ל אבל אינו שייך אל הדרוש הזה. ונלע"ד עפ"י מש"כ חכז"ל בב"ר בפ' שם האחד פישון הוא הסובב את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב ואבן השוהם אלו ד"ת שנא' הנחמדים מזהב ומפז רב, וזהב הארץ ההוא טוב מלמד שאין תורה כתורת א"י ואין חכמה כחכמת א"י. ושם הבדולח ואבן השוהם מקרא משנה ותלמוד ותוספתא הלכות ואגדות עכ"ל. וכן בפ"ז דכתובות אמר אביי וחד מנייהו עדיף כתרי מנן פרש"י וז"ל פקחים וחריפים שהוא אוירא דמחכים אמר רבא וחד מנן וכו' והשתא א"ש וה"ק הגם בכל הארץ יצא קום אלו ב"כ ובמ"ד שנשמעים בהם ד"ת ר"ל הגם שבכל הארצות שבכל העולם נמצאים שם ב"כ ובמ"ד ואומרים בהם ד"ת אפ"ה ובקצה תבל מליהם זו א"י שהיא תבלו ש"ע ר"ל אין תורה כמו תורת א"י שהם פקחים וחריפים כמו תבלין ובשמים ואבקת רוכל הן במקרא ומשנה הלכות ואגדות וכו':

יו"ד) **ספרי** פ' ראה. וירשת אותם מעשה בר"י בן בתירה ור' מתיא בן חרש ור' חנינא בן אחי ר' יהושע ור' יונתן שהיו יוצאים חו"ל והגיעו לפלטיא וזכרו את א"י זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשת אותם וישבת בארצם וחזרו ובאו למקומם אמרו ישיבת א"י שקולה ככל המצות שבתורה:

י"א) **זוה"ק** יתרו. א"ר יוסי הואיל ואתינא להאי מאי הוא הגדתי היום לה' אלקיך לה' אלקינו מיבעי ליה א"ל ר"ש וכי האי

בלחודי'

בלחודי' הוא והא כתיב כי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה וגו' אשר ה"א נותן לך כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא וכלהו הכי הוא אלא הכי תנינן כל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה. מ"ט משום דזרעא קדישא לארעא קדישא סלקא, ושכינתא באתרא יתבא והאי בהאי תליא ומשה לא קאמר אלקיך אלא לאינון דהוו זמינין למיעאל לארעא ובג"כ אלקיך ודאי בכל אתר משום דאתון הוו זמינין למיעאל לארעא קדישא ולקבלא אנפי שכינתא, ומה דלא אמר אלקינו משום דהא משה לא זכה למיעול לארעא, ובג"כ אלקיך ודאי בכל אתר משום דאינון הוו זמינין למיעול תמן א"ל ודאי הכי הוא:

י"ב) **אור** החמה יתרו. דזרעא קדישא שהם ישראל זרע קודש ודאי הם מתייחסין ביציאת נשמתם אל ארץ הקדושה שיהי' משורשים בקודש העליון ונטועים בקודש התחתון, והאומות טמאים נמשכים מהחיצונים הטמא הם ג"כ מתייחסין אל הארץ הטמאה, ולכך הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוק גרוע מהגוי כי הגוי יש לו שר ואלוק שהוא נתפס בו ברשות החיצונים אויר ארץ העמים הטמא שהם שליטת שרים חיצונים. אמנם ישראל אינם נאחזים בחיצונים והקדושה אינה נמצאת אלא בא"י נמצא ישראל שהוא קודש הדר בחו"ל הטמאה אין לו חלק ולא שר אלא עלוב ועזוב וז"ש בזוהר זרעא קדישא, לארעא קדישא שכינתא הם מתייחסין ויורדת שכינתא הקדושה על זרע קודש בארץ קדישא:

י"ג) **זוהר** ח"א בחסרונות. בא"י שביעאה דכולא נקודה דאמצעיתא דארעא תתאה בתר קוב"ה דאיהו לקבל נקודה עילאה:

י"ד) **זוה"ק** תולדות. כי אמרתי אין יראת אלקים במקום הזה, דא מהימנותא א"ר אלעזר בגין דלא שריא שכינתא לבר מארעא קדישא וע"ז אין יראת אלקים במקום הזה דלאו אתריה הוא ולא שרייא הכא דהא שכינתא בגוי אתריה שרייה:

ט"ו) **שם** ויצא. ושבתי בשלום אל בית אבי דא הוא ארעא קדישא תמן אשתלם והי' ה' לי לאלקים באתר דא אסתלק מדרגא לדרגא אחרא כדקא יאות ותמן אפלח פולחנא:

ט"ז) **שם.** וירא. ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה, האי בה בה תרי זימנא אמאי, אלא הא איתמר דקב"ה פליג כל עמין וארעאן לממנן שליטן. וארעא דישראל לא שליט בה מלאכא ולא ממנא אחרא אלא איהו בלחודו. בג"כ אעיל לעמא דלא שליט בהו אחרא לארעא דלא שליט בה אחרא, ת"ח קוב"ה יהיב מזונא תמן בקדמיתא ולבתר לכל עלמא ובג"כ ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם אלא בעתירו ולא באתר אחרא, בה בקדושא דארעא, בה שרייא מהימנותא עלאה. בה שרייא ברכתא דלעילא ולא באתר אחרא:

י"ז) **שם.** אחרי. א"ר יהודא זכאה חולקיה מאן דזכי בחייו למשרי מדורא בארעא קדישא, דכל מאן דזכי לה זכי לאתגדא מטלא דשמיא דלעילא וכו' וזכי לאמשכא עליה רוחא קדישא תדיר:

י"ח **מדרש** וישלח. ויירא שלא יהרוג ויצר שלא יהרג. אמר כל השנים הללו הוא יושב בא"י, תאמר שהוא בא עלי מכח ישיבת א"י, שיירא יעקב כי כמו שמצות ישיבת א"י שקולה כנגד כל המצות שבתורה אולי יהא שקול מה שיושב בא"י כנגד כל המעשים שלי:

י"ט) **מדרש** ילקוט. משחקת בתבל ארצו ארשב"י תבל זו ארצו ולמה נקרא שמה תבל שהוא מתבלת מכל ארצות שכל הארצות מה שיש בזו אין בזו אבל א"י אינה חסירה כלום שנא' לא תחסר כל בה. ד"א למה נקרא שמה תבל ע"ש תבל שבתוכה ואיזה זה תורה שנא' בגוים אין תורה מכאן שהתורה בא"י וא"י משובחת משאר ארצות שנא' וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים, מצרים משובחת משאר ארצות שנא'

כגן ה׳ כא״מ וצוען שבח מצרים הוא דמרבי בה מלכים דכתיב כי היו בצוען שריו, וחברון מן המגונה שבא״י היא דקברי בה שכבי, והיא מבונה שבעה מצוען שהוא משובחת ממצרים ק״ו לשבח א״י, וא״ת מי שבנה זה לא בנה זה ת״ל ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען מי שבנה זה בנה זה וכו׳. א״י שחביבה מכל נבראת קודם לכל שנא׳ עד לא עשה ארץ וחוצות, ארץ זו א״י חוצות אלו שאר ארצות, ד״א ארץ אלו שאר ארצות חוצות אלו מדבריות תבל זו א״י שנא׳ משחקת בתבל ארצו הרי הוא אומר ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי צבאות גוים ארץ עשיות חוליאות לשליטים שכל מלך ושליט שלא קנה בא״י לא עשה כלום. ר׳ יהודה אומר ל״א מלכים היו כולם בא״י אלא כדרך שעשו ברומי עכשיו שכל מלך ומלך שלא קנה ברומי לא עשה כלום כך כל מלך ושליט שלא קנה פלטיראות וחליאות בא״י לא עשה כלום. נחלת צבי מה צבי קל ברגליו מכל בהמה וחי׳ כך פירות א״י קלים מכל פירות הארצות. ד״א מה צבי זה כשאתה מפשיטו אין עורו מחזיק את בשרו כך א״י אינה מחזקת את פירותי׳ בשעה שישראל עושים את התורה. אי פירותי׳ קלים יכול לא יהיו שמנים ת״ל ארץ זבת חו״ד שמנים כחלב ומתוקים כדבש. וכה״א כרם הי׳ לידידי בקרן בן שמן. מה שור זה אין בו גבוה מקרניו כך א״י גבוה מכל הארצות. אי מה שור זה אין בו פסולת אלא מקרניו אף א״י פסולת מכל ארצות ת״ל בן שמן שמנה היתה א״י וגבוה ומתוקה ומשובחת:

ב׳) ס׳ הקנה בהקדמה. א״ל בני מ״ד אני ה׳ אקיכם אשר וגו׳ מהיות להם עבדים והשבר מוטות עולכם כי כל ע׳ שרים הם למטה מהשכינה וכולם משועבדים לה׳, ואף כי מכרם להם עבדי דמאן ונכסי דמאן, וכיון שכן הוא א״כ כולם עבדים להשם. ולכן רצה השי״ת וליוה ז׳ מצות לע׳ אומות. ואם יעברו מצות השם ינקום מהם ל״ש בא״י ול״ש בחו״ל, ואם הגוים מונעים אותם עליהם כתיב ונתתי נקמתי באדום ביד עמי ישראל, לכן בני הבא להקל בשום מצוה תמק לשונו בפיו ועיניו בחוריהן, כי יותר צריך האדם לדקדק במצות בחו״ל ממה שצריך בא״י כי בא״י כתיב וכפר אדמתו עמו:

ב״א) ס׳ הכוזרי והמפרש. אמר החבר כל מי שנתנבא לא נתנבא אלא בה (בתוך א״י) או בעבורה (אם נמצא מי שנתנבא בחו״ל הנה לא נתנבא רק מסיבת א״י ומחמתה) הנה נתנבא אברהם כדי שיעבור בה (הנבואה הראשונה שהגיע אל אברהם והוא עודנו באור כשדים והוא לך לך מארצך היתה כדי שיעבור בא״י) ויחזקאל ודניאל מפניה וכו׳. אבל אדם היה היתה אדמתו ובה מת כאשר קבלנו כי במערה ד׳ זוגות, והיא הארץ הנקראת לפני ה׳ הנאמר עליה תמיד עיני י״א בה, ועליה נפלה הקנאה והחמדה בין הבל וקין בתחילה כשרצו לדעת איזה מהם הרצוי להיות במקום אדם וסגולתו ולבוא לנחול את הארץ וכו׳, וכאשר נולד שת בדמות אדם הי׳ במקום הבל וכו׳ וזכה לארץ ההיא שהיא מדריגה למטה מג״ע (שביהמ״ק שלמטה מכוון כנגד ביהמ״ק שלמעלה והיינו שלא״י התייחסות ושייכות עם מקום עליית הנשמות למעלה בג״ע) ועליה נתקנאו יצחק וישמעאל ונדחה ישמעאל כקליפה, ועל הארץ הזאת נפלה הקנאה בין יעקב ועשו בבכורה ובברכה, ונדחה עשו עם חזקתו מפני יעקב עם חולשתו עד שנדחה עשו מירושת הארץ כמ״ש וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו, וזה המזבחות שהי׳ להאבות אשר נענו בהם באש העליונה והאור האלקי (הביא ראי׳ על קדושת א״י מאז ומקדם, וזה שכל המזבחות שבנו האבות לא בנו בשום מקום רק בא״י) וכבר היתה עקידת יצחק אבינו בהר שלא הי׳ בו ישוב הוא הר המורי׳ ונתגלה הדבר בימי דוד כשהי׳ מיושב כי הוא המקום המיוחד לשכינה וכו׳ ושם מבלי ספק המקומות שראוים להקרא שער השמים, הלא תראה כי יעקב אבינו שלא תלה המראות שראה לא בזכות נפשו

ולא

ולא באמונתו ובר לבבו אבל תלה אותם במקום כמו שאמר ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה, הלא תראה כי הועתק אברהם מארצו כאשר הגליה ופי' אז ראוי להדבק בענין האלקי, (חזר ואמר שאברהם הי' השורש והעיקר ולב כל ישראל והתחלה לכל. ואותו לקח ה' מארץ תלאובות כאשר הגליה ושתלו בהר מרום בארה"ק אל המקום אשר בו הגמר השלמתו (ר"ל שמשורש זה יגלו כל בני הסגולה ויתרבו ויפרו ויהיו לגוי קדוש בארץ כולה ויקבלו התורה והעבודה הראוי להם לקדושת הארץ ואז תשכון השכינה בתוך קהלם תמיד) וכן שבה הנבואה בזרעו בארץ כנען רבו אנשי הנבואה כל ימי עמדם בארץ כנען:

כ"ב) **שם.** אמר הכוזרי השלם עתה דבריך בספור מעלת א"י, אמר החבר היתה מעומדת להיישיר כל העולם מוכנת לשבטי בני ישראל מעת הפרד הלשונות כמ"ש בהנחל עליון וגו'. ולא נתקן אברהם שידבק בענין האלקי ושיכרות עמו הברית, אלא אחר שהי' בארץ כזאת במעמד בין הבתרים, ומה תאמר בהמון סגולה הי' ראוים ליקרא עם ה' בארץ נבחרת נקראת נחלת ה' (כלומר אם כל כך גדול כח של א"י באברהם לבדו טרם שניתנה התורה אף כי בהיות המון סגולה כל עם ה' שכבר הי' במעמד הנבחר בהר סיני וידעו דרכי העבודה ונכנסו אל הארץ הזאת המיוחדת להם) ובעיתים קבועים ממנו ית' (הם מועדי ה' שאז כבודו ית' נגלה ביותר אל מקום הנבחר בהר הקודש בירושלים וכו') אמר הכוזרי כסדר הזה ראוי שיראה כבוד ה' לאומה הנקראת עם ה'. אמר החבר הלא תראה איך קבלה הארץ שבתות כמ"ש שבת הארץ, ושבתה הארץ שבת לה', ולא ניתן רשות למכרה לצמיתות כמו שאמר והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ (ולא הי' הציווי עלינו שאנחנו נשמור מלקצור ולחרוש בשביעית אבל נאמר שבת הארץ להורות שבגלל הארץ באה הפסקה הזאת ונאמר ושבתה הארץ שבת לה' הרי מה עמקו מחשבותיו ית' בזה עד כי יחס אליו שביתת הארץ לומר שעיניו ית' עליה תמיד ושמו הגדול נקרא בקרבה, ולפיכך לא ניתן רשות למכרה לחלוטין) ודע כי שבתות ה' ומועדי ה' אמנם הם תלוים בנחלת ה' (מלבד זה תדע כי כל השבתות והמועדים התלוים בזמנים היינו דווקא בזמן שהל בא"י) עם מה לאשר נקראת הר קדש והדום רגליו ושער השמים וכו' וכי מציון תצא תורה, ומה שהי' מזריזות לאבות לדור בה והיא בידי עכו"ם והכספם לה והעלותם עצמותם אליה כיעקב ויוסף ותחינת משה לראותה וימנעה ממנו, והראותה לו מראש הפסגה והי' חסד ומה שהי' מבקשת האומות פרס והודו (כורש מלך פרס ודריוש מלך הודו וכמ"ש כה אמר כורש כל ממלכות הארץ נתן לי וגו' ואותי פקד לבנות לו בית בירושלים. עוד נזהר שם איך פקד דריוש מלך מדי על בנין הבית ואיך ציוה ליתן להקריב קרבנות בביהמ"ק) ויון וזולתם (כמו אלכסנדרוס מוקדון וזולתם כמו קסרי רומי כבדו הבית (כמ"ש ביוסיפון ג"כ) להקריב עליהם ולהתפלל בעדם בבית ההוא הנכבד, ומה שהוציאו ממונם על המקום ההוא, ואם היו מחזיקים בחוקים אחרים ומה שהם מרוממים אותו עם העדר הראות השכי' עליו ושכל האומות חוגגים אליו ומתאווים בו זולתנו מפני גלותנו ולחצנו וממה שזכרו רבותנו ממעלתה יארך ספרה:

כ"ג) **רד"ק** פי' ישעי'. בפ' כי יבעול בחור וגו'. כי כמו שיבעול בחור בתולה שהוא דבר נאה ומתקבל בחור שיבעול בתולה יותר משיבעול זקן בתולה או בחור בעולה, כן א"י כל שלא יהי' בניה בתוכה אע"פ שיושבים בה או"ה לא היתה נקראת בעולה, כי לא היו מתקבלים בה ולא הי' נאה שבתם בה אלא כמו זקן עם בתולה או בחור עם בעולה, אבל כשישבו ישראל בתוכה הרי הוא כמו שיבעול בחור בתולה:

כ"ד) **הרמב"ן** בחוקתי. ושממו עליה אויביכם הוא בשורה טובה מבשרת בכל

הגליות

הגליות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו. וגם זו ראי' גדולה והבטחה לנו כי לא תמלא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה מושבת מעולם והיא חריבה כמוה, כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון וכולם משתדלים בישובה ואין לאל ידם:

כ"ה) **דרשות** הר"ן. והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, והנה זה הי' משל להודיע מעלת א"י על שאר הארצות שהוא הסולם אשר ממנו יעלו אל השמים הצדיקים אשר נקראו מלאכי אלקים, שאלו הי' להורות לו שכל הנעשה בארץ הוא באמצעות המלאכים ויהי' המשל שהמלאכים יתהלכו בארץ וישיבו אליו י"ת לאמר התהלכנו בארץ, והנה הוא כענין השטן, הי' לו לומר מלאכי אלקים יורדים ועולים בו, כי הירידה קודמת לעליה, אבל מלאכי אלקים בכאן רומז לצדיקים אשר הם עולים דרך במעלות א"י. ומפני זה אמר עולים ויורדים בו כי א"א שתהי' העליה לצדיקים רצופה כי נפש האדם יש לה שתי פנות אל צד המעלה ואל צד המטה. וא"א כל עוד היותה בגוף שתהי' פניותה אל צד המעלה לבד אבל תצטרך ג"כ לפנות למטה להנהגת גופה והוא המשל הנרמז באמרו מלאכי אלקים עולים ויורדים בו. והראה לו השם י"ת להיות א"י יקרה בעיניו ולהיות מגמתו אלי' אחר שישא את נשיו, והודיעו עוד כי בצאתו מא"י צריך שמירה מיוחדת יותר מבהיותו שם והוא אמרו והנה אנכי עמך וגו'. וכן כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי שא"א שיאמרו שלאח"כ אעזבך אבל פרושו להודיע שבהיותו דביקות הצדיקים בשם י"ת בהיותו בארץ הנבחרת יותר מתחייב שיעזבנו, אך מאשר היתה הליכתו לקיים מצות אביו שצוהו לא תקח אשה מבנות כנען ישמרהו השם ית' ויהי' עמו:

כ"ו) **שם** מבואר בדברי דניאל כי החיה הד' הוא עמלק כי הוא מונה האומות הנרמזות בחיות שכל אחת תופסת מלכות מחברתה והשתעבד עליה: והיא הגלותנו מארצנו אשר היא מקום השכינה כאשר נגלה במראות הנבואה ליעקב במראה הסולם ומפני שבמראה ההוא נתייחד אלי' מקום אשר הוא בית אל, שהראהו בהפרדו מלבן ושובו אל א"י, כי יש לארץ ההיא בכללה מעלה גדולה על האחרות וכי שם הנפש מוכנת להתדבק באור העליון והוא אמרו ויעקב הלך לדרכו וגו' והורה אמרו ויפגעו בו כי המלאכים מהלכים תמיד בארץ ההיא, ולכן הנכנס שם יפגע בהם. ולכן קרא המקום ההוא מחניים, ורצה כי המציאות על שלשה מדריגות, משכן מיוחס למחנה העליונה והיא השמים, ומשכן למחנה התחתונים הוא הארץ כולה מלבד א"י, אבל א"י משכן למחנה התחתונים כי בני אדם שוכנים בו, ומשכן למחנה העליונה כי מחנה אלקים פגעתו בו ולכן קרא שם המקום מחניים:

כ"ז) **ילקוט** ראובני בשם הפסיקתא. אעברה נא ואראה את הארץ למה הי' מבקש לפני הקב"ה לעבור את הירדן והלא כבר נאמר לו וכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ וכבר ראה אהרן מת בהר ההר אלא כדי לחבב הארץ בפני ישראל:

כ"ח) **עקידת** יצחק. הנה התחבולה הזאת כוונה האלקים על השלימות בתתו לעמו ישראל ארץ כארצנו צבי היא לכל הארצות אשר נמצאו בה צרכי החיוב מכל צדדיהם ולא יחסר כל בה, אמנם על ההגבלה הנאותה וההסכמה המשוערת לקבל הטוב והמועיל והערב יחד מבלי שידחה זה את זה על הדרך שאמרנו, כמו שביאר הענין הזה משה אדונינו ע"ה יפה יפה במשנה תורה באומרו כי י"א מביאך אל ארץ טובה וגו' ארץ חטה ושעורה וגו' ארץ אשר לא במסכנות וגו' ואכלת ושבעת וברכת וגו' פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך וגו' כי שם בלי ספק ביאר שתכלית הארץ הי' לפרנס הנפש הראשונה, אמנם הגון בשניות, ולכן הכין להם הגבלת הענינים כולם

בענין

בענין שיתפשרו ביניהם ולא יעיקו זה את זה, והוא מה שביארו שיתנו לבם אל התורה ומצותיה אשר הזכירם ראשונה באומרו כל המצוה אשר אנכי מצוך היום וגו׳ ושלא יטרדו עצמם על זולתו מן העסקים הזמניים כי די בארץ ההיא להשלים ספוקים לכל מה שיצטרכו בהיותם מתעסקים בלימודים ושלימותם והותר, וזהו במה שיוכלו להעבד ממנה ע״י עינות ותהומות היוצאים בבקעה ובהר, והיא ארץ חטה ושעורה וגו׳. היתכן שתהי׳ ארץ נושבת זולת הדברים ההכרחיים אלא שרצה לומר כי ימצאו שם מכל המינים האלה המספיקים לכדי חיותם המשוער והמוגבל לא בשפע רב לעשות בו סחורות ולהתעמל בסחורותיהם ולהטריד בעסקיהם והוא מה שביאר באומרו ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם שהכוונה העצמית היא לסלק המסכנות ולהסיר חרפת רעב לא את היתרונות הדוחים בעליה מעל התורה והיראה האלקית:

כ״ט) **הרשב״א** בח״א תענית. ודע שירושלים של מטה וציון והביהמ״ק כולם ליורים ועניים שכליים דקים מאוד גם כל א״י, וע״כ נקראת הארץ ארצות החיים ונחלת השם, וע״כ תלויות בארץ כמה מצות התורה. וע״כ אמרו כל הדר בחו״ל דומה כמי שאין לו אלק, ור״ל המקדש ליורים לענינים רוחניים:

למ״ד) **אברבנאל** וילא. הנה הי׳ קשה ליעקב צאתו מהארץ הנבחרת ומבית אביו, המוכן לדביקות והשלמת הנפש, ולכן הי׳ מתפלל ושבתי בשלום אל בית אבי והי׳ ה׳ לי לאלקים ר״ל מה שלא יהי׳ כן בהיותו בחו״ל. וכן זכר הכ׳ עונה שילא יעקב מב״ש שהי׳ שם מקום מוכן להשגחה וילך חרנה לחו״ל מקום לבן וזולתו אנשים רשעים, לכן הי׳ בלבו ספק על יציאתו זאת, ולפיכך רצה הקב״ה להבטיחו בשמירה והשבה אל בית אביו, וסיפר הכתוב שקרה ליעקב הזדמן טוב והוא שטעה בדרך ויפגע במקום ר״ל באותו מקום ידוע הר המוריה שנעקד שם יצחק אביו וכו׳. והנה הודיעו ה׳ ית׳ בנבואה הזאת מעלת א״י על כל שאר ארצות כדי שיכסוף תמיד לשוב ולהתגורר בה והראה מעלתה שהמלאכים המלוים לאדם בא״ק אינם המלאכים המלוים אותו בחו״ל, ולכן הראה אותו סולם ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו, להודיע כי באותו מקום יעלו לשמים מלאכים שלוו אותו מא״י וירדו בארץ מלאכים אחרים למטה מהם במדריגה ללוותו בחו״ל כו׳. והש״י הראהו ראשונה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה להודיע שבמקום ההוא יבנה המקדש ושם יהי׳ השפע ודביקות ההשגחה העליונה כו׳ סולם מוצב ארצה קאהו בק״ק וקאהו מגיע השמימה שמשם יורד בו השפע האלקי והשגחתו על אותו המקום מיוחד וקדוש. ומפני אותו קשר ויחס עצום שהי׳ באותו מקום שעל מקום מקדשינו לשם ה׳ ופי׳ מלאכי אלקים עולים ויורדים בו, שהם מלאכי עליון שלוחי השגחתו י״ת, עולים עם רוח הקרבנות ותפלות המתפללים במקום ההוא, ויורדים להושיעם ולהצילם ולהשפיע עליהם טובות כיד המלך וכו׳ ואמר והנה ה׳ נצב עליו וגו׳, וייקץ יעקב משנתו משתומם כשעה חדא ושער בנפשו שדבר גדול נראה לו בחלומו. ולכן אמר אכן יש ה׳ במקום הזה וגו׳ ר״ל אני הייתי חושב שלא תמצא קדושה ודביקות השם אלא במקום שיהיו אנשים אנשי חיל יראי אלקים כמו באר שבע מצד אבי שיושב שמה ועתה אומר שיש ה׳ במקום הזה מקודש, ומושפע מצד עצמו עם היות שאין כאן אנשים וכו׳ ויעקב תלה הכל בקדושת המקום ולכן ירא באשר עמד שם בלי פחד ויישן שמה וזהו אומרו מה נורא המקום הזה:

ל״א) **מגלה** עמוקות. טעם שנתאוה משה לכנוס לא״י משום ששם שער השמים למטה מכוונת כנגד המרכבה שלמעלה שהוא השכינה יושבת על הכסא, והחיות נשאו את הכסא סביב ושמה ישבו כסאות והנשמות עולין ונפקין משם:

ל״ב) **ספר** החיים. כמו שעיני הש״י ת והשגחתו על כל יצוריו בעשרת ימי תשובה

לפי

לפי שהם ימי תשובה וכפרה, כן עיני ה׳ על א״י מראשית ועד אחרית השנה, לפי שכל הזמנים שיש בה, לתשובה ולכפרה שהרי אין אדם לן בירושלים עד שנתכפרו לו עונותיו שנא׳ צדק ילין בה, הקב״ה דורש הארץ ההוא יום יום ומטפל עמהם בא״י כל השנה, משא״כ בשאר ארצות שחולק להם פרנסתם בבת אחת, בראשית השנה לפי שאין רוצה לטפל עמהם כל השנה אבל מטפל הוא עמהם בא״י בעין יפה באחרית השנה כמו בתחילתו:

ל״ג) **ילקוט** חדש. א״י שקולה כנגד כל מה שנבראו בששת ימי בראשית. ביום ראשון נאמר וירא אלקים את האור כי טוב ובא״י כתיב כי י״א מביאך אל ארץ טובה, בשני כתיב יהי רקיע בתוך המים וגו׳ ובא״י כתיב ארץ נחלי מים, בג׳ תדשא הארץ דשא ובא״י כתיב ארץ חטה ושעורה בד׳ כתיב יהי מאורות ברקיע השמים (חסר בילקוט) ובא״י כתיב לא תחסר כל בה, בששי נבראו אדם וחוה וכתיב נעשה אדם ובא״י כתיב ואכלת ושבעת וברכת:

ל״ד) **אלשי״ך** עקב, ע״פ כי הארץ אשר אתה וגו׳ אחרי אומרו שצריך זהירות רב במצות ליירש את הארץ בא ויאמר כי הארץ וגו׳ והוא פן יאמרו נא בית ישראל מה זה הפחד מן החטא ומן היסורין בארץ ביותר מבהיותנו חוצה לה, לז״א דעו איפה כי הארץ אשר אתה בא לרשתה כלומר ולא אני כי על עון קל הקפיד עלי הקב״ה, כי ביאת הארץ צריכה דקדוק במעשים וזכות רב ואין כל טובתכם שם קרוב אל הטבע כי דעתו ית׳ כי הדר בא״י יהי׳ עיניו תמיד על דרכיו, או אומר תדע מה בין הארץ לחו״ל שע״כ הוא ע״י יסורין ופקידות עון וצריך להיות האדם תמיד ירא וחרד, כי הלא לא כארץ מצרים שהיא תחת רגליך כי השקית ברגליך כי אדמה צמאה היא וע״כ ינאתם משם, אך אשר אתה בא שמה לרשתה תראה חשיבתה כי הלא אין הקב״ה ממטיר על הארץ מחו״ל עד שתשתה היא תחלה כמז״ל ע״פ הנותן מטר ע״פ הארץ ואח״כ ושולח מים וגו׳. וזה יאמר ראה איכותה כי קדושה היא מכי הנה למטר השמים שהוא שכדי שיבוא בעולם מטר השמים תשתה היא מים כי שתייתה היא הכנה למטר השמים בעולם וז״א למטר בלמ״ד, ועוד הפרש שני והוא כי לא יצדק בה השקאת כ״א שתיות כאלו בעלת חיות ורוחניות היא לשתות מפאת הקדושה כאדם השותה:

ל״ה) **טוב** הארץ. איתא במדרש ילקוט תהילים רצית ה׳ ארצך שבת שבות יעקב זש״ה ארץ אשר י״א דורש אותה תמיד הופך הקב״ה ומהפך בה ונותן עיניו בה עד שתרצה מעשיה להקב״ה והמצות שנצטוו עליה אם הוציאו ישראל את המעשרות ועושין השמיטין אותה שעה הוא מתרצה את מעשיה להקב״ה וכה״א אז תרצה הארץ את שבתותיה לכך רצית ה׳ ארצך ר״ל מי נושא עוונם אשר הם יושבים עליה שנא׳ העם היושב עליה נשוא עון הרי החיים, ומנין אף המתים ת״ל וכפר אדמתו עמו מי מכפר על עמו אדמתו אשריכם יושבי א״י שאין להם חטא ולא עון לא בחיים ולא במותם וכה״א נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה, ע״כ. והפי׳ הוא עם מה שפי׳ רבינו האר״י ז״ל ע״פ כי בחטאינו ובעונות אבותינו ירושלים ועמך לחרפה כי ארז״ל אין מיתה בלא חטא, והענין כי האדם ימות בחטא השגגות שעשה בימיו, אך העונות הם נשארים אח״כ לבניו כדי שיקבלו יסורין על עון אביהם וזהו ענין אבותינו חטאו ואינם פי׳ שמתו בחטאם אבל אנחנו עונותיהם סבלנו. ובזה יתורץ למה יומתו אבות על בנים וסיפא דקרא איש בחטאו יומתו פי׳ כי עון השוגג אין הבנים נענשים על חטא האבות כי איש בחטאו יומתו, אמנם העונות מזיד אז הבנים יומתו עליהם. וז״ש כי בחטאינו כי הלא אנחנו סובלים שגגות שלנו וגם בעונות אבותנו אנחנו סובלים אבל לא חטאם וכו׳ ע״ש. הנה כל הנז׳ הוא בחו״ל אבל בא״י העם היושב בה נשוא עון

ואינו

ואינו פוקד עון אבות על בנים כי הארץ היא נשאות עון וז"א הרי החיים. ועניין מנין אף המתים שמתו בחטאם בחו"ל ואח"כ העלו עצמותיהם לא"י שהארץ מכפרת וג"כ אינו פוקד עון אבות על בנים ת"ל וכפר אדמתו עמו, מי מכפר על עמו אדמתו. וז"ש נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה ר"ל איך נשאת עון עמך הרי פוקד עון אבות על בנים וז"א כסית כל חטאתם ר"ל עשית לעונות כסות של חטאה ונעשו כולם שגגות, ולכן היושב בה נשוא עון כי ע"י קיום המצות התליות בארץ נמחלו כל עונותיהם, וזהו כוונת ר' אלעזר כל הדר בא"י שרוי בלא עון שמאחר שדר בארץ א"כ בוודאי שקיים המצות התליות בארץ ובזכותם נמחלו כל עונותיו ואינו צריך לחזור בתשובה בתענית וטבילות כדי להעביר הכתמים מן הלבוש העליון או אם אינו עושה תשובה הקב"ה ישלם לבניו וזה דוקא בחו"ל אבל בא"י בעשותו המצות התליות בארץ מעצמם נטהרו עונותיו ואינו צריך כבוס ורחיצה:

ל"ו) **שם.** אפי' בזמן הזה עושים בא"י פנים להשכינה והעד ע"ז בת מלך בהיותה יושבת בהיכל המלך אבי' עבודתה שעושין לה אין כ"כ נחשבת כמו עבודה שעושין לה בהיותה בגלות, ואז כשעבד נותן לה אפי' עשב לא חשוב אליה יותר מכל מעדני מלך בשער המלך. וזה שאמרו במ"ד א"ר יוחנן טוב פת חריבה ושלוה בה זו א"י שאפי' אוכל אדם בה פת חריבה ומלח בכל יום ודר בתוכה זוכה לעוה"ב מבית מלא זבחי ריב זו חו"ל. הכוונה כי בעוה"ר עתה בעת החורבן השפע שמקבלת השכי', הוא התמצית ממה שהיתה מקבלת מקודם בבנינה, והשפע בעצמה לוקחת השפחה בישא כ"ש ותחת שפחה כי תירש גבירתה, אבל עדיף אותו השפע המעט שיורד בא"י שהוא בתוך אויר הקדוש מכל השפע היורד בחו"ל בתוך אויר הטמא. וז"ש טוב פת חריבה זו א"י שאין לה עתה אלא התמצית שאפי' אוכל אדם בה פת ומלח שאינו גורם במעשיו הטובים להוריד אלא התמצית בלבד מ"מ זוכה לעוה"ב כי זה המעט שגורם במעשיו להוריד בא"י הוא חשוב להשכי' מכל אילי נביות בזמן שביהמ"ק הי' קיים, וז"ש יפרח בימיו צדיק ורוב שלום עד בלי ירח יפרח בימיו צדיק ר"ת צבי למפרע, להורות כל צדיק שדר בארץ צבי בזמן בלי ירח שהירח היא בחסרונה גורם רוב שלום יותר מבזמן שהיתה הלבנה במלואה וכו' והנה עתה תבין הפי' אין זה כ"א בית אלקים וזה שער השמים כי פתח היכל לבנת הספיר יש בו מדריגות כעין גלדי הבצלים, והנקודה האמצעות של מלכות דאצילות היא קדש קדשים ומשם יורד השפע עד היכל לבנת הספיר דיצירה השורה על א"י, ובא"י תתפשט ותשתרבב השכי' ותשכון קדושתה בא"י, ובירושלים מדריגות קדושה יותר והר הבית ביותר וכו', והיינו שכינה שוכנת בתחתונים ואינה מתלבשת בחיצונים כלל, ואפי' עתה, בגלות מ"מ עיני ה' בה וכו' וכשגלו ישראל נתייאשו מן הרחמים ואמרו איך תעלה תפילתינו איך מתקשר הכל פי תורתינו, ובשרם הנביא ואמר יפתחו השמים ואראה מראות אלקים פתח הקב"ה הרקיעים ואמר דעו כי אני יצאתי עמכם בגלות ותפלתיכם ומצותיכם ונשמתכם באות אלי מפני שאני יצאתי עמכם בגלות ואז בטחו ישראל בקב"ה והתנחמו. וא"ת א"כ לפי דברי אלה א"י וחו"ל בימי הגולה הם שווים, ואין זכות עתה למי שדר בא"י ולא תועלת ח"ו, הלא אמרו רז"ל בכתובות עולא הוה רגיל דהוה סליק לא"י נח נפשיה בחו"ל אתו אמרו ליה לר' אלעזר אמר אנת עולא על האדמה טמאה תמות, א"ל ארונו בא אמר להם אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה, אך הענין הוא כי הדרך ירידתה לחו"ל הוא כי יצא ניצוץ השכינה עם כל חייליה ומרכבותיה לחו"ל דוקא, ניצוץ כי עיקר השכי' הוא בא"י אמנם דרך פרצות תפרץ פרץ ויצא אל ד' רוחות השמים מקום אשר נפוצו שם ישראל דרך פתח היכל לבנת הספיר באלכסונה אל תוך המקום שבחו"ל ועל אותה הגבול כ"ש למענכם שלחתי.

שלחתי בבלה אפי' אם איש פרטי עובד השם בגלות שכינה עמו וכו'. והשכי' שורה בא"י בלי אמצעי אלא בסוד היכל לבנת הספיר והקדושה מתלבשת בקדושה זו פנימיות לזו שוכנת בא"י ממש בלי לבוש, וממש שוכנים באויר הטהור אמנם בחו"ל ח"ו שתרד כך השכינה וע"ז נאמר וכבודו לאחר לא אתן:

ל"ז) **שם.** דע כי הנשמות מישראל הדרים בחו"ל מעולם אופנים הוא עולם עשיה ונקראו בית יעקב מפני שהם דרים תחת הקליפות, אמנם הדרים בא"י נשמתם מעולם מט"ט, ארץ הצבי גימט' חנוך מט"ט, והוא מי"ם דיצירה ונקראו בית ישראל ע"ש ארץ דישראל סבא, ונקראו בני אל חי ע"ש ארץ החיים עילאין, והנה האדם כשהי' בחו"ל היתה לו נפש מעולם אופנים כשזכה ונכנס לארץ באה לו נפש חדשה מעולם היצירה ומתלבשת בתוך הנפש הישנה שהיתה לו, ובלילה הראשון שישן בא"י יוצאות השני הנפשות ועולים למעלה ובחזרה אינה חוזר אלא החדשה לבד ולזה אינה ראוי' לעכשיו כי לא חטאה ולזה מוחלין לו כל עונותיו, וזה שאמר ר' יוחנן כל המהלך ד"א בא"י מובטח לו שהוא בן עוה"ב הכוונה הוא מאחר שנותנים לו נשמה חדשה בלי פגם של עונות א"כ בוודאי הוא בן עוה"ב:

ל"ח) **חסד** לאברהם. לבאר פגם מי שיצא מא"י לחו"ל, הענין היא כי בקליפה יש ה' שינויים, וכן שינוי הקליפה המתלבשים בהדרים בחו"ל הם נחלקים אל ה' מדריגות והזוכה לדור בא"י הוא פטור ונקי ובן חורין מכולם, המדריגה האחת הוא הדר בסוריא חוץ לדמשק מן החומה ולפנים אשר שם בית רמון שהוא א' מן ד' מלכיות של ס"ם, ודע כי שבעים שרים כל אומה ואומה נפל לחלקו של שר א' מן השבעים, וכל הע' שרים תחת רשות ס"ם וסיעתו ולרהב בת זוגו של ס"ם ניתן לה חלקה כל גבול מצרים שהיא ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה. ולס"ם ניתן ד' מלכיות לו בפ"ע ובכל מלכות ומלכות יש לו פלגש ושמותיהם, אחת לילית שלקחה לבת זוגו והיא חוה ראשונה, שנייה נעמה, שלישית אבן מסכית, רביעית אגרת בת מחלת, וה' מלכיות הם א' מלכות דמשק שיש בתוכו בית רמון ב' מלכות צור הנקראת וכו' שהוא נגדיות לא"י שא"א שיהיו שניהם בנויות ולא שתיהם חריבות אלא א' מהם, והג' נקראת מלכות יכנת (נר' שהוא מלכות מלטא שמלטא בא"ת ב"ש יכנת וכן הוא בטו"ה בהדיא) ומקודם הי' שמה רודוס והד' מלכות הנקראת רגהזטוף (והיא גראענכנו בא"ת ב"ש) ובכ"א מהד' מלכיות הנז' יושבות א' מד' פלגשים הנז' וכל שאר מדינות ועיירות שבחו"ל הם נחלקים לע' כל חלק לע' שרים ואומות, והקב"ה בחר לחלקו מכל האומות ישראל להיות לו לעם נחלה, ומכל ארצות א"י, אמנם בכל שאר עיירות של סוריא באיזה מקום שיהי' מהם יהי' נפשו ממלכות דסנדלפון ועליה מתלבשת קליפה א' מעולם התמורות ועלי' קלי' א' מעולם ס"ם, ועוד קלי' א' מעולם רהב ולא יותר, והמדריגה הב' הוא הדר בחו"ל רחוק מסוריא אבל אינו מעבר לים אז נפשו ג"כ ממלכות הסנדלפון ועלי' מתלבשת קלי' א' התמורות ועלי' ב' קלי' מלכות דס"ם וקלי' א' מעולם רהב, והמדריגה הג' הדר בחו"ל מעבר לים והלאה נפשו ממלכות דסנדלפון ועלי' מתלבשות קלי' א' מעולם התמורות ועלי' מתלבשת ג' קליפות מס"ם וקלי' א' מעולם רהב, והמדריגה הד' הדר בכ"א מד' מלכיות דס"ם נפשו ממלכות דסנדלפון ועלי' מתלבשת קלי' א' מעולם התמורות וד' קלי' מס"ם ועלי' קליא א' דרהב, ובמדריגה הה' הדר במצרים נפשו מעולם דסנד' ועלי' מתלבשת קלי' מעולם התמורות ועלי' ד' קלי' מס"ם ועוד ד' קלי' מעולם רהב אשר מתלבשים בו, והענין הוא כי ג' עולמות הטומאה הם והם תמורו"ת וס"ם ורה"ב קליפת תמורות נקרא הי"א וקלי' ס"ם נק' נוגה כמש"ה לא תאמר לו וביחד כולם נקראו היא נוגה בלי מקום, וקליפת

עולם

עולם רהב נק' דוה מלשון זיבה ודם נידה, ודע כי היוצא מא"י לדור דירת קבע לסוריא תיכף כשיוצא רק ד' אמות שם בחו"ל נפש שמעולם היצירה יוצאת ממנו ונכנס בו נפש מעולם של סנדל ומתלבש עליו קלי' א' דתמורות וקלי' א' דס"מ וקלי' א' דרהב והעיקר שבכולם הוא ס"מ המושל בכל חו"ל, והיוצא מא"י לחו"ל אבל לא לעבר הים לאותו אדם נחלף לו נפשו המשכלת שהיא מיצירה וניתן לו נפש א' מעשי' במקומו כי נפש הבהמית אינה מתחלפת בכל אלו השינויים כולם ומתלבשת עלי' קלי' א' דתמורות ועלי' ג' קלי' דס"מ וא' רהב. והיוצא מא"י לחו"ל שמעבר לים שהוא בצד השמאלי של עולם מתלבש בו נפש דעשי' ועליו מתלבש קלי' א' דתמורות וג' קלי' דס"מ וא' רהב, והיוצא מא"י לדור במצרים אז מתלבש בו נפש דעשי' וקלי' א' דתמורות וד' קלי' דס"מ וד' קלי' של עולם רהב, והיוצא מא"י לדור בד' מלכיות דס"מ כמ"ש אזי מתלבש בו נפשו דעשי' קלי' א' דתמורות וד' קלי' דס"מ וקלי' א' רהב. ודע כי היוצא מחו"ל ע"ד לחזור במהרה באופן שהניח אשתו וכ"ב שם בא"י בן אדם כזה לא תתפשט ממנו נפשו דיצירה, אמנם גם מתלבשת עלי' נפש אחרת דעשי' כאשר הקלי' מתלבשים על נפש היצירה אז תיכף ומיד היתה נפשו דיצירה מקבלת טומאה מבחו"ל ולכן מה עשה הקב"ה המרחם והמטיב מלביש נפש העשי' אל היצירה קודם שיתלבשו הקלי' כדי שלא יטמאוהו, והקלי' יתלבשו בו כפי ערך המקום הנ"ל, וכ"ז מיירי מי שנולד בא"י אבל מי שנולד בחו"ל ובא לדור שם בא"י דרך קבע אז תיכף כשיגיע סמוך אל הסולם מפשיטין ממנו כל הקלי' ואינו נכנס בא"י כ"א בנפשו דעשי' ונכנס בו נפש דיצירה והיא לו כמו סכין בידו שלו וכאשר אח"כ יוצא לחו"ל לדור שם דירת קבע נשארת נפש חדשה שמן היצירה בא"י ואינו עולה עמו רק נפש הישנה דעשי' ומתלבשת בקלי' עד"ז שנבאר בה' שינוייהם שיש במקומות הנ"ל, ודע כי העולה מחו"ל לא"י לדור שם דירת ארעי תיכף כשיגיע לסולם מצד חוץ מפשיטין מעליו כל הקלי' ואינו נכנס בא"י כ"א בנפש העשי' אבל לא יתנו לו נפש היצירה מאחר שאין כוונתו לא"י לדור דירת קבע ועי"כ חייב לשמור הרגלים והמועדים כמו בחו"ל ע"כ:

ל"ט) **שם.** נדבר עתה מענין הגלות. הענין הוא כי אויר ארץ העמים שבחו"ל הוא מטמא וסודו הוא להיות כל מציאות האויר סוד הקליפות, ובזה יובן נסיון אאע"ה בירדתו למצרים, ונסיון יעקב בירדתו לחרן לחו"ל הנאמר בזוהר האבות נכנסו בשלום ויצאו בשלום, וזה כי להיות אויר חו"ל מטמא בלי ספק יש שם חוזק הקליפות לכל דבר שבעולם, אם להמציאם באויר הטמא שהם מובלעים בתוכו ויתבטל שם כחם מלשמור התורה והמצות, ואם להיותם נמסרים שם ביד הקליפות ושכיחא היזקא ומן הראוי שיהי' בסכנה גוף ונפש וזה שבח אאע"ה ויעקב שיצאו בשלום, ולכן כשירד יעקב למצרים פחד שמא ישתקע שם בתוך אותן הקליפות, ושם ישראל לא יזכר עוד כי לא ידע אם הדורות הנמשכים ממנו יוכלו לעמוד בנסיון ושמא ימנעו מהם לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט והשי"ת הבטיחו ע"ז ואמר לו אנכי ארד עמך מצרימה וגו'. והסוד הוא כי אויר א"י הוא טהור המוכן לקדושה ולעבודת השי"ת שאין הקלי' שולטת בא"י והיצה"ר אינו גובר שם רק במה שיש לאדם בטבעו או מה שירצה הוא להגבירו עליו לכן השכי' משכנה באויר א"י ואוירה טהור מצד הטהרה המוכן לתורה ולמעש"ט, ולשון אויר אור יו"ד שוכן בה חכמת זעיר כמאח"ז אוירה דא"י מחכים:

מ"ם) **הררים.** הצדיק היושב בא"י מיוחד לעוה"ב הנבראה ביו"ד והארץ עד לרקיע ה' מאות שנה שהיא רמז לה"א ראשונה של שם, והאדם שבארץ עומד על רגליו רמז לוי"ו, הארץ אשר יושב עליה רמז לה"א אחרונה שבשם, ובצאתו חו"ל מפריד, והאבות לא יצאו אלא עפ"י

הדיבור

הדיבור. עוד כיון שגולה האדם מן הארץ גורם גלות לשכינה עמו. ואם לאדם צרה בארץ דיו לעבד להיות כרבו, עמו אנכי בצרה:

מ"א) **בית** אלקים מהמבי"ט ז"ל. כמו שלא נתייחד הש"י כ"א בקבלת התורה, כן לא נתייחדה הנהגתו וממשלתו בא"י כ"א כשנכנסו ישראל לתוכה, כי בזמן היותה לכנעני ולשאר עממין היו שרי טומאה שולטין בה והיתה מתפרנסת ונוהגת על ידיהם, ואחר שהש"י השרה שכינתו בתוך בנ"י ודבר אליהם מעל הכפורת מבין שני הכרובים ונכנסו לארץ ע"י הארון כמו שהוזכר בס' יהושע, אז סילק כל השרים השולטים וכולם הלכו וברחו ממנה בהיות שכינתו שרויה בארץ כדמות המלך שבא אל א' ממדינותיו שאז מסתלקים השרים אשר היו ממונים עפ"י המלך קודם ואינם רשאים לעשות דבר קטן או גדול בהיות מלכם לפניהם ובראשם. וכן כשנכנסו ישראל לארץ ושכינה עמהם מאז היתה חלק ה' ונחלתו ונסתלקו ממנה כל שר ומזל שהיו מקודם, ובהיות התורה וא"י מיוחדות בקיום העולם ומכוונת בהשראת שכינתו על ישראל, נמצא שנתייחדו ונתכוונו שניהם בלשון א', והוא מ"ש בא"י ונתתי אותה לכם מורשה ובתורה כתיב תורה ציוה לנו משה מורשה, כאלו רומז ומורה לנו בהיותן נאמרות בדבור א' שהם מיוחדות בכוונה ובענין א' והוא היותו סבת ישוב העולם וקיומו שע"ז מורה לשון מורשה בשניהן. וכן שבהיות מורשה לנו תורת משה תהי' לנו ג"כ מורשה א"י וכשנסור ממנה ימין ושמאל שלא תהי' לנו מורשה ג"כ לא תהי' א"י מורשה לנו כמו שקרה לאבותינו ולנו בעונותינו, וג"כ אין אנו משיגים אמתת סודותיה כ"א בא"י, וכמ"ש אוירא דא"י מחכים, וספרו ג"כ במעלת הלומד תורה בא"י:

מ"ב) **ס' של"ה.** מתנת א"י מתנה טובה נגלית ונסתרת כי היא מכוונת כנגד א"י שלמעלה ובכ"א מהם יש מעלות מעלות זה ע"ג זה כדתנן עשר קדושות הן בא"י וכו' ומשרע"ה הי' סובר שארץ סיחון ועוג יש בה קצת מקודשת א"י, ומעלת המנהיג את ישראל לאה"ק גדול מאד. וזהו ענין שררת ישרא' ומנהיגיהם לא כהאומות ששררתם מצד גופם וכחם אבל שררת ישראל של מנהיגם היא מעין מלכותא דרקיע ר"ל מי שיש לו תוספת השגה הוא נעשה ראש ומקור להשתרר על ישראל להנהיגם עפ"י התורה. והנה שאול כשעלה למלוכה זכה לרוה"ק כי גם שאול בנביאים, והמלוכה ניתנה לדוד שלא היה כמוהו עוסק בתורה ובשירות ותושבחות וה' אתו הלכה כמותו בכ"מ. וזהו הי' ענין תאוות משרע"ה להיות מנהיג לא"י כי אז יוסיף עוד רוח ה' עליו ורצה להשלים א"ע ביותר הן במעשים הן במושכלות. במעשים כמ"ש רז"ל כדי לקיים מצותיה, במושכלות כמ"ש כי אז יתוסף רוחו וע"ז התפלל אעברה נא כי הוא יעבור לפניהם ויהי' מנהיגם. ובמד' ילקוט שהי' יכול לעמוד נגד ששים רבוא, וזהו היה מעלת מרע"ה שהיתה נשמתו כוללת ששים רבוא נשמות של ישראל ע"כ אעברה נא, לא עבור שררה רק עבור תוספת השגה ואז יתרומם ג"כ קרן ישראל כשיהיה מנהיגם וזה השאלה היתה משותפת עבורו ועבור ישראל. ואח"כ אמר ואראה את הארץ הטובה כי מעלות יש בקדושה ואף שסבר שסיחון ועוג הוא במקצת א"י מ"מ גוף א"י מקודש ביותר. והנה א"י שלמטה מכוון נגד א"י שלמעלה מ"מ בחלק שמתפשט הטובה למטה יותר ממקום אחר בודאי אותו החלק מכוון יותר נגד קדושה של מעלה, ע"כ התאוה להיות בארץ במקום שהוא טובה יותר. וזהו שסיים ההר הטוב הזה והלבנון שהוא בהמ"ק המקודש מכל א"י. וכלל כונתו הי' לקיים מצות התלויות בארץ בהדור מצוה במקום קבוע וקדושה ביותר ולבוא ג"כ לידי השגה ביותר. והשיב לו הש"ת והוא זה מ"ש משה ויתעבר בי ה' למענכם כלומר הש"ת אמר לו היא הנותנת שאיני רוצה שתהיה אתה מנהיגם כי אתך תתגדל ותתרומם מעלת ישראל כי משה מאס

במלאך

במלאך והם לא זכו לזה רק ע"י יהושע. וזהו ויתעבר ה' בי למענכם כי אין אתם ראוים וזה לא הי' מנהיגכם לקדושת א"י. ודורשי רשומות אמרו ג"ם ב"י ר"ת 'גרשוני 'מהסתפח 'בנחלת 'ה':

מ"ג) **שם.** ואתחנן אל ה' וגו'. מתחיל במעלות א"י כי מא"י דאוירה מחכים וזוכין לכתר תורה כי מציון תצא תורה וגו' ומשם לא"י שלמעלה שהוא עוה"ב שנא' ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ. וזהו ענין הזכרת ארץ ישראל בראש הפרשה:

מ"ד) **לחמי** תודה. ספרדי. לכאורה מה זה שתמה ר' יוחנן על סבי דאיכא בבבל הא מבקשים בתפלתם על אריכת ימים וכתיב רצון יראיו יעשה, רק משום דמצינו דכתיב והתפללו דרך ארצם שכל התפלות יכוונו לשלוח לא"י ושם עולים התפילות ביחד עם התפילות של א"י להר הבית, ובזה הוא רצוי לעלות למעלה. ובזה אמרתי לפרש מקרא שכתוב השולח אמרתו ארץ עד מהרה ירוץ דברו להיות מתקבל למעלה. וידוע מאחז"ל דא"י גבוה מכל הארצות, דהשתא בבוקר מקדים הרבה להיות יום קודם שנעשה יום בבבל וגם מתאחר הרבה להיות לילה אחר שנעשה לילה בבבל וממילא אינו מכוון זמן תפלה של בני א"י בבוקר ובערב עם זמן תפלה של בבל. והיינו שתמה ר' יוחנן על סבי דבבל, אך כיון דשמע דמקדמי ומחשכי לבי כנישתא תמר היינו דאהני להו כיון שבני בבל מכוונים להקדים הרבה ולהחשיך יותר מדאי ממילא הם מכוונים בצמצום להתפלל בזמן אחד:

מ"ה) **קול בוכים**, דע כי ארצנו הקדושה לא היתה אצלינו כשאר ארצות אצל האומות שאינם כ"א מקום לשבתם לבד ואין מסגולת ארצותם לגויהם אלו יותר מאלו אבל א"י הי' בה סגולה מיוחדת לישראל דוקא ולא לזולתם. והיא היתה ממש כמו הבגד העשוי לאדם מיוחד עפ"י מדתו ולא יוכשר לאחר אם לא כשיקלקלנו וישנהו למדתו ולארכו ולרחבו, כך היתה א"י מיוחדת לישראל והיה להם הצטרפות זה ע"ז בסגולות מיוחדות. וכן אז"ל מדד הקב"ה כל הארצות וכו' כי בה היו כל המקומות הנצרכות לתיקון נפשינו ושלימותינו כמו הר הבית וכל אשר בו והיתה מוכשרת לנבואה וחכמה. ורוח טהרה וקדושה הנאותים לישראל ולא לזולתם. עוד יותר מזה היתה משונה א"י מכל הארצות כי הם הנם כמו הבגדים שאין להם חיבור עם הלובשים כ"א במה שהוא לבוש בהם. כן הארצות כולם אין להם חיבור עצמיות עם יושביהם כ"א מצד ישיבתם בהם. לא כן א"י הקדושה שהייתו בתוכה כנשמה בתוך הגוף מצד העצמיי שהי' לה עמה כמו הקליפה לפרי שיש להם חיבור טבעי עד שיתעלה הא' בעילוי האחר וישפיל בשיפלותו כן הוא חיבור א"י עמנו מצד ההרגשה בטהרת נפשינו ובחלאתה. והמופת ע"ז למיחת הנגעים בבתים אשר בארצות זולתה לא קרה כזה מעולם, ואין זאת כ"א מצד החיבור שהי' לארץ עמנו וכאילו היא עצם מעצמינו וכמעט נפגמה נפשינו ונכתמה בחלאת עון תיכף הי' נראה הנגע בקירות הבית כאלו הרגישה הארץ את חליינו ומכאוב נפשינו. והדמיון בזה לאחד שיבשה ידו כעץ ובטלו הרגשותיה ועשו הרופאים מה שעשו לחבשה ולחזקה ומסרו לו סימן לאמור כזאת תדע לדון את דיגך למזור בשוב לידך קצת כח הרגשותיה ואז תדע כי תועלת רפואותינו רבה וידך תשוב להיתנה כמקדם. לימים הכהו איש א' על ידו והרגיש כאב גדול, אז שמח מאד ובכל עלב הכאב הי' מותר שמחה, וטעמו מובן. וזהו מאמר הכתוב כי תבואו אל ארץ אחוזתכם ונתתי נגע צרעת וכו' וזהו סימן על חיבור העצמי וקישור הטבעי שבינם לארץ כקישור הגוף עם הנפש ולכן בשורה טובה באמת היא:

מ"ו) **קרבן** מנחה. ובל יאמר שכן חליתי שיכולים כל שכני ירושלים להיותם בטוחים כשהעם היושב בה נשוא עון כי כדאי הם בני ירושלים

ירושלים לשאת עליהם חטאת כל ישראל כי היושבים בה הם כנגד כל ישראל וראוי לדבר שאם היו כל ישראל שחוצה לה טהורים וחמשים לבד בתוך ירושלים טמאים ועשו פסח שני בטומאה וכן כל שאר קרבנות הציבור:

מ"ז **נפתלי** שבע רצון. בארץ העמים יש שליטה לנחש וע"כ צריך ללבוש מנעלים כדי להפסיק בין הטומאה של הנחש כי הנחש עפר לחמו והעפר שואף וזורח מזוהמת הנחש וזו דווקא בארץ העמים שיש לו שליטה ומטמא הארץ ויושביה אבל בא"י וכפר אדמתו עמו:

מ"ח) **יד יוסף** בפ' ישמח הר ציון תגלנה בנות יהודה וגו' ספרו מגדליה וגו'.

ראוי להבין מה ענין ספור מגדלי ציון ולמאי הלכתא מניגא ל"ל, ומה הוא פסגו ארמנותיה. והנ"ל יובן דידוע שהטעם שאין הברכה שורה בדבר המנוי והמדוד מפני ששורה שם וחל עליו עה"ר מסטרא דשמאלא וכו'. אבל בדבר של קדושה אין יכולת לעין הרע לשלוט שם ולז"א ישמח הר ציון תגלנה בנות יהודה בבשורה טובה שיתן להם, והבשורה היא שאעפ"י שאין הברכה שורה בדבר המדוד ולא בדבר המנוי, אתם לא כן אלא סובו ציון מבחוץ והקיפוה מבפנים לידע מדתה. וכן ספרו מגדליה שבדבר של קדושה אין פחד מעה"ר וכן שיתו לבכם ודעתכם לחילה ופסגו ארמנותיה ר"ל ראה היטב ארמנותיה יען אין לה פחד מעה"ר אלא למען תספרו לדור אחרון דאין פחד לקדושה ולמקום קדוש מעה"ר והמקטרג מן הסיפור. וא"ת כיון שנחרבה נסתלקה הקדושה משם, יאמר כי זה אינו כי זה אלקים אלקינו עולם ועד ר"ל דלעולם ועד השכינה שם כמאמרם ז"ל לא זזה שכינה מכותל המערבי, וכדכתיב על הר ציון ששמם ועכ"ז אעפ"י ששמם אתה ה' לעולם תשב וכיון שהוא מקום קדוש יש לנו להתפלל כי הוא ינהגנו אעפ"י שנדע שנמות בהליכתינו שם כי יותר טוב המיתה בא"י מהחיים בחו"ל, וכן הוא ינהגנו שם אעפ"י שנדע שנמות בהליכתינו לשם כי הדירה בא"י מעלתה גדולה וכמ"ש נעמי אני מלאה הלכתי וריקם השיבני ה', ירצה כיון שהשיבני לא"י אעפ"י שהשיבני ריקם למידת הרחמים יחשב לי, וז"ש וריקם השיבני ה' שהוא מדת רחמים, באופן שהמיתה בא"י חשובה מהחיים בח"ל, ולכך אמר כיון שכ"כ גדולה קדושה הוא ינהגנו שם. ויוליכנו שם אע"פ שנמות שם:

מ"ט) **נחמד** למראה. הנה ידוע דע"י איזה קיום מצות בא"י הם מעידים ומגידים כי ה' אחד ושמו אחד ואין עוד מלבדו ראשון לציון מצות שביעית כמבואר במס' סנהדרין א"ל הקב"ה לישראל זרעו שש והשמיטו שבע כדי שתדעו שהארץ להקב"ה ועי' להרא"ה בס' החינוך ע"פ וספרת לך שטעם השביעית הוא כדי שנדע שהארץ להקב"ה והוא מאריה דעלמא כי הוא חפץ בכל ופועל כל הנמצאים ואין העולם קדמון ח"ו וטעם מצות הביכורים כ' שהוא להורות שאין העולם קדמון ח"ו והוא ברא את הארץ וכיון שהטיב לו הקב"ה וברך אותו ואת אדמתו לעשות פירות ראוי לו לעורר לבו לחשוב מחשבות כי הכל הוא מאת אדון העולם, ע"כ ציונו הקב"ה להורות כי הארץ היא שלו. באופן שע"י שישראל מקיימין מצות התלויות בארץ יעידון ויגידון עדות ה' נאמנה כי הוא אדון ופטרון ואין העולם קדמון ח"ו:

נו"ן) **שיר חדש** ב' ס' שפתי ישנים. הנה השם הוי"ה ב"ה נודע שהוא מדת הרחמים בין בארץ בין בחו"ל, אבל בא"י הוא רחמים גמורים יותר ממה שהוא רחמים בחו"ל. גם אלקים אף שהוא מדה"ד מ"מ בארץ הוא רחמים כמו שם הוי"ה בחו"ל. ובזה פרשתי כונת הכתוב בתהלים אודך בעמים ה' ואזמרך בלאומים, ר"ל כשאני בין העמים דהיינו בחו"ל השם הוי"ה מדת רחמים לפי כשאני בחו"ל צריך רחמים גמורים. ולכן אודך בין העמים בהוי"ה במדת רחמים ורומז על השמים אלקים הסתלק והתרומם למעלה יושב בשמים

בשמים אתה וכית דיקך הלדק לפי שאני בחו"ל ומתיירא ממדת שקים אכן אם שקים דבר בקדשו הוא א"י אעלוזה לפי שאעפ"י שהוא אלקים מדה"ד בחו"ל מ"מ בא"י הוא מדת הרחמים, וזהו אעליזה אף שאלקים דבר כיון שהוא בקדשו אעלוזה:

נ"א) **טעם** המלך. הנה המפרשים רמו קראי אהדדי כתיב חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם דמשמע חד מלאך וכתיב כי מלאכיו יצוה לך תרי משמע, ותרצו ע"ד שאמרו בגמ' לשנים נראים ולג' אינם נראים ולכן היכי דהם יראיו שנים שולח מלאך ועמו הם שלשה, והיכי דאינו אלא חד שולח שנים והם שלש ע"כ. ולי נראה עפ"י משחז"ל חד מינייהו [ת"ח מא"י] עדיף כתרי מנן מבבל. וה"ה למלאכי מרום מלאך א"י עדיף כתרי מחו"ל. וא"כ בההוא קרא דכתיב בכל דרכיך דנכלל אפי' חו"ל, ועוד דרכיך משמע רשות לכת דידך כדאי' בפ"ק דברכות אבל ההולך בא"י אינה לכת דרשות כי הליכת ד"א בא"י מלוה קעביד כידוע. וע"כ התם כתיב מלאכיו אבל קרא דסביב ליראיו שהוא בא"י שהשכל מחייב שיושבי א"י הם יראי חטא לפי שהם יושבין בפלטין של מלך לכן כתיב מלאך ה' דא"י שקול כשנים בחו"ל:

נב) **שמע** יעקב, על הני קראי יסודתו בהררי קודש נכבדות מדובר בך. עפ"י מה שנשאל הרב מהריט"ץ על בחור א' הבא מארץ אשכנז לצפת ת"ו ולר לו המקום כי לא מלא שם אשה אם מותר לצאת לחו"ל. ואף שבגמ' אמרו דליסא אשה מותר לצאת מא"י לחו"ל הרי התוס' כתבו דהך ברייתא דמתיר היינו דוקא בדעתו לחזור לא"י אבל להשתקע שם אסור, ולפי"ז הבחור אסור לצאת. והעלה הרב שם דמותר לצאת אפי' להשתקע ומ"ש התוס' דלריך לחזור היינו דוקא במי שהיתה דירתו בא"י הוא ואבות אבותיו והלכך אסור לצאת ע"מ להשתקע ולהניח דירתו בא"י כיון שארץ מולדתו עיקר דירתו, אבל מי שבא מארץ מרחקים להיות שם בא"י כיון שארץ מולדתו עיקר דירת אבותיו בחו"ל מותר לצאת וליסא אשה אפי' ע"מ להשתקע, והוכיח הרב חילוק זה מלשון הרמב"ם ז"ל לעולם ידור אדם בא"י אפי' בעיר שרובה נכרים ואל ידור בחו"ל אפי' בעיר שרובה ישראל שכל היולא לחו"ל כאלו עע"ז, וקשה דלמה שינה הרמב"ם ז"ל מלשון הגמ' דקא' שכל הדר בחו"ל דומה וכו' והוא כתב שכל היולא לחו"ל שלא כלשון רבותינו, אלא דכוונת הרמב"ם להפך בזכות הדרין בחו"ל דלא ניחא למרייהו דנימא שכל הדרים בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה ח"ו שא"כ מה תהא על כל ישראל ועל רבני קדושי הדרין בחו"ל ולכך כתב שכוונת הברייתא דקא' לעולם ידור אדם בא"י ואל ידור בחו"ל לא בעי למימר אם מעולם אבותיו ואבות אבותיו בחו"ל אלא מה דקאמר אל ידור ר"ל אל ילא לדור מי שכבר דירתו ומולדתו שם ודייק לה שפיר מדהע"ה כי הי' מתגרש מן הארץ, אמנם מעולם לא מלאנו שום פוסק שאוסר לדור בחו"ל אלא דוקא ללאת, וכ"מ למי שמולדתו וארלו וארץ אבותיו אינה בא"י והלך שם ירולה ללאת ליסא אשה מותר ואפי' להשתקע. ומט"ז התיר לאותו בחור וכו' וז"א יסודתו בהררי קודש נכבדות וגו' עיר האלקים סלה שכל הדר בה יש לו אלוק לאפוקי בחו"ל דומה וכו'. ואמר כי יתכן כמי דאזכיר רהב ובבל ליודעי כלומר שיאמר גם בהם שהם יודעים אותו ויש להם אלוק, וז"ש הנה פלשת ולור עם כוש שהם בתחומה של א"י אלא שלא נתקדשה בימי עזרא דגם אזכירם ליודעי שכולם ידעו אותו להיות להם לאלקים בזמן כי זה יולד שם, דעיר מולדתו הי' בחו"ל מתחילה ומעולם לא היה בא"י וכשנא' להיות לך לאלקים היינו בנולד הוא ואבותיו שם וילא לחו"ל, וז"א ולליון יאמר איש ואיש יולד בה כלומר כשנא' להיות לך לאלקים בליון ולא בחו"ל הוא כשאיש ואיש יולד בה שהוא ואבותיו נולדו שם אז הוא יכוננה עליון על כל הארץ להיות שם לאלקים ולא בלאתו ממנה. לחו"ל ונוסף החיוב גם הוא דאפי' בעיר שרובה

שרובה נכרים חייב. וז"א יספור בכתוב עמים כלומר לשון חשיבות כמו ויהי מתיו מספר וכו' אפי' כשהיא כתובה בשם עמים משום דהוי רובא יתחייב בישיבה כי כזה יולד שם:

נ"ג) **ארוחת** תמיד. אמת ואמונה שמעלת א"י גדולה עד מאוד עד שגדלה מעלתה שאמרו חז"ל סוף פ"ק דמכות ר' יודא בן דוסתאי אמר משום ר' שמעון בן שטח ברח מא"י לחו"ל אין סותרין את דינו ברח מחו"ל לא"י סותרין את דינו מפני זכותה של א"י ע"כ ופירש"י מפני זכותה של א"י אולי תועיל למצוא לו פתח של זכות, הנה דאע"ג שנגמר דינו למיתה בחו"ל כשבא לא"י דנין אותו פעם אחרת בתחילה ואין ממיתין אותו:

נ"ד) **ברך** יצחק. אי' בירושלמי דסנהדרין אמר הקב"ה חביבה עלי כת קטנה שבא"י יותר מסנהדרי גדולה שבחו"ל ע"כ ובזה נ"ל כוונת מאז"ל בב"ר וירא יעקב מאוד אמר כל השנים הללו הוא יושב בא"י תאמר שהוא בא עלי מכח ישיבת א"י ע"ש דכיון דחבה יתירה נודעת ליושב בה א"כ משום החבה הזאת שהקב"ה מחבב הדר בא"י יותר מצדיקים גמורים שבחו"ל אפשר שמכח זה חבבו הקב"ה יותר ממני:

נ"ה) **מנחת** אליהו מבעל שבט מוסר ז"ל. במד"ר פ' ויצא רבו הדעות בדברי רז"ל בענין פתרון מראה הסולם שראה יעקב. בר קפרא אומר שהפתרון הוא על המזבח לפי שידוע שא"י מכפר דכתיב וכפר אדמתו עמו ובהיות כשיצא יעקב מא"י עפ"י אביו ששלחו יצא דואג לחו"ל מחשב מחשבות לומר שמן הדין אינו מחויב לשמוע לאביו ע"ז בהיות יוצא לחו"ל כי בהיותו בא"י הי' קרוב להקב"ה בהיותו מנוקה מכל חטא ושגגה כי הארץ הי' מכפר וא"כ אמר מוטב לחזור לארץ אעפ"י שאינו מקיים דברי אביו והוא כדרך אם אמר לו אביו הטמא יכול ישמע לו ת"ל איש אמו ואביו תראו אני ה' כולכם חייבים בכבודי וזה ג"כ יהי' כמו שאינו ראוי לשמוע לו בהיות קרוב הנזק בלכתו לחו"ל שאני מרחיק עצמי מהדביקות. ולכן ליישב דעתי מספק זה הראהו לו את המזבח לרמז שהמזבח מכפר על הכל שבלכתו לחו"ל כאלו מקריב קרבן ומה גם שבלכתו שם הוא סיבה לקיים י"ב שבטים אשר מהם כהנים אשר הם מכפרים על כל ישראל, ורבנן אמרו סיני הראהו לו נראה לפרש שרבנן סברי שמה שדאג יעקב בלאתו מא"י הי' מסיבת לימוד התורה כי בהיותו בא"י מרבה חכמה כי אוירה דא"י מחכים ושם שער השמים וכדחז"ל אין תורה כתורת א"י ולנחמו ע"ז הראהו לו ענין מ"ת לרמז שיציאתו מא"י ליקח אשה גורם מ"ת כי בהיות י"ב שבטים יתן לו הש"י את התורה בסיני והוא הגורם לזה ומותר לצאת מא"י ללמוד תורה וכ"ש כאן שיציאתו גורמת מ"ת וא"כ מותר לו לצאת מא"י, ובהיותו גם יוצא ליקח אשה שאדרבה זהו סיבה ללמוד תורה כי כל השורה בלא אשה שרוי בלא תורה, ונמצא יציאתו מא"י גורם ללמוד וללמד לאחרים, ללמוד שעם האשה ילמוד יותר, וגורם ללמד לאחרים שגורם מ"ת וא"כ אין ראוי שידאג על יציאתו מא"י אעפ"י שאוירה מחכים לתורה שהן אמת שיש זאת המעלה בהיותו בארץ אמנם מכריע הטובות הגורמות יציאתו לשבת בארץ:

נ"ו) **איזור** אליהו מהג"ל. מס' סוטה פ"ז וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ במגפה וכו' אמר ר' פפא דרש ר' שימלאי איש כפר תמרתא מלמד שנתרבבה לשונם ונפל על טבורם והי' תולעים יוצאים מלשונם ונכנסו בטבורם ומטבורם נכנסים ללשונם, ר' נחמן אמר מאסכרא מתו עכ"ל. נראה לפרש שמלם להם הקב"ה מדה כנג"מ על שאמרו לה"ר תולעים יוצאים מלשונם ועל שהיו הלה"ר על א"י שהוא טבור העולם כנודע הי' התולעים נכנסין בטבורם, והאומר מאסכרא מתו והוא מדה כנ"מ שחולי האסכרא סותם הגרון ואינם יכולים להוציא מפיהם דבור אחד על שהרבו לדבר על הארץ. עוי"ל שנלקו בגרונם שהוא יופי

הגוף

הגוף כדרך שאול בצוארו משכמו ומעלה גבוה וכדכתיב ותלכנה נטויות גרון שהגרון מהדר האדם, והמרגלים דברו להרע על עיר כלילת יופי משוש כל הארץ לכן נלקו בגרונם:

נ"ז) **אהבת** יונתן. ע"פ בית ישראל יושבים על אדמתם ויטמאו אותה וגו' לפי פשוטו י"ל עפ"י ה"פ ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה וגו' מפני דארה"ק מקיא יושביה כשמטמאים אותה וזה כוונת הנביא כאן. אמנם נראה לבאר למה נתווכח עם ישראל שטמאו את ארה"ק, הלא גם או"ה טמאוה והארץ הי' מקיא אותם מפני טומאתם, ולמה לא נתווכח עמם, רק כ"ל דא"י כבר מוחזקת מאבותינו היא דניתנה לאאע"ה וקיי"ל דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולכך לא קאמר על הגוים דהם טמאוה כי לא היו אוסרים אותה ואולם ישראל טמאוה דשלהם הי' הארץ והם טמאוה ואסרוה וז"ש בית ישראל יושבים על אדמתם המיוחסת להם ויטמאו אותה:

נ"ח) **שם.** איתא כל הארצות מקבלין שפע מז' משרתים וא"י מקבלת שפע מן הלבנה, וידוע דהלבנה עצמה מקבלת מהחמה והיא נקראת עני כעני המקבל מהעשיר וזה ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לפי שכוכב שלה מסכן ואביון ולא הי' ראוי שיגדלו פירות בא"י כי כוכב שלה היא הלבנה והוה כמו עני לולי שהקב"ה בעצמו משפיע לא"י ולכן פירותי' חייבים במעשרות ותרומות יותר משאר ארצות:

נ"ט) **יערות** דבש. הטעם שהצניע הקב"ה מאה"ע שכר שבת הוא לטובת ישראל. כי יש להבין למה החזיר הקב"ה התורה לכל ומאנו לקבל, למה הלא דרכיה דרכי נועם והרוב אומות בדתיהם יש להם מצות ועבודות קשות מן תורתנו כנודע בכל ספרים מדתיהם השונות וקשות שיש להם וביחוד העבודות הקשות ומה יותר שהיו מקריבים בניהם על אש ושוחטין אותן, ואיש כי תמות אשתו משרתיו כולם ימותו ג"כ וכהנה יותר עבודות קשות אשר הי' לעמים אז, ולמה זו מאסו בתורת ה' החמודה והכתוב צווח כי קרוב הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו, אבל ידוע להם כי מתנאי התורה הוא א"י כמ"ש הרמב"ן לתורה כי עיקר קיום תורה תלוי בארץ ישראל, ואף אבות הקדושים לא שמרו התורה רק בא"י, ואה"ע הם רבים מאסו בארץ חמדה שהוא קטן מהכיל קטן הכמות ולכך מאנו לקבל התורה כי חשבו כי לא נבא הארץ לשבת אותם, אמנם אמרו רז"ל כי המשמר שבת נותנים לו נחלה בלא מצרים ופירש"י דהיינו כי אמרו א"י ארץ צבי שהיא בעצם קטן, אמנם עפ"י נס מחזיק מרובה כי דאין בעצם ראוי להחזיק מאה קנים מחזיק כ' כרכים, וזהו נחלה בלי מצרים ואמרו לכך נקרא נחלת יעקב כי ביעקב קפל הקב"ה כל א"י תחת ראשו והיינו כי תוכן א"י מעט הכמות ומתפשט מאד מאד לאין תכלית ולכך הי' נצרר תחת ראש יעקב ולכך נחלה בלי מצרים קרוי' נחלת יעקב כי היא קפולה ומקופלת ובעת הצורך מתפשטת מקפולה אילך ואילך והבן, וא"כ אלו ידעו העמים סגולה זו לא הי' ממאסים בא"י לרב קטנותה כי כזאת וכזאת תוכל לסבול ולפי רוב אנשים מתברכת ומתפשטת והיו מקבלים התורה ולכך ה' אשר בחר בנו לתת לנו תורתו והחזיר על אומה ולשון לסתום פי' מקטריגים בכוונה לא הודיעם משכר שבת שהוא נחלה בלי מצרים כי אלו ידעו קבלו התורה ולכן שקולה שבת כנגד התורה ובשבת נתנה התורה כי ע"י שבת זכו לתורה ולא"י ארץ צבי כתיב:

סמ"ד) **ראש** דוד מהחיד"א ז"ל בשם מז"ה. דרך האוהבים הנאמנים בהפרדם איש מרעהו לסיבה בוכים ומפייסים זה לזה כמו שמצינו בדוד ויונתן וכ"כ גדלה בעיני יעקב אע"ה קדושת א"י כי בהגיע לתחום א"י כלתה נפשו בהפרדו ממנה והתחיל לפייס ולחבב הארץ ולבכות ולהגיד לצערו כי בורח הוא ולימים עוד דעתו עלי', אדהכי והכי שהי' מתמרמר ובוכה ומפייס

על

על פרידתה איערב שמשא בבלי דעת והי' צריך
ללון שם וזש"ה ויפגע במקום וילן שם וגו' ויפגע
לשון פיוס במקום דוקא על שהי' נפרד מא"י מקום
הקודש חלק אלוק ממעל והי' הולך אל ארץ לא
מטוהרה, וכ"כ הרבה פיוס ובכיה כדרך אוהב
וריע עד שזה הי' סיבה וילן שם כי בא השמש
והוא לא ידע, ועד"ז הוא משרז"ל הוה מנשק כיפי
דעכו כי רצו עבדיך את אבניה. וכאשר ראה ה'
תוקף אהבת יעקב אע"ה לא"י שהיא חלקו ית'
נגלה עליו והבטיחו להשיבו אל האדמה הזאת ע"כ
וכש' שער החצר כ' ומהאמור אחי יתן אל לבו
מנועם שי"ח ש"ר פ"ה קודש בכוונת הכתוב
דבדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו ואם מוכרח
במעשיו לצאת מהקודש לחו"ל אם עיניו ולבו תמיד
באה"ק וכמו לער בנפשו על פרידתה ומצטמק
ורע לו שיצא ממנה ונכספה וגם כלתה נפשו
לחצרות ה' ותמיד תהלתה בפיו מתי אבוא ואראה
פני אלקים מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה
כמו שהי' אומר אאע"ה באותן חמשה שנים שיצא
ממנה ואז השי"ת לא ימנע טוב להולכים בתמים
בראותו תום לבבו ופנייתו ומגמתו אלי' וקימתו
אל ארצו ואל נחלתו מחזירו הוא אליה כמאז ומקדם
וידיעת ההפכים אחת היא ודי בזה הערה עכ"ל:

ס"א) **שמחת** הרגל על הגדה ש"פ מהג"ל,
על פסקא כהא לחמא עניא.

במה שנודע דעיקר הגלות לברר נילוצות הקדושות
איש איש ממקומו אשר נפוצו שמה וע"כ נראה
הכתוב כור הברזל שהיתה דומה לכור אשר בו
מתיכים הכסף והזהב להפריד הסיגים ולזקקם, וכן
הי' במצרים לישראל לברר נילוצות הקדושים ע"י
השעבוד בחומר ובלבנים ולהפריד הסיגים להוציא
לאור הקדושה נקיה וברה, וידוע דחו"ל ניתן לשבעים
שרים וכל אומה ולשון תחת שר א', אכן א"י
לגבולותיה היא רשות הגבוה מלכות שמים, גם
ידוע דבחי' תרגום נגד קליפת נוגה, ועפי"ז אפשר
דזה היתה כוונת המגיד בפסקא זו בלשון תרגום
כי עתה שבנו מושב דכתב רחמנא לכל שר ושר
בגלית כדי לברר הנילוצות הקדושים כמו קריאת
תרגום, ורק השרים בחי' התרגום מעט לועז, ומשם
חפר אוכל איש ישראל בגלותו כמצרף וכמטהר
כסף, וזה יצא ראשונה בגלות מצרים כור הברזל
ומשם יקים לשאר גליות ושמדות, ע"כ רמז הגאולה
בתיבת לשנה הבאה ונהי' בא"י תחת רשות השכינה
בני חורין ולזה הפסקא בלשון תרגום ואף הרעה
דישראל כי בהיות אשר בעונינו שלחה אמנו גבר
אויב, גם בא"י מקום הקדושה, ולא עוד אלא
דישראל הגולין שם מוכים ומעונים פעים מכה
בירושלים עד שבחברון וארץ הגליל כלו יצי"ל
גלי"ל קצ"ף, והטעם מבואר דכיון דהגלות ביסורין
והשעבוד יותר קשה כלפי פתגם אשר נעשו שם
מחטאת הציבור והיחיד וצריך שם יסורין והבירור
יותר קשה וזה טעם א' מכמה טעמים שיש על
רזא דנא אין כאן מקומם:

ס"ב) **דרש** משה על תהלים, ע"פ למה ה'
תעמוד מרחוק, וידוע שבחו"ל

הנהגה ע"י מלאך מט"ט גי' רחוק וזה מרחוק
ה' נראה לי ולכך כיון ששם הוי' מסתיר פניו
במט"ט אין לך יום שקללתו מרובה מחבירו, וזה
למה ה' תעמוד מרחוק שהוא מט"ט וזה גורם
שתעלים לעתות בצרה, גם נראה לי כי ידוע שבא"י
שורה שם הוי' כמ"ש עיני ה"א בה ובחו"ל שם
אלקים, ולכן אמר יעקב אכן יש ה' במקום הזה
ואנכי לא ידעתי כיון שהוא חו"ל ולכן אנחנו יושבי
חו"ל אומרים למה ה' תעמוד מרחוק היינו שבא"י
הויה ובחו"ל השם אלקים ומחמת זה תעלים עיניך
שהצרה נתארך מאד וכמה עתות יש בצרה:

ס"ג) **שם.** בפ' כמים נשפכתי וגו' כמו מים
שיורד ממקום גבוה למקום נמוך

ויורד להרבה מקומות כן בגלות הרביעי הוא הפיזור
בכל העולם בכל הע' אומות וזהו והתפרדו כל
עצמותי מקומות אדם של כל ישראל והשפע שראוי
לירד לא"י שהוא כמו לב באמצע יסוד של העולם

השפע שיורד ללב יורד להמעיים שאנחנו בגלות בבטן הקליפה והשפע יורד להמעיים שבתוך הבטן שהיא הקליפה. או י"ל נמס בתוך מעי כי בא"י נוטל השר של ישמעאל שהיא בתוך א"י ואין יורד אל ישראל:

ס"ד) **שם.** ע"פ לה' הארץ ומלואה וגו' י"ל כי בא"י כל האויר כולו קדוש מקדושה עליונה כי בו השפעת עולם הילירה וזהו ומלואה (ר"ל אפי' מלואה היינו האויר) משא"כ חו"ל אף עתה בגלות שאנחנו יושבי חו"ל יש בישראל חלק טוב ממעל, אבל אויר ארץ העמים טמא וזהו תבל הוא שאר העולם אינו רק יושבי בה הם הישראל. עוי"ל רמז מילוי ארץ ל'פ י'ם ד'י גימ"ט חסד דין רחמים וזהו עושה חסד ומשפט ולדקה בארץ, וזהו לה' הארץ בא"י ומלואה כי בא"י שורה הנהגת הילירה שהיא ו"ק והם חג"ת והם חסד דין רחמים, משא"כ בחו"ל הכל מדת הדין ולכן נקרא תבל גימ' ב"פ גבורה כי יושבי בה הכל מדינים וגבורות ואינו דומה מי שנולד בקדושת א"י לנולד בחו"ל, דנשמתו מלובש בקלי' כי הוא על ימים יסדה אמר הטעם שבא"י הוא קדושתו מתפשט בה כי הוא ר"ת הי"א א'רץ י'שראל על ימים יסדה כי ז' ימים חושב במד' שיחר טוב מה שמקיפים אותה היא ז' ימים, ואותיות ימים המילוי שלה ג"כ ימים להורות כי ימים העליונים הוא ז' ימים הרוחניות מז' מדותיו ית' כי אתערותא דלתתא מעורר ג"כ כוחות העליונים, גם מקיפים את א"י הד' נהרות שמהם שופע התורה כמו שחושב התיקונים. ובזוהר בראשית נהר חדקל לדרשה ונהר פרת הם סודות התורה לכן אוירה דא"י מחכים, או י"ל כי יש ימים והם הז' חכמות וא"י מיוסד עליהם ולכן אוירה דא"י מחכים ולכן אומר ומלואה אפי' האויר של א"י מלא חכמה מהשכינה:

ס"ה) **שם.** ע"פ כשמך אלקים וגו' ראיתי בס' ש"י כי שם הוי' הוא מדה"ר ושם אלקים הוא מדה"ד אבל אפי' שם אלקים בא"י הוא רחמים כמו שם הוי' בחו"ל וזהו דמינו אלקים חסדך הוא בקרב היכלך אבל כשמך אלקים כן תהלתך ולא יותר הוא על קלוי ארץ בחו"ל כי שם אין חסד משם זה רק כשמו כן הוא דין רק ע"י הלדקה שעושים אזי השם אלקים פועל חסדים וזהו לדק מלאה ימינך:

ס"ו) **שם.** ע"פ מקלה הארץ אליך אקרא וגו, י"ל אעפ"י שבקלה הארץ שהוא מחו"ל אליך אקרא אבל עיקר מחשבתי הוא בעטוף לבי שהוא א"י שהוא הלב של כל העולם, לכן בקשתי שלא תלך אחר הקול והדבור שהיא מחו"ל כ"א אחר המחשבה שהוא משוטט בא"י ושם השכינה שורה, וזהו בלור ירום ממני שהביהמ"ק שמגין כמו לור והיא ירום ממני שא"י גבוה מכל הארלות גם תנחני למקום התכלית של המחשבה:

ס"ז) **שם.** ע"פ בהיותו במדבר יהודה, שבחו"ל במדבר הוא מקום קליפה גמורה משא"כ בא"י אף במדבר אין הקליפה שורה וזהו אף במדבר שורה עלי הקדושה:

ס"ח) **שם.** ע"פ גם ליפור מלאה בית כי מבואר בתיקונים ואין חסיד אלא המתחסד עם קונו דעביד לי' קן דאיהו אכסניא דילי' ודא שכינתא דאיהו קן דיליה אכסניא דיליה ובארעא קדישא איהו יחידא וביתא ולאו מלון ואכסניא וכו' וזהו שמבאר לעם למה נכספה וכלתה נפשי לחלרות אלקים שהיא א"י מפני שגם ליפור שהיא הנשמה מלאה בית בקביעות עם השכינה. עוד אמר טעם למה כלתה נפשי לחלרות ה' שהיא א"י שמבואר בתיקונים גם ליפור מלאה בית דא בי' שכינתא דרור קן לה דא בי' מדרשא. וז"א אף שים לן לתקן ג"כ א"ע בחו"ל בבתי כנסיות ובמ"ד מ"מ אשר שתה אפרוחיה את מזבחותיך שהם נגד מזבחות העליונים ה' לבאות שם אתה מלכי ואלקי, משא"כ בחו"ל שהדר בחו"ל כמי שאין לו אלק:

ס"ט) **שם.** ע"פ ונתן ארלם לנחלה. הטעם הוא כי רלה הקב"ה לקדש אף

מעבר לירדן שמבואר שמלת ירדן הוא ירד דין לכן מלת עבר הוא שם אלקים בגבוהו, ושם הויה בגבוהו גי' שב"ע ויתחבר עם קדושת א"י שהוא רחמים כי אוירא דא"י מחכים וחכמה היא חסד גדול, וזה אמר מה שנתן ארצם לנחלה הוא כי לעולם שהיא א"י שהיא עיקר העולם שם הוא חסדו ולהמתיק החסדים עם המובחר של א"י כמו תוספת מחול על הקודש. עוד י"ל כי מבואר קושיא איך גירש את ישראל מא"י בעונש גדול כזה, הלא היה להם טענת מודעא בא"י כי הדר קיבלוה בימי אחשורוש אבל קודם שקיבלו בימי אחשורוש מאהבה היה להם טענת מודעא, וא"כ אמאי נענשו, ותירץ הרשב"א שנתן להם א"י על תנאי אם ישמרו חקיו משא"כ אם לא ישמרו יגרש אותם, ע"ז אומר שלא תאמר שא"י היא ירושה שאין לה הפסק רק ונתן ארצם לנחלה מתנה ונתן על תנאי, וזהו נחלה אם יהיו ישראל עבדו אזי והיה לעולם חסדו אם יהיו לו עבדים:

(עיי"ן) **אפיקי** יהודה. וראוי שתדע כי כמו שהשי"ת יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו כמ"כ בחר בא"ק היא ארץ כנען לגבולותי' לשום שמו שם ולא בארצות אחרות, ואמר הנביא ע"ה בקרבך קדוש (שכלל בזה קרב עמים רבים) ולא אבא בעיר (שכלל בזה עירות וארצות אחרות זולת א"י) אמר משרע"ה ארץ אשר י"א דורש אותה תמיד, ביאור זה לדעתי לפי שכבר ידענו כי גם שאר ארצות המה תחת ממשלתו ית' כי מי אמר ותהי ה' לא צוה. עכ"ז הבדל יש בניהם כי שאר ארצות לא בכל יום יביע השי"ת אומר אל מנהיגיהם היום אומר לו עשה כך ומחר עשה כך רק מתחילת שנה בבוא בני אלקים להתיצב על ה' למשפטיו יעמדו אז לדעת מה יעשו בשנה הבאה אז במוב העולם נידון על התבואה ועל הפירות, שנה זו תהיה גשומה או הפכה והטענים הנצרכים לעולם כולו, בשנה הבאה נסקרין לפניו ית' בסקירה אחת מקפת אותם כולם ומן הוא והלאה ארץ נתנה ביד נבא השמים איש אל ארצו ואל עמו אליהם יביטו אליהם יתבוננו, לא נגרע מעבודתם דבר, נותנים למזל בתולה שנים עשר חודש, וכן לשור וכן לעקרב, ואחר פקודתו ית' הלזו שוב לא יפנו דרך כרמיהם ושדותיהם מה צריכין מחדש עד לתקופת הימים ר"ה הבאה אשר עמו יתיצבו אז בני האלהים האמנם קדושת א"י נעלה ונשגבה מזה עד שעיני י"א בה מראשית השנה ועד אחרית שנה, כלומר עיני השגחתו משוטטת תמיד על ענינה, לרגעים ישקנה לילה ויום נצרה. ובמד"ר פ' שמות פ' ל"ז אמז"ל מכל הארצות בחר הקב"ה בא"י כו' כך מכל האומות לא בחר הקב"ה אלא בישראל וכו', ע"כ הורו לנו בלשונם הזהב שיותר מחויב מן המושל היות א"י נבחרת משאר ארצות מהיות ישראל נבחרים משאר האומות אף שעניהם כפי האמת. וזהו מ"ש כך מכל האומות לא בחר וכו' מי נתלה במי הוי אומר קטן בגדול, והיינו שמעלת ארה"ק אינה נעלמת ונתאמתת גם אל הכופרים מעלת אומה הישראלית מזולתם מלד ראותם כמה מעלות טובות למקום המקודש הזה יותר ממה שיש למקומות זולתם, וכמ"ש המשורר נכבדות מדובר בך וכו' ולציון יאמר איש ואיש יולד בה וגו'. וז"ל הכוזרי אל החבר אכן התורות אשר אחריכם כו' כולם מסימין יתרון למקום ההוא ואומרים כי הוא מקום עליות הנביאים וכו' (עי' בס' חבת הארץ ה"א פ' י"ב) ויתבארו לנו בזה דברי רז"ל הסתומים בתחלת ההשקפה והוא מ"ש לעולם ידור אדם בא"י אפי' בעיר שרובה נכרים ואל ידור בחו"ל אפי' בעיר שרובה ישראל שכל הדר בחו"ל דומה וכו' וכל הדר בא"י דומה וכו'. ונ"ל כי המאמר דומה כמי שאין וכו' סותר את הדיוק הנמשך ממאמר דומה כמי שאין לו וכו', אולם למה שהזכרנו זה כי שמו י"ת יתחלק כפי נבראיו, והיינו שהאומות אל על יקראוהו אלהא דאלהי' כיון שיד המסטר במזלות הוא כאמצעי ביניהם, אבל על האומה הישראלית אלקים יקרא שהרי בדד ינחנו ואין עמו

אל

אל נכר, יתמלא בניהם, אף אנו נאמר כן ביחוס המקומות לשכנו ית', כי יתחלף קריאת שמו י"ת כפי חילוף ערך המקומות, והיינו כי כל ארצות כולם זולת א"י נתונים המה תחת יד משפיעהם אחד מלבא המרום, נקרא השי"ת למקומותם במושבותם אלקי האלקים, אבל בא"י נשגב ה' לבדו במקום ההוא. ובזה יובן מאמר יעקב אם יהי' אלקים עמדי ושמרני וכו' ושבתי בשלום אל בית אבי והיה לי לאלקים, כלומר כ"ז היותו בדרך אשר היה הולך עליה, הוא בכלל תאר אותו בבעל הכוחות כולם אשר ע"ז יורה שם אלקים, אבל בשובו אל ארץ מגורי אבות שהיא בארץ כנען אז והיה ה' שם הוי' לי לאלקים ולא לאלקי האלקים, היוצא מזה שקדם הוא כי יש ויש שני גופים מרוחקים מהשגחת השי"ת והמה נתונים תחת תולאות מוזרות:

ע"א) **נחלת** בנימין. דע דאה"ק אשר ה' דורש אותה מראשית השנה ועד אחרית שנה הוא כדמיון תרומה לא עליון דקיי"ל תורמין מן היפה והופרשה א"י מבחר העולם מעולה שבארצות ולא הוי כתרומת חו"ל דאינה תרומה מדאורייתא אלא תיכף בשעת בריאת העולם טרם אשר חלק ה' העולם לשבעים שרים, כי חלוקת העולם לשרי מעלה היה בשבת בראשית ואז פתחו כולם ואמרו יודוך כדאי' בס' סודי רזי ומאז אחר ביאת הגבולין ליד השרים ויצא מתחת יד המלך הקדוש נשתנו שאר ארצות העמים מדיני א"י אבל קודם החלוקה היה הכל תחת יד הקדושה ואז קרא הקב"ה שם ואמר תרומת הכרי זה בתוכו ואף דלא הופרשה בפועל עד לאחר זמן מ"מ לא מקרי תרומת חו"ל כיון שכבר קרא הקב"ה עליו שם. וכיון דא"י היא תרומה וניתנה לכהן עליון הקב"ה וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הם יאכלו בלחמו ואנחנו עבדיו לכן לנו ניתן הארץ לנחלה כדין עבד כהן שאוכל בתרומת רבו, ולזה קב"ה ציוה בכניסתם לארץ לבנות לו בית הבחירה ושכנתי בתוכם אמר ה' וקיי"ל אין חולקין תרומה לעבד כהן אא"כ רבו עמו ולכן נפשו איותה לשכון בתוכם דהו"ל רבו עמו מטעם דמעלין בתרומה דאורייתא ליוחסין, לכך אין חולקין לעבד לחוד אבל אם היתה א"י תרומת חו"ל דהוי תרומה דרבנן ותרומה דרבנן חולקין לעבד אפי' אין רבו עמו משום דאין מעלין מתרומה דרבנן ליוחסין וכשחטאו וטמאו את הארץ אז יש להארץ דין תרומה שנטמאה ותרומה טמאה לשריפה אזלא, ולזה כתיב גפרית ומלח שריפה כל ארצה וגו' על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת לארץ דייקא, כי אדם חטא ארץ מה חטאה, ואמרו על אשר עזבו וגו' וטמאו את הארץ כי הע"ז מטמאה במשא והו"ל תרומה טמאה ולכך גפרית ומלח שריפה כל ארצה וגו' והיינו מטעם דא"י היא תרומה דאורייתא, דאם היתה תרומה דרבנן תרומה דרבנן אינה נשרפת אף אם נטמאת:

ע"ב) **דברת** שלמה. הנה נודע ששורש כל החיות של כל העולם, היא א"י הנקרא אבן שתיה שממנו הושתת העולם ולכן בכל התפילות צריך לכוין לא"י ולבית המקדש ולק"ק כי שם הוא מקור הפתיחה של כל החיות וז"ש ארץ אשר י"א דא"ת ופרש"י וע"י דורש כל הארצות עמה, כי הוא מקור החיות וז"ש תמיד עיני י"א בה שהשורש החיות הוא החכמה הנקרא עין ולכן נקראים החכמים עיני העדה ושם המתקת כל הדינים כנ"ל ולכן סמך לזה מראשית השנה וכו' ופרש"י בר"ה נידון וכו' וע"י בהירת הבורא שהוא מקור השמחה הנקרא עינא פקיחא נמתק הכל:

ע"ג) **עֹרבי** נחל פ' תולדות בשם ס' נזה"ק כל הדר בחו"ל דומה כאלו וגו' כי דע והבן שנפש איש הישראלי נמשך מן ה' אהרונה ולכן מושרש יראת ה' בלב איש הישראלי רק שהוא בהסתר וצריך להזדרז להוציא היראה לפועל שתראה על אבריו. ונודע כי כל הדברים הם בעולם שנה נפש, ואם יהיה מדה א' נמלא לשלשתן אז המדה ההוא חזק מאד והחוט המשולש

לא

לא במהרה ינתק, ואם יהי' שנים מאלו הג' רובו ככולו משא"כ א' לבד כאלו לא היה, והנה יראת שמים בנפש היא בנפש הישראלי ובעולם היא בא"י כנודע כי ה' אחרונה נקרא א"י, ובשנה הם יוד ימים עד יו"כ, ולפי"ז הדר בחו"ל אף אם יתאמן במדות שכתבנו להאיר ה' אחרונה ע"י יראת ה' ולחבר עמו וא"ו של שם ויומשך לבוש אלקי אפ"ה דומה כמי שאין לו לבוש, כיון שאין הוראה רק בנפש ולא בעולם, ולכן א"א להדר בחו"ל להיות לו לבוש זה רק ע"י כללות ישראל הנכללים עם הדרים בא"י, אכן הדר בא"י אף אם לא יזדרז כ"כ להתגלות היראה על האברים ואין לו כ"כ לבוש זה מ"מ דומה כמי שיש לו אלוק, כיון שעכ"פ יראת ה' שוכן בנפשו וגם בעולם יתחזק לבוש הזה והבן:

ע"ד) **אוהב** ישראל. על הגמ' כל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוק, וכל הדר בחו"ל דומה וכו' והוא תמוה מ"ש דומה כמי שיש לו ומשמע ח"ו האמת היא שאין לו אלוק, וח"ו על חכמינו ז"ל לומר כל זה. אבל הענין הוא כי האדם נברא בצלם וכמש"ה כי אך בצלם יתהלך איש, והנה יש כמה מדריגות בהצלם כי אות צ' היא בחי' צלם ואות ל' היא בחי' צלם ואות מ' היא בחי' צלם, ויש עוד בחי' א' והיא בחי' דמות כמשה"כ ודמות אדם להנה, והחילוק שבין בחי' צלם לבחי' דמות הוא שצלם הוא בחי' דבר בחי' אדם היושב מלמעלה, ובחי' דמות היא נוקבא וזהו הדר בחו"ל דומה היינו אף שזוכה לבחי' דמות הוא ג"כ כמי שאין לו אלוק, כי בחו"ל צריכין אנחנו לבחי' צלם דוקא, אבל הדר בא"י דומה היינו מי שזוכה רק לבחי' דמות הוא ג"כ כמי שיש לו זוה, אבל העיקר הוא שצריך להשתדל לזכות לבחי' צלם דוקא:

ע"ה) **אמרות** טהורות על תהלים. בפ' חסד ה' מלאה הארץ ע"ד אמרם ז"ל כל הדר בחו"ל וכו' דהנה בכל העבירות לבד מע"ז אין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה, והטעם משום דהעמיד דבר על חזקתו וישראל כולן בחזקת כשרים הם. והנה מזמחשבה אין אדם לדיק בארץ להנצל ממנה, והנה בתשובת הגאונים בתראי כתיב דהאי דכל ישראל הן בחזקת כשרות היינו דוקא בא"י ולא בחו"ל, וזה אומרם ז"ל כל הדר בחו"ל ובודאי א"א לו להנצל מהמחשבה רעה כנ"ל, וזהו הרי הוא דומה כמי שאין לו אלק, ר"ל כאלו מחשב מחשבות ע"ז או כעכו"ם שנידונין בכל הדברים על המחשבה, וזה אומרם ז"ל כל הדר בא"י שרוי בלא עון וכו' ולכאורה זה סותר מאמרם ז"ל אין אדם לן בירושלים וחטא בידו משמע בשאר א"י לן בחטאו, וכאן אמרו דאפילו בכל שאר א"י לן בלא חטא, ולדברינו ניחא דהאי דשרי בלא עון היינו בלא עון דמחשבה:

ע"ו) **נועם** מגדים. ע"פ לא תעשין כן וגו' עפ"י דברי הרמב"ס הביאו מרן הב"י ביו"ד שדעתו דהא דישראל בחזקת כשרות בא"י הדברים אמורים דוקא במקום הקדושה בנחלתן ולא כן אם ממקום קדוש יהלכו בגולה ח"ו, ולפי"ז לדברי הרמב"ס ז"ל הא דאמרו רז"ל מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ע"כ בא"י מוקמינן לה. וזה ירמוז בפ' לא תעשון כן וגו' הכוונה כי בטרם מטרע"ה על טוב שיגיעם בכניסתן לארץ הקדושה לא תעשון, גם אז לא תעשון מעשה המצוה ככל אשר אנחנו עושים פה היום כי רק מחשבה לחוד איש כל הישר בעיניו שיהיה ישר בעיניו לעשות הדבר כמעשה תהיה, והטעם שעתה אינו כן כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה וגו' כי דוקא בארץ ישנו להטבה זו דנחלת הא"ק היא המביאה רב טוב לבית ישראל לצרף המחשבה טובה להם למעשה ומבלתי לירוף מחשבה רעה למעשה:

ע"ז) **צמח** ה' לצבי. אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים וכו' עד"ש בס' ס"ך על התורה בשם ר' בחיי וז"ל תבין איך מקום

מקום השכינה כו' שהי' כ"ג נכנס פ"א בשנה אחר כמה טבילות וקידושין ואחר כמה תפלות שהיו ישראל מתפללין עליו, איך עתה הוא בית תורפה ...... בית ע"ז שלהם אלא שנתקפלה ירושלים וגברה עלי' קליפה של שאר ארצות, ואפשר לומר שבקפול ארצות באה שם רצועה מאדום עד שבנו שם בית הע"ז והם חושבים שבנו בירושלים והם מכזבים וכה"א הרחיבי מקום אהלך כו' ע"ש בש"ך וידוע מה שדרשו רז"ל הנותן מטר ע"פ הארץ זו א"י ושולח מים ע"פ חוצות זו שאר ארצות, היוצא מזה ארץ נקרא א"י וחוצות נקרא חו"ל וז"פ הפסוק שכבו לארץ חוצות ר"ל שהחוצות שוכבים על א"י וזהו בודאי אחר שיתרחב ירושלים להיות ככל א"י וא"י כמו כל העולם כמשז"ל על הרחיבי מקום אהלך בודאי הרצועה מאדום והחוצות השוכבים על א"י יאבדו ממקום כי אין זה מקומם רק שהגוים העובדים שם ע"ז המשיכו לשם רצועה מארץ העמים הטמאה וא"י מתקפלת תחתיו, ולכן אחז"ל אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם, כי ההרים שהם באמת של א"י אין מקבלין על עצמן שום ע"ז כי הם קדושים, ואין ההרים אלו אלהיהם שבודאי נתקפלו בעת נטעו שם אשירה וע"ז, רק ע"ז על ארץ חוצות שהמשיכו לשם, וזהו אבד תאבדון ר"ל מה שכבר נאבד היינו הרצועה בישא הנ"ל שנאבדה מארצם הטמא ובאתה לכאן תאבדון אותה לגמרי מכאן ומכל מקום, ומפרש את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים ההם לאלהיהם ר"ל המקומות אלו שבאו לכאן הוא ע"י שעבדו שם הגוים את אלהיהם וקדושת א"י לא רצתה לסבול הטומאה ובאו המקומות מארצם הטמא לכאן, ולכן תאבדון אותם על ההרים הרמים כו' אפשר שיעשה רמים על שנתקפלה הארץ תחתיהם ורצועה בישא מארץ העמים נמשך עליה ועל אותן ההרים העמידו את הע"ז שידעו שזה מחלקם, ואפשר שזהו הטעם מ"ש וכל הר וגבעה ישפלו כי לימות המשיח תתארך ותרחיב א"י מקפולה שתחת ההר ואותו הר ישפל ויהי' למישור:

ע"ח) **אמרת** הצרופה. למעלה הבאתי דברי של"ה הקדוש סוד מצות החרמת שבעה אומות כי אלו הז' אומית הם כוללות השבעים אומות והם סוד ז' כתרין תתאין כח הנחש הטמא הסובבים הקדושה, והנה רצה הוא ית' לטהר את ארה"ק לבל יהי' שם שום אחיזה לקליפות, כי בכלות אלו הז' אומות תכלה הנחש מאליה כי בהם הי' אחיזתן, ע"כ נצטוינו לא תחי' כל נשמה כלומר שלא יתן שם שום חיות לנשמת הקליפות. ובאמת נטהרה אוירה דא"י ע"י כלות הז' אומות כי בחו"ל האויר של עולם מלא קליפות וזהו שאנו אומרים לזמר עריצים ולהכרית כל הקוצים, אך שעם הקדוש לא קיימו המצוה זו והניחו מהם בארץ כמ"ש בנביאים ע"כ לא נטהר האויר מכל עכ"ל:

ע"ט) **שם.** טעם שלא להשיב העבד שברח אל אדוניו מחו"ל לארץ, ידוע כי ארה"ק היא מכוונת כנגד ארץ העליונה דקדושה ע"כ בא שם תוספת האורה מלמעלה כמ"ש ז"ל א"י מקודשת מכל הארצות. וכמו שחלילה לערב מקדושה העליונה להוציא חלק ממנה למקום הקליפות ע"כ באו כמה מצות כמו הוצאות שבת ויציאה חוץ לתחום וכדומה כן אסור להוציא דבר שיש בו ניצוץ קדושה מא"י לשאר ארצות שהוא ממש ענין זה, כי א"י אויר קדוש לא יבא שם ערל וטמא וחו"ל אויר מלא קליפות לכן אסור להוציא מא"י לחו"ל וז"ש הכל מעלין לא"י וכו' וכל המוציא מא"י לחו"ל, כאלו עע"ז ואף מלאכים של א"י שלוו את יעקב לא רצו לצאת מא"י לחו"ל כמו שפירש"י ע"פ והנה מלאכי אלקים עולים ויורדים בו והכל כדי שלא להכניע להוציא חלק קדושת א"י תחת חלק שליטת השרים והקליפות והוא ממש מעון חטא אדה"ר עירוב טוב ורע כי א"י אינו במנין שאר ארצות כי צריך להבדיל בין קודש ובין חול וע"כ אסור להחזיר העבד הבורח מחו"ל לא"י כיון שמסר עצמו תחת קדושת א"י אסור להוציאו משם:

פ') **דברי** אמת. ובכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ, דהנה כתיב אתה תקום תרחם ציון וגו' כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו, מאי טעם הוא זה ודאי אם מתפללים מסתמא רצו זה אך הנה כתיב וימאסו בארץ חמדה וישא ידו להם וגו' ולזרותם בארצות בשביל שמאסו בארץ חמדה, ע"כ אנו אומרים אתה תקום תרחם ציון כי רצו עבדיך וגו' וזה נ"ל ובכל, לשון כלתה לתשועתך נפשי וכו' וכן ותכל נפש דוד, ארץ אחוזתכם במה שמשתוקקים על ארץ ישראל עי"ז גאולה תתנו לארץ:

פ"א) **בית** עין. עיקר בחי' א"י היא כדי לבוא לבחי' יראת הרוממות מהבורא כל עולמים ממ"ה הקב"ה ולקבל עליו מ"ש בשלימות כאשר מושל בעליונים ובתחתונים כרצונו ית' מחמת שם בא"י הוא עיקר השראת השכינה והתגלות מלכות הבורא, לכך יכול להשיג שם בחי' קבלת עמ"ש בשלימות באמת לאמיתו בגודל אימה ופחד ויראה ובושה והכנעה:

פ"ב) **קישוטי** כלה. ע"פ ועתה כבואי אל עבדך אבי, כלומר כאשר ישאר בכאן במצרים ולא יהי' בכלל שאנחנו בו אולי יחטא בארץ נכרי' כי הדר בחו"ל כמי וגו' כדאי' בכתובות ואז לא יהי' אחינו, וי"ל שזה שאמר ואחיו מת כי הדר בחו"ל הוה כמת. כיון שאין השכינה שורה עליו אילנא דחיי, ולכן לא יחיו המתים שם עד שיתגלגלו לא"י ושם משרה עליהם אילנא דחיי. ואמר ונפשו קשורה בנפשו כי מדת יעקב ת"ת ומדת בנימין ברית, וגוף וברית חשבינן חד ואז יהי' פגם באבינו יעקב ג"כ ע"י שיהי' בנימין בחו"ל:

פ"ג) **חינוך** בית יהודא. והנה מזה הצד היא ארצינו הקדושה מיועדת ומוכנת לטוב ההצלחה המערכה כי היא מיטב ומובחר העולם קוטב האמצעי, והיא כמרכז אשר בתוך העיגול אשר היא שורש העיגול ותוכו, כך א"י נמזגת במזג השוה וממנה הושתת העולם וע"כ תחול עלי' טוב ההצלחה כמ"ש רז"ל בס"פ בתרא דכתובות בביאור טוב ההצלחה המערכת השופעת שם בשלימות מופלג:

פ"ד) **זרע** קודש. הנה בארץ יש עשר קדושות וכתיב בספרים שיש בה עשר ברכות כנגדם יש בפ' ואכלת ושבעת וברכת עשר תיבות נגד יוד הויות שעל ידם משגיח ית' אל א"י וכש"כ עיני ה"א בה וגו' כי עיני גימ' יוד הויות כי עין גי' ה' הויות, וכ"פ עין גימ' יוד הויות שעל ידם השגחתו על א"י:

פ"ה) **דברי** חיים פ' לך. הודיעו הקב"ה לאאע"ה כי העיקר לבוא אל ארץ הקדושה בגשמיות הוא ארץ ישראל שהיא נבדלת בקדושה מאלקי עולם וגם בבחי' הרוחניות נקרא בחי' הקדושה ארץ:

פ"ו) **אגרא** דכלה. ויאמר אלקים לישראל במראות הלילה, וקשה הלא הנבואה בלילה היא רק לנביאי אומות העולם, ומי לנו גדול מיעקב בחיר האבות, והגם שבהליכתו לפדן ארם הי' ג"כ בחלום היינו משום דעדיין לא נשא אשה, אבל זכור תזכור את אשר כתבנו בפ' תולדות בפי' ויעל משם באר שבע וירא אליו ה' בלילה ההוא דגם שם ביצחק הקשינו למה בלילה והונח לנו עפ"י מ"ש בס' חס"ל שבאר שבע היא הסולם המפסיק בין א"י לחו"ל, ושם נאמר דבבוא האדם מחו"ל לא"י בלילה הראשונה בבואו אחר הסולם מחליפין נשמתו וכן בהיפך בנוסעו מא"י לחו"ל בבואו אחר הסולם, והגם שגדולה מעלה האבות ובודאי אישתנו מכל איש למעליותא, עכ"ז בודאי גם בבחינתם יש הפרש במדריגתם בין חו"ל לא"י והשינוי הזאת היא ג"כ בלילה הראשונה, והנה יצחק אבינו בנסעו אפי' מארץ פלשתים לא"י והגם שארץ פלשתים ג"כ יש בה מבחי' א"י עכ"ז אינו דומה לקדושת א"י בעצמותה ע"כ תיכף כשעלה לבאר שבע ובא אל הסולם אישתנא למעליותא בלילה הראשונה בעת פקודת נשמתו ע"כ וירא ה' אליו בלילה ההוא בכדי שיראה ההפרש בין נבואת ארץ פלשתים לנבואת א"י

א"י דבודאי הבין בהתגלות הזאת ענין ההפרש ביתר שאת, והנה יעקב אבינו בעת נסעו מאה"ק לחו"ל נסע לב"ש למקום הסולם ונפשו יודעת מאד שבלילה הראשונה מחויב להיות איזה שינוי בפקודת נשמתו וזי' מתיירא ומיצר על הדבר ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק להזכיר זכות יצחק אביו אשר נשתנה למעליותא בלילה בבואו לב"ש והיה מתיירא מן ההיפך ח"ו, ע"כ ויאמר אלקים לישראל הגם שהוא ישראל בתכלית הגדלות וההשגה, עכ"ז אמר לו החזיון במראות הלילה כי מזה פחד שבלילה הראשונה יהי' איזה שינוי ויאמר אליו אנכי הא אלקי אביך שעלה בכאן למדריגה היותר גדולה בכן גם אתה אל תירא מרדה מצרים וגו':

פ"ז) **שם.** ויקח אברהם את שרי אשתו וגו' ויקח אברם שלקחם בדברים והודיעם מעלת א"י, ואת כל רכושם אפשר הריבוי הוא המעשרות או החומשים מן הרווחים לקח אתו להוציאם בקדושת א"י:

פ"ט) **מאמר** מרדכי. אל הארץ אשר אראך פירש"י ולמה לא גילה לו מיד את הארץ כדי לחבבה בעיניו וכו' עכ"ל. ולכאורה יפלא איך יומשך מזה שלא יגלה לו מיד חיבוב הארץ בעיניו והסברה היא להיפך דעבודה שאין לה קצבה היא עבודה קשה כדקיי"ל בעבד, ויובן עפ"י הנודע אשר אאע"ה השיג מעצמו קדושת הארץ ונכסף ונשתוקק להסתפח בנחלת ה' כדאי' בזוה"ק, ועפי"ז י"ל שזה שאמר לו שמו ית' לך לך מארצך וגו' אל הארץ אשר אראך היינו שאראך השגה חדשה בקדושת הארץ מה שא"א להשיג בשכל אנושי קודם בואך, ועפי"ז יבא פירש"י על נכון ולא גילה לו מיד קדושתה כדי לחבבה בעיניו להורות לו הדרך ישכון אור אשר א"א להשיג קדושתה עד בואו שמה, וגם מרומז בתו' אשר אראך שישיג השגה תמידיות בכל עת השגה חדשה וזהו אשר אראך תמיד, והשגה זאת לא יצויר בשכל אנושי ולא ולמד מאדון הנביאים שבעלותו מערבות מואב אל הר נבו שאמרו רז"ל בשורו הר נב"ו כי מ"ט שערים השיג בחייו אז ויראהו ה' את כל הארץ וגם כאן יש לרמז בתיבת לך כמנין הבי הוי:

פ"ט) **נגן** אברהם מהמגיד מטריסק זל"ל. הוליא הקב"ה את בני ישראל ממצרים והביאם לא"י שמקודשת מכל הארצות אוירה דא"י מחכים שהוא בסוד החכמה וחכמה מוחא מהטפה זרעיות נמשכת מן המוח, ולכן מחמת קדושת המקום תיקל להאדם שימשול ברוחו ולקדש עצמו בקדושת היסוד או"ב ועצור הטפה במוחו:

צ') **שם.** א"י נקראת ארץ החיים כי היא סוד החכמה בסוד אוירא דארעא מחכים ובחכמה העליונה שמה אין שום אחיזת הרע כי שם לא יגורך רע כתיב והוא כולו טוב לכן נקראת ארץ החיים סוד החכמה כמ"ש החכמה תחי':

צ"א) **שער** החצר. בא"י אין לחוש אם עוסקים בתורה בד בבד שאמרו רז"ל מתטפשים, דאוירא דא"י מחכים, ולכך שלחו מתם הזהרו בחבורה. הגאון יעב"ץ בהקדמה. ועפ"י יסודו נראה לפרש מאמרם ז"ל בילקוט חדש וז"ל טוב פת חריבה בא"י שאפי' אוכל פת חריבה בא"י זוכה לעוה"ב, מבית מלא זבחי ריב זו חו"ל, ופשוטו אין לו שחר, דמאי גריעותו דפת חריבה שלא יזכה לעוה"ב אדרבה היא הנותנת. ועפ"י דרכינו בו ירמוז לפתה של תורה כמד"ה לכו לחמו בלחמי. והגם שבחו"ל יש לו ללמוד בחבורה, ובא"י לא זכה לזה כ"א בד בבד עכ"ז זוכה לעוה"ב, וחוץ לדרכינו היה אפשר לפרשו כאותו שאמרו למה נק' נזיר חוטא בשביל שליער עצמו מן היין, א"כ איפה אם רוח המושל יעלה, כי זה האיש היה בחו"ל על משכנות מובטחים וכי תאוה נפשו לדיק אוכל לשובע והיה למלא בטנו, ובבואו אל הקודש והנה הכל כאין ארץ פרי למליחה ס"ד והנה כי זה מתחייב בנפשו כי גומל נפשו איש חסד, לזה אמר אפי' אוכל פת חריבה וכו':

צ"ב) **שם.** הא דאפליגו ב"ש וב"ה אי שמים

נברא

נבראת תחלה אי ארץ נבראת תחלה. כתבו המפרשים בשם הרב קול יהודה, דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. והענין דבא"י הקדים השמים קודם לארץ ובחו"ל להיפך וכן בפ' בראשית כתיב את השמים ואת הארץ בה' הידיעה להורות דקאי על השמים הידועים הקדושים שהם של א"י, דהבהמ"ק של מטה מכוון כנגד ביהמ"ק שלמעלה, וכן הארץ הקדושה של א"י משום דהמקום בהמ"ק של מעלה הוא הכסא שלו ית' וביהמ"ק של מטה הוא הדום רגליו, ולכן כתיב השמים כסאי והארץ בה' הידיעה דהיינו ארץ ישראל, ולכן הכסא דהיינו השמים קודם, משא"כ בחו"ל דהארץ נבראה תחלה ולכן כתיב ביום עשות י"א ארץ ושמים, ולא כתיב בה' הידיעה, ולכן כתיב הבונה בשמים מעליותיו ולא כתיב השמים בה' הידיעה כיון דקאי בחו"ל. ולענ"ד נראה שבזה מצינו טעם נכון שבכאן כתיב אלקים דהיינו בראשית ברא אלקים ולקמן כתיב ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים, עם מה שאיתא בשם הרב שיר חדש דשם אלקים בא"י הוא רחמים, וע"ז יכול העולם להתקיים ומשו"ה כתיב אלקים משא"כ בחו"ל דאין העולם יכול להתקיים בדין, וע"ז כתיב ביום עשות י"א ארץ ושמים:

צ"ג) **שם.** כשבא לבחי' א"י נקרא גבור ותקיף כי קודם שבא לבחי' א"י אזי אל יתהלל חוגר כמפתח אבל אח"כ כשנוצח אז נקרא איש מלחמות, עכ"ל ס' ל"ע. ונלע"ד שזהו כוונת הכ' גבור בארץ יהיה זרעו, שבירך ליראי ה' שזרעו יהיה לו גבורה בא"י שהוא גבור באמת, וטעם לזה כי מקום הצדק שמה הרשע ע"ד כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, ולכן בראותו גודל מעלת והשגת והזכות שיש לאדם עלי ארש יצר סמוך עושה כמה טצדקי ובתחבולות יעשה עמו מלחמה כדי להפילו ארצה או כדי להשיאו עצה לצאת ממנה, ולכך באמת ובתמים משיכבוש את יצרו ומנצחו בארץ הוא נקרא גבור ותקיף, ועד"ז נוכל לומר שגם השני מדות העושר והחכמה שבא"י יקרא עשיר וחכם באמת. כי הן אמת אוירא דא"י מחכים מ"מ בחו"ל שלא יש קטרוג מהיצה"ר כ"כ אין תימא שיקרא חכם משא"כ בארץ לרוב הבלבולים והמעיקים והמונעים כידוע, ועכ"ז הוא חכם בחכמתו ואינם מטרידים אותו הסיבות הנזכרות ולומד מכל אדם כדבעי ליה לזה יקרא חכם. וכן על מעלת העושר אם יקרא עשיר בחו"ל מי שמח בחלקו אינו מן התימא משא"כ בא"י שבעונותינו כי רבו פרק התקבל שנו כאן ולית לה מגרמה כלום והכל בא מן החו"ל אל הקודש ועכ"ז הוא שמח בחלקו אשר חננו השי"ת לזה יקרא עשיר באמת:

צ"ד) **שם.** מס' מדרש אליהו. מעשה מכבוד אחיו אשר מלהיב הרעיון האנושי לבוא להסתפח בחצרות בית ה' וז"ל החסיד, אחי בהיותו בן ח"י שנים חשקה נפשו להלוך לירושלים ת"ו ולהסתופף בצלו ית' מקום אשר שוכן שמו שם, ולא היה יכולת בידו להלוך, ומרוב תשוקתו שם לדרך פעמיו להלוך ברגליו אחר שיירה שהיתה הולכת והקב"ה עשה לו נסים אין חקר וחננו בין בני השיירה ושכרו לו חמור לרכוב עליו והוליכוהו על כפים אל מקום חפצו, והלך לבית המדרש ולא יצא משם לעולם והיה מסתפק בהכרחי ומקיים המצות אליבא דכ"ע, שאם היו חולקין בדין א' הי' משוה דעת שניהם לקיים כזה וכזה, וכה דרכו בקיום מצותיו, ומעיד עלי' שמים וארץ שלא למד דבר בתורה שלא קיימה ודבר מצוה שלא הי' יכול לקיימה כמצות הבכורים וכדומה היה קורא בתורה בכל יום שהקורא כמקיים כמאמרם ז"ל כל הלומד בתורת עולה כאלו הקריב עולה וכו'. ובהיותו שם והיה רעב בארץ עד שברחו רובם מא"י לחו"ל דרעב של מהומה היתה רעב של לחם ומים כי לא המטיר באותו שנה ורבים מתו בצמא יותר מהלחם והעשירים שהיו שם היו קונים קיתון של מים בערך גדול, והוא היה מוטל ברעב ובצמא, ובאו אצלו החכמים ואמרו לו שילך לחו"ל עד יעבור זעם והם ישאו עליהם עונו, והוא השיב שכוונתו למות בארץ

בארץ הקדושה ומה לו למות ברעב או במיתה אחרת. והחכמים תמהו על חסידותו ולא הי' יכולת בידם לרחמו כי הרעב כבד בארץ, והוא הי' הולך בשדה החרובין, ובחסד עליון עליו היו נותנים לו שנים או שלשה שערכו רב, והיה נותן החרובין בפי בניו הקטנים היונקים שימולו מהם כי לא נשאר כח באשתו להניקם והוא והיא מושלכים כמתי עולם, ועכ"ז לא היה מפסיק מללמוד תקונו ביום, ופעמים היה הולך אחר הרחיים לבקש מעט סובין להשיב נפש ולא היה מוצא רק רושם הסובין מעורב בעפר, ועם כל זאת לא שם לבו לצאת לחו"ל:

צ"ה) **שם.** א' באבות דר' נתן פ' כ"ח, ר"ש בן אלעזר אומר חכם הדר בא"י ויוצא לחו"ל פגום, הדר בה משובח הימנו ואעפ"י שפגום משובח הוא יותר מכל המשובחים שבמדינות, משלו משל למה הדבר דומה לברזל הונדאה שבאה ממדינת הים שאע"פ שנפחת ממה שהיה הוא משובח מכל המשובחים שבמדינות ע"כ. ונראה דפירושו כך הוא, דמיירי בשני בנ"א שבאו מחו"ל לדור בארץ והמה ראו שלא איתדר להם לישב בארץ מפני כמה בלבולים המקטרגים המעיקים ומטרידים אותם מעבוד את ה' כאשר היו בראשונה, ולזה האחד אך יצא לחו"ל לעבוד את ה' כבראשונה. והב' נשאר שם אפילו שלא היה נשאר על תלו ועל עבודתו כמאז וכמקדם אמנם לבו נוקפו שקלר קצרה ידו מעבודת ה'. וז"א חכם הדר בא"י ויוצא לחו"ל פגום, הדר בה משובח הימנו, ואעפ"י שפגם הוא פי' בעבודתו, הוא יותר משובח מכל המשובחים שבמדינות כי ישיבת א"י שקולה כנגד כל המצות כמאמרם ז"ל:

צ"ו) **שם.** כתוב בבעה"ט פ' ואתחנן וז"ל, אעברה נא הירדן חמשים אמה לא אעברה אלא אמה אחת. ולא הבנתי מה היה כוונת משה שיעבור אמה אחת. ושוב ראה בס' מ"ע אופן י"ח שכ' בשם מדרש וז"ל אמר משרע"ה הלא אין מפסיק ביני ובין א"י רק חבל של חמשים אמה שהוא הירדן, וזה מרומז במלת נ"א נוטר' נ' אמה, ואפשר שגם כוונת רבינו בעה"ט כן הוא אלא שבדפוס הגי' נשתנה, והרב אדמת יהודה כ' עליו וז"ל ואין צורך שכוונת רבינו פשוטה שמלת נא נוטר' נון אמה כלומר חמשים ואחת אמה, וכיון שיעבור את הירדן שהוא מהלך חמשים אמה משפת הירדן והלאה דרך א"י אינו עובר אלא אמה אחת. ישים על לבו האיש הנלבב שזכה לשכון באה"ק הדברים האמורים שרבן של כל הנביאים התפלל תקט"ו תפלות והכל כדי לעבור אמה אחת בא"י ולא נענה ומה יעשה האזוב אשר בקיר אשר כביר מצאה ידו וזכה להתיישב בתוכה ורואה עוד חסרונות וזוכר כל הנשכחות מה שהיה מאז ומקדם ולא השיג מבוקשו בארץ כאשר היה עם לבבו לאכול מפריה ולשבוע מטובה, ולא כך היא המדה, כי די לו שזכה לישיבת ארה"ק, והאיש אשר הוא טהור עם לבבו ורואה בהבטה שכליות כל הדבר האמור ויהיה שש ושמח על חלקו ועל טוב גורלו לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו וכל מגמתו ופניותו יהי' דוקא לתקן את אשר קלקל בחו"ל ומכאן והלאה חושבנא טבא, ישתדל ויזרז עצמו לקיים המצות התלויות בארץ אשר באפשריות לקיים ולהוסיף כהנה וכהנה במדות ובמצות זך וישר פעלו זה יהיה מבוקשו כל הימים אשר חי על האדמה. וה' הטוב יזכינו להכיר מיעוט ערכינו ולקבל דירת הארץ הקדושה בשמחה ובאהבה רבה ולשמור מצותיו וחוקותיו כדבעי למיעבד אמן:

צ"ז) **שם.** הנה לעיל כתבנו מוסר השכל מענין השלום ומענין שנאת חנם והן עתה ראיתי בכתבי הגאון מו"ה שניאור זלמן זלה"ה שכתב לאה"ק על ענין זה וכתב וז"ל ובפרט כי המקום גורם כאשר שמעתי בשם הרב המנוח מהרמ"מ ז"ל שהי' מזהיר מאוד שם להזהר משנאת חנם באמרו כי המקום עלול לכך כי החרבן הי' בעון ש"ח ונשאר הרשימה עכ"ל לשון הזהב, ואם

הרב דבר בוזמנו ובעתו אכן מה נעמה, יומא כי האידנא ווי אי גלינא וכו׳ אשר כן בעון גבר עמלק עון ש״ה למעלה ראש וכו׳ וחלוקי דעות מתחלפות זה אומר בכה וזה אומר בכה ואין בלי ריב ומצה, והצרי והתבוששת לזה להיות משתדל בכל עוז ותעצומות הבא לשכון כבוד בארץ הזאת להיות נהנה מיגיע כפו אפי׳ על צד הצמצום והסכרת והדחק, וירחיק כמטחוי קשת לבלתי היותו נהנה מזולתו, ואם א״א יבחר הרע במיעוטו שיהנה על צד ההיתר בלי הקפדה ובלי הפנאה ויהי׳ שמח בחלקו מה שחננו ה׳ הן רב הן מעט מבלי תת עיניו בחלק חבירו שחבירו לוקח יותר ושאליו ראוי ליטול פי שנים מנה אחת אפיים, יען שהוא חכם בעיניו ושהוא נצרך יותר וכיוצא מטענת היצר כי זה הוא פתח ומבוא גדול לבוא לידי ש״ה :

צ״ה) **פלא** יועץ. א״י הצבי ישראל ידוע מעלתה כי רבה כמבואר בזוה״ק ובשאר ספרים הקודש אשר יבחר בו ה׳ יקריב לקבוע דירתו בא״י רק יפקח עיניו תחלה שלא לבוא להיות תוהא על הראשונות שלא להצטרך לחזור ולצאת, וגדר לזה שלא לילך אלא לעת זקנה לאחר שחדל מהיות לאשתו אורח כנשים ואינה יולדת, שמתרבה הטף ולא ידע מה יולד יום, והן אמת שאוירה דא״י מחכים, אבל לפי מה שעינינו רואות קשים מזונות של אדם בא״י, ועל הרוב הם נצרכים לצאת עד שחוטפים השליחות של מצוה לצאת קריות חוצות כעשר שנים או יותר וחיי צער יחיו הם ונשותיהם יותר מהם והבה רעת עובר דרכים לגוף ולנפש כידוע, לא כן היושבים בחו״ל מוצאים כדי פרנסתם במקומם, וכאשר ילכו זקן וזקנה כאשר יאות יוכלו לחיות שם בשיבה טובה, ואפי׳ אם חיי צער יחיו לחיים טובים יחשב להם לפי רוב הטובה, ומצוה גדולה על הבנים להשתדל בכל מאודם ובכל נפשם למיעבד נייח רוחא לאביהם ולאמם להסיעם לא״י כי כבוד זה גדול מאלפי זהב וכסף, וכן איש את אחיו יעזרו ברוב עוז ותעצומות, אם את בין האחים רוצה לקבוע דירתו בא״י מה טוב ומה נעים שבת אחים עזרתו לו כי אחיו בשרו הוא וכתיב אל תתעלם וגדול המעשה, ומהיות טוב למי שהרחיב ה׳ את גבולו שלא ימנע מלסייע ביד הולכי א״י כיד ה׳ הטובה עליו בין בשעת הליכה ובין לשלוח להם מעות ולמצוה רבה יחשב, והן אמת כי לכאורה נראה כי לא יפה עושים ההולכים מעיר לעיר ומכבידים על אחרים שיסייעהו ללכת לא״י ומרגנו איכפי אבתרייהו באמור מי ביקש זאת מידם שיכבידו על אחרים כדי לילך לא״י אם אין להם משלהם לא ילכו, הרי כמה גבירים כמה רבנים גאוני עולם מנוחתם כבוד בחו״ל, ואם גדולה מצוה זו ממצות לולב וכדומה מתרי״ג מצות דאורייתא, ואעפ״כ מי שאין ידו משגת אינו מחויב ואינו חוזר על הפתחים בשביל לקיימה, כי באמת אמרו חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעה״כ כאלו עשאה, ואמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, ואם הוא איש נגוע מוכה אלקים ומעונה אשר מצאוהו רעות רבות וצרות אה״נ שההליכה לא״י הוא צורך לו להפיג צערו ולרפאה למכתו, אבל בלאו הכי הוי׳ נראה דלא שפיר עבדו ואין מקום לרחם עליהם, אבל מאחר שאנו רואים שאין הכל עושים כן רק יש אחד מעיר אשר נשא רוחו ונפשו אותה ויעש זה לך אות כי מה׳ היתה לו שמים זכו לו ורגלוהי דבר איניש אינון ערבין ביה לאתר דמתבעי תמן מובילין יתיה וראוי לסיעו בכל עוז לעשות נח״ר לאבינו שבשמים, וכבר כתבו הפוסקים כי מ״ש בעלם עניי עירך קודמין הוא עניי א״י כי הם הנקראים עניי עירך באמת, והם יושבים שם כתרנגולים בלוליהם ואינם יכולים להרויח ואין בגמלא. כ״כ מי שירחם עליהם ועיניהם תלויות על יושבי חו״ל, בין להגרות לדעת את שלום קרוביהם, בין על מתנות להחיות את נפשם ולשמח את לבם, ולדקה וחסד גדול עושה הכותב להם והשולח להם מתנות אם מעט ואם הרבה איש כמתנת ידו

כברכת ה' אשר נתן לו ולמצוה רבה יחשב. ועוד כשכותב לעיר אחרת שיכתוב ויזכיר את כל הנמצאים אתו מיושבי אותו העיר כי לפעמים יארע שע"י אגרתו ידעו אחרים משלום קרוביהם וישמח לב אומללים וישא ברכה מאת ה' ומבני אדם ומצותו עומדת לעד. ועיקר הליכה לא"י הוא לתיקון הנפש והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה כמו שניתנה והנשמה תהלל י"ה כי קדושת המקום והמנוחה מטרדות הזמן הוא סיוע גדול לענין הגדול הזה, הנה כי כן מי שיזכה לילך שם קדוש יהי' פרוש יהי', ואף אם ירחיב ה' את גבולו לא יתענג בדשן נפשו רק חיי לעד יחיה ובדרכי החיים יתנהג ובדרכי החסידות, ומי שאינו בקי ילך אצל חכם וילמדנו, ינחנו במעגלי צדק ויהי' צדק אזור מתניו והוא מצטמק ויפה לו ויצא מגופו ויכין לנפשו ויזהר בכל עוז לקיים מצות התלויות בארץ בכל נפשו ובכל מאודו, כי זה כל פרי ישיבת א"י, וכבר אסף איש אלקים הרב בעל ס' חרדים בסופו כל מצות התלויות בארץ, וידוע כי החוטא בא"י ענשו כפול מהחוטא בחו"ל כי היכל ה' הוא, ע"כ כל בעל נפש יחוס על נפשו כל ימי חייו כי עת לחננה ולהתרחק מן הבטלה הרחק מאוד רק קדוש יהי' גדל פר"ע חובת גברא כי רבה. הכלל הוא יום כפורים ממש יהי' להם כל הימים אשר הם חיים על האדמה, מורא שמים יהי' חופף עליהם וגדול כחה של תפלה במקום ההוא ארץ חפץ וכבר יש להם תפלות נוראות שמתפללים שם על כל בני הגולה ומפיהם אנו חיים וכ"א מתפלל על קרובו לפי צחות לשונו, וצריך היושב בא"י להיות שמח תדיר במצות התדירות וכן היסורין יקבלו בעיניו באהבתו אותה:

צ"ט) **שם.** בכלל כיבוד אב ואם להשתדל בכל עוז לזכות נפשם לשלחם לא"י ואפי' אם קשה עליו פרידתם והוצאתם הכל כאין נגד הנח"ר שעושה להם בזכותו את נפשם ובזה יתרצה על אשר חטא כנגדם, ומאחר שאמרו רז"ל אשרי מי שלא הכירן כי לא יוכל לצאת ידי חובה, אבל כשאינו עמהם בלא מגרי יצה"ר מתאוה נפשו לכבדם בכל עוז ותעצומות ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה אף לזאת טוב לשלחם לא"י:

ק') **נחלה** לישראל. אי' בכתובות דר"כ רשב"א אומר חכם הדר בא"י ויוצא לחו"ל פגום, הדר בה משובח הימנו, ואע"פ שפגם משובח הוא יותר מכל המשובחים שבמדינות עכ"ל, הנה דקדק ואמר חכם כי סתם בני אדם היושבים בא"י אע"פ שאסור לצאת מא"י לחו"ל, אם לצורך מצוה כגון ללמוד תורה או לישא אשה או משום דוחק רעבון מותר לצאת כמבואר ברמב"ם, שכ' שם הרמב"ם אע"פ שמותר לצאת אינו מדת חסידות שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו ונענשו ע"ז שיצאו מא"י לחו"ל עכ"ל, משו"ה דקדק לומר חכם ולא ת"ח כי ידוע החילוק כי ת"ח עדיין הוא צריך שימוש ולא הגיע עוד לכנותו בשם חכם, אבל חכם הוא תואר רב וגדול הדור שמלמד לאחרים וא"צ ללמוד מאחרים, וממילא יציאתו לחו"ל אינו ללמוד תורה אלא לישא אשה אפ"ה צריך להתנהג בחסידות אדם גדול שלא לצאת, וראי' ע"ז מכתובות ס"ה בתרא מעשה בא' שרצה לישא אשה מחו"ל והיא לא רצתה לעלות לא"י והוא לא רצה לצאת ונתגלגל כל ימיו בלא אשה ע"כ מצד מידת חסידות אין ראוי לאדם גדול לצאת מא"י אף ע"ז, ואע"פ שיוצא מחמת דוחק רעבון ג"כ אין ראוי לצאת, וע"ז הביא ראי' הרמב"ם ממחלון וכליון שיצאו בשנת רעבון ונענשו, ומשו"ה דקדק ואמר חכם היוצא מא"י לחו"ל פגום. ועתה נדבר מאנשי דורינו היוצאים מא"י לחו"ל ויצא יצא ושוב בשביל פרנסתו דהכל לפי שהוא אדם, אם דרכו להתנהג בשאר מילי דחסידות פה בלא השגחה בודאי גם בזה צריך להתנהג ככה ולא לצאת וראוי לבטוח בה', ולא לצאת לחו"ל ואם יצא פגום, אבל אם אינו מתנהג בחסידות בשאר דברים א"כ דא"ל להחמיר גם בזה אם יוצא מחמת דוחק, ובחו"ל

כ'

כ׳ וז"ל וכל מי ומי שמקבל עליו לדור בא"י כל ימיו וכו׳ נחשב לו כאלו כל ימיו המליך היחוד של הקב"ה ודי בהערה זו:

ק"א) **שם.** בגמ׳ סוף כתובות ר"א הוה מנשק כיפי דעכו (פי׳ סלעים) ר"ח מתקן מתקלא פירש"י מתקן הדרכים מחמת חיבת הארץ, שלא יצא שם רע על הדרכים וכו׳ ע"כ, ולכאורה יש להבין על ר"א כיון שרצה להראות חיבת הארץ כמ"ש כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו הו"ל לנשק גם העפר, אבל י"ל דהוספה דפרש"י שהי׳ שוקל האבנים והיו קלות ואמר עדיין לא נכנסתי לא"י, וכיון ששקלן ומצאן כבדות אמר כבר נכנסתי לא"י עכ"פ יוצא מזה דכבדות אבנים מורה על קדושת א"י, ולכאורה מה מעליותא באבנים אם הם קשים, וא"ל דנימא דהא קמ"ל מאחר דקיי"ל בנין בית בא"י הוא עצמו מצוה משום ישוב א"י ודוחה שבות דרבנן בשבת, הרי דחפץ ה׳ למען ישוב א"י אפי׳ בבנין יחיד וזהו המעליותא שיהי׳ האבנים קשים שיתקיימו הבתים לזמן ארוך, ואפי׳ יהרסו הבנינים ע"י אויבים וכדומה האבנים ישארו לזמן מרובה וזהו שהי׳ מנשק כיפי דעכו כי כל אבן מוכן הוא לדבר מצוה ובנין אפי׳ עתה בזה"ז בבנין יחיד:

קב") **שם.** עוד נדבר ממעלת א"י וז"ל הרמב"ן עה"פ ושממו עליה אויביכם בשורה טובה מבשרת בכל הגליות שאין ארצינו מקבלת את אויבינו, וגם זו ראיה גדולה והבטחה כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה וכו׳ כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם עכ"ל בקיצור. ודבר זה נראה בעליל גם היום בזמנינו זה ע"ש וכו׳:

ק"ג) **שם.** וחלקי אמרה נפשי בענין זה במ"ש שאין א"י מקבלת שום מלכות כמ"כ הוא בפנימיות. הנה יעקב אע"ה אמר לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו, ופרש"י שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט וממונים ע"פ מלכות. ומחוקק מבין רגליו אלו ת"ח נשיאי א"י. והנה מבואר ששבט שבבבל הוא יותר גדול ממחוקק שבא"י, אבל לכאורה למה תהיה ככה, איפכא מסתברא שהרי חו"ל נגד א"י כעיני שפחה אל יד גבירתה והיה ראוי להיות בהיפך. אבל הענין הוא דכ"ז שישראל היו שרוין על אדמתם הי׳ ית׳ שוכן אתם בתוך טומאתם. אבל כשיצאו לגולה כביכול שכינה עמהם ובכל נרתם לו נר אע"פ שנשארו ת"ח נשיאים מנהיגים, אבל לא הי׳ להם יד ומושל ושבט מרדות כמו בבבל כי אין א"י יכולה לקבל מושל ומנהיג זולת אלקינו כי בחר ה׳ בציון אוה למושב לו ואינה יכולה לקבל ממשלה בלתי לה׳ לבדו. ועפי"ז היה נלע"ד ללמוד זכות על כל מדינות א"י דורותינו ודורי דורות שלפנינו. הגם עוונותינו גרמו שלא להיות שליט בארה"ק להורות להם וללמדם דרך ה׳ ואת המעשה אשר יעשו ולא תהיה עדת ה׳ כצאן אשר אין להם רועה וכל חד וחד באנפי׳ נפשיה וע"פ השקפה ראשונה נראה הדבר כמו פריקת עול, אבל כמדומה לי הוא הדבר אשר דברתי כי מיום גלותן של ישראל מא"י כלל ישראל היושב עליה לא יכולים לקבל מרות עד שיבא המבשר ואע"ג דלא חזו מזליהו חזי:

ק"ד) **שם.** אשובה נא ואראה בענין פנימיות א"י ובמ"ש דהע"ה לראות עוזך וכבודך. הנה כתבנו עשר מעלות דהתורה וא"י שוים, וחד מינייהו כמו שהתורה יש בה נגלה ונסתר כך א"י. ועתה באנו בתוספת נופך, כמו שהתורה אדם אשר יעשה אלה המצות ביראה ואהבה לפי ערכו והשגתו, הגם שאין יודע לכוון את סודם, ורזין הטמורין החתומים בהם אעפי"כ שכרו אתו ופעולתו לפניו ית׳ אמנם אעפי"כ צריכין אנחנו לבקש רחמים ממנו ית׳ כמ"ש דהמע"ה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתיך דהיינו לקיים מצות דברים הנפלאים מנו שהם סודות התורה הפנימים, וכמ"כ הוא א"י כי מי שמקיים ישיבת א"י עפ"י הנגלה דהיינו לקיים מצות חז"ל דמצוה לעלות

ולישב

ולישב בא"י שכרו אתו אע"פ שאינו יודע ואינו מרגיש ואינו משיג כלל שום השגה מפנימיותיה דהיינו עיני י"א בה, ואעפ"כ צריכין אנו לבקש רחמים להאיר עינינו שאנחנו בהיכל המלך וזאת נחלת עבדי ה' וכדרך שבא לראות כך בא להתראות ע"י עיני י"א בה עיני פקיחא, וז"ש כן בקדש חזיתיך לראות עוזך וכבודך כבוד ה' הסתר דבר כי חלק הנסתר בכל דבר נקרא כבוד ה':

ק"ה) **שם.** אמר ית' לאאע"ה לך לך מארצך וגו' והבטיח לו כל טובות וגדולות ולבסוף אחר ביאתו לא"י כתיב ויהי רעב בארץ ופירש"י באותו הארץ לבדה לנסותו אם יהרהר אחר מדותיו ית' שא"ל לך לך וגו', ועוד שאר הרפתקאות שעבר עליו על הדרך שהוצרך ללוות על פרנסה, ומעשה שרה במצרים ואחכ"ז לא הרהר אחריו ית' ועמד בצדקו ונשאר תמים במעשיו. וידוע מ"ש הקדמונים דכל מה שאירע לאבות אירע לבנים והכל היה פועל דמיוני לדורות הבאים, ובפרט היום בחורבנה שרואין כמה שהם בלי מזון ומחיה ומגולגלים בחיי צער והרבה יש מתרעמים א' בפה וא' בלב ויש מהם צווחין ככרוכיא מדוע באתי ומה יתרון בכל עמלו ובאמת שהוא ית' ממכה עלמה מתקן רטיה ותוכו רצוף אהבה כי כוונתו ית' להיטיב לנו באחריתינו שלא נהרהר אחר מדותיו ורצה הוא ית' לזכות ישראל שיהיה עליותינו וביאתינו לא"י לשם ה' בלתי לה' לבדו. והנה אמרו בגמרא פסחים ד"ח ב' מפני מה אין פירות גינוסר בירושלם ולא חמי טבריא שם כדי שלא יהיו עולי רגלים אומרים אלמלא לא עלינו אלא לאכול פירות גינוסר ולרחוץ בחמי טבריא דיינו, ונמצא עליה שלא לש"ש ע"כ הנה כמה קרה לנו עתה בזמנינו בעליותינו לא"י כ"א היה עתה א"י מבורכת אפילו חלק א' מני אלף ממה שהי' מקודם ובפרט עתה שיש הרבה אנשים עוקרים מבתיהם מחו"ל יש מחמת דחקם ויש מחמת עלילה וכו' וכמה הרפתקאות נמצא תהיה עליותינו שלא לש"ש, אבל עתה שאנו רואין שאין לנו יתרון בענין פרנסתינו מפני שהארץ רטובה, ובעוה"ר הרבה דלים ועניים ואביונים שמזונותיהם מצומצמים ככלב ובעורב וכדומה ואין לך יום שקללתו מרובה מחברתה אין לחם ואין שמלה ובחוסר כל ע"כ בהכרח צריכים אנו להשיב עינינו ולבינו לה', וכבר כתבנו שאין בכל המצות מצוה שיהיה נוהג בכ"מ ובכ"ז ובכל עת ובכל שעה ובכל רגע ביום ובלילה בין ער ובין ישן כמצות ישיבת א"י ואין לך מעשה טובה מזה, נמצא שיש לנו מקום כאן לקנות שלימות ולדבק בו ית' בכל עת ובכל רגע ע"י ישיבתינו בקודש אבל בעוה"ר אין אתנו לזה צריך רחמים וחזוק מאת ה' הטוב ב"ה ואם לא נגיע בפועל ממש לתכלית השלימות א"כ עונותינו סבלנו, עכ"פ תרעומת מאי בעי הכא ואין מקום לזה בשום אופן. ויש להביא מקרא על זה ממעשה מרגלים כתיב שם וימותו האנשים מוציאי דבת „הארץ" רעה במגפה לפני ה', ולכאורה האי תיבת „הארץ" מיותר היא דהל"ל שהם מוציאי דבה, אבל י"ל הנה אמרו שם מתחלה והאנשים אשר עלו עמו אמרו לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו ופירש"י כלפי מעלה אמרו הרי באותו דיבור כחשו בה' וממילא היו כופרים בכל ואעפ"כ בא הכ' להודיענו כי לא ע"ז נענשו כי הנה בסוף פ' יתרו כתיב ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו ופירש"י שהוא קרוב לגילוי ערוה והוא מנהג בזיון, הרי אף דאינו מכוין כלל באותן פסיעות בעלותו על המעלות אפ"ה הקפיד כ"כ על דומם אבני מזבח. והנה כבר כתבנו בשם אדר"כ דכל א"י ראוי למזבח א"כ כ"ש הכא דהמרגלים היו מתכוינים לבזות ולגנות את הארץ, וז"ש על מה היה עונשם של מרגלים וימותו מוציאי דבת „הארץ" הארץ דווקא אע"פ שאמרו כלפי מעלה וז"ש לפני ה' כוונתו אף שכחשו בה' לאמור כי חזק הוא ממנו אבל עיקר עונשם לא היה כ"א על דבת הארץ עצים ואבנים. ועתה נדרשה ונחקורה למה ועל מה כתבה התורה לנו

מעשה

מעשה דמרגלים אם לא להורות לנו איזה דבר אלא ודאי הוא הדבר אשר דברנו להודיע לדורי דורות שלא לגנות ולבזות א"י, והגם שבאמת הוא שא"י חרבה ושממה עתה אבל עכ"ז אין לנו רשות להטיל שמץ דופי בקדושת הארץ אלא עונותינו גרמו לנו וכך גזירת חכמתו ית' החקר אלקי ותמלא כי לא מחשבותינו מחשבותיו ונסתרה דרכו מאתנו:

ק"ו) **נחלה** לישראל ח"ב כ"י. ואגב נימא מילתא במ"ש הב"י בסי' ש"ז בשם

ת' הרשב"א ז"ל וז"ל שאין אומרים בשבותין זה דומה לזה ואין לנו בהם אלא מה שהתירו בפירוש שהרי לעיתים מתירין אותן מחמת דבר שנראה קל, שמעלה וכותב בשבת בערכאות של גוים מפני קניית בית בא"י, ולעיתים מעמידין אותם אפילו במקום האמור כהזאה, עכ"ל. אבל דבר זה באמת טעמא בעי מה ראו על ככה הגם אם נימא כדעת הרמב"ן ז"ל דגם בזה"ז מ"ע הוא מן התורה לדור בא"י סוף סוף קשה למה התירו בזה שבות יותר ממ"ע שיש בה כרת דהיינו פסח ומילה הלא דבר הוא. ולענ"ד די"ל הכי טעם ע"ז דהנה מבואר בטור א"ח סי' רע"א דשבת מורה על חידוש העולם ומליאתו ית' שהוא מחדש בכל אותות ומופתים ועושה הכל כרצונו כי הוא אשר ברא את הכל במ"ב עכ"ל, והנה הגם ששבת הוא אות ומופת אבל אעפי"כ זהו אינו לאוה"ע רק לישראל ובפרוטרוט הנשמה יתירה הנתונה לאדם בכל שבת מרגשת זה בנפשה רוח חיות חדשה היום, והנה נחזי אנן לפום זה גם קדושת א"י מורה על חידוש העולם ומליאתו ית' דהרי רוב אנשי ישראל הבאים מחו"ל לא"י בתחלת ביאתם מרגישים בעצמם רוח חדשה וחיות חדשה וקורת רוח בביאת הארץ, וכן הוא להדיא בספר חס"ל וז"ל וכשזוכה לכנוס לא"י בא אליו נפש חדשה מיצירה ומתלבש בנפש הישינה שלו ובלילה הראשונה שישן בא"י יוצאים ב' הנפשות ועולים למעלה ובחזרה אינה חוזרת כ"א חדשה עכ"ל, והגם אח"כ כשנתיישב ונתיישן בא"י כבה נרו ונופל ממדריגתו כידוע אבל זה ענין בפ"ע והרי גם בשבת הגם שמתקבל נפש חדשה מ"מ בקל יוכל להלוך ממנו אם ח"ו פוגם באיזה דבר בשבת ע"כ באשר הוא שם בתחילת בואו לא"י אנו דנין אותו, ועפי"ז אפשר לומר במשז"ל, אר"י כל המהלך ד"א בא"י מובטח לו שהוא בן עוה"ב ולכאורה מאי כולה האי על הולך מעט בא"י יהי' בטוח, אבל לפי הנ' י"ל דבאמת הכוונה היא על תחילת ביאתו לא"י דנתחדש לו רוח חדשה והיא כמו בחי' חדשה וכקטן שנולד דמי ועונותיו נמחלין לו ע"כ הוא בטוח לעוה"ב, אבל מסתמא באופן שיהי' גם אח"כ יעמוד על משמרתו לבל יפגום אח"כ ומקלקל עצמו. נחזור לענין ראשון כמו בשבת ע"י נשמה ורוח חדשה נתעורר בעצמו מליאת הסי"ת והוא ית' מחדש עולמו כך א"י בבואו אלי' רוח חדשה, א"כ מי שיושב בא"י ושומר עצמו במה דאפשר לו גם בימי החול א"כ בשבת בא"י מלא מין את מינו וניער והאי ירגיש קדושת שבת וא"י ביותר, ומעתה לא נפלאת ולא רחוקה היא להבין מה שהתירו חז"ל שבות שבת דהיינו אמירה לגוי לכתוב שטר מבירת בית בא"י והוא ע"פ שאמרו ז"ל מוטב שיחלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, דהרי ישיבת א"י תהי' לו סיוע גדולה לשמירת שבת, ובאמת אותו יסוד דהיינו מליאת הסי' ושהוא ברא כל עלמין הרי יסוד זה כל התורה והמצות א"כ כדאי א"י שידחה שבות שבת כי שניהם סוג אחד להם משא"כ שאר שבותין לא התירו אפילו במקום כרת כהזאה ודו"ק:

ק"ז) **קדושת הארץ**. אמרינן בכתובות אין הכל מוליאין לאתויי מאי לאתויי עבד שברח מחו"ל לארץ דאמרינן ליה זבני' הכא וז"ל משום ישיבת א"י, וכתב הרמב"ם והטור שדין זה נוהג אף בזה"ז שהארץ ביד העכו"ם. הנה זה העבד יכול להיות שלא ברח לא"י מחמת חביבת א"י רק שברח מאדונו שעינה אותו בעבודה קשה

ויוכל

ויוכל להיות שהעבד היה נוקב מרגליות והי' שוה הרבה מעות אפ"ה צריך למכרו רק בא"י הנה לגוי אסור למכור עבד רק שמוכרת למכרו לישראל הדרים בא"י אף שבזה"ז הדרים בא"י הם עניים ואינם צריכים לנקוב מרגליות רק הם צריכים לאופה שיאפה לחם ולשר המשקה שישאוב מים מן הבורות ואם לו קונה בא"י מפסיד כל ממונו ובשביל ישוב א"י אסור להחזיר העבד בחזרה לחו"ל אף שלא הי' כוונת העבד כלל לברוח לא"י בשביל שהי' חביב אצלו ישיבת א"י רק שברח שהי' שונא לאדוניו ומה נחשב כל המע"ט של העבד אפ"ה נחשב העבד שהוא עושה ישוב לא"י ומפסיד אדונו כל מעותיו שהי' שוה העבד מכש"כ אנחנו בני אברהם יצחק יעקב שאנו עושים נח"ר להשי"ת במה שעושים ישוב לא"י, אף כי נתקיים בנו הפסוק ויושב שם רעבים גם צמאים ויכוננו עיר מושב כי נעשה א"י מעניים ומרעבים כי העשירים מחו"ל אין להם עת לנסוע לא"י עכ"פ אם יחזקו אנשי א"י יהי' חלקם עמהם:

ק"ח) **שם.** הכלל הוא האדם שזוכה לדור בא"י הוא מסובב בקדושה מכל צדדין מעלה ומטה מבחוץ ומבפנים, למטה עומד על אדמת קודש למעלה שערי שמים פתוחין נגד א"י, מבחוץ מסובב בתוך האויר שהשכינת שורה בו ומבפנים נותנים לו נשמה חדשה מעולם היצירה ולבו פתוח לקבל עליו מ"ש כמ"ש בתו"כ פ' בהר ונתתי לכם את ארץ כנען וכו' מכאן אמרו כל ישראל היושב בא"י מקבל עליו מ"ש ומובטח שהוא בן עוה"ב. בניי בניי מה אומר לכם מה אספר לכם מה עוד אדבר עמכם ארץ קדושה היא ארץ קדושה היא:

ק"ט) **שם.** כל אדם הבא לדור ולשכון בארץ הקדושה אף שנראה לו שהי' בחו"ל עובד ה' ביותר משהוא עובד ה' בא"י, יאמר אכן יש ה' במקום הזה כשאחז"ל היושב בא"י דומה כמי שיש לו אלק, לכן מחויב כל בר ישראל להאמין בדברי חז"ל שיש ה' במקום הזה שא"י מסוגל ביותר להיות עובד את ה' מחו"ל ומה שאינו מרגיש בקדושת הארץ המניעה הוא ממנו כמ"ש ואנכי לא ידעתי, כי כל הבא לא"י צריך מחדש עיבור ויניקה וגדלות ואם מאמין שיש ה' במקום הזה רק שהוא בהסתרה לע"ע אין זה הסתרה כלל, משא"כ אם נופל מהאמונה ח"ו הוא בהסתר ממש וז"ש שכן ארץ ורעה אמונה שתרעה אותך בהאמונה שהשראתה שכינה עיקרה בא"י וילפה להעת שיכלה העיבור והיניקה והקטנות אז תהי' נפשו צרורה בא"ק וישב בטח וישמח במה שזוכה לדור בא"ק:

ק"י) **שם.** אין עבירה יכולה לכבות מצות ישיבת א"י כיון שמצוה זו של וישבת בה היא תמידיות כ"ש הרמב"ן במנין תרי"ג מצות, ישיבת א"י כל עת וכל רגע שהאדם בא"י הוא מקיים המצות הזאת א"כ כמו שאין עבירה מכבה תורה מפני שהיא מצוה תמידיות כך אין עבירה מכבה ישיבת א"י שהיא ג"כ מצוה תמידיות וכן כ' בספר שה"ח שאין עבירה יכולה לכבות המצוה של ישיבת א"י כיון שאז"ל בספרי ששקולה המצוה של ישיבת א"י כנגד כל המצות שבתורה, כי כמו שאדם מקיים מצוה של ישיבת סוכה בסוכה, וזהו עיקר מצות סוכה אכילה ושתיה ושינה ובשעה שהולך לסוכה כדי שישן בסוכה בזה עושה שאפילו בשעת שינה שאין לו דעת אפ"ה מקיים המצוה שלו כך שורה על האדם המצוה של ישיבת א"י. אף בהקבר כיון שבא לא"י להקבר בה כי בוודאי לא חמדו האבות קבורת א"י רק בשביל שהוא רצונו ית' ובקללה כתיב ואתה וכל ביתך וגו' תבא ושם תמות ושם תקבר והש"י אין חפץ בקללה רק בברכה:

קי"א) **שם.** הנה יש בני אדם הבאים לכאן מחו"ל ורוצים לראות במה משובח ומפואר א"י מכל הארצות ומתחילים להביט ולראות בחוצות והבניינים והבתים אם המה יפים ומהודרים אח"כ מתחיל לבדוק את הארץ מה היא אם היא ארץ זבת חו"ד אח"כ בודק את בני האדם שיושבים שם מה המה וזה הכל אין להם שייכות כלל לעצמות

ארץ הקדושה שנשבע הקב"ה לאבותינו לתת לנו כי הבנינים והבתים העמודים מחדש בניני נכרים המה ומה שמשגיחים על גדולי ארץ ועל הפירות הלא אחז"ל משחרב ביהמ"ק ניטל טעם הפירות ושומן הפירות וחז"ל בראותם אשכולים גדולים מאד בא"י אמרו ארץ למי אתה מוציאה פירותיך וכו:

קי"ב) **שם.** אפילו שהם יראים ושלימים לומדי תורה ובעלי מידות טובות אפ"ה אם אחד מהם יוצא לחו"ל א"א להכיר אותו מה הוא, לא הוא הוא, לא הוא בדרך כמו שהוא בביתו במקומו באה"ק, כי מה מאד מר לו קודם נסיעתו לדרך לחו"ל שמדאה עצמו מיום ליום ומחדש לחודש ומביע לשמים אולי ירחמו עליו משמים שלא יצטרך לנסוע לחו"ל ויפרד ממקום קדוש, אך אם באים הנושים ביחד ודנים אותו בסקילה עד שמוכרח להם שיצא לחו"ל אולי ירחם עליו הש"י שיוכל לשלם להם, אח"כ כמה יגיעות יגע עד שישיג מעות על הוצאות הדרך ועפ"י רוב אין לו מעות רק לשלם שכר הספינה לבד, ומיד שיוצא מהספינה מסבב מעיר לעיר עד שישיג על הוצאות הדרך לשוס פ"נ' למקומות שמכירין אותן שמה ועינה בדרך כוחו וגופו נשבר לשברים וקודם נסיעתו לחו"ל לוקחים ממנו גם נשמתו כמו שכתוב בשח"ל א"כ שאין לו לא גוף ולא נפש ובכל יום ויום כל זמן היותו בחו"ל אימת מות נופלת עליו ומפחיד וירא שלא ימות בחו"ל וישאר שמה, וכל יום הוא אצלו כשנה וסופר ומונה הרגעים והשעות ומצפה שיבוא אותו היום שיחזור לביתו לחזור לא"י לכן תדונו אותו לכף זכות תמיד אפי' אם תראו ממנו דברים שלא יוטב בעיניכם. ואבקש מכם בניי ונכדיי ומזהיר אני לכם שאם יבא איש מא"י תכבדו אותו מאד מאד ותראו שיהיה לו כל צרכיו ולבקש מעות מאנשי העיר בעבורו כי מעיר מלוכה הוא בפלטין של מלך הוא יושב ואחז"ל אין הצדקה משתלמת אלא לפי ג"ח שבה שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד, ואין לכם חסד יותר גדול כמי שעושים באנשי א"י שבאים מארץ רחוקה חמש מאות פרסאות ועל ימים ויש להם יסורין גדולים מבית ומחוץ שעינה בדרך כחו:

קי"ג) **ערבי נחל.** הא דאין הקב"ה עושה נס שלא כדרך הטבע, זולת למי שצדקותיו המה ג"כ חוץ להטבע וזה דוקא בחו"ל אבל בא"י מצינו שלפעמים היה עושה הקב"ה נסים מפורסמים לישראל אף בעת שלא היו ראוים לכך:

קי"ד) **שם.** מה שכבשו ישראל את הארץ שלא כדרך הטבע היינו לפי שהתורה הוא דפוס העולם ובתורה נברא העולם וא"י היא אדוקה בתורה וכל חלק ממנה חיותה היא מחלק התורה המתיחס אליו, וכאשר קבלו ישראל התורה וקיימוה נמצא כל חיות א"י היה קודם לזאת כבשוה בלי עמל ויגיעה. והנה נודע דאורייתא וישראל חד הוא, כי ס"ר אותיות לתורה הם ס"ר נשמות וכל נשמה יש לה אחיזה בחלק התורה המתיחס אליו ומטעם זה נחלקה הארץ לאנשים בגורל ברוה"ק כי כל אחד מישראל לפי חלק חיות התורה שיש בו לקח חלק הארץ המתיחס לאותו חלק התורה ולבאי הארץ נתחלקה, שמיד שהגיע האדם בחיותו ונשמתו לא"י זכה תיקף בחלקו בא"י שהוא מתיחס לנשמתו בסוד עולם נפש:

קט"ו) **שם.** הנה קטנות ההשגחה היא בחו"ל כי איש הישראלי מיוחס להשר השוכן שם לכן ההשגחה הבאה לאיש הישראלי בחו"ל מאת ה' הוא מעט זעיר שם בסוד ומלכותו בכל משלה שסודו התלבשות בשרים להכניעם ממילא זהו קטנות העיינין וההשגחה שבח"ל וגם הוא דרך כמה מסכים, אמנם גדלות ההשגחה היא בא"י אשר שם עשר קדושות בפרטות ונחלק בכללות לג' חלקים א"י וירושלים ובית המקדש, ועיקר נקודה ההשגחה בקדשי הקדשים, הרי גדלות ההשגחה נגד ג' מינים אשר בנפש, ולכן נוהגים כמה חומרות ודינים בא"י מה שאינו בח"ל ובירושלם יותר ובבה"מ עוד יותר כי לערך ההשגחה שמושגח

האיש

האיש מהמלך רק יהיה זהירתו וזריזתו בעבודתו, וכן יהיה בשנה הנה קטנות ההשגחה בכל השנה וגדלותה הוא בעשרה ימים מר"ה ועד יוה"כ שהם נגד עשר קדושות של א"י ובאותן הימים גוזרים על כל ענייני האנשים ואז עיקר ההשגחה ואלו היו"ד ימים נחלקו ג"כ לג' חלקים ר"ה וזיין ימים ויו"כ, ועם האמור יתבאר הפסוק עקב כי א"י לא כאל"מ היא נתונה תחת השר וכל מה שמקבל שפע הוא נותן לארצו ואומתו, משא"כ א"י להיותה נדרשת מאת ה' והניחה לחלקו שהוא בעצמו משפיע לה כל ברכה ומטר השמים הוא משקה בעצמו לא ע"י שליח והוא משפיע ע"פ מעשיכם, לכן עשה ככה שאתם במעשיכם צריכים להגדיל קטנות ההשגחה דהיינו להמשיך מבחי' עיני ה' לבחי' עיני ישראל היינו מדת המל' המכונה אלקיכם כידוע, והיינו עיני ה' בה שצריך לעשות המשכת ההשגחה מבחי' עיני ה' לעיני אלקיך:

קט"ז) **שזמ"ה,** א"י היא מעין עוה"ב וכל המהלך רק ד"א בא"י מובטח לו שהוא בן עוה"ב ע"כ כ' בה טובה הארץ מאד מאד, כי באמת א"א לקרותה בשם טוב לבד כי היא למעלה למעלה אפי' מבחי' טוב כעין עוה"ב וכן טוב מאד נאמר על כלל הבריאה וירא ה' את כל אשר עשה והנה טוב מאד, אבל א"י למעלה אפי' מבחי' טוב מאד, רק היא בבחי' טובה הארץ מאד מאד היינו בלי שיעור וערך כלל:

קי"ז) **שם.** א"י היא טובה מאד מאד בתכלית השלימות בלי שום חסרון כמ"ש לא תחסר כל בה ונק' ארץ חמדה טובה ורחבה נחלת צבי צבאות גוים שכל מלכי העכו"ם היו תאבין ונכספין אלי', ומה שלפעמים נראה בה לאחד איזה חסרון ח"ו ידע כי זה רק מחסרון דעתו שאינו מכיר בטובתה, וזה בחי' הכל מעלין לא"י שאין שם חסרונות רק כולו מעלות טובות קדושות ונפלאות, וזהו בחי' משארז"ל א"י גבוהה מכל הארצות היינו שהיא גבוהה גם באיכותה שמשובחת במעלות טובות יותר מכל הארצות:

קי"ח) **שפת אמת** בהקדמה. להודיע ולהודע למי שצריך לידע קושט דברי אמת. היות קדושתה קדושת עולמים כאשר זאת אינה צריכה לפנים וכי העם היושב בה הן עוד היום בחיים ובמות נשוא עון קרי' לי' רחמנא והארץ וכל יושבי' הם הם הסובלים התוכחות והיסורין בעד שאר אחב"י הנפוצים בגולה, לפיכך אנו כל ב"י כולנו חייבים בהללת נפשות אחינו העניים הדרים בה כי הם הנקראים כהיום שומרי משמרת משכן ה' ולהתעורר בתשובה הראויה לפדיון אמנו עיר הקודש יקרא לה היא אמנו המעוטרה:

קי"ט) **שם.** חלקי ה' אמרה נפשי. מי יודע אם מאתו היתה הסיבה להטות לבבך אלי שתשאלני על דבר זה אולי ע"י גלוי מלתא בעלמא יקומו השרים וימשחו מגן יקומו לעזרת אחיהם העומדים בצער וצרה על העמדת חזקת הישוב בד"א של הלכה ותפלה בא"י אולי יקילו אולי יעצו אולי יכמרו רחמיהם אולי, יאמרו זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי אולי יאמרו זאת הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו איש את רעהו יאמר חזק ונתחזק בעד ערי אלקינו הם ערינו ערי ישראל ויהודה ואולי יאמרו לנו משפט הגאולה והבכורה ואנחנו נחלץ חושים לפני בנ"י לאמץ את לבבם זה עד אשר הביאנוס לדעת החיוב המוטל עליהם:

ק"ך) **שם.** לכו נא ונוכחה אני ואתם נברר את עצמינו הייטב בעיני ה' כי שאר האומות שולחים מידי שנה בשנה ככרי כסף וככרי זהב לאלפים ולמאות, ורבבות עמך ישראל שנקראו בני ציון היקרים לתת נח"ר ליוצרם מן האדמה ולנחמת ציון אם הבנים, יעלימו את העין כאלו אינם רואים, העל זאת יתאפק כל חסיד אשר במדינת המלך מתת לאחד מאחיו שומרי משמרת חורבותי' את אשר יותיר משובעו ופירורי לחם

אשר יעצר מעל שולחנו, או אם יאמרו הסע"ה שאחינו בני א"י פורצים לא לנו ולכם ולכל ב"י כולו לפרצו, ח"ו כי להזכיר דברים כאלו, כי ה' במשפט יבוא עם זקני עמו שבידם למחות, וריב לה' עם עשירי עמו פני העדה שבידם להושיע. היאומן כי יסופר כי כל העלמות עין זה שמעלימין קצת מאנשי הקהילות שבמדינות שבידם להושיע הוא מיוסד על יסוד רעוע וכזב, והוא זה אשר שמעתי דבת רבים וראיתי ביניהם רעים נגד יושבי א"י ובפרט נגד החכמים שחושבים שכל הממון המקובץ שהוא לאכול ולהאכיל לכל יושבי הערים ההמה ושדוקא הממון המקובץ הוא פרנסתם ושאם באלו לא יספיק להם שאז הם ממשכנים ולוקחים ברבית מהגוים על חד תרי או תלת כדי לאכול משמנים ולשתות יין מחמדים ונסמכים ונשענים על בני ישראל שבחו"ל שיפדו אותם ובתוך דין גרמא להם שהם תמיד ממושכנים. וע"ז מונח היסוד זה הנכזב, הם מגדילים התימה ואומרים כי לא מן השם הוא זה, ואם באלו לא יספיקו לפרנסתם כל הממון ששולחים להם מידי שנה בשנה עם כל בני הגולה שילכו להם ויעזבו את הארץ ולא שימשכנו א"ע על סמך שישלחו שלוחים שיכבידו עצמם על קהילות שבגולה, זה בא בקיבוץ שלו כקנה השריפה שביד אנשי החיל, וזה בא בספר לספר קורותיו, וכל ישעם וחפצם אינו אלא להריק בתינו ולהליל הערים הללו, ולכן מוכרחים אנו במעשינו להתאכזר עליהם ולברוח מהם כברוח מן הנחש. וסוף כל סוף הי' בדעת איזה יחיד או רבים ליתן להם איזה מתנה מועטת צריך להקדים להם חרפתינו המרובה ולהשמיע לאזנם דברי קנטורים ובזיונות לכדי שלא יבואו עוד אלינו. זה דרכם כסל למו, ואני מודיעם נאמנה כי אין שם ת"ח ועני שיהי' לו פרנסתו לא שליש ולא רביע, ואולי היתה יראת ה' על פני האנשים האלה שבידם היכולת להסתפק, ודאי שכן היה צריך להיות להספיק מים ומזון הנצרך לעניי ארץ ישראל. ובעת אמינא ולא מסתפינא דבתורת חיוב הוא זה ולא בתורת חסד, אחרי היות עניי א"י נקראים בלשון מושאל עניי עירך שקודמין לעניי עיר אחרת, ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר מהעדפת יושבי א"י לתושבי חו"ל כשהם תוך חו"ל עצמה כמו שמבואר בספרי (והביאו מרנא מהריק"א סי' רכ"א) כן עתה שיהיו קודמין לעניי העיר עצמה אתינא עלייהו מכח טענות אחרות הקרובות אל השכל לחייבם, לפי שכבר אמרו שהם מעמידים חזקת הישוב של א"י והם שומרים משמרת חורבותי' והם הם הסובלים עבור שאר אחינו שבגולה:

קב"א) **ראש** דוד. חז"ל אמרו כי ת"ת ברכות ותפלות הנאמרים באמת בא"י הלא עולים דרך ישר זה שער השמים בלי מסך והוא עבודת ה' באמת, ומיושבי חו"ל ממפלת שרי עם ועם כל תפלות וברכות ולימוד ומצות עלו זה בנג"ב אויר ארץ העמים בלתי טהור. ויש לחקור דמצינו גדולי ישראל תנאי ואמוראי ורבנן סבוראי וגדולים חקרי לב יושבי חו"ל ואם להזכיר דלא עבדו ה' כראוי? והתשובה לזה דכשם שרצה הקב"ה לזכות ישראל כי לא יחדל אביון לזכות לעשירי עם ויקנו עולמם בצדקות פזרונם, כן הדבר הזה כי כן בעון יושבי ארץ ישראל עניים ואביונים ואין להם תקומה כ"א בצדקת בני הגולה החכם בחכמתו והעשיר בעושרו יחד כולם מחזיקים ביד יושבי אה"ק וגדול המעשה יותר מן העושה, כי כן יושבי א"י שלוחי כל הגולה לעבוד ה' עבודה שלימה עבודה תמה וכל ישראל מחזיקים בידם יש להם חלק בתורתם ותפלתם דומה למ"ש רז"ל בת"ת כי בצל החכמה בצל הכסף, ומחזיק יד החכם חלק כחלק יחדיו יחלוקו, וכזאת מצות ישיבת א"י ותלמוד ומעשה קדושים אשר בארץ נותנים בזרוע יחדיו יחלוקו, ויש להסמיך זה בכתובים הנה ברכו את ה' וגו' שאו ידיכם קודש וגו' מאן עבדי ה' הם העומדים בבית ה' בא"י כי שם ביתו והעומדים בארץ ישראל הן הם עבדי ה' וברכתם ברכה ועבודתם

ועבודתם עבודה תמה בוקעת והולכת דרך ישר. וא"ת כי אחינו ב"י אבדורי אבדיר ומה תקנתם לברך ה' ולעבדו עבודה וברכה הראויה, לז"א כלפי אחינו שבגולה שאו ידיכם קודש התנדבו נדבות לקדש, ידיכם דמי"ם מלאו להחזיק לבאי הארץ ובזה ברכו ה' ברכה המיוחדת לה דוקא שיש לכם חלק טוב בעבודת אחיכם יושבי הארץ:

קכ"ב) **נשמת** שלמה. אחז"ל אין ישראל נגאלין אלא בצדקה וכ"כ כח מצות הצדקה שמקרבת הגאולה, לזאת יתאמץ אדם בכל עוז לקיים מצות הצדקה בלב ונפש, ובפרט צדקות על יושבי ארץ הקדושה שהיא צדקת ה' ממש עיני ה' בה, והיה עיני ולבי שם כל הימים, וכמבואר בזוה"ק וירא אר"א כתיב ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם לא תחסר כל בה, האי בה בה ב' זמנא אמאי אלא אתמר דקוב"ה פליג כל עממין וארעאין לממנן שליטין וארעא דישראל לא שליט בהו מלאכא ולא ממנא אחרא אלא הוא בלחודו' בג"כ אעיל עמא דלא שליט בהו אחרא לארעא דלא שליט בה אחרא וכו' כמ"ש כי א"י ובני ישראל המה מבחי' ושורש אחד תחת ממשלת שם הוי"ה ב"ה וב"ש ולזאת צריכין אנחנו ב"י לראות בכל עוז לחזק הקשר האמיץ שבינינו ובין ארה"ק בעזר יושבי' להכין ולסעדם בכל עוז שיהיו יושבי' על התורה ועל העבודה ואולי בזכות תורתם ועבודתם במקום קדוש ישמע ה' שועתם כי בה הוא העומד סולם המעלה כל התפלות ועסק התורה והעבודה שלנו וישרה שכינתו בציון:

קכ"ג) **תולדות** אדם בהקדמה. ואף גם זאת ידי נטויה ועיני נשואות אל פני המתנדבים אחינו ב"י להיות בתומכי נפשינו להיות בידו למגן בסמיכת ישיבתינו בארצות החיים ואברתם כי קשתה כל הענינים אשר במחיר יבואו ויאמר והכל ביוקר ובחסרון פריטי, וכל היושבים בה עיניהם נשואות אל תרומת הקדשים אשר הונף ואשר הורם מנטיפת גשמי נדבת אחינו אשר במדינות רחוקות ולעולם אנו חיין מפרי עטם לעולם המתוארים בעטרת חתונת דודים בני גומלי חסדים, וידל ישראל מאד הלו עיניהם למעלה אתה ה' תשמרם ויחי עוד לנצח למה לנצח תשכחנו וארובות השמים יפתחו לכם נוכח אדום ולא, והתומכים יהי' ברוך, יתברכו הנדיבים בנפשם ומאודם וצדקות לעניי אה"ק היא קודמת לכל הצדקות העם ההולכים בה יושבים בהיכל ה' ועוסקים בתורה ובעבודה יומם ולילה ומתוך דוחק ושואה ומשואה באין משען ומשענה. ואתם הרי ישראל יהיה ה' עמכם האספו ואחוי קדה לכם על גודל המצוה חזקו ואמצו ברכיים כושלות לכו חזו מפעלות וכל המזכה להיושבים לפני ה' יזכה לנחלת שני עולמות השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך ישראל התומכים ומאללים מטוב ברכותם על עניים החוסים את האדמה אשר נשבעת לאבותינו, והאמונה אזור חלציו של כ"א וכושל יקומון מן המקראות והרפתקאות דעדו זה כמה שנים, הראשונות לא נשכחו והשניה אלה ממהרת על הארץ אשר עיני ה' בה הביטו וראו כל יושבי תבל אשר לזאת מה טובו ומה נעים חלקו בנעימים של התומך לפרק חומר הנושא של הנושים אשר יש בצדקה זו מצות פדיון שבוים יושבי אה"ק עמוסי התלאות אשר הקראום, ובזכות זה תרומם קרן ישראל לראות וליראות בבנין אריאל. ואתם הרי ישראל אשא עיני אל מרום שבתם וקימתם אני מנגינתם לעיין ולפקח בתקנות עניי הצאן קדשים המה הגבורים צדיקי הדור המאלילים מהוד תפארת גדולם להאיר אלינו מתוך חשכות ומצוקות הזמן אשר בשמים נשא לבבינו אל כפינו. אתה ה' תשמרם ויחי עוד לנצח ימים ירבו לראות בתפארת ישראל:

קכ"ד) **תוכחת** חיים. למען אספרה כל תהלתך בשערי בת ציון אגילה בישועתך, והוא דאי' במד"ר אם מקבלים בניך את המילה הם נכנסים לארץ ואם מקבלים בניך את אלוהותי הם נכנסים לארץ, והוא דאי' במקובלים

במקובלים דענין המילה הלא הוא דכורתים ברית בשר התאוה לכבוד השם ואנו מגלים העטרה וחותכין וז"א אם מקבלים בכך את המילה לסתור ברית עשו נכנסים לא"י לקבל ירושתי היינו לבטל הע"ז והסתא ע"י וילדה זכר ועושין המילה לה' זכה למען אספרה כל תהלתך דהוא ירותו ית' בשערי בת ציון אגילה בישועתך דאנו נכנסין לארץ ולקבל עמ"ש שלימה, ולפי"ז יש ליזהר האדם דכשנולד לו בן זכר ביום המילה מה טוב ומה נעים שישתדל להביא בסעודתו מחכמי א"י הנמצאים בעיר דלא פחית עלמא משלוחי ארעא דישראל או ליפרש מעות עבור עניי א"י ומקיים כי רצו עבדיך את אבני' ואת עפרה יחוננו ודרשו חז"ל אל תקרא אבני אלא בוני' דנקראים ת"ח דהרי ע"י המילה זכינו לא"י וא"כ נאה ויאה דיהיו בסעודת ב"מ מהדרים עלי' משום חיבוב א"י ומה טוב חלקו של בה"ב אם מהנה אותו בממונו דאז שכרו כפול ומכופל:

קב"ה) **אלה** מסע׳. על דא ודאי קא אתינא דחזות קשה קא חזינא אמינא לא מסתפינא אז יליד משה את השורה הזה לקהל ועדת ישראל שבגולה המה יביטו ויראו בי דעין במר בוכה ולב גונח ומתאנח ומתעלב לעבר ירא לעתיד ואם כח אבנים כחי לא אוכל להתאפק ולעצור בכחי ולהיות צועק וזועק על שוד ושבר בת עמי איה סופר ואיה שוקל כסף מאזנים הכרעה זו בערך היא באה וגם דל"ה אי לך ארץ הצבי ישראל היא לכל הארצות לא זז מחבבו פלטין של מלך אוהב ה' שערי ציון וכו' כי שם צוה ה' את הברכה ראשונה קדושה קדשה לשעתה וקדשה לע"ל, וזה כלל גדול מסורת בידינו מאבותינו דעם היות דגלינו מארצנו חובה עלינו למיעבד דכרון טב לארץ הקודש יקרא לה וזאת לפנים בישראל מיום שגלינו מארצינו ומלך ישראל הלך ונשא בארץ לא להם, ישראל קדושים הם יקיימו מה שקבלו אבות אבותינו על נהרות בבל אשר

בזר להם פלו שפתם ודבר בפיהם קרא כדכתיב אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני וגו׳. והנה להיות דכל הגולה ראו בעדדת המזונות בגלות אינה נותנת להם מקום לחלוק כבוד הראוי לאבינו שבשמים ולאמא עילאה זאת נחלת עבדי ה' בלדקתם כדי להחיות נפשם שארית פליטת אחינו בית ישראל העם היושב בה ולא יהי' נאבד חזקת הישוב מא"י כי העמדת חזקת אותו ישוב הוא עיקר גדול מעיקרי האמונה כמ"ש הרמב"ם ז"ל במנין המצות ע"ש ואין ספק בזה דעפ"י דברים האלה אשר דבר משה איש האלקים מזה ימים מקדם הלכה רווחת בישראל בכל יו"ט שני של גליות עושין נדבה שתם לעניי א"י כי זכרון טוב הוא להודיע ולהוודע דעפ"י חשבונם אנו סומכין בענין קביעת יו"ט ור"ח לבלתי ידח ממנו נידח עושין משמרת למשמרת כדי שלא יכלה ח"ו רגל מישראל מנחלת אבותינו ויעמידו מבני ישראל חזקת הארץ לכל שאר אחינו בני הגולה שבחו"ל. ולדעתי זה, לזה היתה כוונת הפייטן במעריב דליל ש"ת דיסד בנא א' וז"ל שמיני תן חלק לשבעה וגם לשמנה מלוה עלינו לתת מנה זכרון אבותיני יזכור דר מעונה קנות שנית עדת מי מנה דודאי היתה כוונתו על מצות מתן יד שנודרין ביו"ע שני ש ג לקיום בני א"י שהיתה נוהגת דור ודור לתת עומר כיד ה' הטובה אליהם מלבד הקופה התמידית שהיתה מחזרת מידי שבת בשבתו ומידי חדש בחדשו שתמא כפירושה לקיום כללת ב"י ב'י'א'ן (ר"ת ירושלים חברון צפת כי טבריא לא היתה אז בחזקת ישוב) ויהי היום מימים נשתנה סדרי בראשית נסתם הפתוח ופסקו המעינות ממי השלוח בהיות קול האדם כוזב וכו' ותנו להו בפלוגתא דרבוותא איכא דאמרי א"י לא נאמרה אלא על ירושלים ולא צפת וחברון ואיכא דאמרי צפת שהוא גליל העליון ולא חברון שאין לך טרשין בא"י יותר מחברון ולפיכך הוקצה לקבורת מתים ולא שני לכן דזה שבחה של א"י דהנה מאן דתני ומתני לשבח היינו לגרעון ירושלם

וצפת דהנה לבם כל עמם שאומרים דחברון לבד הוא הנז' בתורה אך לא ירושלים וצפת שלא נזכרה שמותם בחומש הפקודים באופן שלא נתנו דבריהם לשיעורים כ"א זיל הכא קא מדחי לה זיל הכא קא מדחי לה :

קכ"ו) **שער** החצר. מאחר דבני חו"ל המחזיקים ביד בני א"י יש להם חלק בישיבת א"י א"כ להם זכות וזוכה לש"י עולמות ואתיא הא כהא דכ' הרב ארץ החיים על משנת עתיד הקב"ה להנחיל צדיק וצדיק ש"י עולמות, דכפל לכל צדיק וצדיק קאי על הת"ח ועל המחזיק שהמכבד לת"ח כאלו מכבד לה' שנאמר את ה' תירא לרבות ת"ח, וז"ש היש משכיל דורש את אלקים ולפי מ"ש בס' חס"ל שכל הדר בא"י נקרא צדיק יתכן לפרש כוונת המשנה דכפל צדיק וצדיק בין צדיק הדר בא"י שנקרא צדיק באמת ובין המחזיק הדר בחו"ל דשניהם כאחד טובים וזהו ג"כ כוונת הכ' ועמך כולם צדיקים ר"ל בין הדרים בארץ ובין המחזיקים הדרים בחו"ל יען לעולם ירשו ארץ שכולם יש להם חלק בה :

קכ"ז) **תמורת** תודה. אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני וגו' הפסוק הזה תקנוהו חז"ל לומר בכל סעודה לזכרון ירושלים ותימה ופלא גדולה איך יכול האדם לקבל עליו קללה גדולה שתדבק לשונו לחיכו אם לא יזכור והלא ליבא דאינשי אינשי והאדם עלול לשכ' ואיך יקלל עצמו אם לא יזכור, ולעד"נ דהנה מאז בחר ה' בציון כל מחמד לב איש היהודי הנאמן לה' קשור בתקנת ההבטחה והיעוד אשר נראו לנו מלאכי ה' נביאים הקדושים ע"ה וכל איש ישראל מתלהב בנפשו בזכרו כי עוד יפרח הלבנון כי ימלוך ה' בציון בהר הקודש זאת ישיב אל לבו כל הנאנח על אבדן עטרת תפארתינו ויתחזק במעוז מבטחו לצפות ולחכות על הגאולה ופדות נפשינו ואם אנינו ויענינו שוטנינו איה גדולתכם הקדומה ואי' גאון עוזכם ראו נא כי אבדה תקותכם ציון מדבר היתה ירושלים שממה לעיים נתנה ובני תפארתכם למאכולת אש ואין זכרון למעלתכם הראשונה, אך אשרי המחכה להבטחת הש"י כי רואה ומרגיש את קדושת ירושלים אף בחורבנה וה' שוכן בציון ושכינה שורה בירושלים וזרוע ה' נגלתה גם כי מטי מפלה נהיתה, ולא לבד כי היושב בה נשוא עון וזכותה מגינה עליו כי גם המאמין ומצפה לנחמתה, גם כי ירחיק המקום ממנו גם אם בקצי הארץ מושבו בין בני תחשבי, וכאיש אשר אמו תנחמנו כי יגן על המשתוקק מרחוק להחזיק קדושת ארה"ק זכות אדמת הקודש והלא הבטיח רמב"ן להציל מכל צרה את כל הנודר לארץ הקדושה ת"ו והוא ימליץ טוב בעדו לפני כה"כ, וכל הנודר באמת ובאמונה שלימה בדוק ומנוסה כי ה' מבטחו וה' מגן בעדו וזאת האמונה היא מעוז ומחסה לכל בני ישראל השלימים ישליו אוהבי ירושלים ותשובה נוכחת בפיו לכל מנאצי ישראל אמנם השוכח ירושלים ואת אה"ק מה יענה להמתלהלה ומורי חיצי לשונו ומתלוצץ על גלותיני הלא נזור אחור, לכן הזהיר דהמע"ה אם אשכחך ירושלים ואת תפארת הודך הלא תשכח ימיני כי כל אמונתינו נחלשת ואין בנוכח לעמוד נגד המון המתלוצצים הלא תדבק לשוני לחיכי ואין מענה בפי אם לא אזכריכי, ומה אשיב למחרפי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי ולא כיוון המשורר רק לאמת אזהרתו ברא' מבוררת :

קכ"ז) **עץ** אבות. ארהיב בנפשי עוז ואמלא פי תוכחות הן למנדבי חו"ל הן לעניהם, העשירים השבעים ממעדנים אומרים טוב לזועקי שועה באה"ק מן ברוכי ה' בחו"ל, כי אוכלים לשובע כל טוב ונפשם בדשן תתענג וצועקים. „הב הב" ולא ישבעו כסף, באזני שמעתי ותרגז בטני ונפשי עלי אבלה ודאבה על מדקרות פי דוברי שקר המעללים עלינו כי אנו פה אה"ק אוכלים דגים בשלשה קדירות בשלשה מטעמים וכל נתח טוב ושמן ישביעו נפשינו ולובשים משי ורקמה

ורקמה ורק רעבים אנחנו לכסף והון יקר „אהה" אחים יקרים אל תרבו תדברו גבוה כי נהפוך הוא בעוה"ר ת"ח רבים ושלמים אשר מש"ק לש"ק לא יבוא בשר אל פיהם ובש"ק אומרים לנפשם עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות דהיינו שלא לבלות זמן על מכתבי עמל לדפוק על דלתי נדיבים בחו"ל ולהלבין פניהם בהכנעה רבה ולהודיע לעניים ומרודים, טוב פת חריבה וללמוד בהתמדה מפשוט יד לומר זכי בי, כמה וכמה ת"ח אשר ילינו כמה לילות בלי סעודת ערב ויאמצו שוט בארץ ולהתהלך בה ולהתאנח על ככר לחם. אחינו שבגולה לוא תדעו האנחות רבות והצער הגדול אשר סובלים את גוף האב הצריך להשיא את בנו או בתו כאן כמה יגיעות ייגע כמה הרפתקאות יעדו עליו עד כי יזכה להכניסם לחופה וכמה חדשים ויש אשר כמה שנים ירעב ויתענה אחר נשואי בנו או בתו עד כי ישלם לכל נושיו וכל השטרות אשר הכולל מלוים לו. אחינו יושבי חו"ל לו ראיתם וידעתם את הצער והמכאוב אשר מתגולל על האב באה"ק כי יראה עוני וחוסר בניו ואין לאל ידו להושיעם וכל הרוחות שבעולם לא יזיזוהו להטלטל לחו"ל ולבקש לחם, בלי ספק לא הייתם חושדים בכשרים ואפשר הייתם מרבים להביא ברכה אל הקופות המיועדים לאה"ק. אך דעו לכם אַחַי כי כל איש לבב ויראת ה' התפעם בקרבו לא ימיר ולא יחליף יום א' באה"ק בכל חללי דעלמא של חו"ל, רעב יסורין ומכאובין, ובני אה"ק עוסקים בתורה ועובדים את ה' בטוב לבב, ועוד נפן נא אל עניי חו"ל ונדבר אתם משפטים יען כי חושדים את אזרחי אה"ק המה המטים שכמם רבות בשנים אל עול הסבל ומעונים ומרודים זה כמה באה"ק ועניי חו"ל לא יאמינו זאת ומתקנאים בהם ומעפילים לעלות לאה"ק כי דומה להם הקופה מספקת להשביע די והותר שהנדבות מחו"ל ימלאו אוצרות יגדישו כל חוסן וכיסים עד לפה, ויאמר העני בלבו הלא לא נופל אני מהם למה זה איגע ואתיעף בחו"ל ללמד תנוקות או לסבול עוני וחוסר. אלכה גם אני ואחלק עם אַחַי באה"ק כיס אחד יהי' לכולנו ושמי חו"ל יריקו גם לי ברכה, נא אחי אל תרעו גם לכם גם לעניי א"י כי תחת אשר תקוו לעשות ענבים ותעשו באושים תחת העושר חוסר תחת תפארת מארת ח"ו כי גם לכם גם לבניכם לא טוב כי גם בניכם אשר דמיתם להשלים פה לבן יהיו הרבה הרבה צריכין סייעתא דשמיא לגדל בנים לתורה לכן אל תהרסו לעלות אל הר ה':

קכ"ח) **סוזה"ל.** צדקת ארץ ישראל גבוה מאוד כמובא בספרי קודש ועל ידה נעשה בשלימות יחד ברכה וקדושה, אך מחמת שיש בין האנשים הנותנים צדקה גם אנשים שאינם מהוגנים אשר על ידם נופל איזה פגם בהיחוד ברכה וקדושה שנעשה ע"י צדקות א"י א"כ מסבב השי"ת שהרבה מהצדקה הולכות לבזיון על הוצאה מרובה וכיוצא, וכן בהחלוקה עצמה א"א לסדרה כנכון באמת באופן שיש כמה שהכרח ליתן להם יותר מהראוי, וכן עוד הוצאות בדברים כאלו כידוע וכ"ז בכדי שתלך ותתפזר הצדקה של האנשים שאינם מהוגנים (היינו של רשעים ונואפים) לכל העניים ההם ולא יגיע ממנה איזה פנים לצדקת א"י ח"ו, אך אעפ"כ צריכין ליזהר לכתחילה למעט בהוצאה ולחלק הצדקה כראוי, אך שא"א בשום אופן לתקן, צריכים לידע שגם זה לטובה מחמת הנ"ל, וכן גם הצדקה של האנשים שאינם מהוגנים שהולכת ומתפזרת על העניים הנ"ל אעפ"כ אינה נאבדת לגמרי ח"ו, וצדקתם הוא כמו שומר לפרי שהוא ג"כ בכלל פרי, אדרבא גדול כח הצדקה ובפרט לא"י עד שיכולה להוציא אותם ממדרגתם השפלה באופן שיזכו לתשובה שלימה באמת בפרט כי בחסד ובאמת יכופר עון:

קכ"ט) **בית** מידות. ע"י הממון שנותן לעניי א"י עי"ז ממונו נתקיים בידו:

ק"ל) **אגרת** הקודש מס' תניא. המפזר מיגיעו ונותן לה' בשמחה ובטוב לבב,

הנה

הנה פודה נפשו משחת, היינו בחי' נקודת לבבו שהיתה בחי' גלות ושביה תוך הקליפה גסה או דקה ועתה נפדה מהחילונות בצדקה זו, ובפרט צדקת א"י שהיא צדקת ה' ממש כמ"ש עיני ה' בה, והיה עיני ולבי שם כל הימים והיא שעמדה לנו לפדות חיי נפשינו מעלת החושבים לדחות פעמינו, ותעמוד לנו לעד לשום נפשינו בחיים אמיתי בחי' החיים לאור באור החיים, יאר ה' פניו סלה:

שם. בצדקה וחסד של אמת שעושים עם ארה"ק ת"ו לקיים מ"ש אמת מארץ תצמח על ידי זריעת הצדקה בה, כ"כ הנאספים ונלקטים בתוכה הם מעוררים ג"כ חסדים עליונים הצפונים ונעלמים לכוננה ולהקימה, וז"ש בצדקה תכונני:

קל"א) **שם.** מצמיח ישועות שישועה צומחת מזריעת הצדקה שזורעין בארץ העליונה ארץ חפץ הוא השכינה, ובפרט מן הפרט כשזורעין בארה"ק התחתונה המכוונת כנגדה ממש שהזריעה קולטת תומ"י בארץ העליונה בלי שום מניעה ועיכוב בעולם, מאחר שאין שום דבר חוצץ ומפסיק כלל בין ארצות החיים כי זה שער השמים וד"ל:

קל"ב) **שם.** לעורר את האהבה הישנה וחיבת ארה"ק להיות בוערות כגחלי אש מקרב איש ולב עמוק כאלו היום ממש נתן ה' רוחו עליה רוח נדיבה בהתנדב עם למלאות ידם לה' מידי שנה בשנה הולך ועולה למעלה ראש כמדות הקודש העליון המתחדש ומתרבה תמיד כדכתיב עיני ה' בה, וכתיב ה' בחכמה יסד ארץ שיסוד ארץ העליונה הוא בחי' ממלא כ"ע, והתחתונה היא ארץ חפץ המכוונת כנגדה ממש ונק' על שמה ארץ החיים, הנה הוא מהמשכת והארת חכמה עילאה מקור החיים העליונה:

קל"ג) **עבודת הלוי.** באתי בהערה רבה שקודם עשיית המצות היינו בעת קיום המצוה של חלה ובעת טהרתה לבעלה ובעת הדלקת הנרות תתן מטבע לפי ערכה לצדקת ארץ ישראל אשר בחי' א"י בחי' נוקבא ועי"ז תתעורר כחה העליונה ועלייתה בבחי' תיקון ובירור להתגלות כחה בבחי' א"ס ממש אשר בזה תלוי' הגאולה האמיתית. אשר לכן באתי בהערה לברור שני אנשים מאנ"ש שיהיו מתאמצים וגובים מכל אנ"ש לילך בכל עש"ק לבית כאו"א לקבץ הצדקה של מצות חלה והדלקת הנר, והמטבע על צדקה שתתן בעת טהרתה לבעלה תשליך לקופה של צדקת א"י. וגם הערותי מכבר שישליכו כאו"א מאנ"ש לקופת של צדקה של א"י קודם התפלה, אשר בחי' התפילה הוא ג"כ בירור כנס"י שהוא בחי' נוקבא כמה"כ תפילה לעני ומבואר בפע"ח שעיקר התפילה הוא השפעת אור אלקות לבחי' נוקב' למלאות חסרונה וזהו תפלה לעני, כי בחי' מלכותו ית' נקרא בחי' עני, ובזה התיקון של כל מצוה תתעורר הגאולה למהר ולהחיש גאולתינו כיר"א. ופעם אחר פעם באתי בהערה, שלא להתכשל ח"ו במצוה זו ולשים עינם ולבם הטהור בעסק מצוה רבה זו בהתאמצות גדולות שכל עליות מ"נ הוא תלוי דווקא בעסק רב בכל כחו, ובהעלות מ"נ מתעורר בחי' מ"ד להגלות מימי החסד העליון בהשפעה טובה ורחבה לגלות טובו וחסדו על כאו"א ודי בזה:

קל"ד) **שם.** הנה עתה בזוה"ר אשר כל א"י היא בתכלית הירידה בבחי' מסכנות, חובה על כאו"א מישראל לעורר שורשה הקדוש ע"י מדת הצדקה אשר נותן לעניים אשר בתוכה, ובזה מעורר נפשו לדבק בשורשה אשר כל מי שיש לו לב להבין ישכיל ויבין גודל ועולם כחה של מצות הצדקה בא"י אשר ממש בזה תלוי חיי נפשותינו להוציאה ממסגר הגוף וכו' ולעורר נקודת הלב של כל או"א מישראל:

קל"ה) **יוסף אומץ.** בהרבה מקומות המנהג לשלוח מחצית השקל לעניי א"י, ומנהג יפה הוא, אחר שבזמן הבית היו כל ישראל שולחין שקליהם לירושלים ת"ו:

יוסף

קל"ו) **יוסף** אומץ מהרב חיד"א ז"ל. ואם אל סודו תדרוש קח לך בשמים ראש כי א"י כל תפלה וכל תחינה החלי אל השמים ממעל ועשה את עילתו. לא כן ארץ העמים מסך מבדיל ובלולים יעלה מארץ לא מטוהרה והוא דרך חו"ל ובתמורתו, ובמה יתרצה עבד אל אדוניו ה' להיות חלקו בישיבת א"י ותורת א"י אם לא בהחזיק ביד יושבי', גמירי גדול המעשה, ויהי שלום סוכו ומעונתו, פוק חזי פוס ממלל רברבן הג' מוהריק"ו בסוף שורש ה' על מה שהתנדבו לעניי ירושלים ת"ו ובאו שלוחים מאה"ק לבנין ביהכ"נ אשר שם וכ' שיכולים לתתם, וז"ל ומ"מ היכא שיש לך לשער ולומר דאין כאן שינוי דעת בעלים מדהניח עניי עירם משום עניי ירושלים ת"ו גילו דעתם שרוצים לזכות בהעמוד העניים שם כדי שיהיה להם בזכות העמידה שם כי רב הוא כי שם ציוה ה' את הברכה לברך בשמו ולשרתו. כמה אנו למדין מטועם שר פה קודש זכאי באמירתו, הדור אתם ראו כי זה בימי הגאון שהיה סביב שנת ר"ס כבר היו נוהגין לתת נדבות לא"י והיו השלוחין יוצאין מסוף נוקה הר חמד אלקים לשבתו. ועוד למדנו שהמתנדבים בעם היו מניחים עניי עירם משום עניי א"י אתרא דמארי תלי' זייני' כי שם ביתו, וטעמא טעים לזכות שיעמדו ישראל שם בהר הקודש כי רב הוא, ועוד דאיכא פדיון שבוים יושבי הארץ בידי אדונים קשים:

קל"ז) **נחלה** לישראל. ועתה נדבר מנדקות פזרון בישראל מאנשי חו"ל ליושבי א"י כי דרך כלל אנשי חו"ל מחזיקים יושבי א"י מזה כמה שנים קדמוניות והם מזרזים עצמם ונותנים בשמחה ובטוב לבב, אין זה כי אם ה' העיר את רוחו בהם ע"ז להחזיקם ולהחיותם כמה שכרם הרבה מאוד ע"פ פעלם, וחוץ לזה הם מראים בעצמם גודל תוקף אמונתם בקדושת א"י ובאלקי עולם ואמונה היא יסוד כל התורה והמצות ועליהם נאמר שמח זבולן בצאתך וגו' ואמרז"ל כל הנביאים לא נתנבאו אלא למחזיקי ת"ח ובפרט לאותו אנשי חו"ל אשר לבם בוער בקרבם לאמר מי יתן לי אבר כיונה וכו', ואפי' מיושבי אה"ק בחבורתא קדישא די בארעא דישראל ונהורא דלהון ועל הדרא דלא אפשר למפרוע בשפוותא יושבי חו"ל חושבי שמו ית' על קדושת א"י באשר הם שם וכו' ס"ס אנחנו יושבי א"י משולחן גבוה אנו ניזונים ע"י שד"ר יושבי חו"ל, אבל חלילה לנו להיות כפויי טובה מאחינו בנ"י יושבי חו"ל להתפלל בעדם, כי אנחנו יושבי א"י מחויבים להתפלל על יושבי חו"ל כי אלמלא וכו' וכו':

קל"ח) **קדושת הארץ**. אי' במס' ד"א זוטא אריב"ל א"ל הקב"ה לישראל אתם גרמתם להחריב את ביתי ולהגלות את בניי היו שואלים בשלומה ואני מוחל לכם שנא' שאלו שלום ירושלים ואומר ודרשו את שלום העיר ואחז"ל כתי' ודורש אין לה מכלל דבעי דרישה הנה כתי' ולך יקרא דרושה עיר לא נעזבה, וכתי' שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך אותם שאוהבים ירושלים ונדדו ממקומם ויושבים בירושלים ובא"י לאותם אוהבים צריכים ג"כ לשאול בשלומכם וליתן להם די מחסורם וישבו בשלום למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך שיושבים בא"י:

קל"ט) **קיצור** המכתב. מהרה"ק מ' ישראל פאלקער ז"ל משנת תשל"ח. אחב"י רחמנים בני רחמנים בני ג"ח הלא לכם ולנו לבנות בית אלקינו ועל כל ישראל להחזיק ישיבת ארה"ק תיקר נא בעיניכם נפש אחיכם האומללים נפש אישי ישראל ולאן ק' אשר הערו נפשם למות והפקירו עצמם בכל מיני הפקר תחזקנה ידכם והיו לבני חיל קומו שרים משחו מגן עורו והתעוררו למצוה רבה כזו להחיות עם רב מישראל להאכילם ולהשקותם ולהלבים ערומים, למען ישבו על אדמת הקודש לעורר חסד עליון להתפלל על כלל ישראל להשפיע לכם עשר ידות בארץ החמדה, ע"כ עושו לעשות מעמד ומצב לגבות נדרים ונדבות לשלוח להם הלא אבות ירשו בנים בני א"י ומי אשר יראת
ה'

ה' נגעה בלבו יראה להתאמץ בגוף וממון להחיש עזרת ישראל לרחם על שארית ופליטת עמו היושבים בארה"ק ומחננים עפרה ומתפללים ודורשים שלום ארץ חמדתינו ובשלום כל ישראל מהרה יתקבצו וינהרו יחדיו לילך באור ה' לציון בית אלקי יעקב וזכות כל הקדושים אשר בארץ יגן על המתנדבים וגם אנחנו יומם ולילה לא ניתן דומי' לנו בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל:

ק"מ) **שם.** הודעתי נאמנה לכל אשר סיפק בידו לעשות לנסוע לאה"ק הן בדמי עצמו או ה' מאחיו יגאלנו רק לדמים יארובו שלא לזוז בדמים מועטים אשר כבר שגו עד הנה אחב"י העניים והאביונים רב ועצום ממנו וא"א שיחזקו המועטים את המרובים בא"י בבאי הבית ודופקי הדלתות בכל יום ויום לחם לפי הטף עוללים שאו ללחם, ובבוקר יאמרו מי יתן לנו ערב וכו' שאין להם מן המוכן אפילו מזון סעודה אחת:

קמ"א) **במכתב** מהרה"ק מו"ה מ"מ זצ"ל מוויטעבסק שנת תקמ"ב.

ישתבח שמו הגדול כי נכבשה הארץ וכי נמוגו כל יושביה וכל הקמים עלינו הפר ה' את עצתם ויפלו בשעת מפעלם. ואם יעזרינו ה' שלא נצטרך לדאוג בעניני פרנסה להטרד, אזי מוכנים אנחנו בעז"ה לעמוד על דרך השער לה' לעורר רחמים עליהם שימלא ה' את כל מחסורם. והנה אנחנו שמענו את גודל הלחץ והגלגל שהיה לאהובי מוה' יעקב שימלא בענין גביית הכסף המתוקן, באנו בגזירה בכל תוקף ועוז שכל הנגבה יהיה מונח במזומנים, ולא ללוות לשום דבר אף של מצוה, ופשיטא שלא להלוות על הוצאות עוברים ושבים כי כסף הנ"ל הם חיות הנפשות, וע"ז נאמר וקבע את קובעיהם נפש, כי הלא ידוע למעלתכם כי בעזה"י לא היינו מאוהבי כסף, אבל כי הוצאות אה"ק מרובה, ויאמינו לי כי בלמאום גדול יעלה ההוצאות לכ"א מאתנו בכל שבוע לא פחות מחמשה „רענדליך", ויושבי הארץ אשר ילאו ממנו לא ידעו ולא יבינו לצער היושבים בה. ותוכן הדברים המטבע אשר בא"י הנקרא „פארי" הם כמו פרוטה שבחו"ל ואפילו בשנת זול ומחמת זה ההוצאה בא"י היא כמו ד' או ה' פעמים כמו בחו"ל. וידוע להוי כמעל' שאם יהיה דעתינו ללולה באה"ק בהרווחה בלי טירדת פרנסה יהיה תועלת גדול לנו ולכל ישראל:

קמ"ב) **במכתב** הה"צ ר' אברהם קאליסקער זצ"ל משנת תקפ"ו. ועתה שימו לבבכם לכל הדברים והאמת, וגדולה הצדקה צדקת ארץ ישראל לקרב לבבם בלב טהור ורוח נכון יחדש בקרבם חדשים לבקרים רבה אמונתם לעשותם תורה מא"י קנין אחד, אכן יש ה' במקום הזה מה נורא קדושתה למעלה והעם היושב בה נשוא עון, וכל הנלוים אלינו בשם ה' אלקינו יחד כולם יראי ה' וחושבי שמו, ואנכי הרואה גודל כח קדושת הארץ ובעינינו ראינו את כל מעשי ה' כי נורא הוא אשר עשה עמנו להפליא ברוב עידן ועידנין דחלפי עלן מיסורי הארץ חיבת הקודש מכשרת לקבל באהבה שמחת ה' עוזינו ומעוזינו עינינו אל ה' ויאר לנו, ואשרי המתקדשים ומטהרים להיות חלקם בחיים להיות מתומכי אורייתא בארעא קדישא. ועתה חזקו ואמצו לבבכם אם תעירו ואם תעוררו את האהבה ואל ישימו לב לדברי מפריד אלוף המותנים חתיתם בארץ החיים ומכבדים בקלון את ערות הארץ ויושביה להרבות כבודם ולהמעיט כבוד שמים וברצונם לעקור שור חזקת ישיבתינו בקודש לאמור אין עוד לנו חלק ונחלה בארץ ערו שרשם מארץ חיים בה' בטח לבי ובכח קדושת הארץ, שכל שרוצה להרוס יהרס, והארץ לעולם עומדת ויתרון ארץ בכל, והעדותי את השמים ואת הארץ כי לא לכבודי ח"ו אני כותב זאת ולא לשבח כספים, כי האלקים הרועה אותי מעודי, חסד ה' יסובבני בשפע ברכה פרנסה מזומנת לי כיד ה' הטובה, הגם כי צר לי מאד מעולות חובות לאלפים גדולים ודוחק פרנסת עניים ואביונים בה' בטחתי מעולם ועד עולם על יראיו ולהאמין בסיבת כל

הטיבות הרבה רווח והצלה לפני הצאן' יהי' בעזרתינו כי לא יטוש ה' את עמו ונחלתו, ומי האיש החפץ חיים יטה אוזן לשמוע דבר ה' מארץ החיים להיות באמונה נכון וקיים זאת עשו וחיו ויהי' טהים עמכם:

קמ"ג) צח ואדום. הוי זהיר מלעקם פיך לדבר ולבך להרהר על א"י אף כדבר של גנות ח"ו הנראה בה לעיני כל רואי השמש שגגתה עולה זדון. והבט וראה במרגלים מה הגיע עליהם ומה גרמו, שהוא בסוד הכלה שטעונה שיר ושבחה כלה נאה וחסודה. עכ"פ שאם יראה האדם בעצמו כי כמו זר כבודה בעיניו יתעורר ויאזור כגבר חלציו וכשופר ירים קולו להתוודות ולבכות ולחשוב בוודאי שעוונותיו ילכדנו את הרשע, והודו נהפך עליו להשחית עד אשר יגיע למדרגת ויעלת חן מלך עלמה בעיניו לא מלך אפשר ואפסי, ויתן דעתו במקרא מלא כי רצו עבדיך את אבניה וגו' שנמלא בהיותו פחות מזה אינו עבדו של הקב"ה שכל הנוגע בה כאלו נוגע בבבת עינו של הקב"ה שהוא סוד בת עין כנודע שהוא מלכותו, וכאשר בלבבו יבין מאי קאמרו רבנן מקום שלא זכו משה ואהרן. יתמלא כל עצמו בשמחה רבה ופיו תהלות ה' שזיכהו לכך ולכפר פניו בתפילות ותחינות לפני השוכן בציון שזיכהו לו ולזרעו לדור בתוכו, וליושבים בתוכה יעלם על לבו שהם מלאכים גבורי כח עושי דברו כאשר מפורש בזוה"ק. ומה גם עתה בגלות הזה בעוה"ר ישיבתה בתוכה קשה מכמה הרפתקי וכמה נשכי בחויא הרודף ביותר להחטאים ובכמה נשכי דעניותא שכל פרנסתם מתמלית דתמלית של חו"ל בכרוס זלות ורדיפת גוים ולא לחנם ברכו העמים לכל האנשים המתנדבים לשבת שם באשר לדק ילין בה וכ"ש בזמן הגלות. ותדעו שיושבי א"י כולם בחורי ה' ורובם כולם ת"ח ומיוחסים לומדי תורת ה' בדוחק גדול ובחשק רב לשמה, ואם תראה אותם מלובשים, תחתי' הבהרת חשרה וגם קלרה לבוש תחתון והעליון או ירושה או מתנה או בא אליהם מריוח איזה שליחות אשר שמו נפשם בכפם בסכנת דרכים בים וביבשה והם המה אשר נקבו בשמות שרובם העניות בנה עליהם דיק מבית ומבחוץ ונשך כסף ונשך אוכל לא זז מהם נושך להם תדירא, ואשרי יאמר למי שקובר את אביו ואינו מניח את בניו חבילות של חובות. אשר ע"כ אשרי האיש המכניס עצמו בעובי הקורה ולזכותם אף בדברים הנראים באיזה מהם בלא טעם שהעניות לא הניחה מדה טובה מאחר שחשוב כמת יחלץ עני בעניו אף מדינה של גהינם, ואשרי חלקו ומה נעים גורלו למי שזוכה להנאותם ומה גם לעניים המדולדלים מאנין תבירין וכ"ש להת"ח שבתוכה, ואתי' בק"ו ומה המהנה לת"ח שבחו"ל כאלו הקריב בכורים וכו' ועתה שבעוה"ר הביהמ"ק חרב עיקר גילוי והשראת השכינה עליהם, ואם לעולי רגלים שהיו מחויבים לעלות ולהתראות ג"פ בשנה איש וביתו חייבתם התורה הקדושה בבל יראה פני' ריקם, כ"ש עתה לעולי רגלים פ"א בחייהם שמחויבים לדחוק א"ע להתראות בנדבת הכולל הקודמת לכל הדברים, כי הוא עולה ראשונה הנראה לעיני כל וכל מי שנגע ה' בלבו ורוח לבשתו ונדבה רוחו ונתגדלה מערכתו לכתת רגליו לעלות ולהתראות את פני האדון ה' יפרים מצות כל מצוה לכלל ולפרט כברכת ה' אשר נתן לך. ותדעו נאמנה שמה שמוליא אדם מהוצאות לעלות לא"י אין לו מחסור בהיותו עושה המצוה בחיבה ובשמחה לתמה גם הוא סימן טוב לאדם לכל עניניו ועונותיו מתכפרין, וגם סיוע גדול יהיה לו לזכותו אחר זמן לדור בתוכה ולהקבר בתוכה:

קמ"ד) קיצור מכתב מהרה"ק מו"ה מ"מ מוויטעבסק זל"ל. האדם מחויב להרחיק מן הרע שלא לעשות ח"ו גם לברור ולדבק אל הטוב, ואפי' מעשה הצדקה שהוא מלא בכל הספרים שהוא דביקות גדול להשי"ת מפני היותם מאנין תבירין והשכינה בגלות מסתתרת בתוכם. ומשו"ה דרז"ל בעת אפך עשה בהם הכשילם בבנ"א שאינם מהוגנים שאין השי"ת שוכן בתוכם

והנה

והנה תאמינו אם לא תאמנו ח"ו וחלילה לי מלדבר בעדי ולכבודי שיש בנתינת הצדקה ג"כ חילוק וא"י עיני י"א בה תמיד שהיא השכינה בעצמה, ואם היות השכי' בגלות וכפוף לעפרא אעפי"כ כולם ניזונים על ידה, וכן ענין השכי' בעצמה הוא דרך דלות ושפלות לכן ישראל שפלים, וישראל שבא"י שפלים מישראל שבחו"ל, ומאן דמקים שכינתא מעפרא ובפרט במקום שנראה שפלותם יותר ומעלה אותם מתעלים עמה למעלה עד א"ס ב"ה, וזה נקרא תמכין דאורייתא והעיקר שכל מעשיו יהי' ע"ד הנ"ל לא לשם גמול ותכלית, אבל מפני מי שאמר ונעשה רצונו שהוא הדרך הכבושה לעלות בפשטות:

קמ"ה) **קיצור המכתב** מהרה"ל מו"ה זלמן ווילנער זל"ל למו"ה יעקב סמילנער הוא הי' הגובה מעות רמב"ן. אהובי ידי"נ ולבבי אם קטן יעקב בעיניך ראש שבטי ישראל אתה, עתה ברוך ה', יאמין לי אהובי כי טוב חלקך בחיים, כי הנה גופו עומד בחוץ ונופו נוטה לפנים, שדי נופו בתר עיקרא כי הכל הולך אחר המחשבה, והמחשבה הוא אדם אמתי, ואכן וגופנו ושכמינו בפנים ונופינו נוטה לחוץ שלו גדלו משלנו, ותכבד העבודה לנו ליישר מסילות שבלבינו לעשות את האדם ישר, ותהי' נוכח ה' דרכינו, ואת הכל עשה יפה בעתו, עת לעשות לה' להחזיק רבותינו שבאה"ק וכל היחידים מקטנם ועד גדולם, כי כולם צדיקים יראי ה' וחושבי שמו באה"ק הגם כי קשה עליו הדבר מאוד כשברון לב על כאו"א כדאי הוא הבורא ית' לסבול עבור רצונו לצער בניו היקרים והמסולאים שיוכלו לקיים ולהתקומם באה"ק. אהובי ידידי חזק ואמץ וה' עמך גבור החיל בכל אשר יפנה יצליח וישכיל, והעיקר שבל יתיישן הדבר בלבו ויחזק א"ע תמיד לעבוד עבודה זו עבודה תמה כדרכו ביתר שאת ויתר עוז, והוא ית' נותן ליעף כח ויעשה גם עבור כל יחיד ויחיד וידונם לכף זכות גם אם איזה אגרת שלהם יהי' נגד רצון מעל"כ כאשר בתחילה ימחול מעל"כ כי הענינות מעבירה וכו' כש"ד כי הוא אב ופטרון שלהם ועליו משליכין יהבם בעזה"ש:

קמ"ו) **אגרת** מהה"ק מו"ה אברהם קאליסקער זל"ל. אהוביי אחיי ומרחמי מאוד קשה עלי פרידתכם ממצוה יקרה כזו שהחזיקו בה יותר מעשרים שנה אשר הייתם קשורים ועטופים במצות חיזוק ישוב הארץ ברוב אהבה וחיבת הקודש בכל לבבם ובכל נפשם ואיך עתה נסוגו אחור ח"ו לפסוק עצמם מקו החיים הוא למחזיקים בה, ובטוחים אנחנו בה' שכל מי שיזכה במצוה זו כתיקונה בל ידח ממנו נדח ושכר מצוה גוררת מצוה להיות מוחזקת בידי עושיה באמונה וכו'. ואחרי רואי נתינת עינים להקטין המצוה בעיני עושיה להיות נתונים מ"כ שלא בעין יפה דין גרמא דכל הרפתקאות דעדו עלן ועילוהון במתן דמים שלא כנגד היסוד, כי היכא דאתי הכי אזל וכו' על שפלת ארה"ק בפני כל שנעשה להם כהיתר להאמין להם ולשמוע ממוציאי דיבת הארץ השפלים והפחותים והנבזים לבזות כל יושבי' הקטנים עם הגדולים, ולא עוד גם לפסוק חיותם ולמנוע רבים מלהיות פוסקי צדקה אשר יסדוה הראשונים בכמה טרחות ויגיעות אנשי אמת יראי ה' וחושבי שמו שהעמידו המעמדות שם לקבוע חוקי חיים עד העולם. ועתה אליכם אישים אקרא בעטוף לבי ומעי המו עליהם כזכור בנים אזכרם לקשרם בחיבת הקודש לכו בנים שמעו לי מי האיש החפץ חיים אוהב באמת לראות את טוב הארץ איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק בעדנו ובעד ערי אלקינו לכונן ארץ ומלואה למלא הארץ חסדם בכל לבבם ובכל. מאודם כאשר קיימו וקבלו עליהם ברוב אהבה וחיבת הקודש מאז ומקדם כי חפץ ה' לזכותם במצוה יקרה כזה המחזקת בידם. בטחוני בה' כל מי שיעשה המצוה זו בשלימותה לא תזוז עוד מלבו נקודת האמת מארץ להחזיק בצדקתו צדק לעולם ישמור חסדו מתת אלקים הוא בידו ויהי' ידיהם אמונים נוצר

ה' עמכם גבורי החיל שיתו לבבכם לאילך מהיום ולמעלה. דעו לכם אהובי כל החפץ חיים באמת לתמכינו בקודש אנחנו חפצים בו ובנתינתו כי הנותן בודאי בעין יפה הוא נותן ומפזר ונוסף עוד והי' אך שמח במתנת חלקו בקודש, וכל שהוא בהסתר פנים או בע"כ לית לאיתהני מיני' שלא יבוא זה ויאבד כו' ח"ו. עתה אחינו אתם הדבקים כולכם יהי' קשורים במצוה זו בדביקה וכו' להתנדב במצוה זו בשמחה מתוך נקודת לבבם הטהור להיות מתמכין דאורייתא בארעא קדישא לגיור לשפע ברכה עליונה ומזון אחיהם בקודש ואז ישמחו במתנת ידיהם צדק ושלום המה והכא עד העולם. וכו' וכל איש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע ולהיות ח"ו אפי' גורם למנוע ליחידים או לרבים בדבר מצוה זו אפי' בדיבור ובתנועה כל דהו ידע נאמנה כי בנפשו הוא, ומעיד אני עלי שמים וארץ כי לא לכבודי ח"ו אני כותב זאת ולא עלי דידי קא מכוונא כי ת"ל נכון לבי בה' הרועה אותו מעודי כי לנצח אל יעזבני ואל יטשני, ברם מרוב צערי נפשי ומדוחקא דציבורא נפשות אביוני הארץ ומרוב לחץ דברתי כ"ז, ופעם אחר פעם באתי להזהיר ובל יקל הדבר בעיני הגורמים למנוע טוב הארץ ויושביה, ואלמנה ויתום יענון בודאי יגרמו רעה לנפשם וטפם ח"ו, ואין עונשין אלא מזהירין ויזהרו מאוד לנפשם וידעו נאמנה שנקרא בחזקה אל ה' ממיצר וממרחב יעננו מהר קדשו סלה, לכן נא ונא אהובי אחיי ורעיי אל נא תרעו חזקו ואמצו לבבכם כל המיחלים לה' עמכם להאיר להם בהוד הדרת מצוה זו שהיא תפארת לעושיה באמת, ובחיבה יתירה נודעת להם חדשים לבקרים רבה אמונתם וישועתם וחסדם לא ימיש. ויחזיקו נא ידי הגבאים והמאספים והמתאמצים בצדק בכל עיר ועיר וסביבותיה וגבוליה. מהיקרים בעיניהם מצוה זו כי רבה הוא:

קמ"ח) **מכתב** מהרה"צ מו"ה גרשון ראמוסטנער. אהובי אחיי אל יקל בעיניכם מצוה זו, כ"א הייתם מבינים גודל המצוה רבה זו שהם מחיים נפשות באה"ק הייתם תמיד שמחים בשמחת מצוה זו, ובודאי הי' שורה עליכם רוה"ק כי א"א להעלות על הכתב איזה שמחה אתם גורמים בכל העולמות העליונים מקריבים הנאתו לאה"ק כי כל המקריב הנאתו לאה"ק יודע לו שהוא כמקריב בכורים למעלה וכו':

קמ"ט) **שפת** אמת. אכן בכוללת וכל מנאצי לא יראוה בזה ועתיד שאינם.

כ"כ כמו שו אך הם מנאצי שאינם רוצים לעלות לארץ כ"א בעגלות ובמרכבות סוסים. ועוד באים בטענות שוא ומדוחים ומוציאים ש"ר כדי להיות מיאשים ביושבי הארץ שהם פירות הארץ, לאלו אני גוזר עליהם שלא יראוה דווקא לארץ עצמה שעליהם כבר ניבא (יחזקאל סי' כ') באמרו הבדרך אבותיכם אתם נטמאים? בלשון תימה, וכי קץ הגון לזרע ישראל קדושים הם איך אשר שמעו וראו את מוסר של המרגלים מוציאי דיבת הארץ רעה, ועל אותם שהאמינו לדבריהם דברי הרבים נגד היחידים יהושע וכלב, ודבה זו היתה על ארץ שעדיין לא היתה מקודשת בשם כל ישראל להיות נקראת א"י כי הרי באותו זמן עדיין היתה ארץ כנען, ובאמת כל מה שדברו רעה לא היה אלא על הגוים יושבי' שכן בתחלה פתחו בזכות הארץ ואמרו באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חו"ד היא וזה פריה זה הדבור הי' האמת במה שהוא אמת, אך נגד הגויים שבה אמרו אפס כי עז העם היושב בארץ לא נוכל לעלות כי חזק הוא ממנו שהוא ממש דומה בדומה למה שמדברים היום קצת מאנשים החטאים בנפשותם וזה לשונם הארץ טובה היא אך היא קערת זהב מלאה עקרבים מהחכמים היושבים בה שמכין ועונשין מן הדין להוציא ממונם וגוזלים וחומסים את האורחים וכיוצא מדברים כאלו הכל כפי העולה על לבם, ולו יש נפשם תחת נפשינו כי כ"א דן את בני ארץ ישראל לפי מעשיהם שהם היו עושים, אלו היו נמצאים בצרות שבני א"י נמצאים

נמלאים, ועל אלו תגדל התימה, וכי אפשר שעדין יש ביניהם שרש נחש זה, חי אני נאם ה' אם אדרש לכם, והעולה על רוחכם היו לא תהיה, העולה על רוחכם דהיינו לעלות לא"י במרכבות ועגלות הי' לא תהיה, וגם מה שאתם אומרים מה לנו לא"י מאחר שכבר ה' השליך אותנו משם אין לנו עוד א"י בארצות העמים שאנו יושבים שם שקטים ושאננים כעובדי אלקים כאשר לא עבדו חוקה א' ומשפט א' לכולנו ומה לנו ולצרה הזאת שבני א"י יהיו יושבים שם ואח"כ שיבואו לקחת את ממונינו לפדיון נפשם. ע"ז ידע כי הנה יום לה' לבאות על כל גאה ורם וגו' יען באמת ה' הוא היודע כי תל"י רובא דרובא דמיכר בקהלות ישראל כל הגולה צדיקים הם ורצו עבדי' את אבני' ואת עפרה יחוננו, ואם יש בידם יכולת לעלות ואינם עולים הוא מפני חסרון ידיעתם בגדלות הארץ ותועלתה, והרי אלו שוגגין ולא מזידין, אכן על אותן מזידים שיודעים את רבונם ומכוונים למרוד בו ושתו בשמים פיהם ולשונם לשון אפעה תהלך בארץ נגד ה' ונגד משיחו, כאשר באזני שמעתי לקצת טפשים חצופים אשר בזדון לבם בעשרם אמרו אם יבא משיח להשוות העני עם העשיר? לא יבא ולא יהיה כי מה לנו ולו, ואלו הדברים נולד להם מחסרון ידיעתם אפי' בתורה שבכתב דכתיב כי לא יחדל אביון מקרב הארץ:

קנ"ב) **נחלה** לישראל. בכתובות ד' ע"ב ר' חנינה הוה מתקן מתקליה, ופירש"י היה מתקן ומסיר מכשולי העיר מחמת חיבת הארץ שהיתה חביבה עליו ומחזק שלא יצא ש"ר על הדרכים עכ"ל. ר' אמי ור' אסי קיימו משמשא לטולא ומטולא לשמשא ופירש"י שכשהיתה מגיע השמש למקום שהיו יושבין וגורסין וכו' כדי שלא יוכלו להתרעם על ישיבת א"י, ע"כ הסוגיא בקיצור. ולכאורה צ"ל מה זה דקפיד כ"כ להסיר עקשות פה ולזות שפתים בדברים דאתיא ממילא משמשא לטולא וכו', אבל יובן מ"ש גודל העון וחומר העונש המתרעם והמדבר בגנות א"י וכבר כלל זה כל מי שאין לו תוספת אין לו עיקר, כלומר בכל הדברים צריכין לעשות סייג וגדר שלא לפגוע באיסור הן בדאורייתא הן בדרבנן בכ"מ דאי לא הא לא קיימא הא, ע"כ י"ל מה"ט קפדי הנך תנאי ואמוראי להסיר מכשול ואבן נגף מן הדרכים דריסת רגלי בנ"א, וכן משמשא לטולא ולהיפך כדי ללמוד בנ"א שלא יתרעמו אף ע"ז, הגם שהוא אמת שיש לצער לפי שעה לישב בחמה או בצל, ומהם ילאו וכן יעשו בשאר עניני א"י, ואם לא יהיה לפי הרגלם וטבעם ורצונם לבל יתרעמו לדבר עתק אפי' בדברי אמת הוא לה"ר כמ"ש הרמב"ם ז"ל. גם מצד הסברא היא שלא לדבר בגנות א"י כמ"ש החרדים וצריך כל איש ישראל לחבב א"י ולבוא אליה מאפסי ארץ בתשוקה גדולה כבן אל חיק אמו עכ"ל, ומעתה אם ביאת א"י הוא בתואר בן אל חיק אמו וע"ד משל אם אותה אם היא זקנה ועני' הרי כבר נאמר אל תבוז כי זקנה אמך ואף אם היא עני' וביתה ריקם ואינו נהנה ממנה כלום באיזה פנים יקום לבזות אותה בפניה או שלא בפניה, ומעתה די בזה התעוררת רב להזהר לבל יתרעם ולדבר, ע"כ יש מחוס לבלום פיך ולדבר ושומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו:

קנ"א) **שער** החצר. אי' בסנהדרין פ' חלק א"ר יוחנן מפני מה זכה אותו רשע לקרות אסנפר רבא ויקירא מפני שלא סיפר בגנותה של א"י שנא' עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם, וריב לי עם איזה אנשים מבני עמינו הדרים פארה"ק אשר מבלי דעת מהרגל לשונם נכשלים בגנות הארץ הק' באומרם לפעמים בזאת המדינה אשר דבר פ' ופלוני שהי' לנו בחו"ל. וכיוצא אשר דמלבד שהלשון ההוא מורה על הגנות עוד בה שתולים החסרון בחיק הארץ הק' והאמת היא כי מידינו היתה זאת לנו וכמאמר דהמע"ה ארץ פרי למליחה מרעת יושבי בה, הלא נראה מה דאי' בברכות פ"ו הי' ר"מ אומר ממשמע שנאמר וערלתם

ערלתו

ערלתו את פריו אינו יודע שעץ מאכל הוא אלא מאי ת"ל עץ מאכל להביא עץ שטעם עצו ופריו שוה ואיזה זה פלפלין ללמדך שהפלפלין חייבים בערלה וללמדך שאין א"י חסירה כלום שנא' ארץ אשר לא תחסר כל בה ע"ש, ובילקוט משלי משחקת בתבל ארצו ארשב"י תבל זו א"י ולמה נקרא שמה תבל שהיא מתובלת מכל הארצות שכל הארצות מה שיש בזו אין בזו אבל א"י אינה כן ואינה חסירה כלום שנא' לא תחסר כל בה, ועי' להרה"ק במדרש תלפיות ש' ע"ז המאמר וז"ל א"י היא באמצע העולם שהוא טיבור כל הארצות ושלמה המלך ע"ה הי' מכיר ברצועות היוצאים מהטיבור לשאר הארצות ושם הי' נוטע איזה דבר הנמצא משובח באיזה ארץ ויוצא שם כגון הפלפלין הנמצא בארץ מרחקים ולא בשאר הארצות וכן המיסטיקא שנמצא במ"א ולא בשום מקום אחר שבעולם אך בא"י הכל נמצא כי מהטיבור יוצאים כל איברי שאר הארצות ולכן לא תחסר כל בה וע"ש. ואתה תחזה מעשיות מבהילים הרעיונים בשבח הארץ הקדושה, בירושלמי פ"ז דפיאה וראיתי להעתיק המעשים ההם כאשר המה בלה"ק לתועלת הענין הנמשך ממנו אף כי הובא מהם גם בכלל, וז"ל ר' אבהו ור' יוסי בן חנינא ורשב"ל עברו על כרם א' של מקום הנקרא דורון הוציא להם האריס אחד אפרסק ואכלו ממנו המה וחמוריהם והותירו ושיערוהו שהי' כאלפס של כפר חנניא שמחזיק סאה של עדשים, אחר זמן עברו שם הוציא להם שנים שלשה לתוך ידיו א"ל מאותו אילן שהבאת אנו רוצים א"ל ממנו הוא וקראו עליו ארץ פרי למליחה מרעת יושבי בה. א"ר חנינא כשעליתי לא"י לקחתי אזורי ואיזור בני ושל חמור לסבב חרוב אחד מרוב עביו וקצצתי חרוב אחד ונמשך דבש מלא ידי, א"ר יוחנן יפה שפשוף שאכלנו בילדותינו מפרסקין שאכלנו בזקנותינו דביומי אשתני עלמא. א"ר חיי בר בא סאה ארבלית (פי' סאה חטים ממקום הנקרא ארבל) היתה מוציאה סאה סולת סאה קמח סאה קיבר סאה סובין סאה מורסן סאה גנינן ועכשיו אפי' אחת באחת אינה מוציאה ור' חוניא בשם ר' אבון קנמון מאכל עיזים הי' ישראל מגדלים אותו ר' חנניא בר אבון ב' תמידים שהי' מקריבין בכל יום הי' מקריבין אותם על גב גמל ורגליהם הי' מגיעית עד הארץ. ר' חונא ב"ר בשם ר' אידי מעשה בא' שקשר עז בתאינה בא ומצא דבש וחלב מעורבין רבי אמר לר' פרידא אין אתה מראה הסגולה שבתוך הכרם שלך (פי' אשכול) א"ל יצא ורצה להראותה לו מבעוד שהוא מרחוק ראה בה כמין שור א"ל אין זה השור משחית הכרם א"ל זה השור שאתה חושב הוא אשכול וקרא אלי' עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו ביהמ"ק חרב והארץ עומדת בחזקה מיד נתבקשו אותן אשכולות ולא נמצאו הביאו לפניו שני צנונות שלמחו בין ר"ה ויוה"כ ושנת מוצאי שביעית היתה והי' בהם משא גמל וחשב שהי' משנת השמיטה א"ל וכי אינם אסורין שהם ספיחי שביעית א"ל במוצאי ר"ה נזרעו באותו שעה התיר רבי ליקח ירק במוצאי שביעית מיד שאלו לפניו מה הוא זה שכתוב עבשו פרודות תחת מגריפותיהם א"ל תחת שאנו גורפין דבש אנו גורפין רקובות ומעשה בא' שהי' לו שורה של תאינים ובא ומצא גדר של דבש מקיפים, אחד היה זורע שדה לפת והי' חותך ומוכר מיד, מעשה בשועל שבא וקינן בראשה של לפת, מעשה בשחין (שם עיר) בקלח אחד של חרדל שהי' בו ג' בדין ונפשח א' מהם וסככו בו סוכת יוצרין ומצאו בו ג' קבין של חרדל. א"ר שמעון בן חלפתא קלח א' של חרדל הי' לי בתוך שלי והייתי עולה בו כעולה בראש התאינה, מעשה בא' שזרע סאה של אפונין ועשתה ג' מאות סאין אמרו לו התחיל הקב"ה לברכך א"ל לכו לכם שירד הטל הרע מעליו שאל"כ בכפל הי' עושה, ארשב"ח הוה מעשה שאמר ר' יהודה לבנו בסכנין עלה והבא לנו גרוגרות מן החביות עלה והושיט ידו ומצאה של דבש א"ל אבא של דבש היא א"ל השקיע ידך ואתה מעלה

מעלה גרוגרות מעשה שא"ל ר' יוסי לבנו בציפורי עלה והביא לנו גרוגרות מן העלי' עלה ומצא את העלי' צף עלי' דבש, ר' חנינא הי' מוכר דבש של דבורים והי' לו דבש של פירות וטעה ונתן להם דבש של פירות במקום דבש של דבורים אחר זה עברו שם א"ל כדי שלא לרמות לכם דעו שאותו דבש שנתתי לכם דבש פירות הוא, א"ל ממנו אנו רוצים שהוא טוב למלאכתינו יותר משל דבורים והפרים מעותיו ובנה בו ביהמ"ד דציפורי. ר"א ב"ר שמעון הלך למקום א' הביאו לפניו כרוב מבושל ומצומק א"ל דבש הרבה נתתם בו א"ל לא נתנו בו מעצמו הוא ע"כ :

קנ"ב) **זוה"ק** בלק. א"ר אבא ארעא קדישא דלית בה רשו אחרא ולא עאל תמן מוך ותבן ממאן הוי, פתח האי ינוקא ואמר ויברא אלקים את האדם בצלמו וכו' וכתיב ויאמר להם פרו ורבו וכו' אי לאו דאתא נחש על חוה לא יעבוד הולדין לעלמא או אי לא חבו ישראל בעובדא דעגלא לא יעבדון תולדין אלא ודאי אי לא אתי נחש על חוה תולדין יעבד אדם מיד ודאי דהא גזירה אתגזר מיד דאתברי דכתיב פרו ורבו ומלאו את הארץ ואינון תולדין יהון כולהו בנקיו בלא זוהמא כלל, אוף הכי ארעא קדישא דהא לא עאל בה רשו אחרא אית בה מוך ותבן דלאו מההיא סטרא ולבר מארעא ההוא מוך ותבן דסטר אחרא הוי דאזלו בתר קדישא כקוף בתר בני נשא :

קנ"ג) **שם.** תרומה. פתח ר' יוסי ואמר ואכלת ושבעת וברכת את י"א על הארץ הטובה אשר נתן לך אי בארעא דישראל מברכינן לבר מארעא מנלן דהא בגוונא דאז לא אצטרך אלא הקב"ה כד ברא עלמא פליג ארעא, ישובא איהי לסטר חד וחרבה לסטר אחרא פליג ישובא ואסתחר עלמא סחרניה דנקודא חדא ומאן איהו דא ארעא קדישא, ארעא קדישא אמצעיתא דעלמא ובאמצעיתא דארעא קדישא איהי ירושלים, ואמצעיתא דירושלים איהו בית קה"ק וכל טיבו וכל מזונא דכל ישובא תמן נחית מלעילא, ולית לך בכל ישובא דלא אתזן מתמן :

קנ"ד) **של"ה** פ' שופטים. שנינו בברייתא דר' אלעזר הגדול כשכורתין אילן עושה פרי בא"י נשמע קולו מסוף עולם ועד סופו :

קנ"ה) **טוב** הארץ. דע כי פירות האדמה אינם צריכים למים זכרים אלא אפי' ע"י מים נקבות מוציאין פירותיהם חוץ מן החטה וכל פירות האילן שהם בעלי גאוה אינם מוציאים פירותיהם אלא ע"י מים זכרים חוץ מן האתרוג, והטעם לפי שהוא המובחר שבמיני פירות שנאכל כולו ועכ"ז אינו מתגאה כשאר אילנות לזה גדל על כל מים בין זכרים בין נקבות. אמנם החטה להיות שהש"י נתן בה סגולת המזון והיא חשובה מכל מין יותר מפירות לזה היא במעלות פירות האילן ואין מוציאה פירותיה אלא ע"י מים זכרים בלבד, ולכן תמצא שנה שיהא בה ריבוי גשמים ואינה מוציאה ריבוי תבואה, ויש שנה שיהא בה מיעוט גשמים ומוציאה ריבוי תבואה מפני שהדבר תלוי במים זכרים, ואל יקשה בעיניך שארץ מצרים מוציאה חטה ע"י מים נקבות שאין הענין כן אלא כמ"ש חז"ל שבכל שנה ושנה בימי תקופת תמוז הקב"ה מטיף טיפה אחת כמו כדור ממים זכרים לתוך הנילוס ואותה טיפה היא כמו שאור שבעיסה ונעשים כל מי נילוס מים זכרים ואינה צריכה למי גשמים וזאת הטובה אינה מונעת מלבוא בכל שנה ושנה לפי שניתנה למצרים בשביל תפילת אברהם, והענין נרמז בפ' וישכם אברהם בבוקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר שם על שכמה וגו' והענין ששר של ישמעאל הוא רהב שר של מצרים ולפי שמצרים היא שני' לא"י וכמו שא"י היא בתכלית הטהרה והקדושה לזה היא ניזונת ממים זכרים דוקא וזש"ה ממטר השמים תשתה מים ואפי' היא בחורבנה היא בתכלית הטהרה והקדושה ולזה היא ניזונת ממים זכרים אשר בזה"ז אותו התמצית

המקבלת

המקבלת היא ממים זכרים כך ארץ מצרים בתכלית הטומאה ולזה נקראת ערות הארץ ולכן לא היתה ראוי' להיות מזונותי' ממים זכרים אלא מנילוס שהם מים נקבות, ואפשר שז"ש לא כארץ מצרים וגו' והשקית ברגליך כגן הירק. אמנם אברהם לאהבת ישמעאל בנו התפלל עלי' ואמר לו ישמעאל יחי' לפניך שהגיזון ממים נקבות חייו אינם חיים והש' ית' השיבו ולישמעאל שמעתיך הנה ברכתי אותו וגו'. והברכה היא סוד טיפה והכוונה היא אחר שכבר נגזרה מחכמתו ית' שלא ירדו הגשמים בא"מ וא"א שתהי' גזירתו בטילה לזה בשביל תפלת אברהם ניתנה למצרים זאת הטיפה:

קנ"ו) **ילקוט.** לא כארץ מצרים היא, א"מ שותה מימיה, א"י שותה מימי גשמים, א"י שותה גבוה ונמוך, א"מ נמוך שותה גבוה אינה שותה, א"מ גלוי שותה שאינו גלוי אינו שותה, א"מ שותה ואח"כ נזרעת ואח"כ שותה, א"י שותה בכל יום ויום, א"מ אינה נזרעת אם אינו עמל בה בפסל ובקרדום ונודד שינת עיניו ואם לאו אין לו בה כלום, וא"י אינה כן אלא הם ישנים על מטותיהן והקב"ה מוריד להם גשמים, משל למלך שהיה מהלך בדרך ראה בן טובים מהלך אחריו מסר לו עבד לשמשו, שוב ראה בן טובים א' מעודן ומפונק ועסוק בפעולה ומכירו לו ולאבותיו, אמר גזירה שאין אתה עושה בידך ואני מאכילך הכל. כך הארצות ניתנו שמשים לשמש, מצרים שותה מן הנילוס, בבל שותה מן הנהרות, א"י אינה כן אלא הן ישינין על מטותיהן והקב"ה מוריד להם גשם:

קנ"ז) **שם.** והארץ אשר אתה עובר שמה או אינו אלא בגנותה של א"י מדבר שמזכיר בה הרים מה ת"ל ובקעות מה בקעות לשבח אף הרים לשבח, ועוד שנותנת טעם בבקעה שפירות הרים קלין ופירות הבקעה שמנים, ר"ש בן אסי אומר כשהיא בקעה הרי היא עושה בית כור כשהיא הר עושה בית כור מן המזרח בית כור מן המערב ב"כ מן הצפון ב"כ מן הדרום ב"כ מלמעלה נמצאת חמשה מכופלת שנא' כה אמר ה' זאת ירושלים בתוך הגוים שמתי' וסביבותי' ארצות וגו', ובמק"א קורא אותה ארץ, כיצד יתקיימו שני כתובים הללו ארץ שיש בה מיני ארצות הרבה, בית הארץ, בית החולות, בית העפר. ד"א ארץ הרים ובקעות מגיד שלא שוה טעם פירות הר לטעם פירות בקעה אין לך שלא שוו טעם הר וטעם בקעה, מנין שלא שוו טעם הר להר וטעם בקעה לבקעה, ארץ הרים ובקעות, הרים הרבה, בקעות הרבה ר"ש בן יוחי אומר י"ב ארצות ניתנו כנגד י"ב שבטים ולא שוו טעם פירות שבט זה לטעם פירות שבט זה, ר' יוסי בן משולם אומר מנין אתה אומר כשם שניתנו מטעמים בארץ כך ניתנו מטעמים בים שנאמר למקוה המים קרא ימים מגיד שלא שוו טעם דג העולה בעכו לטעם דג העולה מצידן ולא העולה מצידן לעולה מפמיים, או לפי שעפרו של הר קל ושל בקעה שמן יכול יהי' מים גוררין את העפר ממקום בקעה ותהא בקעה מחוסרת מים ת"ל ארץ הרים ובקעות לפי מה שהן, או לפי שא"י מכופלת הרים יהי' גלוי שותה ושאינו גלוי אינו שותה ת"ל למטר השמים תשתה מים גלוי ושאינו גלוי שותה, וכה"א אף ברי יטריח עב והיא מסיבת מתהפך וגו' שהעננים מקיפים אותה ומשקים אותה מכל רוח, או לפי ששותה מי גשמים אינה שותה מי שלגים ת"ל כאשר ירד הגשם והשלג וגו'. או לפי ששותה מי שלגים אבל אינו שותה מי טללים ת"ל למטר השמים תשתה מים כשהוא אומר מים, אף מי טללים שותה:

קנ"ח) **ספרי.** ונתתי מטר ארצכם ונתתי אני ולא ע"י מלאך ולא ע"י שליח. מטר ארצכם ולא מטר כל הארצות וכן הוא אומר הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות:

קנ"ט) **מדרש שה"ש.** כורש גזר כל דעבר פרת עבר דלא עבר לא יעבור דניאל וסיעתו וחבורתו עלו באותו שעה אמרו

מוטב

מוטב שנאכל סעודת א"י ונברך על ארץ ישראל:

ק"ס) **אור החמה** בהעלותך, וס' טו"ה. וא"ת וכי א"י שהיא קדושה יגרע מהם המן הרוחני ונ"ל שבמדבר כל דברים שבו חיצונים וטמאים גדולים בארץ העמים שהיא ממשלת השרים לכך אין פירותיה כלי לקבל הרוחניות הקדוש שאין גוף טמא נעשה כלי לרוחני וקדושה, ואם היתה הקדושה היא בפירותיה ומזונותיה היה ניתן ע"י השרים וזה אינו בענין המן שניתן מן השמים אין חלק לשרים כלל, אמנם בא"י שפירותיה הם ע"י הקדושה, ואותו הרוחניות הראויה למן מתלבש בפירות הקדושה ההם דהיינו שם בן ד' מ"ן מתלבש בגוף שם אדנ"י שהוא תבואות א"י ולכן אין מן בא"י, וסיים בס' טו"ה ולכן הברכה האחרונה בז' מינין מסיימת על פירותיה ולא על הפירות להורות קדושת הארץ שורה בפירותיה הגדלים בה דוקא ולא בפירות חו"ל:

קס"א) **חס"ל.** מתי שאכלו בנ"י בא"י אינם חייבים אל הקליפות ממה שניזונים ממעדני עולם מפני שלא אכלו מדילהון כלום שהרי א"י מזונותיה ופירותיה תחת יד הקב"ה ורשותו הם, ולכן כאשר יבואו הקלי' לשאול אכילתם ישיבון להם כי מדילכון אכלנו ושתינו, אמנם נתחייבו בכליון של הגוף עפר מחמת עון אדה"ר שלא נתרחקו ממנו ונכנסו בעונש „כי עפר אתה ואל עפר תשוב" אבל מיד גופו כלה ונשמתו מקודשת:

קס"ב) **דרש משה.** ע"פ פקדת ארץ ותשוקקה, כי מבואר במס' תענית דבא"י משקה הקב"ה בעצמו, וכל העולם ע"י שליח. ונוכל לומר הטעם כי התבואה והפירות שבא"י נכנס לקדושה ונעשה מהם מצות רבות מעשר ותרומה ולקט שכחה ופאה וכן שאר מצות משא"כ בחו"ל, וזהו הפי' פקדת הארץ בעצמך הארץ הידועה שהיא א"י גם ותשוקקה עיקר וכל העולם התמלית, ולכן נאמר אם בחקתי תלכו ותהיו בא"י תרויהו שנתתי (גשמיכם) בעצמי, גם גשמיכם שא"י שותה מי גשמים ובחו"ל מים בעצמה שנא' הנותן מטר על פני ארץ ושולח מים ע"פ חוצות, והטעם הוא שרבת תעשרנה פי' הקב"ה מעשיר את א"י ברבות המעשרות וידוע שבא"י עיני י"א בה משא"כ בחו"ל שורה שם אלקים וזה פי' הפסוק פלג אלקים שהוא חו"ל מלא מים ולא גשמים וגם תכין ע"י שליח מפני שהוא דגנם של האנשים ולא נעשה בהם שום מצוה, וגם עוד טעם כי א"י אין שום שר שולט על א"י, משא"כ חו"ל מתנהג ע"י שרים, וזהו מפורש הטעם מפני מה משקה בחו"ל ע"י שליח כי כן תכיניה מתחלה ההנהגה בחו"ל ע"י שליח. או י"ל שקאי על א"י בעצמו שהיא מעשר של כל העולם, וזה פקדת הארץ ע"י עצמך מפני שרבת תעשרנה שהיא א"י ולכן שהוא פלג אלקים חלק הקדושה ע"כ פוקד בעצמך ומשקה אותה:

קס"ג) **ליקוטי** מהר"פ מקארין כת"י. אמר הרב ז"ל שהז' מינים שנשתבחה בהם א"י אין גדילים כולם יחד בשום מדינה, כי במדינה שגדל מין א' אין גדל מין חבירו רק בא"י גדילים כולם יחד:

קס"ד) **יד יוסף.** א' בשלהי כתובות ר"א מנשק כיפי דעכו, ר"ח מתקיל מתקולי, ר"א ור"א קיימו משמשא לטולא ומטולא לשמשא, ר' חייא בן גמדא מגנדר בעפרא שנא' כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו ע"כ. הנה השלימים האלו רצו להורות לנו ד' מעלות שבא"י, הא' מצד המים שהם זכים ודקים ונקיים כדכתיב ארץ נחלי מים עינות ותהומות. הב' מצד חכמה ושלימות הנפש כי אוירה מחכים ונשתבחת בזה א"י שאבני' ברזל אל תקרי אבניה אלא בוניה הם הת"ח שבה שהם חדים כברזל. הג' בריאות הגוף וכדאחז"ל בגמ' ובל יאמר שכן חליתי, ר"ל השכן ודר בא"י אינו חולה יען היא ארץ טובה וממוזגת לבריאת האדם, ולכן נקראת יפה נוף שהוא האקלים. הד' מצד קבורתה שכל האבות נתאוו להקבר בא"י אם מצד חיבוט הקבר אם מצד שמתיה חיים תחלה לימות

המוסית, ולכן כנגד שלימות המים ויש בה שלשים ושבעה מיני מים וכדכתיב עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר, לכן ר"א היה מנשק כיפי דעכו המוציאים מים הדקים וזכים. וכנגד החכמה שאוירה מחכים וכדכתיב אשר אבניה ברזל, ר"ח מתקיל מתקולי ופי' התוס' דאי' בתנחומא כשעלה ר' חנינא הגדול מבבל ביקש לידע אם נכנס לא"י והיה שוקל אבני' אמר כ"ז שהן קלות עדיין לא נכנסתי לא"י כיון שמצאן כבידות אמר אין אלו אלא אבני א"י, והוא רמז הת"ח שבהם כבדים בחכמה יותר מחכמי חו"ל. וכנגד שלימות בריאתה שאעפ"י שהיושב בחמה הוא בא לידי חולי ופגעות וקדחת לכך ר' אמי ור' א הוו קיימו מטולא לשמשא להורות שלימות בריאתה שאפי' בהיותם בחמה לא יבוא עליהם חולי ופגע וכן בחורף שהיושבים בצל ובקור הם באים לחולי הקרירות שכולם חולים אצל הקור והולכים אצל השמש ואלו הווי לטולא ולא הי' בא עליהם חולי וכנגד שלימות עפר קבורתה שאין באותו עפר היבוש הקבר אמר דר' חייא מגנדר בעפרה להורות שהנקבר בה ניצול מגלגול מחילות ומחבוט הקבר באופן שא"י שלימה מכל השלימות:

קס"ה) **נחלה** לישראל. מעתה ילא לנו לדין בדבר חדש עפ"י מ"ש הרמב"ם ז"ל דטהרת הגוף גורם טהרת הנפש וז"ל שהמכוין לבו לטהר כיון שטבל טהור רק המכוין לטהר נפשו מטומאת הנפשות שהם מחשבות און ודעות רעות הרי הוא אומר וזרקתי עליכם וגו' עכ"ל בקיצור וזהו אפי' בטבילת חו"ל כ"ש בטבילות מימי א"י אבל העיקר בכוונה תליא מילתא לידע ולזכור שהוא טובל ומטהר במקוות ארץ ישראל ואפ"ל עפ"י מ"ש בב"ב ד' ע"ה על הפ' כי הוא על ימים יסדה וכו' אלו שבע ימים ונהרות שמקיפים את א"י ולכאורה מה ראה ית"ש על ככה בבריאה זו שיהי' ימים ונהרות מקיפים אותה וי"ל הט' מאחר שא"י היא מקור הטהרה מכל הארצות ויתעוררו בה טהרות ע"כ צריך תחילה טהרת הגוף ומשו"ה הקיפה בימים מכל צד. ועפי"ז מובן מ"ש בחס"ל הבא לא"י יטהר גופו בים טרם ביאתו לא"י ע"כ:

קס"ו) **בגדי** ישע. בילקוט ישעי' ציון הר קדשי כשם שחייבין עלי' (פי' לדור בה) והיא בנויה כך חייבין על מחילתה והיא חריבה והרמב"ן מונה במנין המצות ישיבת א"י בזה"ז מ"ע מן התורה ולכן ראוי לכל היושב בא"י לכוין בכל עת שהוא מקיים מ"ע זו ואפי' מאה פעמים ביום ובשמחה:

קס"ז) **שם.** במס' הוריות ד"ג שאין נקרא שם קהל על ישראל לענין הוראה אלא יושבי א"י, ומה שארז"ל כל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוק וכו' וקשה הלשון דומה דמשמע באמת הוא להפך, ושמעתי הפי' רק כל הדר בא"י אפי' הקטן שבקטנים הוא דומה ושוה במדריגה להגדול שבגדולים שבחו"ל שיש לו אלוק, וכל הדר בחו"ל אפי' הגדול דומה ושוה כמי שאין לו אלוק בא"י פי' הקטן (שבקטנים) בדעת רק שהוא בא"י:

קס"ח) **שם.** באו"ח פ' לך מביא מן הספרי שאין השכינה שורה אלא בתוך בני בעודן בארץ וזהו אל הארץ אשר אראך אראה אותה לך ואראה אותך לה כי זה בלי זה אינו ראוי להשראת השכינה ולרוב ההצלחות. ושמעתי מהרב החסיד מו"ה לבי מבראצין שאמר ע"פ כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה' ודיקדק וכי תיכף שיבואו יהי' שבת לה' הא כתיב אח"כ שש שנים תזרע שדך וש"ש תזמור כרמך ואח"כ בשנה השביעית שבת שבתון יהי' לארץ שבת לה', ואמר שתיכף בבואם לארץ קנתה א"י הקדושה של שבת בהתיחדה עם בנ"י פב"פ ובודאי דבר זה נוהג לעולם אפי' בזה"ז כי כן דרך הקדושה שאינה נסתלקת לגמרי ונשאר הרשימה לעולם וזה מבואר בזוהר בהר ת"ח כיון דעלו ישראל בארעא לא אשתכחו בה דינין תתאין וכנס"י הוה לה נייחא וכו' הה"ד כי תבואו וגו' ושבתה הארץ נייחא ודאי ושם כ' וע"ז ושבתה הארץ שבת לה'

לה' ממש וזהו בשנה השביעית שב"ת שבתון יהיה לארץ כי הארץ קנתה תוקף בבואם ב"י קדושת שבת גמולה בשנה השביעית היא שבת שבתון כפול יהי' לארץ ומ"ש והיתה שבת הארץ לכם לאכלה א"ל על דבר מאמר הינוקא והי' באכלכם לחם הארץ תרימו תרומה לה' שתעלו הנ"ל לה' ת"ת רק שצריך לנקות ממוץ ותבן (אכילה שלא לש"ש) אע"פ שמוץ ותבן דס"א אין להם יניקה בא"י אעפ"כ גמולה בהקדושה ג"כ מוץ ותבן מק"כ מלך הטוב וצריך להתרחק מהם שלא יהנה מגשמות של המאכלים, ואח"ז תוכלו להרים תרומה לה' ומפרש שם הזוהר שקאי על הרמת עומר שעורים שהוא הבדיקו דאשת חיל שע"י הבדיקו דילה ערקת אשת זנונים כך צריך האדם לבדוק עצמו בכל עת ישיבתו בא"י הקדושה ואז יהי' הוא ראוי לה והיא ראוי לו כנ"ל באוה"ח, וזהו והיתה שבת הארץ לכם לאכלה:

קס"ט) **שם.** שמעתי בשם גדול א' ע"פ טובה הארץ מאד מאד הכפל לשון ע"פ שארז"ל מאד מאד הוי שפל רוח שא"א להרגיש קדושת א"י רק אם הוא שפל רוח מאד מאד, אז יראה שטובה הארץ מאד מאד ולכן נקרא כנע"ן שא"א אלא ע"י הכנעה באמת אז ירגיש קדושתה:

ק"ע) **שם.** עירות המוקפות חומה מקודשות ממנה שמשלחין מתוכן את המצורעים וכו'. א"ל המצורעים הם בעלי לה"ר וגסות הרוח שהצרעת באה על דברים האלו שמדברים לה"ר על א"י ויושבי' כמרגלים מקיאה אותם הארץ והקדושה פולטת אותם שלא ינקו הקליפות המצורעים אלו מזמנה אחר מותם בודאי ואפשר גם בחייהם ומשכבין לתוכן מת פי' שאינם כמו המצורעים הנ"ל רק שנפלו ממדריגת קדושה שלהם הקב"ה מסבב עמהם סיבות עד שירצו ויתעלו כדאי' במדרש הקב"ה הופך בה ומהפך בה עד שתרצה את מצבו' לקוב"ה (פעם א' דיבר א' לפני הרב הק' מהר"י מרוזין ז"ל על יושבי א"י שאינם מתנהגים בטוב וגער בו הרב ואמר הלוא זה עון גדול וקשה יותר מן המרגלים כי הם שבחו א"י כמ"ש ארץ זבת חלב ודבש ורק שדברו על הגוים יושבי' עוע"ז שנא' אפס כי עז העם היושב בה הי' כ"כ ענשם מכ"ש כשמדברין על בנ"י יושבי ארה"ק) יצא אין מחזירין אותו פי' אם יצא ופרק מעליו מלסבול עול יסורי הארץ אין מחזירין אותו כיוון שפרק ממנו עול הכלל ויכול להיות שיומשך בקרבו רוח טועים ויצא ממש בחייו מא"י לחו"ל וישאר בחו"ל כיוון שאינו מודה בה אין לו חלק ונחלה בה ח"ו, כמ"ש מי גר אתך עליך יפול ואפ' שזהו דאי' בכתובות אר"י שביע הקב"ה את ישראל שלא יעלו בחומה ופירש"י ביד חזקה רק שיסבול בהכנעה עד שיזדכך מעשיו ומידותיו ויתרצה להקב"ה אז שבת שבות יעקב נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סלה ומוחלין לו כל עונותיו:

קע"א) **ס' הקנה.** אמר לי רבי ק"ש מעומד או מיושב א"ל בא"י יעמדו אבל בני בבל ישבו א"ל אמאי כאן וכאן יחוד אחד להם א"ל בא"י לא דמו לחו"ל כשאתה מקלס למלך בתוך ביתו צריך אתה לעמוד שכן המלך עומד ומשפיע ומברך את ביתו אבל כשאתה מיחדו חוץ לביתו צריך אתה לישב שכן אין המלך עומד בביתו, ולא כאלה הרשעים העבריינים הקמים ביחוד בב"ה מהשי"ת איכם יריאים להעיד עדות שקר בעצמם שהדברים הנעשים מיושב ועושים מעומד אותם ואין להם ידיעה:

קע"ב) **דרשות הר"ן.** החטא אשר יחוס עליו השי"ת פן ישיג כליון לישראל ח"ו ממנו הוא החטא ע"ז כי בשארי עבירות לא יצא הקצף מהשי"ת כ"כ, אבל ע"ז ראוי לחוש יותר וזהו החטא ראוי לחוש ממנו במדבר יותר מבא"י כי מלך שישראל הי' יודעים ששאר הארצות נמסרים להנהגת הכו"מ כמו שאז"ל כל הדר בחו"ל דומה כאלו וכו' וזהו מלך ששאר הארצות מסורות לשרי מעלה והנהגתם א"א שתשתנה אלא

על

על כן הפלא כמו שפי' באמרו כי לא ישא לפשעכם ולפיכך כל הדר בחו"ל מצד היותו תחת כוכב או מזל אין תפלתו נשמעת כ"כ כאילו הי' בא"י שאינה תחת ממשלת קצין שוטר או מושל בלתי להשי"ת לבדו כמ"ש וזנה אחרי אלהי נכר הארץ הנה ביאר שאלהות כולם מלבד השי"ת לבדו נכרים הם בארץ הזאת. ולהיות שישראל יודעים זה יהי' קרובים לטעות בע"ז בהיותם בחו"ל יותר ממה שיטעו בא"י מצורף שיותר ראוי שיהי' דבקים בשם הנכבד בארץ הקדושה מבחו"ל :

קע"ג) **אלשיך** רות. אשר באת לחסות תחת כנפיו הוא לבוא אל א"י אשר שם כנפיו ית' מחופפים מכל הארץ אשר חלק בהם לשרי מעלה באופן כי אף שגם בחו"ל הוא ג"כ צל כנפיו כי בצילו ית' יחיו ועל פיו יצאו ועל פיו יבואו שרי מעלה אך לא יקרא תחת כנפיו כ"א בא"י כמחז"ל ול"א תחת כנפיו :

קע"ד) **שם.** בא"י נידונים בכל יום ומחלוקת הגמ' אם האדם נידון בכל יום או בר"ה בלבד הוא בחו"ל :

קע"ה) **אור** החמה פקודי. הענין כי האדם בתפילתו חוצב להבת אש בדברי פיו, ואותם ההבלים מתהוים ברוחניות בסוד הכוונה מאירים יותר שהוא מציאת תיקון המתהוה באויר העולם ואינו מסתלק משם עד גמר התפילה עד עליתו לשבת, ואח"כ כולו יחד מצויר ומתוקן עולה באויר העולם מרקיע לרקיע עד פתח לבנת הספיר ונכנס בהיכל זה ועומד בסוד הרקיע הזה עד גמר כל קהילות ישראל כל תפילתם ואז כל תפלות ישראל יחד יתקבלו ויתקשרו כולם ויעלו ואם היות עתה שישראל נפוצים בארבע פינות ואם נאמר שיתעכבו נמצאו תפילות מעוכבות כפי יתרון הזריחה של אופק אנשי מזרח על של אופק המערבי וכו' עם כל זה האמת הוא כי אין ענין ההנהגה העליונה מתנהגת לא בזריחת המזרח ולא בזריחת המערב אלא על נקודת א"י שהיא מובחר הישוב ופתח לבנת הספיר מכוונת כנגדה וזריחת ועריבת א"י הוא בוקר וערב לשליטת ממשלת היום והלילה לא יתורו ולא יעדופו ואין לנו לחוש לחו"ל מפני שא"י חשובה לענין היחוד והיחוד אינו לעיתים הרבה אלא עת א' ושעה א' היינו כהתם עם ה' אשר בא"י לכלות תקוני תפלתם, וכאשר מסיים כנס"י האחרונה שבא"י תפילתם יתקבלו כל התפילות כולם ויעלו וייחדו בבוקר ובערב ובלילה כמשפט אמנם יתפשט אור היחוד מהנקודה האמצעית זאת אל כל בחי' השכינה המתלבשת בשרים שישראל שרוים בתוכם שאינם מיוחדים יסוד הזמן העליון אלא יחוד זמן השרים החיצונים שהם משועבדים תחת ידו והיינו עוע"ז בטהרה ועד"ז היא קדושת שבת וק' ימים טובים וכו' :

קע"ו) **ליקוטי** תורה. מהרב בעל התניא ז"ל. מ"ש הרמ"ק בס' אור הנערב, שבחו"ל אינם יכולים לקבל ההארה ביום אחד של יו"ט כמו שמקבלים בא"י אלא שצריך להיות יום שני וכו' כי כל יו"ט הוא המשכה והתגלות קדושה עליונה מלמעלה מהזמן לבחי' הזמן כמאמר מקדש ישראל והזמנים ולכן עושים אותם יו"ט ע"ד את האור כי טוב וכו' והנה בא"י שנאמר בה ארץ אשר ה"א דורש אותה תמיד יכולים לקבל ביום א' אותי אור כי טוב ובחו"ל צריך ב' ימים ויש לפרש כי כל המשכות אור למטה הוא ע"י ה' האחרונה דשם הוי' ב"ה ויש בה מילוי ה', והנה כמו המילוי של הה"א כשכותבים האות בכתב א"צ כלל להמילוי כי משיגים בטוב את האות ע"י עצם האות לחוד רק כשצריך לומר האות בדיבור הוא ע"י המילוי של האות כו' דלא סגי בלאו הכי וידוע מענין קרי וכתיב שהכתיב הוא בעולם העליון יותר כך בא"י יכולים לקבל השפע אות ה' דשם הוי' ב"ה אבל בחו"ל א"א לקבל מבחי' זו לבד כ"א ע"י התלבשות בהמילוי ה"ה וכמו עד"מ אור וזיו השמש שכל שהאור והזיו קרוב להמאור יותר אזי נראה מעט הכמות יותר ואחר שנמשך בריחוק מקום מהמקור

אזי נראה רב יותר וז"ש ברכות שה"ש עה"פ שמוני נוטרה את הכרמים אמרה כנס"י בא"י הייתי שומרת יום א' ועכשיו שני ימים שזורה הייתי לקבל שכר על שניהן ואיני מקבלת אלא על יום א' שהרי באמת אותה ההארה שמאיר בחו"ל בשני ימים מאיר בא"י ביום א' בקרבתו אל מקורו:

קע"ג) **שערי** תפלה הנספח לסידור הרב ז"ל בענין יו"ט שני של גליות בדין

בן א"י הבא לחו"ל ודעתו לחזור. הנה בש"ע אדמו"ר סי' תל"ו הלכות יו"ט נמשך אחר המ"א בשם הב"י בשם הא"ח מענין שנותנים עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם, לחלק בין צנעה לפרהסיא מפני המחלוקת, והפר"ח כשהלך למצרים נהג שהתפלה בלחש התפלל של חו"ל ותפילין הניח בצנעה, אבל ידוע שיש לנהוג כמהדורא בתרא שלו וכהסידור שלו כנגד הש"ע שלו. והנה בש"ע שלו מהדורא תניגא סי' א' ס"ח כתב בזה"ל כמו זמן ק"ש ותפלה וזמן כניסת שבת ויו"ט שהוא ג"כ בכל מדינה לפי זמן הימים והלילות שלהן כי עת רצון שלמעלה ויחודים עליונים שבק"ש ותפלה וקדושת שבת ויו"ט הוא למעלה מגדר המקום והזמן רק שמאיר למטה כל מקום ומקום בזמנו הראוי לו, וזהו ג"כ הטעם שזורה קדושה עליונה ביו"ט שני של גליות ולכן גם בני א"י הבאים לחו"ל חייבים בקדושת היום ומחוייבים בכל המצות התלויות בו לקדש על הכוס ולתפלות יו"ט והלל וקה"ת (אבל אין המנהג כן) מאחר שהיה ביום ראשון ג"כ בחו"ל אפשר א"א לקבל שם הארת קדושת יו"ט ביום אחד, אבל ליתן עליו חומרי המקום שיצא משם לא שייך בזה, כמו בשינוי הזמנים שם שבשינוי האקלימים שהולכין לפי המקומות ולא לפי האנשים ולענין תפילין אפשר להניח בצינעה בלא ברכה שלא לשם מצות תפילין, אבל אינו מוכרח כי גם בלא"ה אם אין לו מקום להניחם בצינעה אינו מניח תפילין. גם שמעתי שאדמו"ר הקפיד על בן א"י שהניח תפילין (ולמעשה צ"ע) והגם שאדמו"ר השגיר הענין במהדורא תניגא בחצי עגול. ואח' אדמו"ר כתב בשארית יהודה וז"ל שמעתי מפי קדשו פעמים רבות שכל ספק בש"ע העמיד בחצאי עיגול ודעתו היה לחזור ולשנות פרק זה ולראות אם לדקו דבריו עכ"ל, הנה זה שייך רק בש"ע מהדורא קמא אבל במהדורא תניגא אנו רואים שכל דבר שנתוסף מהמקובלים העמיד בחצאי עיגול. ועוד הרי לפנינו בלק"ת שנתברר ע"י אדמו"ר הזקן ואדמו"ר מהרמ"מ בעל צמח צדק ושם בד"ה להבין ענין יו"ט שני של גליות הביא כן בשם הרמ"ק והרחיב לבאר בראיות שבחו"ל א"א לקבל הארת קדושת יו"ט ביום אחד וצריך ב' ימים דוקא ולא סגי בלאו הכי, א"כ מה לי בן א"י מה לי בן חו"ל.

קע"ד) **שערי** אורה להרב ז"ל הנ"ל. ההפרש בין בני בבל ובין בני א"י

דבחו"ל אויר העמים טמא מק"נ וכו' לא יוכל לבא אליהם האור האמיתי ממקור החכמה כמו שהוא בלי יצטרך לפלפול גדול בקושיות ותירוצים והוצרך להיות ע"י פלפול שהוא המציא כל גלוי העלם והסתרה שהן הקושיות שבזה ישבר הק"נ וכהכאת הסלע וכה"ג, אבל בא"י שאין ק"נ שולטת שם בגשות כ"כ רק ע"י פריצתא קליפתא כידוע, ולהיותם מובדלים יותר מטומאת ק"נ יכול האור האמיתי להגלות בכל. מורם מהעלם מקור החכמה לגילוי אור בלא אריכת הפלפול כ"כ רק שמפלפלים בטעמו של דבר לעומקו ולא להקשות רוב קושיות שהן מס' דק"נ כי שם א"ל בירור כ"כ, וזהו שאמרו במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי דוקא ולא בתלמוד ירושלמי ואלו ואלו דא"ח:

קע"ה) **שזמ"ה**, עשיית המצוה בשמחה זוכין בא"י שזה בחי' מה שנא' בה

כ"פ ושמחתם או ושמחת לפני ה' כי בחו"ל שם שלימות הקלי' שהם בחי' עצבות ועצלות שזה בחי' עפר חול שהוא טמא, כי הוא מבחי' הסט"א בחי' עצבות כידוע, אבל עפר א"י הוא בחי' ענוה

ושפלות

ושפלות שעי"ז זוכין לשמחה כמ"ש ויספו ענוים בה' שמחה וכתיב וישמעו ענוים וישמחו כי א"י היא בחי' לבא דעלמא ששם מקור השמחה כמ"ש נתת שמחה בלבי והיא בעלמה בחי' השכינה שהיא בחי' לב בחי' שמחתן של ישראל וזה בחי' שתעלינו בשמחה לארצנו:

קע"ו) **גמ'** תענית פ"ג. א"ל ר' זריקא לר' ספרא ת"ח מה בין תקיפי ארעא דישראל לחסידי דבבל, ר' הונא ור' חסדא כי הוה מיצריך עלמא למטרא הוה א"ל חד לחבריה ניכנוף לגבי הדדי ולבעי רחמי אפשר דמתרצי הקב"ה ואתיא מטרא. תקיפי דארעא דישראל כגון ר' יונה אבוה דרב מני כי הוה עלמא צריכה למטרא שקיל גולקא (שק) ואמר לאינשי ביתיה איזול ואייתי בזוז עבורא איזיל וקאים בדוכתא עמיקא דכתיב ממעמקים קראתיך ה' וקאי בדוכתא צניעא והוי מיכסי שקא ובעי רחמי ואתי מטרא. ופי' רש"י ר"ה ור"ח מחסידים דבבל מפרסמין את הדברים ושל א"י צנועים ולא היו מודיעים שבשבילם בא המטר:

קע"ז) **שער** החצר. אמרתי אל לבי להעתיק תורף תשובת רבינו האי גאון ז"ל בענין עלינו לשבח. כי מתוכה יתבאר פרשת וגדולת ומעלת ארה"ק, וז"ל בקיצור. אליכם יושבי איי ארצנו בסוף ים הודו ובסוף ים מערב ובראשם החכמים וכו' ומה ששאלתם והודעתם בכתביכם כי יש בידכם אגרת מהרב ר' גרשום ז"ל ואגרת מהרב אלפסי ז"ל משאלותיכם ומענין עלינו לשבח ששאלתם, והודיע הרב אלפסי ז"ל כי ענין עלינו לשבח תקנת הגאונים היתה לומר אחר כל תפלה בכל יום מפני שהוא שבח גדול ומעלת יוצרינו ית"ש וכו', ויהושע בן נון נר ישראל אור הבהיר תקנו בהכניסו את ישראל לא"י והגיעו אל המקום יתד התקועה המכוון כנגד כסא הכבוד למעלה. ואשר שאלתם מפני מה אומרים אותו בחו"ל הואיל והגיע ימים ללא. אלקים אמת ולא כהן מורה, יהושע לא אמר זה אלא שתיקן זה בארץ אבל עבודה שהוא בדיבור ולא במעשה יש לנו לומר כיון שבמקדש היו אומרים בשעת הקרבן רצה ואשי ישראל, וכבר ראינו שבטלה עבודה והנחנו בחו"ל ובכל יום חובה עלינו לברך זה, וכן עלינו לשבח תקנת הגאונים היתה לומר בכל יום אחר התפלה אע"פ שאנו בחו"ל שבח התלויה בפה הוא ועדות אמירה. ומה שהודעתם תשובת הר' גרשום ז"ל שאמר בענין אחר, כי עלינו לשבח יהושע בן נון אמרה לאחר שהנחיל לישראל וכבר היה להם אלוק בשמים ממעל ועל הארץ מתחת ואין עוד מה שלא היה להם עוד קודם לכן אע"פ שאותם מעלות היה להם בימי משה רע"ה לא נתקיים זה בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אלא בארה"ק ואז תקנו עלינו לשבח ומפני מה אומרים אותה בחו"ל להודיע כי התקנה זו תיקנו ריב"ז עם כל התקנות שהתקין לומר אותו אחר עבודת התפילה לאחר שנחרב הבית שני מפני שבימיו נחרב והוא היה שם ויצא לפני אספסינוס ברוב חכמה והוא תיקן תקנות הרבה, ועלינו לשבח לומר אותו בכל יום מתקנותיו הוא וגרסי' בערכין פוק ומני מגזירת ריב"ז שבחה דהדורא דארעא לבתר גלותא, והטעם לומר בחו"ל הוא מפני שכל ישראל צריכים תפילתם וכוונתם לצד הארץ כמ"ש וכוין פתיחן ליה בעליתיה נגד ירושלים, ואלו נמצאים בכוונתם לצד המקדש והואיל וכל התפילות עולות בכוונה אל המקדש, עלינו לשבח בכוונת המקדש הוא ובארץ הוא ועולה על כל הכוונות שכבר נתקנו במקדש ע"כ יש להשיב בזה וכו' למען לא תהיו נבוכים וכו' ובתחילה יש להשיב כי תשו' ר"ג ז"ל מעולה מתשו' הר' אלפסי ז"ל ובאמת כי יהושע בן נון תקן אותו לאשר קדושת הארץ כדברי חז"ל ונתקיים מה שכ' הרב ז"ל בשמים ממעל ועל הארץ מתחת שנמצא שהותו ועכ"פ תקנת ריב"ז הוא מפני שחובה על האדם בכל יום לקיים קיום האמונה, ומה דרש וידעת היום והשבות אל לבבך בחו"ל א"ה משה אמאי לא אמרה בחו"ל

ומפני

מפני דאין אדם יהב שבחא על דלא מלא לידיה ואכן אע"ג דהוינא בחו"ל כבר אתא לידן, ויש לומר בכוונה ובעמידה ובעטיפת ראש מפני שאין שבח כמוהו ליוצרינו ועולה על כל תושבחות שבעולם וכו':

קע"ה) **גמרא** כתובות. אמר רב ענן כל הקבור בא"י כאילו קבור תחת המזבח, כתיב הכא מזבח אדמה תעשה לי וכתיב התם וכפר אדמתו עמו. עולא הוה רגיל דהוה סליק לא"י נח נפשיה בחו"ל אתו ואמרו לר' אלעזר אמר אנת עולא על אדמה טמאה תמות אמרו לו ארונו בא (לקוברו בא"י) אמר להם אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה. וכ' המרש"א הוא מבואר כמ"ש האדם ממקום כפרתו נברא שנאמר וילר ה' א' את האדם עפר מן האדמה ממקום שנאמר בו מזבח אדמה תעשה לי הלואי תהא לו כפרה, ולמעלת האדם אמר שהוא כאילו קבור שם כי כמו שרוחו ונשמתו שב בטהרה למקום אשר חוצבה ממנו כן עפר גופו שב למקום טהרה למקום מזבח אשר משם חוצבה עפרו של אדם, וע"ז אמר לקדושת א"י וטהרתה וכפר אדמתו עמו שהנקבר באיזה מקום שיהיה בא"י כאלו קבור במקום הכפרה מקום המזבח אשר משם ניטל גופו, וע"פ כוונה זו נסמך מאמר אנת עולא על אדמה טמאה תמות כו' שא"י היא כולה טהורה ובכ"מ שנקבר שם כאילו נקבר במקום מזבח:

קע"ט) **חסד** לאברהם. דע כי השינה הוא א' מששים במיתה וכמו שמיתת חו"ל ע"י מלאך כו' רק שינה זו ע"י הקליפות החיצונים בחו"ל, ובא"י ע"י מלאך הקדוש כי אין הקלי' נכנסים לשם וכמו שהמיתה היא מנוחת הנשמה כדי שתעלה אל ג"ע כך השינה היא מנוחה אל הנשמה שתתדבק בקדושה וניזונית מאוד מן המיתוק העליון, וכמו שהרשעים בעונם במיתתם ונשמתם נכרתת ונדחית מן הקדושה כן ממש הם בחייהם וע"כ הרשעים בחייהם קרוים מתים, רק שיש בין מיתה למיתה הפרש גדול כי במיתה האמיתית שולטים החיצונים בנשמה להעניסם כפי רעתם, אמנם בחיי הגוף יש להם שמירה כדי שלא ישלטו בהם רק להלעיג עליהם, וזה הטעם ק"ש שעה"מ בעת עליתה למעלה:

ק"פ) **זוה"ק** וישב. ואשביעך בה' אלקי השמים וגו'. ואשביעך מאי ואשביעך לאתלבשא ברזא דשבע נהורין עילאין דאינון רזא דשלימו עילאה, אשר לא תקח אשה אשה דא הוא גופא דתחות עפרא דאית ליה קיומא לאוקמא מעפרא דכל אינון דאתקברו בה וזכו לאקברא בארעא קדישאה אינון יתערון בקדמיתא כמה דאוקימנא דכתיב יחיו מתיך בקדמיתא אלין מתין דארעא דישראל נבלתי יקומון אינון מתין דשאר ארעאין וכל דא לאינון גופיהון דישראל דאקברו תמן ולא לגופי דשאר עמין עכו"ם דאסתאבא מניהו, וע"כ אשר לא תקח לבני דא נשמתא, מבנות הכנעני אלין גופין דעמין עע"ז דזמין קוב"ה לנערא לון מארעא קדישא כמה דאתמר וינערו רשעים ממנה כמאן דמנער טליתיה מזוהמא דילה, כי אל ארצו ואל מולדתו תשוב ארעי דא הוא ארעא קדישא דילי' בין כל שאר ארעין כמה דאתמר:

קפ"א) **שם** תרומה קנ"א. כל מתין דעלמא בר אינון מתין די בארעא קדישא כולהון מתין ע"י המלאכא מחבלא דאיהו מלאך המות וכל אינון מתין די בארעא קדישא לא מתין על ידוי אלא ע"י מלאכא דרחמי דשליט בארעא א"ר יצחק אי הכי מאי שבחא למשה ולאהרן ומרים דכתיב בהו ע"פ ה' דאינון לא מיתו ע"י דההוא מלאך מחבלא ואת אמרת דכולי עלמא אינון דמיתון בארעא דישראל לא מתין על ידי דדא. א"ל הכי הוא ודאי שבחא דמשה ואהרן ומרים הוה יתיר מכל בני עלמא דאינון לבר מארעא דישראל מיתו וכלהון מתין ע"י דההוא מחבלא, בר אינון משה ואהרן ומרים דלא מיתו אלא על ידי דקב"ה. אבל אינון דמתין בארעא קדישא לא מתין ע"י דההוא מחבלא דהא ארעא קדישא לא קיימא ברשו אחרא

אלא ברשו דקב"ה בלחודוי ועו"ד כתיב יחיו מתיך אלין מתין דארעא קדישא דאינון מתין די"ליה ולא מאחרא דלא שלטא תמן סט"א כלל, ועו"ד כתיב מתיך, נבלתי אינון דמיתו בארעא נוכראה אחרא ע"י דההוא מחבלא ועו"ד אינון נבילה כל שחיטה דאפסיל אקרי נבילה בגין שחיטה דא הא איהי מס"א ומיד דאפסיל שרא עליה ס"א ובגין דאיהו דיליה ושריא עליה אקרי נבלה מגוול דא לא שריא אלא באתר פסילה ועו"ד כל אינון דנפקא נשמתייהו בארעא קדישא לא נפיק ע"י דההוא מחבלא ולא שלטא תמן אלא ע"י דמלאכא דרחמי דארעא קדישא קיומא בעדבי':

קפ"ב) **אור** החמה תרומה. נשמות בני א"י עולים שם דרך ישר וזו היא מעלת א"י ואפילו ישראל המתים בחו"ל נכנסים שם רק שבא להם צער כמו שא"י מקיאה ופולטת נשמות הגוים כן חו"ל פולטת נשמות ישראל כי אין כח בה לסבול הקדושה והולכת הנשמה בצער עד שתכנס אל פתח א"י ועולה שם, והכונה לומר כי לא יכלה הקליפה לדחות את ישראל מא"י כ"א גופם ולא נשמתם גם לא היה יכולת אל הגוים לחיות בא"י רק בגופן ולא בנשמתן ואפי בזה"ז אין שליטת החיצונים בא"י כלל ואפי' המתים בא"י אינם מתים ע"י המה"מ רק ע"י מלאך קדוש:

קפ"ג) **זוה"ק** אחרי. כתי ותבואו ותטמאו את ארצי א"ר יהודה זכאה חולקי' מאן דזכי בחי' למשרי מדורא בארעא קדישא דכל מאן דזכי לה זכי לאנגדא מטלא דשמיא דלעילא דנחית על ארעא וכל מאן דזכי לאתקברא בחי' בהאי ארעא קדישא זכי לאתקברא לבתר בארעא קדישא עלאה וכל מאן דלא זכי בחיי ומייתין ליה לאתקברא תמן עליה כתיב ונחלתי שמתם לתועבה רוחי' נפיק ברשותא נוכראי' אחרא וכו' וכל מאן דזכי למיפק נשמתי' בארעא קדישא זכי לאתקברא תחות גדפוי דשכינתא:

קפ"ד) **שם** פ' נח. ת"ח בההוא זמנא דזמין קב"ה לאחייא מתייא כל אינון מתין דבחו"ל יברא לון גופייהו כדקא חזי דהא גרמא חד דאשתאר בב"נ תחות ארעא ההוא גרמא יתעביד כחמירא בעיסא ועלייהו יבנה הקב"ה כל גופא ולא יהב להון קב"ה נשמתין אלא בארעא קדישא וכו' דהא בארעא דישראל יקבלון נשמתין:

קפ"ה) **שם** חיי שרה. ת"ח כל אינון מתין דארעא דישראל יקומון בקדמייתא בגין דקב"ה יתער עלייהו ויוקים לון עלייהו כתיב יחיו מתיך אלין אינון די בארעא דישראל נבלתי יקומון אילין אינון דבגו ארעאן דלא כתיב בהו תחיה אלא קימה דהא אתא דחיים לא תשרי אלא בארעא קדישא דישראל ובג"כ כתיב בהו יחיו מתיך ואינון דלבר יתברי גופא דלהון ויקומון גופא בלא רוחא ולבתר יתגלגלון תחות עפרא עד דימטון לארעא קדישא ותמן יקבלו נשמתין ולא ברשו אחרא בגין דיתקיימון בעלמא כדקא חזי:

קפ"ו) **שם.** וירא. ר' אבא אמר היום ששמח הקב"ה עם בריותיו לא היתה שמחה כמותה מיום שנברא העולם והצדיקים הנשארים בירושלים לא ישובו עוד לעפרם דכתיב והי' הנשאר בציון ובירושלים קדוש יאמר לו, הנותר בציון ובירושלים דייקא א"ר אחא א"כ זעירין אינון והלא כל אינון דאשתארו בארעא קדישא דישראל דינא דלהון כציון וכירושלים לכל דבר דכתיב וכי תבואו אל הארץ הכל בכלל, ר"י ב"ר אלעזר שאל לר' חזקיהו מתים שעתיד הקב"ה להחיות מאתר דאתקברו תמן יתון לאחייא בארעא דישראל, א"ל נשבע הקב"ה לבנות ירושלים ושלא תהרס לעולם דא"ר ירמיהו עתיד הקב"ה לחדש עולמו ולבנות ירושלים ולהורידה בנויה מלמעלה בגין שלא יהרס ונשבע שלא תגלה עוד כנס"י וכו' לפיכך אין מקבלין נשמתין אלא במקום קיים לעולמים כדי שתהי' הנשמה קיימת בגוף לעולמים:

קפ"ז) **שם.** ויחי. ארעא דכנען מכלה הגוף ומרקם לי' לזמן זעיר מכל שאר ארעא:

מדרש

קפ"ח) **מדרש** ויחי. אמרו רבותינו שני דברים משום ר' חלבו למה האבות מחבבין קבורת א"י שמתי א"י חיים תחלה בימות המשיח ואוכלין שנות המשיח. שם. אל נא תקברני במצרים ולמה כל האבות תובעין ומחבבין קבורת א"י אר"א דברים בגו ריב"ל אמר מהו דכתיב בגו אתהלך לפני ה' בארצות החיים ר' חנינא אמר מי שמת בחו"ל ונקבר שם שתי מיתות בידו לכך כתיב ואתה פשחור וכל יושבי ביתך תלכו בשבי ושם תמות ושם תקבר הוי יש בידו שתי מיתות לפיכך אמר יעקב ליוסף אל נא תקברני במצרים וגו', והקבורים בחו"ל הקב"ה עושה להם מחילות תחת הארץ והם מתגלגלין ובאים עד שהם מגיעין לא"י והקב"ה נותן בהם רוח של חיים והם עומדין שכן כתיב הנה אני פותח וגו' מעשה ברבי ור"א שהיו מהלכין ראו ארון של מת שבא מחו"ל להקבר בא"י אמר רבי לר' אליעזר מה הועיל זה שיצאה נשמתו בחו"ל ובא להקבר בא"י אני קורא ונחלתי שמתם לתועבה בחייכם ותבואו ותטמאו את ארצי במותכם א"ל כיון שהוא נקבר בא"י הקב"ה מכפר לו דכתיב וכפר אדמתו עמו:

קפ"ט **פסיקתא**. בזכות מה היו ישראל זוכין לכל הכבוד הזה בזכות ישיבת א"י וכן אתה מוצא באבות העולם אברהם יצחק ויעקב שנצטערו על קבורת א"י אפילו ירבעם בן נבט וחביריו חיים הם לימות המשיח ומי גרם להם להנצל מדינה של גיהנם ולהיות חיים לימות המשיח קבורת א"י:

ק"צ) **טוב הארץ**. הנה הרח"ו כתב וז"ל כי יש ב' מלאכים ממונים על המיתה א' ממונה על מתי חו"ל ושמו סמא"ל, וא' על מתי א"י ושמו גבריאל, וכל או"א יש לו חיילות רבות וכל חיילותיו נקראים מלאכי מות ושני ממונים אלו הם עובדים למטטר"ן והקב"ה מודיע למטטר"ן בכל יום ויום מי הם וכמה הם הנגזרים למיתה באותו יום בחו"ל ומצוה לגבריאל ליטול הנפשות הנגזרות למיתה בא"י באותו היום ואלו הב' ממונים מעולם לא נטלו נשמה אלא שולח כאו"א שליח מחיילותיו כי יש מלאך א' לכל נפש ונפש ומדריגות כל מלאך ומלאך כפי הראוי למדריגת מעלת הנפש שהולך ליטול, ואחר שנטל אותו המלאך את הנפש ומוסר ביד הממונה ששלחו, אז אותו המלאך בטל מן העולם כי לא נברא אלא ליטול נפש אחת בלבד:

קצ"א) **מהרש"א** בח"א תענית. עמ"ש בפ"ב דכתובות מתים שבחו"ל אינם חיים, כי א"י נקרא ארץ החיים ומיתת צדיקים בא"י אינה רק מיתה מקרית משא"כ בחו"ל דהמיתה היא טבעית וע"כ צריכים לגלגול מחילות, וז"ש יעקב אבינו לא מת דודאי אברהם ויצחק שמתו חיים הם גם במיתתן כיון שמתו בא"י אבל יעקב אבינו שמת בחו"ל הי"ל לומר דאינו חי במותו ולזה אמר דסוף הוא חי וכאלו מת בא"י:

קצ"ב) **מו"ה** וחס"ל. דע שאסור להלין המת בא"י על גבי קרקע שגורם לטמאה הארץ שנא' ולא תטמא את אדמתך, והענין כי אין רשות לרוח הטומאה ולסטרא דשמאלא ליכנס ביום לא"י אלא דוקא בלילה, ואפי' בלילה אין להם רשות אלא בזמן שיש מת ע"ג קרקע אבל בזמן שאין מת ע"ג קרקע אין רשות לשום רוח הטומאה ליכנס בארץ אפי' חניות פרסת רגלם בארץ אין להם רשות אפי' שיהיו מתים הרבה ע"ג קרקע ירצה כי יש קליפה קשה עבה יותר מטומאת מת דהיינו אחיזת החיצונים והקפידה עליה התורה באומרו כי קבור תקברנו ביום ההוא ולא תטמא את אדמתך בטומאה ההיא עד שכמעט יקרא המת ההוא טהור בא"י בערך אותה הטומאה הנוספת, וז"ש בזוהר לא שלטא עליה רוח מסאבא, אמנם טומאת המת אינה גרועה ממנה אלא שאותה אחיזה אשר לחיצונים השולטים בחו"ל אין לו כלל זולתי אם הלינו שם מת מפני שהלילה מקום מוכן לחיצונים ובהיות להם כלי להדבק יתדבקו, וזה יגרום רע למת שתשתאב אותה הטומאה בגופו

הגורמות עונש למות עלמו ומטריחים אותו בענין דביקות הנפש למעלה. אמנם שאר טומאת מת אינו גורמת עונש והביא ראי' שאין אחיזת החיצונים בא"י ממה שאותו המזון הניתן להם במזבח הי' נוטה עלמו ללפון ששם פתח כניסת מזונה, ובזוהר פ' אמור אי' לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא בגין דמיתא דאישתהי כ"ד שעות דאינון יום ולילה בלא קבורתא יהב חלישותא בשייפוי דרתיכא ומעכב עבידתא דקוב"ה מלמעבד דאפשר דקב"ה גזר עליהו בגין למיתיה בגלגולא אחרא מיד בההוא יומא דאתפטר לאוטבא לי' וכל זמנא דלא אתקבר גופא נשמתא לאו עאלת קמי קוב"ה ולא יכלה למהוי בגופא אחרא בגלגולא תניינא דלא יהבין לנשמתא גופא אחרא עד דיתקבר קדמאה וכל זמנא דגופא לא אתקבר נערא הוא לנשמתא ורוח מסאבא אזדמן לשרייא עלוי ולשאבא לההוא גופא ובגין דההוא רוח מסאבא אזדמן לא איבעי לי' לאינש למיבת ההוא גופא ליליא חד בגין דרוח מסאבא אשתכח בלילה ואשתכח בכל ארעא לאשכחא גופא בלא נפשא לסאבא לי' ואסתאב יתיר. ונרמז מכאן ג' פגמים שפוגמים בהלנת המת ע"ג קרקע בא"י, א' שפגם בצלם אלקים, שנית משום הגלגול שיוכל לתקן אותו בגילגול שני ג' שמטמא את הארץ והשלשה רמוזים בזה הפ' לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא ירלה שהקב"ה מדבר עם ישראל כי קבור תוכל לקברו פעם שנית כי יוכל לבא בגלגול תניינא אם תקברנו ביום ההוא כי לא יהבין לנשמתא גופא אחרא עד דאתקבר קדמאה וזה כפל ב"פ הקבורה, שנית כי קללת אלקים תלוי ר"ל בגין דמיתא דישתהי כ"ד שעות בלא קבורתא יהב חלישותא בשייפוי דרתיכא שהוא בצלם אלקים שממעטין אותו וזהו כי קללת אלקים תלוי, שלישית ולא תטמאו את אדמתך כפשוטו כמ"ש דרוח מסאבא אשתכח בלילה ואשתכח בכל ארעא לאשכחא גופא בלא נפשא לסאבא לי' ואסתאב יתיר ירלה ממת אחר שקוברין תיכף בלותו היום, הנה מפני ג' טעמים הנ"ל לכן אסור הלנת המת בא"י:

קצ"ג) **שארית** יעקב. ע"פ והי' הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים עפ"י מ"ש השל"ה בשם ס' גליא רזיא שכשאמר הקב"ה לאדה"ר כי ביום אכלך ממנו מות תמות בא ס"מ לקטרג ולומר תנה לי נשמתי' א"ל הקב"ה הנה נשמתי' והאי אתן לך כל הנשמות העתידות לבא שיהיו מתים על ידך, ולעתיד לבא טוען הס"מ שקנאן בשינוי דתחלה הי' גשם ועכשיו עפר ע"כ והמריכן בפ' כל שעה דלרבא דהקדש מפקיע מיד שעבוד ואחז"ל בכתובות א"ר ענן כל הקבור בא"י כאלו קבור תחת המזבח והכוונה כלפי מ"ש הפ' והי' המזבח קודש קדשים כל הנוגע במזבח יקדש ואחז"ל דאפי' נמאה ושנשחט במחשבה חוץ לזמנו וחוץ למקומו קדשו המזבח וזהו כל הקבור בא"י כאילו קבור תחת המזבח לומר שאף כל הנשמות משועבדים היו תחת הס"מ הנה זה הקבור בא"י כאילו קבור תחת המזבח וכל הנוגע במזבח יקדש והקדש מזבח מפקיע מידי שעבוד ס"מ שלא יטעון עליו דמשועבד הי' בידו וקנאן בשינוי והוא מקום פטור ועטור מכל ערעור וז"א הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כי ירושלים בכללה יש לה קדושת מזבח ולפיכך כל הקבור אליו קדוש יאמר לו:

קצ"ד) **יד** יוסף. אי' במדרש שמות פ' ק"ו ר' ירמיהו מפקיד ואמר אלבישוני מאנין חוורין חפותין ואלבישוני דרדיסאי ויהבין חוטרא בידאי וסנדלי ברגלאי והבו יתי על אורחא דאי איתבעית אנא קאי איעמוד ע"כ ופי' המח"כ הלבישו אותי לאחר מותי בכלים לבנים חפותין שפתי החלוק על הזרועות והי' נכפלים ומתוקנים לאחוריהם כמנהג הולכי אורחי, ומצאתי פירושו שהוא מלבין חפיפה כלומר שיהיו מגוהצין ומכובסים היטב. דרדיסא, בתי שוקיים. ותנו לי מקל בידי ומנעלי ברגלאי

ברגלאי ותנו אותי על הדרך כלומר שיקברוהו סמוך על הדרך שאם יבקשו אותו לעמוד לימי המשיח שיעמוד מוכן ומזומן (וכן עד היום נודע קברו שהוא על הדרך שהולכין מטבריא לחמי טבריא) איטמוס מוכן בזריזות, ודרך דרש דבקבורת גוף האדם בא"י נמשכים לאדם ארבע תועליות הא' שהמת בחו"ל אי בתה"מ בגילגול מחילות משא"כ הנקבר בא"י, והב' שהמת בחו"ל יש לו חיבוט הקבר משא"כ המת בא"י שאין לנקבר בה חיבוט הקבר, והתועלת הג' שהמת בחו"ל תומ"י נעשים בו רמה ותולעה וא"י עפרה כסיד שאוכל הבשר ואינו עושה רמה ותולעה. והתועלת הד' שהמת בא"י שבה סולם מוצב ארצה וגם שער השמים בה לעלות הנשמות בדרך ישרה למעלה ואין חתחתים בדרך, והמקטרגים הדוחים ומונעים אותה. משא"כ המת בחו"ל שיש כמה קליפות וכמה מונעים ומקטרגים בארץ אחרת שיקטרגוהו עד שיגלה את כולם ויבא לדרך הישר דרך שער השמים והנה אלו הד' תועליות גילה ר' ירמיהו בלאתו ולכן צוה שיקברוהו בא"י, כי בקבורה בא"י הו"ל כאילו אלבישוני' מאנין חיוורין חפותין ודרדוסאי דהנקבר בחו"ל הוא מתגלגל בגילגול מחילות תחת הקרקע ויבא עם בגדי' מטונפים ומלוכלכים ומסוחבין ונשחתין ונפסדים מסריקתם מחמת הגרירה והסחיבה והגלגול תחת הקרקע, אבל אתם אלבשוני חוורין חפיתין כיון שלא אבוא בגלגול שאהיה נקבר בא"י. עוד תועלת ב' בקבורת א"י שהנקבר בחו"ל המקטרגים עונשין וגורמים לו חיבוט הקבר, ובא"י מצד קדושתה כאלו חוטרא בידו להכותם ולהבריחם מעלי, א"כ אם תקברוני בא"י אין לי חיבוט הקבר וכאלו נתתם חוטרא לידי להכות על ראש המקטרגים הגורמים חיבוט הקבר ועונשין אותו. עוד תועלת הג' יש ליקבר בא"י כי להנקבר בחו"ל שולט בו רמה ותולעה וקשה רמה למת כמחט בבשר החי, וע"ז כתוב אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל והאבל הולך יחף בלי מנעלים ואתם לא תעשו כן הבו סנדלא ברגלאי ולא אהי' כאבל, רמז שהוא כרגל בתוך המנעל שאינו נושך אותו נחש ועקרב. עוד תועלת ד' כי בקבור אותי בא"י כאלו אתם נותנים לי על הדרך והאורח מישור לעלות נפשי למעלה דרך ישר לעלות הנשמות, כי יש קליפות ומקטרגים וחתחתות בדרך:

קצ"ה) **מגלה** צפונות. א' בכתובות יחיו מתיך נבלתי יקומון מתיך מתים של א"י נבלתי יקומון מתים שבחו"ל דכשם שאמרו נבלתי כך היל"ל יחיו מתי, אלא הענין הוא שהקב"ה בא להודיע מעלת הארץ ומדבר עמה ואומר לה ראה מעלתך דיחיו מתיך תחלה קודם שייח' שום מת בעולם, ואחר שיחיו מתיך הם יחיו מתי חו"ל. וזהו נבלתי יקומון מן העפר וכמאז"ל עתידין הצדיקים שיחיו מתים והם צדיקים של א"י משום דטל אורות טלך כלומר הטל היורד בך הוא טל של תחיה א"כ הטל היורד בך תחי' מתי חו"ל, וארץ רפאים תפיל כלומר מלהיות עוד מתים בארץ דבלע המות לנצח. וכיון דסיפר במעלת א"י שהמתים המתים בה מקימים מתי חו"ל כמדובר, לכן אמר עלי' הקיצו ורננו שוכני עפר לומר שהמתים החיים בה הם כאיש השוכב על מטתו ויעיר משנתו שיקיץ וירנן:

קצ"ו) **שער** החצר. א"י נקרא ארצות החיים טעם לזה אשכחן בירושלמי פ"ט דכלאים ר"ש בן לקיש אמר אתהלך לפני ה' בארצות החיים והלא אין ארצות החיים אלא צור וחברותיה וקסרין וחברותיה תמן זולא תמן שובעא, רשב"ל בשם בר קפרא ארץ שמתי' חיים תחלה לימות המשיח ומ"ט נותן נשמה לעם עליה, אלא מעתה רבותינו שבגולה הפסידו, א"ר סימאי מחליק הקב"ה לפניהם את הארץ והם מתגלגלין כנודות וכיון שהן מגיעין לא"י נפשם חוזרת עליהם ומ"ט והנחתי אתכם על אדמת ישראל ונתתי רוחי בכם וחייתם ע"כ. וטעם שמתי' חיים תחלה ע"ש במהר"ש יפה שכ' בשם עין יעקב לפי שא"י היתה ראשונה לבריאת העולם כמ"ש פ' הוציאו לו וגם בענין השגחתו ית' בעולם השפל היא קודמת שנא'

ארץ

ארץ אשר ה' דורש אותה, נמשך מזה שראוי שתהי' ראשונה בכם זה הנפלא ולא זו הדרך כי הדבר מבואר שמאחר שלא תנתן הנשמה אלא על א"י עד שהנקברים בחו"ל צריכין להתגלגל כנודות יתחייב מזה שהנקברים בה יחיו תחלה קודם מהנקברים בחו"ל ע"כ:

קצ"ז) **שם.** והרב אגדת אליהו כתב ג' טעמים לזה, דמדין וסברא מתי א"י יהיו חיים תחלה, דאל"כ מאי עדיפא יהי' למתים בא"י מאותם שמתו בחו"ל ארצות העמים מלאות גלולים ועוד למתי א"י שמסרו נפשם בחיק אימותם, א"כ מוכרח דלחלוק כבוד למעלת א"י שיחיו מתי' קודם ממתי חו"ל. א"כ מלך ב"ו חולק כבוד לקרובים אליו יותר מהרחוקים ממנו, כך מתי א"י נראים קרובים אליו ית' שישבו בא"י דלא זזה שכינה מכותל מערבי ומתו בהיכל מלך, לכן בדין הוא להחיות תחילה. גם יתכן לומר דמתי א"י חיים תחלה לכבוד הצדיקים שמתו בחו"ל, דכשבאים בגלגול מחילות לא"י ושם מקבלים נשמתם שיצאו מתי א"י לקבל פניהם כאדם חשוב שבא לעיר שיוצאים לקבל פניו כל גדולי העיר, והוא דרך מעלה וכבוד ע"כ:

קצ"ח) **שם.** והרב מהר"ש יפה. כ' טעם הדבר שנקראת א"י ארצות החיים דאי' התם ר' אלעזר אמר דברים בגו, ריב"ל אמר מהו דברים בגו וגו', דהכוונה הוא דיש סוד בדבר, ויתכן שהסוד הוא דהנפש בהפרדה מהגוף בהיותה בא"י עולה למעלה למכון שבתה דרך ישרה לפי שמקום הנשמות הטהורות תחת כסא הכבוד שהוא מכוון כנגד א"י. וכן בהיותה עולה ויורדה לקברה כל י"ב חודש תבוא בניקל, משא"כ בהקברה בחו"ל תצטרך לבא בארחות עקלקלות ולעבור במקום טומאה לסטרא דסמאלא והיינו אתהלך לפני ה' בארצות החיים סתם שתהיה הליכתו לפני ה' נאותה בארצות החיים:

קצ"ט) **זוהר** בחסרונות ח"א, מהאי סטרא דקאים אברהם אבינו ע"ה על האי סטרא קדישא דמיני' נפיק כולא נפיק ונגיד ובי' כולא תליין, נפק ליה לסטריה מהאי סטרא דאינון בני עבר הנהר ואתא ליה לאשתעשעא בארעא קדישא, הה"ד ואקח את אביכם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען ממש ארעא דשאר חיילין עילאין תבירין תחותה, תמן אית להון קיומא בהדה:

ר') **טוב הארץ.** הצדיקים בהיותם בא"י יוכלו להגן על כל המקומות, והטעם כי א"י כמו הלב הנותן חיות וקיום לכל האיברים כולם, אמנם צדיקי חו"ל לא יועילו אלא למקומם לבד כי הם כמו חיות אבר הפרטי שלא יועיל רק לעצמו וכן בעת סלוקן ב"מ שהצדיקים שבא"י יזיקו לכל העולם, וז"ש ותמת שרה בקרית ארבע ואח"כ הסימן הכללי שהוא בארץ כנען שהוא כולל כל א"י, אלא הכוונה לרמז מעלת שרה שזכותה היתה מועלת לאנשי מקומה וג"כ לכל אנשי גבול ארץ כנען וכן בעת סולקה לכולם יחד נסתלקה כלומר שכולם אבדו התועלת והטעם כנז' שהצדיק בהיותו בא"י מועיל למקומו ולכל העולם:

ר"א) **שם** וחס"ל. דע כי כל חלק וחלק מהארץ ניתן להאומה המתייחסת לחלק ההוא וז"ש כי לבני לוט נתתי את ער, וכן לעשו את הר שעיר היא אדום הוא אדום וארצו אדומה, מורה כי יחוס הארץ ממש אל האומה השוכנת בתוכה והטעם כי השר השולט על אותה האומה יש לו יחוס להשפיע אל חלק הארץ ההיא וכך הנפשות הטמאות ההם ג"כ מחלק הקליפות המתייחסות אל העפר מארץ הטמאה בענין שהם ג' יחוסים יחוס העם ויחוס הארץ ויחוס השר של נשמתן, וכן הענין הזה ממש לא"י ולישראל שבתוכם בנשמתם ובתורתם כי א"י הוא עפר קודש, והעם היושב בה קודש ונשמתם ותורתם קודש, ואלוקיהם אשר הוא השר לישראל

לישראל קודש וישראל יש להם יחוס גדול עם הארץ הקדושה בלי ספק בשביל יחוס נשמתם וכן נתחלקה הארץ לי"ב שבטים:

ר"ב) **מגלה** עמוקות. הלבוש מהנשמה שזוכה לזכר עוה"ב הוא חלוק וזה שאמרו חז"ל כל הדר בא"י דומה כמו שיש לו חלוק הוא הלבוש להנשמה בג"ע, לזה נתאוה משה לכנוס לארץ ולהתלבש בלבוש של חלוק, כי השכר של לדיקים הוא יש כמ"ש להנחיל אוהבי יש ובגד של נשמה שזוכה לשכר עוה"ב הוא חלוק:

ר"ג) **שם.** אמרו במדרש כי תבואו אל הארץ כו' הראה הקב"ה למשה כל החדרים של ג"ע של מעלה ושל מטה ולכן רלה משה לכנוס לארץ לפי שיש שני דרכים לכנוס לג"ע אחד דרך גיהנם וא' מיד למעלה דרך ג"ע ולכן ביקש משה לכנוס לא"י כי שם שער השמים ואין לריך לילך דרך גיהנם, והשיב לו הקב"ה רב לך עלה ראש הפסגה שהוא ג"ע למעלה בראש:

ר"ד) **זרע** קודש. הטעם שעשה הקב"ה שאוה"ע יושבים בא"י כדי שיתבררו מהם הנ"ק וישארו שם ובבואנו לשם נוליא אותם:

ר"ה) **ישמח** משה. ה' אמר לשכון בערפל דעיקר בנין הבית הי' בשביל החורבן והגלות שאלמלא רושם השראת שכינתו במקום כאמרם ז"ל ואעפ"כ לא זזה שכינה מכותל מערבי ח"ו לא הי' יכול להתקיים רק ע"י שגם עתה כביכול שורה שם בערפל זה הוא מעמדו ומלבו של ישראל והבן:

רו) **אגרא** דכלה. הנה חלק ה' עמו בנ"י בני בכורי ישראל וכן ארה"ק בחר לחלקו בלי שליטת שום שרים, ומבראשית בחר לחלקו עדת ישורון ומכון לשבתם ארה"ק ואוירה מחכים בלי נטות לדיעות הכוזבות כי אין שום קליפה סובבת את הדעת הקדושה:

ר"ז) **עת** רצון. אל הארץ אשר אראך. כלומר כמי שנותן עלה לחבירו ואומר לו הנני אראך שלטובתך אני משיאך ומראה לו בחוש שהוא להנאתו ולטובתו, כך אמר הקב"ה לאברהם בא לארץ וישב שם וכתיב וה' אמר אל אברם שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם וגו' לכאורה יש לדקדק שהתיבות מן המקום אשר אתה שם הוא מיותר כי בודאי משם יראה, והי' לו לומר שא נא עיניך לפונה וגו', אך אפשר לומר שבא הקב"ה להראות לו מעלת אה"ק אשר היא מול ארץ עליונה, ושם עיקר השתלשלות השפע ומהמליתה שותים כל הארצות שמתחילה יורד השפע לא"י ומתמלית שותים הארצות וזה שאמר לו הקב"ה שא נא עיניך וראה מעלת הארץ ותראה שמן המקום אשר אתה שם ר"ל מן המקום הזה מתפשט השפע לפונה וגו' היינו לכל ד' רוחות העולם אבל עיקר השפע שם בארץ א"כ אין לך טובה גדולה מזו:

רח) **שם.** ויאמר אליהם עלו זה בנגב ועליתם את ההר וגו' ואת העם היושב עלי' מה שאמר את ההר ולא אמר על ההר וכן אמר היושב עלי' ולא אמר היושב בהנה כמו שאמר אח"כ, אפשר לומר שאמר להם משה שיראו מעלת קדושת ואויר ארה"ק המחכים מאד ונותנת עלי' גדולה ליושבים בה כמאחז"ל כל הדר וכו' כי מעלת אנשים הדרים בה היא גדולה עד מאד כנודע ממחז"ל, וליוה להם דוגמת שנאמר באאע"ה הלוך ונסוע הנגבה, וברש"י ז"ל שם לדרומה של א"י הכוונה שלא רלה אאע"ה לאכול מפרי' ח"ו כ"א בשביל להשיג קדושת אוירא דא"י המחכים מאד וזה לדרומה של א"י כמאחז"ל הרולה להחכים ידרים, ע"כ גם כאן אמר משה להם עלו זה בנגב כלומר כוונתכם יהי' לש"ש כדי להשיג חכמת אוירא דא"י ואם ככה תעשו ועליתם את ההר ר"ל ההר הוא קדוש מאד ואתם תעלו עוד יותר במעלות מאת קדושת ההר כידוע בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, נמלא הלדיקים שבא"י קדושים יותר מאת קדושת ההר, וזה וראיתם את הארץ מה היא ואת

העם

הטעם היושב עלי' כלומר כאשר תהי' כוונתכם לש"ש תזכו לראות גודל מעלות ההר ההוא ואת העם היושב עלי' ר"ל העם היושב בה נשוא עון :

רט) **קדושת הארץ.** אשרי האיש המליץ טוב ומדבר בשבחה של א"י ונחשב כאילו מספר בשבחו של מקום שהרי עתידה ירושלים לקרוא בשם ה' דכתיב ושם העיר מיום ה' שמה אל תקרא ה' שמה אלא ה' שְׁמָהּ וגם כ"פ כתבה לנו שנותן לנו ארץ טובה ורחבה בודאי אסור לחקור ולדרוש במה היא טובה רק צריך להאמין שישיבת א"י היא טובה כמו שמאמין בישיבת סוכה שהוא טוב הנגלי, וכמו שמאמין שהנחת תפילין הוא טיב הנגלי הלא זה הי' חטא דור המדבר ע"י ששלחו מרגלים לראות הארץ ולא האמינו בה' שאמר להם שנותן להם ארץ טובה כמו כן גם עתה מי שאינו מאמין לדברי חז"ל שאמרו שגם בחורבנה ידור אדם בא"י אפי' בעיר שרובה גוים וכו' ואמרו כל המהלך ד"א בא"י מובטח לו שהוא בן עוה"ב ומי שאינו מאמין לדברי חז"ל הוא מדור המדבר :

רי) **נחלה לישראל.** הנה הדבר ידוע כי בחו"ל היום יש יותר לומדי תורה וגדולים צדיקי', ולכאורה הדבר תמי' ולא תהא כהנת כפונדקית והדבר צריך ביאור, אמנם חלקי אמרה נפשי ליישב הדבר עפ"י מ"ש הזוה"ק פ' תרומה ועשית שלחן בזמנא דישראל הוו בארעא קדישא הוו נחת לון מזונא מאתר עילאה ואינון יהבי חולקא תמצית לעמין עוע"ז, והשתא דישראל אינון בגלותא אתהפיך בגוונא אחרא עכ"ד. והנה כתיב ארץ א"י דורש אותה תמיד וכו' דהלשון משמע בלי הפסק תמידין כסדרן, ואיה עתה כי בוטל התמיד ואין לנו, ונהר נחרב ויבש לא מינה ולא מקצתה אבל א"ש כי א"י הוא הצינור הראשון מאתו ית' ודרך שם ישפיע לא"י ומשם יפרד והי' לכל הארצות כגשם יורה אשר בא"י הוא בעצמו נותן ולשאר ארצות ע"י שליח ורק תמצית כי שם אין נקרא גשם ומטר רק מים וכ"ה בשאר עניני השפעות, ואותו הצינור ממעל לא"י באמת הוא תמיד מאין הפוגות והחילוק הוא באם ישראל עושים רש"מ עיקר השפע הוא תחלה לא"י וממנה התמצית לשאר ארצות אבל אם ח"ו אע"ר רש"מ ונהפוך הוא כי התמצית נשאר רק בא"י והעיקר לארץ אחרת ס"ס הצינור הוא תמיד בלי הפסק הכל הוא אמצעות א"י הגם שהיא כעת דלה וכחושה ועניה נמצא כל השפעות טובות ממזון ומחי' שיש בחו"ל הכל הוא אמצעות ארץ הקדושה ושם העיקר, שבא"י רק התמצית, ומעתה י"ל דגם בהשפעות רוחניות הדבר כן כי מציון תצא תורה והשגחה אלוקית בעבודת השי"ת ע"כ לא נפלאת ולא רחוקה מלהבין מפני מה נמצא בחו"ל יותר גדולים בתורה וצדיקים העובדים דהכל הוא תורת א"י מהכא להתם :

ריא) **סדמ"ה,** א"י היא בחי' אמונה ושה"כ ורוח להולכים בה הפך מבחי' ע"ז וכפירות שהם בחי' אף אין יש רוח בפיהם וגם היא הפך קטני אמנה שהם בבחי' קוצר רוח כי בא"י יש בחי' ארוכות אפים שהוא בחי' מאריך רוחו וע"כ היושבים בא"י הם בחי' בנים ולא בחי' עבדים כי יכולין להשיג שם מדריגה גדולה בעבודת ה' בלא עבודות קשות ושה"כ כי ירחם ה' את יעקב וגו' והניחם על אדמתם והי' ביום ההוא יניח ה' לך מעצבך ומרגזך ומן העבודה הקשה וגו' אך גם שם צריכין ליזהר ביותר להתחזק ולהאמין בקדושת א"י שהוא בחי' אמונה ולהאמין גם בעצמו שאע"פ שנדמה לו שהוא בשפלות המדריגה ואינו מרגיש בעצמו תוספת בקדושה ע"י ישיבת א"י אעפי"כ יאמין באמונה שלימה שגם עליו בודאי מאיר ומופיע קדושת א"י עד שיוכל לזכות בה בנקל לעבודת השי"ת אם ירצה באמת :

רי"ב) **שם.** ארז"ל אין יסורים בלא עון וגם אמרו רז"ל הדר בא"י שרוי בלא עון שנאמר העם היושב בה נשוא עון וא"כ הי' ראוי שלא יהי' שום יסורין להיושבים בא"י בבחי'

וכל

ובל יאמר שכן חליתי וגו'. אך כמו שמלינו שהלדיקים גמורים יש להם יסורים בשביל לכפר על ישראל בבחי' אכן חליינו הוא נשא וגו' ובחבורתו נרפא לנו וגו' ועונותנו הוא יסבול וגו', וע"ש ברש"י שכל האומות מתכפרין ביסורים של ישראל כמו כן א"י מחמת שהיא יסוד הכל וכל היושבים בה הם בבחי' לדיקים כמובא, ע"כ הם סובלים לפעמים יסורים בשביל כלל ישראל ולפעמים גם בשביל כל העולם כולו, וע"כ באמת יהי' להם שכר גדול גם ע"ז, כ"ש לכן אחלק לו ברבים וכו'. וכן עיקר השפע מקבלת א"י כידוע, רק לפעמים בוחרת ביותר בשפע רוחניות והשפע גשמיות הולכת ומתפזרת בכל העולם:

רי"ג) **שם.** מבואר כבר שא"י היא בחי' הלדיק יסו"ע וכמו שבענין התקרבות ללדיקים מלינו לפעמים מתגבר עליו היצה"ר אז ביותר כי כל הגדול מחבירו כו', כמו כן באמת ע"י קדושת א"י בודאי נכנע ומתבטל היצה"ר כי אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות, אבל אוירא דא"י מחכים וע"כ באמת אמחז"ל (נדרים כ"ב) ונתן לך שם לב רגז בבבל הוא דכתיב וכו' וע"ש בתא"ג שבחו"ל היצה"ר מתגבר יותר מבא"י ע"ש בפרט כפי המבואר שעיקר יצה"ר שרשו מבחי' רוגז ודינים, ועל א"י כתיב ושמתי מקום לעמי ישראל ולא ירגז עוד, כי שם נמתקין הדינים וכל מיני רוגז, אך אעפי"כ מגודל כח הבחירה יוכל היצה"ר להתגבר גם שם, ולפעמים נדמה לאדם כי שם מתגבר עליו ביותר, ובאמת הוא טעות, רק או מחמת שהיה בתחילה בבחי' אין שוטה מרגיש כי התגבר עליו רוח שטות כ"כ עד שלא היה מרגיש כלל בדעתו גודל התגברות היצה"ר עליו אז, ואם בדבר פרטי באיזה תאוה או מדה נדמה לו שבחו"ל היה נוח לו ביותר לשברה ולא היה מתגבר עליו כ"כ בענין זה, אבל מי יודע איך היה שם בשאר מידות וענינים, ויוכל להיות שמחמת שטות דעתו לא התבונן כלל בזה ולא שם לבו, ומי יודע מה היה נעשה עמו אם לא היה זוכה לבוא לא"י ובפרט בענין התגברות היצה"ר אינו דומה כלל יום א' לחבירו ומי יוכל לידע מה היה נעשה עמו ביום זה אם היה דר בחו"ל ועכשיו אם מחמת דאוירא דא"י מחכים הוא מרגיש ומתבונן ביותר וע"כ נדמה לו שכאן מתגבר עליו היצה"ר ביותר ולפעמים הוא בבחי' כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו ע"כ באמת לריך עכשיו התגברות חדש ועיקר התגברות הוא בענין המתקת דינים והרוגז היינו שלא יהיה לו עי"ז בחי' לב רגז ח"ו כמו איזה חסרי דעת כשרואין שנתקרבו אלל הלדיק או שבאים לא"י במניעות גדולות כאלו ואעפי"כ גם עכשיו מתגבר עליהם היצה"ר עי"ז מתרגזין ביותר על עלמן עד שמהרהרין אחרי הלדיק או אחרי קדושת א"י עד שכמעט הם תוהים על הראשונות ח"ו וזה קשה מן הכל והוא בבחי' פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מלרימה ח"ו, ע"כ לריכין ליזהר בזה מאד להמתין הרוגז אלל עלמו ולהתבונן בדעתו היטב מהות התגברות היצה"ר שמתגבר עליו כעת, ומכלי להתגבר ע"ע ביותר עד שיתייאש ח"ו עלמו לגמרי רק ישבר את לבו וישפוך שיחו בכ"פ לפני השי"ת ויבטח בכח וזכות קדושת המלוה של ישיבת א"י, שארז"ל ששקול כנגד כל המלות ובכח קדושת א"י בעלמו ויאמין בכל לבבו כי בודאי יתתקן הכל אי"ה ויתהפך הכל לטובה והירידה תהיה תכלית העליה:

רי"ד) **שער** החצר. כתיב בישעי' והחוסה בו ינחל ארץ וירש הר קדשו הכתוב הזה בא להודיענו כמה גדלה מעלת הבטחון בו ית' שהיא לריכה לעבודת ה' יותר מכל המידות, ובפרט הדר בא"י בימים האלה בזה"ז דמאחר דכל יושבי הארץ בעונותינו כי רבו רובם ככולם ניזונין מחו"ל ועניניהם תלויו' למחזיקיהם וח"ו להסיר בטחונו מהשי"ת וידע נאמנה כי הכל בידו ית':

רט"ו) **שם.** כבר אמרנו ועניננו מזה דעיקר ויסוד הכל הוא להשריש ולתקוע

בלבו

בלבו מעלת הבטחון אשר היא היתה לגאון ופאר לכל המעלות, ועל ידה יזכה שיקבל דירת א"י בשמחה רבה ובעיניו יראה ובלבבו יבין, כי הכל מאתו ית"ש הזן את העולם כולו בטובו ולא בחיל ולא בכח כ"א ברוחי, ואם רואה שאינו מרויח בא"י כמו שהיה בחו"ל ישמח ויגל ורנן כי זה לו לנסיון והיה ראשיתו מצער ואחריתו ישגא מאד ואאע"ה יוכיח, ואם רואה שלא מצא בית נאה לפי כבודו ובחו"ל היה לו משכנות מבטחים מעליות מרווחים גם בזה יתן אל לבו ולא יקוץ בישיבת א"י, ואם להפך גם הוא יתהפך עליו הזמן בלתי נאמן וכו' עד אשר יצא ממנה בפחי נפש ולא נשא הארץ אותו לשבת יחדיו ואפ' שזה רמז בכתובים הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם וגו' דיבר מתחלה על השלימים הבוטחים הם בני א"י השמים כשלוגם בהקב"ה ושהוא משגיח על הכל, וכמו שירושלים הרים סביב לה כן ה' סביב לעמו וגו' ואמר הטיבה ה' לטובים אלו המקבלים דירת א"י בשמחה, אבל אותם המטים עקלקלותם ובכל שבתם וקימתם זוכרים את הראשונות שהי' בחו"ל מרויחים וכיוצא אזי סוף כל סוף יוליכם ה' את פועלי און שהוא ארץ העמים שיחזרו לחו"ל, אכן צריך לעשות כל טצדקי לצאת מתוכה, ועיקר שהכל תלוי בו הוא השלום וזה שסיים שלום על ישראל:

רט"ז) **שם.** ואני עני וכואב עם שפשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד ואיני כדאי להוכיח, עכ"ז ליסר א"ע והאנשים אשר כגילי אמרתי להעלות על זכרוני מה שדרשתי כ"פ בענין זה, והוא שבעונותינו כי רבו, במקום שבעלותינו אל המקום אשר בחר ה' לתקן עצמינו ולהוסיף על חיובינו מצות ומעשים מה שהיינו פטורים בחו"ל כגון מצות תרומות ומעשרות, וכדאי' במס' סוטה דרש ר' שמלאי מפני מה נתאוה משרע"ה ליכנס לא"י וכי לאכול מפרי' הוא צריך או לשבוע מטובה אלא כך אמר משרע"ה כמה מצות יש בא"י שאינן נוהגות בחו"ל אכנוס לא"י כדי שיקיימו ע"י ונמצא שעליותינו להוסיף על חיובינו (ואם בזמנו דיבר כן מה נעשה בזמנינו עתה אשר המושבות החדשות השבו מכשולים רבים בענין תרומות ומעשרות וכלאים ושמיטות שאין נזהרין, השם ירחם), ורואה אנכי כי הן בעון שאפי' הדברים שהיינו נזהרים בהם ביתר שאת וביתר עוז חלפו והלכו למו והשכינה מה הלשון אומרת הגמול הזה קויתי לא די שהכעסתם אותי מקודם עוד תוסיפו סרה בביתי ובחומותי מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי, ואם כי הדברים נפרצים רבו מצערות, אמרתי להזכיר דבר אחד עיקרי והכרחי הא' הוא ידוע שהמנהג בחו"ל להיות גובין גבייה אחר גבייה ומתן אחר מתן בזמנים הנצרכים ובחגים ובמועדים מנה אחת אפים בכפלי כפלים להוצאות המועדים כי רבו ובבואו אל הקודש נעשה חפשי מן המצות, אדרבה הוא צריך לאכול מפריה, וכזה וכזה ממהדורי מילי בטענות בצות ומטולאים טלאי על טלאי עד שפוטר א"ע ממצוה רבה וגדולה אין ערוך אליה ופוטר אין אותו כי מהראוי למי שחננו ה' עושר ונכסים ועולה למקום שלא זכו אבותיו ורואה גודל צר"א דעניותא בבני א"י צרות תכופות שבר אל שבר שיתן יותר ממה שהיה נותן בחו"ל, וה' הטוב יכפר בעדו ויסיר לב האבן ממנו כי ישראל קדושים הם ושאור שבעיסה הוא מעכב:

רי"ז) **ערך** דל בהקדמה קדמת אשור. שיר המעלות שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. תשוקה גדולה בוערת בלב חובבי ארה"ק בחו"ל. כי אמונה גדולה שגורה בפי כל מאמין שכל חו"ל ניזון מתמצית השפעות ארה"ק ת"ו וכל הישועות באות דרך שער השמים אשר פתוח בארה"ק ת"ו. דבר גדול דיבר האלקי הרמב"ן ז"ל זי"ע שימליץ טוב לפני כסא הכבוד בעד כל נודב ליושבי ארה"ק ת"ו, לכן רבים מתגעגעין וערגה נפשם לראות את ההר הטוב והלבנון הארץ אשר אבותינו זי"ע חלתה נפשם חולת אהבה להתגולל עלי' ולא שקטו עד שזכו לשכון בה,

ומי

ומי שגמר הסכמה בלבו לעלות אל ארה"ק לבו ככנור יהמה אל העת אשר ישים לדרך פעמיו ועל כנפי אהבתו יעוף וידאה, וכל מחשבותיו ורעיוניו ינודו וינועו וינוחו וימלאו מרגוע על הרי ישראל ועל רבבות גלי ארה"ק ת"ו, וזאת התשוקה והחמדה לא ירגיש ולא ישערו כ"א הבטחון והמנוסה אשר נתן נפשו לעלות וגמר בלבו לעזוב את כל אשר יש לו ובוחר בירושלים, ומתוך השתוקקות רב ירבה השמחה עד למעלה גם בדברו מענין הנסיעה ובפגעו באחד הדומה לו המכין מצעדיו וכונן רגליו להליכה לאה"ק ועליו נאמר שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. ישיש כי ימצא גבר הדומה לו בגעגועיו לאה"ק ונותן טעם עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים כמו שדרשו ז"ל במס' מכות ד' יו"ד עומדות היו רגלינו במלחמה שבין שערים המצויינים בירושלים וכן מושרשת האמונה כי כל היקום אשר ברגלי בני הגולה עומד ויש לו תקומה בשביל זכות ארה"ק ובשכר היושבים על התורה והעבודה בשערים המצויינים:

ריח) **שם.** ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו, בעוה"ר עיר ה' מושפלת עתה פנה הדרה פנה זיוה עזובה מכבודה יושבת גלמודה מכל תפארתה מקדש אך קדושתה לא חוללה וה' שוכן בציון, עיר הקודש שמה לעולם, ואף כי ט' פעמים נחרבה וט' גלים על גלים התרוממו תחת בתי עה"ק ת"ו וכותל המערבי חמשים אמה במעבה האדמה מתחת שם עיקר הכותל ושם רצפת העזרה מקדם, בכל זאת העיר הבנויה עתה קדושה כעיר שחוברה יחדיו, גם הגלים קדושים כעיר הקדומה טרם חרבה והוכו הבתים גם עתה לא חוללה קדושתה ושכינה הקדושה לא זזה מכותל מערבי כאשר הבטיחו בתוה"ק. ואם תתמה על החפץ, הן בית ה' בית הבחירה אין זכר לאשיותיו וערו ערו עד היסוד בה, אין לנו לא מקדש ולא מזבח לא עזרה ולא חצר בית ה' לא קודש ולא ק"ק לא כהן ולא קרבן, ולא תמיד ולא מעמד ובמה ניטע הקדושה ואיה משכנה, ע"ז משיב אמת קדושת בית ה' חרב ואין סימן ואין ציון, אבל העיר הנבחרת ששם עלו שבטים שבטי יה וזה עדות לישראל כי בחר ה' בציון ובחר בעם סגולתו וזאת האהבה והחיבה לא תזוז ממקומה גם עתה המצוה במקומה עומדת למען ליראה את ה' ויראת שמים על ראש כל המרגיש ומזדעזע מקדושת העיר הקדושה להודות לשם ה' שגם עתה על תלה ועל גליה בתקפה ועוזה, ועיני ה' משגיחות שמה ואזניו קשובות לקול תחנוני יושבי שמו ומאזין לקול שועתם:

ריט) **עין** אבות. מס' ערכין בא וראה כמה גדול כחה של לה"ר א"ל ממרגלים מה המוציא ש"ר על עצים ואבנים כך המוציא ש"ר על חבירו עאכו"כ, וצריך להבין וכי על עצים ואבנים דברו הלא על קדושת אה"ק הוציאו דיבה ומאסו בארץ חמדה אשר האבות הקדושים היו מחבבים אף שהיו גרים ויושבי אהלים בתוכה, ואמר השי"ת אל אברהם אל הארץ אשר אראך שם תהיה לך השראת השכינה, ויעקב אע"ה אמר אין זה כי אם בית אלקים וכו' וכמה צריך לטהר עצמו ולקדש אבריו, ואשרי מי שזוכה להרגיש מעט מן הקדושה הנפלאה, והתנא הקדוש אמר שהוציא ש"ר על עצים ואבנים אתמהא. ולפעד"נ עפ"י מ"ש אדמו"ר הקדוש זצ"ל בפ' קרח ע"פ מדוע תתנשאו, הקדושה שהי' במשכן וביהמ"ק שהי' חלוק העזרה מן הרגלים ומן ההיכל ומן ק"ק לפי מה שמופיע אור הקדושה מלמעלה והעפר בעצמו אינו קדוש, אלא כפי מה שמאיר לו הקדושה בציווי השי"ת, וכן באדם הקדושה מאירה ושופעת עליו כפי בחינת ישראל ולוי וכהן וכה"ג ונשיא יעו"ש. והנה אם היו המרגלים אומרים שהם לא הרגישו קדושה בארה"ק לא הי' חטא כי להרגשה צריך הבנה והכנה, אך הם אמרו בלשון לה"ר והוציאו דיבה שאין שם קדושה כלל ואין חילוק בין שאר ארצות, ע"ז נענשו, וזה הורה לנו ראב"פ בוא וראה כמה גדול כח של לה"ר ממרגלים אתה למד שהם הוציאו בלשון דבה ודברו סרה על

עלים ואבנים בגופניות וברוחניות והיה החטא החמור מפני שאמרו בלשון לה"ר ולא עלה דעתם כי בעצמם חסרון ההרגש ועתה שקול במאזני שכלך המוציא ש"ר על חבירו בין גנות על גופו בין גנות על קדושתו י"ל עאכו"כ אם אמר בלשון לה"ר ודבה :

רכ) **ארצות** החיים. אמרו בזוה"ק פ' שלח דטעם שהמרגלים הוציאו דבה על הארץ כי חשבו כי בכניסתם אל הארץ יוציאום משירותם ויכנסו נשיאים אחרים תחתיהם, א"כ נמצא כי בשביל גאוה שלא לאבד שררתם הוציאו דבה על הארץ, וזה כוונת הכ' בתהלים שענוים ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום, ונראה לומר כי כל הרבנים אשר היו ר"מ ור"מ בעירו ואל שעזב מקומו ומתאוה לשכון כבוד בא"י ת"ו, הגם כי שם יושבים כסאות למשפט רבני מתא ובפרט לראשי אלפי והרב שהי' גדול בעירו בחו"ל מואס בשררתו והולך לא"י להיות כאחד מן החכמים בלתי שררה כלל, כי מרוב תאותם בישיבת א"י הם מוחלים על כבודם ומואסים בשררה וכבוד שהיו ראשים על העם כדי לזכות לישיבת א"י, עד שיראה לומר אם ניחא קמיה קוב"ה כי כל רב שהוא ראש במקומו ומניח גדולתו ושררתו להיות זוכה לא"י אין ספק כי הוא מתקן עון המרגלים אשר חטאו בזה מחמת שררתם, והוא תיקון גדול לעון המרגלים כי אנחנו עם בנ"י באים מכח שבטי ישראל :

רכ"א) **שם.** למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו וגו'

ע"פ מ"ש בס' פרקים וכתבים דאעפ"י שהדר בא"י יש לו תועלת בעוה"ז ובעוה"ב, עכ"ז צריך שיצער בעצמו בהשגת גופו ובממונו באיזה דרך יוכל לעמוד ביראת ה' ולשמור מצותיו דלא יבלבלו אותו לשמור מצות ה' העומדים שם ודוחק המזונות, וכיוצא בזה כתב מהרימ"ע ז"ל דיותר מצוה היא שלא ילך לא"י ויקיים עושה צדקה בכל עת לפרנס בניו ובנותיו הקטנים יע"ש, וכזאת מצאתי למהר"ם מינץ דהיכא דע"י שעולה לא"י יקפוץ ידו ליתן צדקה אינו חייב לעלות, ואיתא בספרי שקולה ישיבת א"י כנגד כל המצות שבתורה, ובמעלות היושב בא"י כתב הר' מוה"ד בס' יוסף תהלות דתפלה ותורה שבא"י עולה לפני ה' במסלה שדה אשר ברכו ה' אבל בחו"ל צריך רשות הרבים ושרים ע"כ, וזה פי' הפ' למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו בתנאי ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' דנוכל לעשות מה שציונו במצות ה' ולהיות ביראת ה' בא"י אז אהני לו מה שהוא בא"י לטוב לנו כל הימים דיש לנו תועלת בעוה"ז ובעוה"ב, וכל הימים אתא לרבות ימי העוה"ז, כל לרבות עוה"ב הא לאו הכי דאין אנו יכולים להיות שם ביראת ה' ולעשות מצותיו אין אנו משגיחין בתועלת העוה"ז והעוה"ב שהיא דירת א"י דיצא שכרו בהפסדו, ואמר עוד לחיותינו כהיום הזה כאמרם ז"ל דיחיו מתיך הם על המתים בא"י ולכך נקראת ארץ החיים דמתי' חיים תחלה, וא"כ אין לך מעלה גדולה מזאת לחיותינו כהיום הזה דהוא על תחה"מ וצדקה תהיה לנו כפשוטו צדקה ממש, והיא כלפי מ"ש מהרימ"ע דיותר מצוה שלא ילך לא"י ויקיים עושה צדקה בכל עת, וכן דן את הדין מהר"מ מינץ דאם יקפוץ ידו מליתן צדקה אינו חייב לעלות לא"י, ולז"א וצדקה תהיה לנו, דלא נפסוק הצדקה שאנו עושים בשביל הליכה לא"י אלא עוד ידינו נטויה כאשר היינו בחו"ל, ובא וראה גודל מעלת א"י כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת, כלומר שקולה מצוה זאת של א"י כאלו קיימנו כל מצות שבתורה ע"י המצוה הזאת וכל הלימוד בתורה והתפלה של א"י הולך בדרך ישר לפני ה' אלהינו וכ"ז בהיותינו מקיימים מצות של ישיבת א"י כאשר צונו לאפוקי אם הולך לא"י מחמת צרות שיש לו בחו"ל ומבקש להיות בשלוה להסיר מעליו טרדות הזמן וצער גידול בנים וכדומה אין ישיבת א"י כזה נחשב למצוה כיון שמכוון להיות לו יטוב :

שם

רכ"ב) **שם.** במס' מכות א"כ ענש הכי להטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה עלמה על אחת כו"כ שישלם שכר טוב להטפל לעושה מלוה כעושה מלוה עלמה ע"כ, ואי' בספרי דשקולה מלות א"י ככל מלות שבתורה וא"כ אין ספק דהעושה חסד ומשרת ליושבי א"י נחשב להטפל ועושה כל מלות שבתורה ושכרו גדול עד מאוד. והיו עיניך רואות מ"ש הרב מופה"ד בספרו הנחמד ראש דוד וז"ל יושבי א"י אין להם תקומה כ"א בלדקת בני הגולה החכם בחכמתו והעשיר בעשרו יחד כולם מחזיקים ביד יושבי האה"ק ומסורת בידינו גדול המעשה יותר מן העושה, הנה כי כן יושבי א"י שלוחי כל בני הגולה לעבוד את ה' עבודה תמה ועבודה שלימה וכל המחזיק בידם יש להם חלק בתפילתם ותורתם חלק כחלק יחדיו יחלוקו כיששכר וזבולון אחיו ושותפו, וכזאת קיום מלות ישיבת א"י עם כל בני הגולה המחזיקים שבתם וקימתם של בני א"י הארץ יחדיו יחלוקו עכ"ד. ויוסף עוד דוד בספרו יוסף אומץ בא"י כל תפילה ותחינה תחלה עולין אל השמים מעל ועושין את עולתו, לא כן בארץ העמים מסך מבדיל ובלולים יעלו מארץ לא מטהרה עם שרים והוא דרך חו"ל ובחבורתו, ובמה יתרלה עבד ה' להיות לו חלק בישיבת א"י ותורת א"י אם לא דהחזיק את יושביה, וגמירי גדול המעשה ותורת א"י המלאה אמיר מעילאה אית לי' מכון שבתו ע"כ, ונמלא לפי דברת קדשו עדיף טפי דהוא גדר גדול המעשה יותר מן העושה דהוא רבותא טפי מהנטפל לעושי מלוה, ומלבד זאת יורה אהבה ואחוה בתוך עם ב"י כשכותבים איגרת בני א"י ב"ן נו"קו"ת וב"ן ל"ר"תן ובני חו"ל ממלאים שאלתם להושיעם מלרתם דזה יורה אחדות גמורה:

רכ"ג) **אזני** יהושע. במעלות א"י מכל הארלות הם כד' שבותיה אם מלך החומר שאם היות כל כבוד הארץ אחד מ"מ נמלא בחלק זה יתר שאת באיכותו כהודאת הטבעים החוקרים בטבעי האיקלימים בהיות א"י שאת ההרכבה בסבת היותה התחלת הילירה שממנה הושת העולם וכל דבר שהוא יותר קרוב לסבה ראשונה יותר נאות ונכון כמו שנמלא אדה"ר יותר יפה וקיים, והבאים אחרי' יורדים במדרגתם מטה מטה, ועוד שהיא בקו השוה, ומזה הטעם היא ארץ חפץ לכל העמים גם מטעם שיווי המדה וזכות אוירה יהיו יושבי' מטעי האלהים ככתוב ובל יאמר שכן חליתי ואם מלד הלורה הנה תכונתה ידוע היות מלבה ולביונה באופן היותר נאות לספירת תפארת בהיותה גבוה מכל הארלות שרתי במדינות וביופי בנינה לבי היא לכל הארלות, ואם מלד הפועל הוא מבואר שהיא היתה התחלת הילירה כי לפי"ז תהי' פועל אלקים מיוחד בה ומה גם היות ההשגחה יותר דבקה בה כי אינה מתפרנסת ע"י מזל וכוכב ושר זולתי השי"ת לבדו:

רכ"ד) **רבינו** בחיי. פ' נח. מ"ש רז"ל שלא הי' מבול על א"י הנה זה לכבוד א"י ומעלתה שלא נפתחו עליה ארובות השמים ולא נבקעו תחתי' תהום רבה כי קו האמלעי של מטה נגד קו האמלעי של מעלה והבן:

רכ"ה) **מזור** וקציעה. אע"ג דאמרינן וכי מסה לאכול מפרי' ולשבוע מטובה הי' לריך, אנו ודאי לריכין להם כי פירות א"י מוסיפין כח וחכמה כמ"ש אוירה דא"י מחכים:

רכ"ו) **חומת** אנך. כיון שנפרד יעקב מבית לבן לתכלית לכתו לא"י ואף הליכתו בדרך יקרא א"י ובאו מלאכי רום ללותו, הה"ג כמהור"ר וי"ה"ל לרפתי ז"ל:

רכ"ז) **ארצות** החיים. במד' ויחי אל נא תקברני במלרים אמר יעקב ליוסף אם אתה עושה כן יפה ואם לא נפשו של יעקב יולאת ממנו ע"כ, ושואלים הלכו בו במאמר הלזה דכיון דלאחר מיתה היא הקבורה ודאי דבלא"ה תלא נפשו מאז ומקדם ומה קאמר ואם לאו נפשו של יעקב יולאת ממנו כיון דבין הכי ובין הכי

יולאה

יוצאה נשמתו בטהרה. אמנם נראה שיובן עפ״י מ״ש בס׳ ח״ל דהיוצא מא״י לחו״ל הולכת לו הנשמה הקדושה שהיתה לו מא״י ונכנסת לו נשמה אחרת וכ״ז כשיצא ע״מ שלא לחזור אבל אם יצא ע״מ לחזור נשארת לו אותו נשמה שיש לו מא״י ועי״ש ואיכא נפקותא גדולה בזה דלפי מ״ש הרב עצמו דמיתת הצדיק בא״י אינו ע״י מלאך המות כ״א ע״י הקב״ה וע״ז אמרו יחיו מתיך למתי א״י נבלתי יקומון למתי חו״ל, א״כ מי שנאנס ונפטר בחו״ל שהי׳ דעתו לחזור לא״י ונשארת בו הנשמה מא״י א״כ בדין הוא שלא תהי׳ מיתתו ע״י מה״מ כ״א ע״י הקב״ה כיון דנשמת א״י לא נפרדה ממנו כ״א בדקדוקה של מות הוא ע״י הקב״ה בכבודו ובעצמו, ועפ״י האמור טועמי׳ חיים זכו למאי דאי׳ בספרי מעשה בר׳ מתייא בן חרש ור״ח ור׳ יהושוע ור׳ יהונתן שהיו יוצאין לחו״ל והגיעו לפלטוס וזכרו את א״י זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וכו׳, מעשה בר״א בן שמוע ור״י הסנדלר שהי׳ הולכין לנציבין ללמוד תורה והגיעו לצידון וזכרו את א״י וגו׳ ואחד הקורא ואחד השומע מעשיות הללו של הני תנאי בעיני׳ יפלא דאם הי׳ דעתם לחזור עוד הפעם לא״י מה כל החרדה הזאת שעשו וכי הם לבדם יצאו הרי בכל יום יוצאים ונכנסים כו״כ אנשים, ואי יציאתם היתה ע״מ שלא לחזור הדבר קשה לשמוע דתינח דזכרו א״י ובכו אך מה שקרעו בגדיהם מהיכן יצא להם דבר זה, כי מה שמצינו קריעה הוא בנכנסים לא״י, הרואה ערי יהודה בחרבנן וביהמ״ק חרב חייב לקרוע לא כן בצאתם מא״י היכן מצינו דצריך קריעה, אכן עפ״י האמור ניחא והוא דידוע מ״ש במעבר יבק כי טעם הקריעה על המת הוא על הפרדת הנפש מהגוף דהגוף לבוש לנפש וכשנפרדה הנפש מהגוף צריך לקרוע הבגד, ולפי״ז התנאים הקדושים הללו דיצאו מא״י להשתקע בחו״ל כשהתחילו לצאת זכרו את א״י דיש להם נשמה מא״י ועתה יוצאה מהם ולכך זלגו דמעותיהם כמי שבוכה על מתו וקרעו בגדיהם דהרי לפי הקדמת חס״ל הוא שאם יוצא מא״י ואינו ע״מ לחזור יוצאת ממנו הנפש מא״י ונכנסת בו נפש מחו״ל, וא״כ בהפרד הנ״ש מהגוף צריך קריעה, לכן שפיר אמרו זכרו את א״י זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו את בגדיהם דבכה״ג דיצאו מא״י והלכה הנפש מא״י הוכרחו לקרוע בגדיהם על התפרדות הנפש מא״י והוא ברור. ובכן ניחא דזהו כוונת המאמר אל נא תקברני במצרים אמר יעקב ליוסף אם אתה עושה כן יפה ואם לאו נפשו של יעקב יוצאה ממנו, דהכוונה שהגיד ליוסף הוא דיציאתו מא״י היתה ע״מ לחזור ולהכי נשמתו הקדושה שהיתה לו מא״י לא הלכה ממנו, כיון דבעמד והחזר קאי, ולכן אם אתה עושה כן להביאני לא״י יפה דהוא מיתה יפה ולא יהיה נבילה ח״ו דמה טוב ומה נעים דנשמת אהי מא״י עמי במחיצתו ואם לאו דאני נשאר בא״מ מבלי שום אונס בהיות לאל ידך לעשות דיש ספק בידך להביאני לא״י דאז היא הודעה דיציאתי היתה ע״מ שלא לחזור, וא״כ נפש של יעקב יוצאת ממנו אותו הנפש שהי׳ לו מא״י עתה יוצאת ונכנסת מחו״ל ממצרים מעולם העשיה כמ״ש בס׳ ח״ל, ולכן זה החסד אשר תעשה עמדי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם, ואז בעת הפטירה יהיה הפרידה הנפש מא״י מהגוף ולא תהיה הפרידה מנפש. דבחו״ל מרויח דהיא ע״י הקב״ה. נמצינו למדין דהיכא דיצאו מא״י ע״מ לחזור אפי׳ שנאנס ומת בחו״ל ונקבר שם בחו״ל מחמת אונס כי לא אפשר ליה לקוברו בא״י נחשב כאלו מת ונקבר בא״י, דאין דנין אפשר משאי אפשר, וכ״מ דמיתתו כפרה גם לכל העולם כולו ולכל היושבים בחו״ל כצדיק הנפטר ונקבר בא״י:

רכ״ח) **במכתב** הרה״ל מוה״ר גרשון ראמישינער. אהובי אחיי

אל יקל בעיניכם מצוה זו כי אם הייתם מבינים גודל המצוה רבה זו שהם מחיים נפשות בארה״ק הייתם תמיד שמחים בשמחת מצוה זו ובודאי הי׳ שורה עליכם רוה״ק כי א״א להעלות על הכתב

איזה

איזה שמחה אתם גורמים בכל העולמות העליונים מקריבים הנאתן לאה"ק כי כל המקרב הנאתו לאה"ק יודע לו שהוא למעלה וכו' :

רכ"ט) **תאומי** צבי' ומדי דברי בו אבאר עוד איך נכון וראוי לכל איש מבין ומשכיל להשתדל להיות לו חלק ונחלה באה"ק הן ראינו כמה חשיב הוא לבא אל הנחלה עד שאמרו חז"ל במד"ר הקונה חצר בא"י אומר לו הרי למחר כך וכך ואפי' בשבת משום דחביבה א"י יש לו רשות לומר כך, שכן מצינו ביריחו שלא נכבשה אלא בשבת, ובאבן עזרא פ' וישלח ע"פ ויקן את חלקת השדה פי' חלק בשדה והזכיר זה הכתוב להודיע כי מעלה גדולה יש לא"י מי שיש לו בה חלק חשיב הוא כחלק עוה"ב, ומביאו הרמב"ן שם :

ר"ל) **שם.** עתה אשובה אני אליכם לדבר נכוחות על דבר עזבכם החזקת ת"ת באה"ק למדו היטיב כאשר יעשו אחיכם הספרדים בארצותם הביטו אל מעשיהם הטובים והתבוננו כי זה כל האדם אשר כמו זר נחשבו דברים האלו אצל רוב אחינו היושבים בארץ אירופא ליסד ישיבת ת"ח בא"י איש על דגלו לאות ולמופת בישראל ולכולם בשם יקרא, ההוא יקרא ישיבת הגביר פלוני, ובאמת מה יפו פעמיהם ההולכים בעקבי חז"ל אשר שמו את תורת א"י לאבן הראשה כמבואר (קדושין מ"ט) עשרה קבין חכמה ירדו לעולם תשעה בא"י וא' בכל העולם כולו, יו"ד חלקים של תורה בעולם ט' בא"י וא' בכל העולם ובמ"ר בראשית הוא הסובב את כל ארץ החוילה שעלה והקיף את כל א"י דכתיב בה הוחילי לאלקים וכו' וזהב הארץ ההיא טוב מלמד שאין תורה כתורת א"י ולא חכמה כחכמת א"י שם. הבדולח ואבן השוהם מקרא משנה ותלמוד ותוספתא ואגדות, ובירושלמי אמר הקב"ה חביבה עלי כת קטנה שבא"י מסנהדרין גדולה שבחו"ל. ואתם אחי אל תתמהו על אלה היוצאים לחו"ל נודדים ללחם איה בארצותכם אותם בארצותיכם שהם שחרחורים ששזפתם שמש הגלות, כן אמרו חז"ל (במ"ר נח) חד תלמיד מן דר' יוסף הוה יתיב קדמי' והוא מסביר ליה ולא סבור א"ל למה את לא סבור א"ל דאנא גלי מאתרי. ואתם אחי שמעו לקול יהודה אשר ידיו רב לו בס' הכוזרי ז"ל, כי באמת לעת כזאת תוסיף החכמה בהיותה שכולה וגלמודה מיושביה הראוים לה כפי טבעה, וגם כל עבודותי' הראויים לתת לה מבית המלך לא יעשה לה, וזה כי נע ונד הי' בארץ עם ישראל אחר גרשוהו מהסתפח בנחלתה מלכה ושריה בגוים אין תורה, עד ירא ה' זמן כשר לגאות ולבא להתיצב לפני ה' בארצות החיים לעבדם ולשמרם בעבודות הראויים להגלחתם, אז יכפר אדמתו ע"י המעשים הנאותים, ע"כ אל תאמר אבדה עלה מבנים ת"ו בני אה"ק ת"ו הנקראים בנים למקום ככתוב בס' מג"ע, כי בני א"י נקראים בנים ובני חו"ל עבדים ואם עד כה כבוד אה"ק אומר כולו להללה ולשבחה מדוע אין מכל אחינו האשכנזים איש אשר שם על לבו אחת מני אלף המדות הטובות והישרות אשר בחיק הספרדים ינוחו לתת כבוד לה' ולתורתו ולארצו הקדושה, לבשתינו כלימה תכסה פנינו נגד מקהלות הספרדים באומרם לנו יום יום אבד חסד פסו רודפי צדקה ואוהבי תורה ואה"ק מכל אחיכם האשכנזים, אנא עורו נא תנו כבוד לה' ולארצו הק' למדו היטב עשו כן גם אתם ליסד ישיבות ת"ח באה"ק ת"ו למען היות לכם יד ושם חבל ונחלה באה"ק שם זבחו זבחי צדקתכם ותהי' כי מציון תצא תורה גם ישלח ה' מציון ישועת ישראל, ומשם יצו ה' את הברכה חיים עד העולם:

רל"א) **כסף** מזוקק. ידוע הוא כמה גדולה מעלת תהלת א"י אשר בחר ה' לשכון שמו שם והעם היושב בה נשוא עון אשר ע"כ אין לאדם להתעצב מייסורין ולצער שיש ליושבים בה, כדכתיב ובל יאמר שכן חליתי, ירצה שכיון שא"י ניתנה על ידי יסורין לא יאמר השוכן בה חליתי

חליתי מכאב היסורין כי לבבו יבין התועלת הנמשך מזה, כי העם היושב בה נשוא עון שהיסורין מכפרין עון ונוסף עליהם זכות ישיבת הארץ כי הוא בן עוה"ב כמחז"ל ג' נוחלי עוה"ב וא' מהם הדר בא"י וכמאחז"ל בגמרא שלחו מתם איזהו בן עוה"ב אמרו להם ענותן ושפל ברך שייף עייל שייף נפיק כו' וי"ל מה זו שאלה ששלחו מא"י לבבל ומה תשובה זו שהשיבו להם דהול"ל יראת ה' ובמצותיו חפץ הוא בן עוה"ב, ונ"ל שידוע הוא שהדר בא"י הוא מנוחלי עוה"ב כדכתיב העם היושב בה נשוא עון ולכך שלחו מתם לבני בבל אתם שאינכם דרים בא"י איזהו בן עוה"ב אע"פ שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב מ"מ לא כ"ע בני עוה"ב נינהו כי חלק יש להם ובני בית לא הוו והם השיבו ענותן ושפל ברך אעפ"י שהוא דר בחו"ל הוא בן עוה"ב:

רל"ב) **שם.** ותקרבנה בנות צלפחד, ר"ל שנתקרבו זו לזו לעצה אחת בהשואה לשאול חלק בארץ. עוד ירצה שנתקרבו לאפוקי האנשים שדיברו דיבה על א"י במרגלים ונתרחקו אבל הנשים לא היו בעצת מרגלים. עוד ירצה שנתקרבו לדרך אביהם יוסף שחיבב את הארץ שצוה לבני' והעליתם את עצמותי מזה אתכם, ואעפ"י שמנשה יצא ממנו גדי בן סוסי שהי' ממרגלים שמאסו בארץ חמדה מ"מ בנות צלפחד נתקרבו למשפחות מנשה המחבבים הארץ כיוסף אביהם. ולמדנו מכאן כמה חיבבו בני יוסף ובנות צלפחד את הארץ שנתחבבו על חלק נחלתם של א"י והטעם הוא להיות שהקב"ה דורש את א"י ע"י עצמו ולא ע"י שליח וזה שאמרו כל ב"י הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלק והדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלק כי הדר בחו"ל ואינו מקיים מצות הארץ כגון תרומות ומעשרות אעפ"י שהוא נאמן באלהיו מ"מ כל רואיו יאמרו שאין לו אלק לקבל עלי' עול מלכותו כי זהו טעם מצות תו"מ, והדר בא"י יעבוד רבו לקיים מצותי' בתו"מ כל רואי' יכירו כי הוא עובד את ה' ויש לו פטרון אלהי שליט עליו. ועוד כי הדר בא"י אינו תחת ממשלת השרים והדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלה שהוא תחת ממשלת השרים. ע"כ מי שהוא יושב בהיכל המלך לא נכון לו לילך ולשכון חוץ להיכלו של מלך ומה גם כי יש שלימות יותר לנפש מצד כמה מצות התלויות בארץ שאינם נוהגים בחו"ל:

רל"ג) **תיקוני** זו"ח. ורבים מישיני עפר יקיצו מאי ורבים, בגין דאית דלא יקימון ודא היא אדמת עפר, מאי אדמת עפר, אלא אדמת דהיא מעפר ודא היא ארעא דישראל דאיהו אדמת מההיא עפר דכתיב בי' הכל היה מן העפר ואפי' גלגל חכמה ואתערין שאר חייבין מינה ולא יקימון, ובגין כך ורבים אלין ישראל:

רל"ד) **בריית** מנוחה. ועכשיו תוכל להבין מעלת א"י כמה היא גדולה וכיצד ההשגחה האמיתיות וברורה מן מקור המציאות הממציא הכל והוא שורש הכל ויסוד הכל וכו' אמרו שזה שם הוי' מקום ההשגחה הנכונה והברורה והאמיתית היוצא על פני תבל מלפני אדון הכל שורש הכל וזה הריבוע הוא מכוון כנגד א"י זה לעומת זה, וע"כ אמרו שהשגחת א"י באה מן הממציא לכל הנמצאים ולא באה ע"י אמצעי ולא נתערב עם שום מאור אחר אלא הוא לבדו יוצא מבלי כח אחר, וזה הרקיע חופה על הד' משמרות שסובבים הריבוע הנאה ונראו עליו המשמרות כאשר כסה עליהם הרקיע היכל נאה מאוד והזיו מבפנים אין לו ערך ודמיון וליופיו אין ראות לראות, ונקרא זה ההיכל היכל האהבה היא ירושלים העליונה שמשם יורד השפע אל התחתונה ולהעמידה על משמרתה ועל מתכונתה הוא היכל סגור לפי רוב חכמתו, וע"ז ההיכל סידר שלמה המלך שיר השירים בחכמה גדולה:

רל"ה) **עת** רצון. ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול וגו'. כי האור תורה חלק הנסתר ואור תורה חלק הנגלה שניהם הם בעצם אורות גדולים, וזהו ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים, אך להשיג את חכמת

האור

האור הגדול והוא חלק הנסתר שהוא דבריו של גדול מקור השגתו בארעא קדישא כי אוירא דא"י מחכים ושם השראת שפע השכינה ומסוגלת מאד לחכמת הקבלה, וכן ע"פ דרשו ה' ועוזו בקשו פניו תמיד, ופי' הגאון הנ"ל לדרוש את ה' ועוזו היא פנימיות וסודות התורה צריך לבקש פניו דהיינו בארעא קדישא כי שם פני השכינה תמיד כאמור תמיד עיני ה"א בה. וזה שאמר כאן בפ' לממשלת היום, כלומר לעסוק בחלק הנסתר הוא טוב בא"י שדומה לממשלת היום ואפי' על חלק הנגלה נאמר כי יפלא ממך דבר למשפט וגו' ככל אשר יורוך וגו' כי שם הוא מקום תורה כאמור כי מציון תצא תורה ובפרט לחלק הנסתר צריך מאוד מקום קדושה וטהרה, ואת המאור הקטן דהיינו חלק הנגלה לממשלת הלילה כלומר אפי' בגלות הדומה ללילה ות"ח בעו"ה בגולה בחו"ל:

רל"ו) **מתוק** מדבש. אנכי איש צעיר ראיתי בכמה מדינות שהם זהירים במצוה רבה הכנסת אורחים והמה עושים אופנים נאותים כדי שתתקיים המצוה הזאת תמיד ושלא יבא לידי ביטול ח ו או התרשלות, ומקבלים את האורחים בסבר פ"י ונותנים להם מקום איש לפי כבודו, וגם אם יבואו עניים אללם מחזרים בעירות ומקבלים אותם, וכאשר ילכו לדרכם נותנים להם דמי העגלה, מה טוב חלקם ומה נעים גורלם שעושים נח"ר להקב"ה וטובה לבריות, אמנם צר לי מאד על כמה כרכים גדולים של חכמים ושל סופרים ועשירים וסוחרים גדולים והמה שלמים בכמה מידות טובות, אבל הם חסרים ממצוה זאת ונראה בעיניהם דבר קשה כהר תבור, כי איך יתכן שאנשים זרים אשר לא ידעו מאין המה יקרבו אל פתח ביתם והם יאכלו מפתם ובטוב ילינו במוש"ב הערש זה דבר זר ורחוק מהשכל, והן הם הדברים אשר דבר נבל הכרמלי לשלוחי דוד הע"ה רבו עבדים וגו' ולקחתי את לחמי וכו' ונתתי לאנשים אשר לא ידעתי מאין המה, ומה מאוד גדלה התמי' בעיני כל בעל שכל כי איך יתכן שלא יבקשו תיקון ואופן לקיים מצוה הזאת אם לא לש"ש לפחות המה יעשו כדי שלא להיות לעג וקלס בעיני הכפרים קטנים אשר המה זריזים במצוה הזאת בכל לבם ובכל נפשם, ועוד למה לא ירגישו בעצמם שאם בא יבא אחד מן הסוחרים אשר שמו נודע בשערים כולם יחרדו לקראתו, ומי הוא זה אשר יזכה להיות סוחר טוב שיתאכסן אצלו ויעלה בגורלו וחושב בדעתו כי בזה יקנה עולמו ומובטח בו שהוא בן עוה"ב, ואם בא יבא א' ת"ח ודחק ונכנס מאליו ומעצמו כי ראה כי אין איש מאסף אותו הביתה, וכשרואה אותו הבעה"ב מתמלא בלבו עברה וזעם וצרה ותיכף אחזו בולמוס ודומה בעיניו כניסת האורח לבית כאילו נכנס עמו גהינם, ווי ווי, איך לא ירגישו בעצמם, כי במקום שהי' לו לרוץ אחריו להביאו אל ביתו בתחינה ובקשה כמו שעשה אאע"ה ומאחר שלא עשה כן אלא שהאורח בא מעצמו הי' לו לקבל בספ"י להשיב רוחו אליו, כי בודאי כמה צער הגיע לו וכמה בושה על שהוכרח לבו שלא ברשות ובלא הזמנה, והוא רואה את בעה"ב בפנים זועפות וכמה כלימה כסתה פניו שבא לכלל זה להיות מלפה לשולחן חבירו עולם חשך בעדו, כי ע"כ יתבונן האדם במצוה זו שהיא א' מן הדברים שאוכל מפרותיה בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב, ועוד ידמה בעצמו כאלו הוא הסובב מעיר אל עיר וממדינה למדינה בודאי הוא חפץ שיקבלו אותו בשמחה ויסברו לו פ"י ויכבדו אותו באכילה ושתיה ופרנסת לינה, ככה יעשה גם הוא לאורח הבא אליו ויתן בדעתו כי גלגל הוא שחוזר בעולם רח"ל ובעינינו ראינו, כמה עשירים ירדו מנכסיהם והוצרכו לרדת ממחילתם לדלג על העירים ממקום למקום למצוא תרופה על המחי' ועל הכלכלה ודי בהערה זו לעורר את בנ"י למען יהיו נזהרים במצוה הזאת כי רבה היא ויחשב להם כהקבלת פני שכינה ויכולה היא שתגן עליהם להציל מעניות ודלות ומטלטול וגלות, ובפרט להשגיח על עניי א"י ההולכים

נדים ודלים גולים ומטולטלים מעבר אל עבר ומשנה לשנה לתת טרף לביתם כמה צריך להזהר בכבודם ולהראות להם פנים צהובות ויראה לאורח כאלו עשה עמו טובה גדולה שנתאכסן בביתו ויחזיק לו טובה ע"ז וכאשר יראה האורח את כל הכבוד הזה מתיישב רוחו עלי' כי הוא בעיני' ח"ו נחשב כמת על היותו רחוק מארצו ונחלתו והופרד מבני' ומביתו וזהו צער גדול רח"ל אמנם כשרואה בכ"מ מדרך כף רגלו שמקבלין אותו בשמחה ובכבוד ומעניקין אותו כברכת ה' אליהם זה נחשב כאלו החי' את נפשו ומה טוב חלקם ומה נעים גורלם בעוה"ז ובעוה"ב:

רל"ז) **טוב** ירושלים. מה שנאמר במעלת ביהכ"נ ובהמ"ד שבחו"ל ביתר שאת נאמר ביושבי הארץ דהנה אמרו בברכות אר"ח ב"ח למה נסמכה אהלים לנחלים דכתיב כנחלים נטיו וגו' כגנות עלי נהר וגו' לומר לך מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף אהלים מעלין את האדם מכף חוב לכף זכות. והנה נודע דתכלית מעלתם כהררי קודש דאין לך בכל ב"כ שבחו"ל שאין בתוכה עפר א"י, דעפ"ז כתבו המפורשים עמ"ש בברכות א"ל לר"י איכא סבי בבבל תמה ואמר למען ירבו ימיכם על האדמה כתיב אבל בחו"ל לא כיון דאמרי לי' מקדמי ומחשכי בבי כנשתא אמר היינו דאהניא להו, וכתבו ז"ל דכיון דכמה ב"כ שבחו"ל נמצא אתם עפר א"י להכי אהניא להו, נמצא שכל תכלית מעלת ב"כ שבחו"ל שמעלין את האדם מחובה לזכות היינו מכח עפר א"י המעורב בהם מכ"ש וק"ו העם היושב עלי' דאלימא קדושתו ומעלין את האדם מחובה לזכות יותר מב"כ שבחו"ל (וכ"ש בב"כ וביהמ"ד שבא"י) ואל יאמר האדם כיון דנקוט מיהא דב"כ וב"מ שבחו"ל מעלין את האדם לזכות שיסודותם בהררי קדש מעפרא קדישא א"כ מה לנו ולצרה זאת לכתת את רגלינו אל הר הקודש אשר נקנית ביסורין יותר טוב שלא לעזוב חו"ל ושבתי בשלום אל ארצי ואל מולדתי והיה הטוב אשר ישיג בא"ק הנני כלי מוכן להשכים ולהעריב בב"כ וב"מ דאיתנהו במעלת א"י אם יש לו סיבה המונעת לילך ולדור בא"י מפני סיבת המזונות וכיוצא יפה כיון ובלבד שיכון לבו לשמים אף שאין ידו משגת לכמה מעלות טובות והשגת שלימות הנפש כנודע, הגלה פורתא מיהא איכא ותחשב לו לצדקה וכאלו דר בא"י בהסכמת ב"כ וב"מ יען דעתו עלוי' וצופה ומביט מתי יבא לידו לחזות בנועם קדשו ולבקר בהיכלו להיות זוכה בה חיי עולם, אמנם אם לאל ידו לעלות ולדור בא"י ובשאט נפש עולה בדמיונו שיש לו ריבוי יתירא ומה ישיגו תושבי א"י מה שלא ישיג הוא אף אתה אמור לו הלא ידעת אם לא שמעת להשגת משה ואהרן שהשיגו מה שלא השיג אדם מעולם, ובכל זאת לא הגיעו לחצי שיעור במה שהיה להשיג עוד בא"ק, ומלבד כ"ז אף אם ישיג למעלה א' או שתים כהלכתן בהסכמת ב"כ שבחו"ל ממעלת א"י מ"מ לא ישיג על כמה מעלות האמורים בה, ומלבד זה למ"ד ישיבת א"י מ"ע דאורייתא ולמ"ד שכל הפחות דרבנן בין הכי ובין הכי ביטל מצוה כיון שיש בידו לקיימה ואין סיבה מונעת ומן האמור נ"ל להכי מרתח קא רתחי ישראל באמרם על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו בזכרינו את ציון, כלומר לא מבעיא בהיותינו בחו"ל ארץ טמאה דיש להם לבכות על שלא זכו להיות מיושבי הארץ אלא אפי' בהיותם בב"כ וב"מ שבחו"ל שדומין לנהרות שמעלין את האדם מטומאה לטהרה ואז היה ס"ד לומר דמה להם לבכות כיון שמשיגין ע"י מעלת א"י, אפי"ה שם ישבנו ואפי' שעשינו שם ישיבת קבע אף גם זאת בזכרינו את ציון כי רבו מעלותיה יותר מב"כ וב"מ שבחו"ל:

רל"ח) **שם.** בספרי מעשה בר"א בן שמוע ור"י הסנדלר דהיו הולכין לנציבין אצל ריב"ב ללמוד והגיע לצידון וזכרו לא"י זלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו מקרא זה כו' ואמרו ישיבת א"י שקולה ככל המצות שבתורה

וכן

וכן בדורותינו אלה גם לרבות בעינינו ראינו לכמה ת"ח הסובבים בעיירות וכפרים שבחו"ל ואם יזמינו לאיזה ת"ח באמור לו לכה אתנו לראש ולקצין והיית לנו לעינים והטבנו לך על כמה וכמה טובה כפולה על המחי' ועל הכלכלה גם הוא ישיב להם כתשובת ר' י' בן קסמא ומניח הון רב לשוב אל א"י הגם כי ידע אינם בגווי' כי אין בו כדי שביעה בא"י המן הגורן או מן היקב ועל אלו אמר הכתוב כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו והוא דכבר אמרנו תשובת ריב"ק אם אתה נותן לי כל כסף וזהב שבעולם איני דר אלא במקום תורה וידוע מ"ש ז"ל ארץ אשר אבניה ברזל אלו ת"ח גם ידוע מחז"ל והי' זרעך כעפר הארץ שהם משולים כעפר וכבר מפורסם שבארצות החיים מכבידים עול הגלות יותר מחו"ל, וכך הוא המדה ודיו לעבד להיות כרבו שבעוה"ר השכינה בגלות כמו"כ יושביה המסתופפים בצלה כאב על בנים צריכים שיסבלו עול הגלות יותר מדאי ברשעת הגוים גוי עז פנים בעלילות רשע כדרכם וכעלילותם מכין ועונשין שלא מן הדין ואוכלים את ישראל בכל פה הכנעני יושב הארץ עבד עבדים משלו בנו פורק אין מידם באים ונוטים כב"ח ושטרו בידו מה שלא ראינו בחו"ל, וזה סיבה מאת ה' להורות כי כאן נמצא וכאן הי' צער וגלות השכינה והוא הוראה מרגשת לעין כל חוזה וז"א כי רצו עבדיך את אבני' שהיא ארץ מגדלת ת"ח ומציון תצא תורה ואת עפרה כלומר מה שנבזים ושפלים כעפר הארץ העם היושב בה ויחוננו להצטרף בצער גלות השכינה יותר מעפרות זהב וכסף שבחו"ל:

רל"ט) **שם.** אמרינן בפ' הבא על יבמתו דס"ד ת"ר נשא אשה ושהה עמה יוד שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה אע"פ שאין ראי' לדבר זכר לדבר מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ללמדך שאין ישיבת חו"ל עולה לו מן המנין ופירש"י דלמא משום עון חו"ל הם עקרים ע"ש. עוד אמרו בר"ה דף יוד וי"א אף שינוי מקום דכתיב ויאמר ה' אל אברם לך לך והדר אעשך לגוי גדול ואידך ההוא זכותא דא"י הוא דאהני' ליה נמצא דלפעמים עון חו"ל גורם שיהיו עקורים וזכות א"י אלים לפרות ולרבות, וזה משה"כ לא תהי' משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא והוא דאמרינן בברכות א"ל לר"י איכא סבי בבבל תמה ואמר למען ירבו ימיכם על האדמה כתיב וכו' נמצא דישיבת א"י מסוגלת לפ"ו ולאריכת ימים וזה לא תהי' משכלה ועקרה בארצך ר"ל כי בא"י לא שייך בה עקרות משא"כ בחו"ל, וגם את מספר ימיך אמלא דמאריך ימים דלמען ירבו ימיכם על האדמה כתיב:

ר"ם) **שם.** ואתם עם ב"י עם קדוש דעו נא וראו היש בכל ארצות העמים אפי' אחד מכל השבחים הנאמרים, ואשר חננו ה' רוח דעת ויראת ה' הי' לו להתאבק בעפר א"י כדי להשיג כל המעלות הללו אם לא כולם מקצתם אשרי יושבי א"י אשרי הנולדים בה אשרי המחזיקים בידם לקיים ישיבתם בארצות החיים, מה טוב חלקם ומה נעים גורלם בעוה"ז ובעוה"ב:

רמ"א) **שם.** העיני בשר לו לבבו יבין כי מה יגיע למע' הת"ח ומה יתן ומה יוסיף בהכנסה המז' אף לגדול לפי גדלו וזהו סיבה כי מוכרחים במעשיהם ללות מאחרים להחיות את נפשם ונפש ביתם ומחמת רוב דחקם וצערם בצער הפרנסה ואין ידם משגת ליקח משרת שיקנה כל צורכם ומוכרחים לצאת ולקנות בידם כל צורכם, ומי שאינו מכיר ערכם חושבם לעמי הארץ ח"ו ואם ישבו יחדיו בישיבה כל רואיהם מכירם כי כל אחד מהם הוא נחל נובע מקור חכמה על היותם בדלי דלות אפי' במלבושם נראים כהדיוטות, ואם איזה ת"ח לבוש בלבוש נאה או ניתן לו במתנה מאדם שהכיר בו והוא מיודעו או שיצא בשליחות וקנה אותם ללבוש בחו"ל לפי כבוד הבריות כר"י דהוה קרי למאני מכבדותי' אבל תחתי' תעמוד הבהרת מלא חובות כרימון באופן

באופן כי לפי מיעוט ההכנסה ורוב ההוצאה ולית להו מגרמיהו כלום לא נמצא בכל הת"ח עשרה ת"ח שיושבים רווחים מתפרנסים בריוח וחי' הנשאר כאו"א בדידי' קא מצער כי יחרד האיש להביא טרף לביתו מסלסל בצערו ובכל זאת שורש ההבטחה בלבם קבועה כי אף אמנם אין לאיש כדי פרנסתו וכל הכנסתם מבית ומחוץ לא יספיק להם על פת לחם חריבה ואפי' מי שיגיע לחלקו איזה הספקה הוא לפי הצורך ועיניהם תלויות עד שיתמרקו ה"ו עד בא אליהם בעת דוחקם וחייהם אינם חיים ותלוים מנגד ובהגיע לחלקם איזה הספקה מה יתן ומה יוסיף או לפרוע חובותיהם או לאכול ולשבוע אף בכ"ז שמחים ולא דואגים ליום מחר, ואם איש עומד על הפתח ידם כיד המלך מה שאין עשיר בעשרו נותן לפי כבודו וכל באי שערי עירנו יעידון ויגידון האמת כמה שהוא גודל הצדקה שנעשה תוככי אה"ק לחונן דלים ואומללים יותר על אלף ומאתים נפשות עניים הניזונים מן הצדקה ומע' הת"ח יושבים ראשונה ופורשים ידיהם ליתן צדקה מתנה ראוי' ורודפים צדקה וחסד גומלי חסדים טובים מה שאינו נמצא ונשמע בחו"ל, כי מע' הת"ח הם העומדים ליתן צדקה יותר מהגבירים הרמים ודוחקים עצמם ואינם משגיחים על צערם נגד מה שמתפללים מצערן של אחיהם העניים:

רמ"ב) **שם.** בימים ראשונים אשר היתה באמנה הזאת העיר שיאמרו כלילת יופי משוש כל הארץ מאן דחמא חמא בכבודן של ישראל כשהיו עולים לעלות ולראות ההר הטוב הזה היו נודבים לקופת ת"ח ולשאר הקופות איש כברכתו. והן עתה כל מכבדיה הזילוה כי אפי' אם ישאלו מהם גבול אשר גבלו ראשונים זיע"א נותנים כתף סוררת. ומוטב להם להניח מעותיהם בהבלי עוה"ז כי ישאפו רוח ולא להניח קרן קימת לעוה"ב ודומים בעיניהם כאלו חלקם שאלו לצורך עצמם, ואינם נושאי' ק"ו מגוים ערלי לב וערלי בשר כמה מחזיקים בית תפלותם ונודרים נדרים ונדבות על היות בית תפלתם באה"ק, ואנחנו ישראל כי חובה עלינו לבקש ישוב הארץ עאכ"ו, אוי כי גברה כחה של קלי', וכסף אין נחשב להם. ולישראל עם הקודש לתת מנות להחזיק ביד לומדי התורה קשה כקי"ס וכל הוצאתם בדרכים אין נחשב להם, ה' הטוב יכפר בעדם, ואין צורך להאריך בזה כ"א לספר תפארת ותהלה ושבח והודאה למחזיקים בה ותומכיה האתנים מוסדי ארץ והוד ידם נטויה לכונן את ירושלים להעמידה על תילה, הלא המה השרים והסגנים העומדים על הפקודים וכו' גזברים ואמרכלים ומשגיחים על קרית ה' ארצות החיים אשר בעי"ת אמשטרדם וכו' וגובה להם אחד מאיר לארץ ולדרים, שמו נודע בשערי הלבי ישראל הרב המפורסם עושה חסד לאלפים צדיק באמונתו מעלת הרב מו"ה צבי הירש לעהרן נרו (זללה"ה) אשר הוא הקדוש ודיסקן שמיכין עלוהי חקרו ודרשו מהות ד' ארצות הקדש ת"ו ומהות הת"ח אשר בשערי הקדש וידעו והכירו האמת לאמיתו דוחקם וצערם כי קשה עליהם פרנסתם כקי"ס, וזה כמה שנים אשר אזר כגיבור חלציו הוא הרב הנז' וסיעת מרחמוהי, ועשו קופה ע"ש ד' ארצות החיים ונקראת בשם תרומת הקודש, וקבעו את קובעיהם לתת לקופה זו איש אשר כברכתו. ואחר שראה הרב הנגיד הנז' כי כל יושבי עירו קבלו עליהם המצוה הזאת ובלב שלם התנדבו לה' וישמח העם על התנדבם. תיכף קם על עמדו ונפנה מעסקיו ופנה לבו לסבוב מעיר אל עיר וממדינה למדינה מדינות השייכים לעוב"י אמשטרדם ודרש בכל עיר ועיר שבח א"י ושבח הת"ח שבא"י ושבח המחזיק בידם לכלכלם בלחם וכו' כי ע"י יושבו שרים ישרים על התורה ועל העבודה ולא יכתתו רגליהם מגוי אל גוי מדחי אל דחי דחופים ושחופים וכו'. ומפני שמעשיו לש"ש היו דבריו נשמעין ומקובלים לכל שומעיהם עשה והצליח. ותיכף נכתבו ונחתמו לאתר לחיים לכונן את ארצות הקודש, ומאותו יום ואילך דעתו ומגמתו על העיר ועל העזרות לקבץ פרי נדבתם

נדבתם דבר בעתו ולמהר לשלחם לד' ארצות הקדושות איש אשר כברכתו, אשריהם המתנדבים עליהם תבא ברכת טוב, ואשרי המשתדלים אורך ימים בימינם בשמאלם עושר וכבוד וגדול המעשה ועושה אשר פעל ועשה פעולת צדיק לבי באה"ח וכו' ובכל יום התאוה תאוה להוסיף כהנה וכהנה ודעתו ומגמתו למען לא יצטרך שום ת"ח מא"י לצאת מן הקדש לחו"ל להיות גולה ומטולטל נע ונד נבזה בעיני הבריות עלוב מכל האדם שלא נאה ולא יאה לבני פלטין של מלך בני ציון היקרים מוכים ומעונים בעול גלות ודלות בעד כל אחיהם שבגולה שיצאו דחופים נבזים ושפלים ושיכתתו רגליהם ונפשם בהם תתעטף מדחי אל דחי, ומי יתן והיה שכל מלכי ישראל הנפוצים בגולה אשר בהם כח להעמיד ארץ על תלה שישימו עין השגחתם על הארץ הטובה כמעשהו ממנו הוא הרב הנז' גדול המעשה להעמיד דגל התורה בא"י ולאחוז מעשה אבינו אב הרחמן אשר תמיד עיני ה' בה ולפי גודל המצוה כי רבה היא קלה כמות שהיא לאסוף ולקבץ הן מיעוט אחר מיעוט ופרוטה פרוטה מצטרפת לחשבון גדול ולפי גודל דוחקם של ת"ח לרב יחשב להם להחיותם כהיום הזה ואם ישימו בדעתם גודל מעלתם במלוי רבה כזאת, בנקל יעשו אותה:

רמ"ג) **שם.** גם זה ידוע בכל תפוצות ישראל אשר כל איש ואשה הבאים מחו"ל ואין להם יורש בא"י ונפטרו לב"ע, כל נכסי עזבונם אשר ישאר אחריהם משוה פרוטה ומעלה הכל יהיה לכיס כוללת אה"ק ת"ו, כסף ושוה כסף ומטלטלים הכל כאשר לכל יבא אל הקודש ביד מנהי הפקידים, וכל ישראל דור אחר דור משנים קדמוניות קבלו וקיימו עליהם תקנות והסכמות גאונים קדמונים ראשונים כמלאכים מלאכי ארץ והוזים ככתוב ומפורש יוצא בס' התקנות ואין פה מצפצף אחריהם, ומי הוא זה ואיזה הוא אשר ימלאנו לבו להרהר אחר השכינה ולהכניס ראשו בין ההרים

הרמים גאוני עולם האיתנים מוסדי ארץ לקדושים אשר בארץ המה ואחריהם כל ישרי לב גאוני הדורות די בכל דור ודור כי הסכימו בכל תוקף חק כל יושבת עפ"י התורה. וראינו מעשים בכל יום שאם א' מעיר פוצה פה לדבר דבר וחצי דבר סופו יהיה מרה כלענה אף אי קיימא לי' שעתא לפי שעה רח"ל. גם אם נפטר האיש בחיי אשתו או האשה בחיי בעלה חייב הנשאר בחיים ליתן עשרה ל"ק לכולל עה"ק וכו'. גם תקנת הקדמונים ביצאו שלוחים מא"י לקבץ על הגבאות נדבות וקצבות הקדושות מכל ערי חו"ל, ואשריהם ישראל בכ"מ אשר תדרוך כף רגל השד"ר מקבלין אותם בסב"י ומכבדין אותם ומביאים נדבתם ופדי צדקתם באהבה רבה ובחיבה יתירה נודעת להם שאם ח"ו איזה איש רע ובליעל פותח פיו לדבר דבר כנגד א"י או נגד מעלת השד"ר או שמדבר איזה דברים לכפור בנדבות וקצבות הנהוגות לתת לא"י כל איש הירא דבר ה' מחשב זה האיש כערל וכעע"ז על אשר מילא את לבו לדבר דבר נגד אה"ק. אשריהם ואשרי חלקם עליהם יאמר שמחו את ירושלים וגו':

רמ"ד) **שם.** כל בעל שכל ויראת ה' על פניו הוא היודע כל ההכנסות שיש באה"ק יגיל וישמח בלבבו, וכה יאמר הלואי יוסיף ה' עליכם על כל פרוטה תרקבא דדינרי למען יהיה טוב בא"י כי בשלומם שלום יהיה לכל בני חו"ל כי בעת שהגבירה היא א"י בצער גם השפחה שהיא חו"ל בצער ובזמן שהגבירה בריוח גם השפחה בריוח, וגם המה מרגישים ההוצאות אשר צריך להוציא למען יתקיים ישוב א"י ויוכלו לדור בה להעמיד המקום המקודש. אמנם מי שאין יראת ה' בלבו ועיניו צרה בישוב עה"ק ת"ו ביודעו ושומעו ההכנסות אומר בלבו מאחר דכל כך הכנסות באים לא"י מן הראוי היה לבנות היכלות זהב וכסף ואם בדרך משל לפי האמת יש הכנסה עשרה אלפים אריות לשנה הוא מגדיל העין עד ק אלף לשנה, וכה יאמר מה נעשה מכל אלו ההכנסות,

ועינינו

ועיניו הרואות שבכל כתב הבא ע"י השד"ר הם בוכים שיש להם חובות כו"כ אלפים ובבכי יבואו ובתחנונים למען ירחמו עליהם ולהריק להם ברכה עד בלי די כו', ואיך אפשר זה אחר כל ההכנסות אשר רבו מהרבה ואין זה אלא כי הם ביניהם פושטים ידיהם זה טורף ואוכל וזה טורף ואוכל מבלי משגיח ע"ז כלל. ודעו נא אחי ורעי כי עפ"י הדברים האלה אשר באזניו שמעתי אזרתי כגבור חלצי להודיע לכל עם בנ"י הנפוצים בגולה קושט דברי האמת לאמיתו למען לא יוסיפו בני עולה לדבר סרה על עם הקודש, כי לא וחשוב ההוצאות אשר עולה באה"ק היינו מסים וארנוניות ודמי כרגא ודמי תיקון הדרכים ומתנות לאילי הארץ ומים למקואות ושומרי העיר ובפרט ביקור חולים, ויש אנשים אשר אין להם כו"כ בקרה, ומצות הכנסת כלה וכהנה וכהנה מצות אין די באר, ובפרט שנתרבו הנוסעים בכל יום. מעתה הביטו וראו אחר כל השבח הזה היש פ"פ לענות ולומר אנה ילכו כל ההכנסות, ולפי האמת אין ההוצאות כאשר הם חושבים ואין ההכנסות כאשר הם חושבים. וכדי להציל את ישראל עם קודש ממחשבה זרה ופגומה אשר יעלו על לבם לדבר סרה על חכמי ורבני ופקידי ומשגיחי א"י כתבתי זה על ספר למען יאמינו ויכירו וידעו האמת לאמיתו כי אנשי אה"ק כולם קדושים ומדעת קונם יש בהם, מה הוא רחום כו', ובפרט מע' הת"ח אשר די להם לרתם ודוחקם ולצער פרנסתם וחסרון כיס קשה מכולם, כי בעוה"ר נמצאים כמה וכמה ת"ח כי אין ידם משגת אפי' על הלחם לבדו פת חריבה ועכ"ז נפשם דבקה בתורה משימים לילות כימים על התורה ועל העבודה מקיימים את התורה מעוני בעירום ובחוסר כל. ויש כמה ציצים ופרחים בחורי חמד אשר המה בתכלית העניות ועוסקים בתורה לשמה וכו', ואחר כל השבח הזה איך יעלה על לב איש אם בעל נפש הוא לשמוע דברי נרגן כת מספרי לה"ר על אה"ק ועל יושבי' ועל החכמים העוסקים בתורה שבלי ספק המה יסודי עולם. והריני מזהיר את בנ"י הנפוצים בגולה שיזהרו וישמרו לבלתי הכנס בסוג שכן רע הרואה את ההכנסות ואינו רואה את ההוצאות. וע"כ איש את רעהו יעזורו לחזק בדק ה' ולבקש אופנים להחזיק ביד מעלת שליחי דרחמנא לקרב להם התועלת ככל הבא מידם ביתר שאת, ואין ספק כי כל המחזיק לכונן את אה"ק יש לו חלק בכל המצות הנעשות תוככי ירושלים ת"ו, ויזכה לראות בנחמת ציון ושמחת ירושלים:

רמ"ה) **שם.** דעו נא אחי ורעי תוקף הרחמנות והנהגה ישרה אשר באה"ק כי אם יבואו מבני חו"ל אנשים ת"ח תיכף ומיד כותבים את שמם בפנקס הכוללת ונותנים להם החלוקות הבאים מבחוץ איש לפי ערכו ולפי מהללו. מעתה הביטו וראו היש חיך מתוק מזה היש רחמנות גדול מזה, לפי ערכינו אפי' מאה אריות שניתן לצדקה באה"ק כעשרת אלפים דנרי זהב הניתנים בחו"ל וע"כ באתי לחלות פני הקורא למען יקרא בספר הזה באהבה וחיבה ויסתכל היטב ויראה שהם דברים אמתיים ואין בהם נפתל ועקש ויגיל וישמח בלבבו ויתן שבח והודאה להקב"ה כי כל הנדבות ההקדשות וההקצבות כו' רובם ככולם הלא המה למצות ומע"ט לפני היכל המלך מלכו ש"ע ית"ש, ובודאי כי נותנים נח"ר להקב"ה בזה שמכבדים ונותנים פאר וכבוד לארץ אשר ה"א דורש אותה וזה נחשב כאלו הם שותפים להקב"ה, כמה שמחה מגיע לפניו ית"ש על שישראל עם קודש ששים ושמחים לעשות רצונו ית' ובודאי הוא שיתקרב לנו קץ הגאולה ב"ב:

רמ"ו) **שם.** מעתה הנה אנכי באתי לגלות דעתי ולהגיד דבר אמת לאמיתו שבכל פרטי שבחי א"י ושבח יושביה אשר כתבתי פה, עדי בשחק ושהדי במרומים כי לא לשום פני' זרה עשיתי ולא לכבודי ולא לכבוד בשו"ד כ"א לכבודו ית"ש ולכבוד ארצות הקודש ולכבוד יושבי קו"ל

חו"ל אחינו שבגולה למ"ן יכירו וידעו קדושת א"י ויתנו לב על העיר ועל העזרות והכל הוא להנאתם ולטובתם ולתועלתם שע"י השתתפתם בצרות א"י יזכו לראות בנחמת ציון וירושלם כמ"ש שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה. ואל יעלה על לב איש לומר כמו שאומרים כמה אנשים חסרי הדעת הראיתם ת"ח שמרבים לדרוש בשבח החכמים לכבוד עצמם הם דורשים, הראיתם שמשבחים א"י ויושביה לטובתם ולתועלתם הם דורשים, הם כי לא להזכיר ולא לעלות על לב בעל שכל כדבר הזה. והנני באתי היום להטעים דברי למען יאמינו כל קוראי בספר הזה כי לש"ש דוקא היתה כונתי, והוא כי בתוך שבחי א"י הנז"ל הוא להגיד מע' הבאים מחו"ל אל הקודש לשכון כבוד באה"ק כי כמה מעלות הוא זוכה כנז"ל. מזה יראו הרואים כי לש"ש נתכונתי כ"א בדרך משל יעשו דברי אלה פירות ויתלהבו הלבבות ויאמרו איש אל רעהו על מה אנחנו יושבים בארצות העמים, וח"ו יאמר עלינו דומה כמי שאין לו אוה וח"ו למות ע"י מה"מ בסכין פגום וכיוצא מהנז"ל, א"כ לכו ונלכה באור ה'. וכן מרוב האהבה יקומו ויעלו אל הר הקודש רבים ונכבדים מאנשי חו"ל לזכות לרב טוב שבחיה ומעלותיה, דעו לכם רבותי אחי ורעי כי ע"י"ז מגיע לכל פרט מיושבי אה"ק הפסד מרובה מכמה צדדים, והעולה על הכל שכירת הבתים שעולה בדמים יקרים על חד תלת, זאת ועוד ממקום אחר יגיע הפסד והוא אם יבואו דרך משל חמשים ב"כ לא יבצר שלשלים ולרביע עניים מרודים המה ונשים עניות נודדות ללחם חוזרים על הפתחים וצריך להספיק להם מזונות מן הקופה, וגם באו כמה עניים ועניות אשר הוכרחו מע' הפקידים לשלם דמי השכירות הבהמות מי ראה כזאת מי שמע כאלה שלא די שבאים להתפרנס מכיס הכולל וגם שישלמו להם שכירות הבהמות וכיוצא מההוצאות, ומעתה אחי ורעי הביטו וראו ושאו ק"ו מעצמיכם לעשות כן להולכים מן הקדש לחו"ל המה השלוחים לעצמם הסובבים מעיר לעיר ממדינה למדינה לדפוק על פתח המתנדבים בעם והביאו טרף לביתם כי בודאי לא ערב להם לאתם מא"י גולים ומטולטלים אלא עד כי באים עד נפש מעול החובות וחסרון כיס קשה ולגדל הבנים והבנות עד אשר הגיעו לפרקם וע"ז ילאו דחופים למצוא תרופה, והרי דברים ק"ו אם א"י שדרכה לקבל שפע מחו"ל לקיים מקום הקודש, עכ"ז מרבים לעשות חסד עם עניי חו"ל הבאים לדור ומכלכלים אותם עד בא עת פקודתם מכ"ש עניי א"י ההולכים לחו"ל לסובב נתיבות דרך עראי ולא דרך קבע ואדרבא כל מה שיעשה החסד השתדלות למהר לשלחם מחזיקים להם טובה ובלבד להתנהג עמהם במדת החסד ובמדת הרחמים להעניק להם איש כברכתו בספ"י ולהראות לו שמחה ואהבה יתירה להשיב רוחו אליו, ומכ"ש על כל של ת. דרחמנא ההולכים בעד הכוללת כי כבוד כל הנבור עליהם לכבד אותם בהסברת פנים ואכסניא נאה וישמח העם על התנדבם בעין יפה וקומץ של ברכה ועי"ז יעלה לרצון לפני אבינו שבשמים ברצותו ית' גודל אהבת הארץ הטובה ולשים עין השגחתו עליהם שזהו מלאכתו ית' גם ה' יתן הטוב ע"ד שאז"ל בא זה ותטף את המלוה עלי לשלם גמולו כי"ר אמן :

רמ"ז) **מגיד** תעלומה. במס' ברכות אנן אתחולי מתחלינן דקא מתחלי במערבא, מכאן יש ללמוד לעשות בכל מה דאפשר כמנהגי א"י דכתיב כי מציון תצא תורה וכו' :

רמ"ח) **מס'** ברכות הי' עומד בחו"ל יכוין את לבו כנגד א"י שנא' דרך ארצם. הי' עומד בא"י מכוין את לבו כנגד ירושלים שנא' דרך העיר, הי' עומד בירושלים יכוין את לבו נגד המקדש וכו' וכ' בס' מעשה אורג ונראה דהעומד בחו"ל יכוין לבו לא"י ויקשר עצמו עם תפלת אנשי א"י ודי לו בזה :

רמ"ט) **מגיד** תעלומה. ואודיעך את אשר עם לבבי מעם לקביעת מקום לתפילה,

דהנה

דהנה התפלה צריכה לילך דרך שער השמים המכוון נגד בית קה"ק ע"כ צריך להפוך פניו לשם בכ"מ אשר הוא מתפלל, והנה כל החלל מלא ג"כ מסטרין אחרנין כמשארז"ל אינהו כפישי מינן, והנה צריכה התפילה לדחוק א"ע ממקום המתפלל עד נוכח שער השמים, והנה עוברת במקום גדודי חיות ולסטים המה הסטרין הנ"ל ויש חשש סכנה כשישכחו וימצאו איזה עיל"ה לקטרג יטרפו ח"ו את התפילה אבל כשהתפלה יוצאת מפי הצדיק בכוונה גדולה אזי אותיות התפילה לוחמים בכח ומכריתים כל הרוחים והקולים אשר בדרך ועושים מסלה לאלקינו עד שער השמים וכשמתפלל שוב אח"כ במקום ההוא אז בניקל לו שתעבור התפילה ולא יצטרך למלחמה כיון שכבר יש מסילה משא"כ כשאינו קובע מקום אזי בכל פעם יצטרך למסילה חדשה:

ר"נ) **שם.** בגמ' ברכות. הנוגעים בנחלה וכו' עמש"ל בענין קביעות מקום לתפילה כי התפילה שתצלה דוקא דרך שער השמים ממקום המתפלל עד נוכח ביהמ"ק ומשם באור חוזר יושפע שפע קדושת א"י למקום המתפלל וא"כ נתקדש המקום בקדושת הארץ ונק' נחלה ממש ע"כ עתידין ב"כ וב"מ שיקבעו בא"י כי הם כבר א"י ממש רק שלא נקבעו עדיין ולעתיד ב"כ יקבעו:

רנ"א) **שם.** במס' ברכות ד' נ"א. א"ל ר' חסדא לרב יצחק האי משחא דאפרסמא מאי מברכין עלוי' א"ל הכי אמר ר' יהודה בורא שמן ארצינו א"ל בר מינא דרב יהודא דחביבא ליה א"י לכ"ע מאי א"ל הכי א"ר יוחנן בורא שמן ערב. מהראוי להתבונן מהיכן שפט זה דר"י אמר כך משום חביבות א"י שהי' לו ביותר מכל העולם, וגם אם תלוי הדבר בחביבות א"י, הנה אם יארע עוד איש שיקר בעיניו חביבות א"י ישתנה הדין ויברך כמו שבירך ר"י וזה לא שמענו מעולם, ונר' דאמר כן משום דר"י ס"ל דכל העולה מבבל לא"י עובר בעשה דכתיב בבלה יבאו ושמה יהיו עד יום וכו' אע"ג דההוא קרא בכלים כתיב הנה ר"י לקח אותו לאסמכתא, וטעמי' משום חביבות א"י דאין מהראוי לאדם להשתדל לעלות לא"י ולראות אותה בחורבנה וכן מנוולא נפשה לגבי שבא"י עד אשר יפקדנה הש"י ונראה אותה בכלה תעדה כלי', הנך רואה מה יקר בעיני ר"י שבחא דא"י עד שאסר לראות אותה רק בשבחה ובקישוטי' משא"כ אנן דלא קיי"ל כותי' אין לפסוק כן:

רנ"ב) **שם.** תנא ר"א אומר כל מי שלא אמר ארץ חמדה טובה וכו' ורחבה היינו שמתרחבת ע"י יושביה כל מה שמתרבים מישראל היושבים עליה כן היא מתרחבת ובהיפך וכו' כי ארץ צבי כתיב בה, ובזה פרשנו הפ' אל אשר יצא לו שמה הגורל לו יהי', ואמרנו בזה דהנה המקום אשר שאינו בנמצא קודם יציאת הגורל לאותו האיש הישראלי עד שיצא לו הגורל, הנה לו יהי' נולד ויצא אותו המקום מן ההעלם אל הגילוי, וז"פ הפ' וברכת את י"א על הארץ הטובה אשר נתן לך, לך דייקא כי הש"י נתן את הארץ מחדש בכל זמן ועידן לכל איש פרטי מישראל ע"כ כל מי שלא יאמר ארץ טובה ורחבה לא יצא י"ח דהרי כתיב וברכת וכו' אשר נתן לך:

רנ"ג) **אלשיך** מצות. וגזרות לנאכם יאמר נגאכם בא"ף אחר הנו"ן ולא אחר הצד"י לרמוז שהם אוהבי הצאן והצאן שונאים אותם שבשבילם נשארים בחו"ל כי הצדי' תתחלף בשי"ן (והוה כמו שכתב וגדרות לשנאכם כי הם שונאים לב"ג ולב"ר שלא נסעו עמם לא"י. הביטו וראו כי גם הצאן משתוקקים להיות בא"י):

רנ"ד) **דברי** אמת. ויקם אברהם וישתחו לעם הארץ לבני חת. מה שהשתחוה לעם הארץ הגם שהוא לבני חת (ונראה כירידה לו) אך בשביל שהי' עם ארץ ישראל מה הי' תקומה לו ולא ירידה (וזה ויקם אברהם):

רנ"ה) **מקדש** מלך בשם הרמ"ז, ויבואו עד נחל אשכול בפ' זה מראה מעלת א"י מפני הרוחניות הכמוס בתוכה שהוא מעין

מעין ג"ע וכמרז"ל בשמות רבה בפ' כ"ד שאם היו ישראל זוכים יספיק להם בא"י מעדני ג"ע ובה יוכלו להתבונן אוצר הצדיקים אחר פטירתם, וע"ז ענין פתח הזוהר פ' בורא השמים וכו' ואמר הא ה' שהוא המאיר בצירה שהיא השולטת על א"י, וידוע שא"י היא דומה לגבי וכמאמר רז"ל, והטעם שבזמן השלימות היא מתרחבת מכח האור הגנוז בקרבה, ובזה גם הרקיע שעליה מתפשט ממה שהי' וז"ש בורא השמים ה"ש הצירה, ונוטיהם למותחם ולהגדילם, וכן בזה רוקע הארץ שהיתה כוולה וצרה רוקעה עם צאצאיה היוצאים ממנה הם פירותיה שגדלים שיעור מופלא ויתר ע"כ נותן נשמה וכו' עולם הבריאה מכוון ומשפיע על בהמ"ק שהוא היותר עליון שבא"י וזה עליה שזוכים בו לנשמה מבריאה ורוח מיצירה להולכים בה בכל התפשטותם ולא תזכור הנפש מפני שהיא לכל ואפי' גוים, ועוד שלגבי א"י אין בה שפע מהעשיה עצמה כ"א בבחי' התייחד היצירה ואז ברא לאדם כמז"ל, וכ"ז בזכות התורה ומצות כמ"ש אח"כ אני ה' קראתיך בצדק ואחזיק בידך וכו' כי בתורה ובמע"ט מאיר אור הכמוס בארץ ומתרבה השפע וע"כ אר"י כמה אית להו וכו' כי אין שפע א"י כשל חו"ל הבא מהכו"מ שיש להם קצבה ומדה, אבל של א"י אין לו קץ אלא הכל לפי הזכות וא"כ צריך להרבות בתומ"ע:

רנ"ו) **אגרא** דכלה. ויעל מעליו אלקים במקום אשר דבר אתו ורש"י ז"ל כ' איני יודע מה מלמדינו, והנראה דהנה יעקב שלימא דאבהן הי' לו השגת הנבואה ונתגלה אליו הדיבור זה פעמים בחו"ל, וכעת אשר בא לארץ והשי"ת הבטיחו הבטחת הארץ הקדושה בא הש"י להראות אליו חבת הקודש מה בין התגלות הנבואה דחו"ל לארץ כי התגלות הנבואה דחו"ל ע"כ בא דרך שער השמים שבא"י ומשם בא השפע דרך עקלתון לחו"ל משא"כ בא"י באה השפע בלי שום מסך להיותה יורדת ביושר משער השמים וזהו שהראה הש"י ליעקב בעת הבטיחו הבטחת א"י הראה לו מעלתה שיעל מעלי' אלקים בעת שנפסק הדיבור במקום אשר דבר אתו שלא הוצרכה השפע הנבואה להתעלות דרך עקלתון כי שם שער השמים והבן:

רנ"ז) **משמיע** ישועה מהאברבנאל ז"ל. הנה הקדים להודעת היעוד מאמר נאם ה' נוטה שמים ויוסד ארץ ויוצר רוח אדם בקרבו להגיד שיהיה שתי סיבות תכלית בגאולה ובתשועה העתידה, הא' למעלת א"י לפי שהיא מיוחדת להנהגת השי"ת והשגחתו, כי כמו שהגלגל העליון המקיף בכל הוא המתנועע מהש"י מניעו ומנהיגו מבלי אמצעי, ככה בעולם השפל א"י הנה מניעה ומנהיגה מבלי אמצעי הוא הקב"ה וכמאמר משה אדונינו תמיד עיני ה"א בה וגו' ומפני זה אמר ית' והארץ אזכור ובדברי ישעי' הן על כפים חקותיך חומותיך נגדי תמיד, וע"ז אמר כאן נוטה שמים ויוסד ארץ שהוא ית' יחד להנהגתו הארץ הקדושה כמו שיחד השמים שהוא הגלגל הנוטה ומקיף בכל וזהו הסיבה והתכלית הראשון בגאולה העתידה ר"ל כדי לרחם על הארץ הקדושה, והסיבה התכליתי' השני' היא מפני ישראל שהוא יציר כפיו של הקב"ה עם מרעיתו וצאן ידו, וע"ז אמר ויוצר רוח אדם בקרבו:

רנ"ח) **של"ה** הקדוש. בישר הקב"ה לאאע"ה לעה"ב בנתינת הארץ כמ"ש ואתה תבוא אל אבותיך בשלום כי יאמרו לך בעולם העליון במותך יבא שלום ינוח על משכבו, ומ"ש תקבר בשיבה טובה ענין טובה האמור כאן רמוז על טוב הארץ הנקבר בה כמ"ש בכתובות הנקבר בא"י פטור מגלגול מחילות, כ"ז נתגלה לא"א בברית בין הבתרים שהוא פעם ראשון שנתבשר בשורת הארץ והיה א"א אז בן שבעים שנה והבטחה זו היתה בראשית הבריאה כמ"ש לעיל. השני' הי' אח"כ ה' שנים כשאמר לו הקב"ה לך לך לא"י וזה הי' קיום להבטחת הארץ וזה ענין לך לך שא"א היה הולך משלימות לשלימות:

רנ"ט) **שם.** וענין וזה שער השמים שם עולות התפלות

התפלות, ועתה בעו"ה שתם תפלתינו ולעתיד ישמח השי"ת בבית תפלה זהו מקום מקדשינו מ"מ אף ששתם תפלתינו כתיב בשי"ן וקרינן בסמ"ך ושתם בשי"ן פי' פתוח כמו שתום העין ובלשון המשנה עד שישתום ויגוד כלומר אע"פ ששתם פתוח הוא קצת להתפלל אל ה' דרך א"י ולשלוח התפלה דרך שער השמים כמ"ש רז"ל, וזאת מלפנים בישראל שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתן של ישראל, וע"כ היו עקרות באבות ואמהות כדי שיתפללו, וזה היה באה"ק כי שם תפס הש"י בתפלה כי התפלה מתעורר וגורם יחוד השם למעשה כמובן לי"ח והתפלה נעשית עטרה כי אה"ק היא ארץ אשר ה' דורש חלק פ'. אבל דבר זה לא שייך בחו"ל שהיא ארץ העמים תחת ממשלת השרים ומה חשק יהיה להקב"ה בתפלתם לעשות חבור למעלה כי אז יתערב זר בתוכו שהוא השר החיצוני אשר תחתיו יושב המתפלל. ע"כ זאת העצה היעוצה לשלוח התפלה לא"י ומשם לירושלים ומירושלים לב"ה ומב"ה למקום ק"ק ומשם לשער השמים, וזהו ענין ישראל שבחו"ל עע"ז בטהרה הן כי בעו"ה הם יושבים תחת רשות השרים שהם אלהי העמים ע"ז אבל לבן של ישראל לשמים, וזה הענין שאמר יאע"ה לרחל התחת אלקים אנכי אשר מנע ממך פרי בטן כלומר אין הכונה שמתאוה לתפלה אלא המניעה היא ממך מצד איזה עונש שאתה עקרה, דאין לך לומר שמתאוה לתפלה שזה אינו שייך אלא הדר בארץ שהוא חלק ה' אבל אנחנו עתה בחו"ל שהיא תחת ממשלת השרים, וזהו כמ"ש התחת אלקים אני כלומר אין אנחנו יושבים תחת חלק ה' שהיא א"י, והשיבה רחל אני אכניס צרה לביתי, הנה ישראל בחו"ל עע"ז בטהרה כי לבם לשמים, אבל מכניסים צרה לבית, כי בעו"ה מפסיק ביניהם הצרה שהיא הקלי' צרה בהתכנס, אבל הוא לנו להוכח כי גלינו מעל שלחן אבינו בעו"ה מ"מ שערי דמעות לא ננעלו והתפלה בוקע ועולה דרך א"י כו' עד דרך הנכון עד השמים, כך אמרה רחל אע"פ שאנחנו בחו"ל תועיל התפלה בזכות זה שאכניס צרה לביתי יראה ה' בעניני ויקבל התפלה אע"פ שהיא בהכנסת צרה לבית תבוא עד שער השמים:

ר"ם) **ח"א** ב"ב. אמר כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה וכו' דודאי זכות גדול הוא למי שבא גם בדור הזה לא"י גם במותו וכ"ש בחייו כדאמרינן סוף כתובות אבל אמר המתאבל זוכה לדבר נוסף דהיינו לראות בשמחתה דהיינו בבנינה בב"א:

רמ"א) **ש"ך** על התורה. וחם הוא אבי כנען כנען עדיין לא נולד למה נזכר, ויכולים לומר שחם לא הי' ראוי לצאת מן התיבה מאחר ששמשו בתיבה ולמה יצא כדי להוליד כנען כדי להושיב א"י ולבנותה ולזרעה ולנוטעה לקיים יעודו שיעד לישראל ארץ זבת חו"ד ונאמר ערים גדולות וטובות אשר לא בנית ונאמר ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת כרמים וזתים אשר לא נטעת. ומה שניתנה א"י לכנען ולא לאחר כ' רבינו בחיי ז"ל לפי שהוא עבד מקולל וא"א להחזיק בנכסי האדון א"כ לזה אמר וחם הוא אבי כנען כלו' לא יצא אלא להולידו ולזה כשעשה באביו אותו מעשה קלל לכנען שהוא הי' סיבת הצלתו ויציאתו מן התיבה, ולזה חם מוטעם (פי' בטעם זקף גדול) וחם כלו' לא הי' ראוי לצאת ולאחר שהשלים מגויו צותה תורה עלי' להרגו שנאמר לא תחי' כל נשמה וכן וחם הוא אבי כנען במלואם כזה 'ואו 'חת 'מם 'הא 'ואו 'אלף 'בית 'יוד 'כף 'נון 'עין 'נון בגי' יצא חם להוליד כנען ליושב ארץ יש' עם ז' מלות:

רמ"ב) **שם.** אשר אראך גי' ברך א"ל את מאכיל ומשקה לכל העולם ואומר להם שיברכו למקום שהאכילם והשקם, הברכה צריכה להיות בא"י כי שם עיקר הברכה כי המברך באלקי הארץ יתברך באלהי אמן כלו' המברך בחו"ל הוא מברך לאלהי הארץ לשר שהוא שולט על הארץ

וכי

וכי אינו יותר טוב שיתברך באלהי אמן, אמן בגי' א"ך שהוא חבור ב' שמות לזה אמר לו אשר אראך שם עיקר הברכה והבן, ולזה לא גלה לו הארץ כדי שירבה היחוד בכל א"י וכה"א ואולך אותו בכל ארץ כנען בכל ארץ דווקא כי שם הוא עיקר היחוד:

רמ"ג) **שם.** ויעבר אברם בארץ וכו' להודיעך חבתו של א"א לא ישב עד שינוח ויסקוט מטורח הדרך לו עד שיושיב אנשי ביתו ויושיבם ואח"כ ילך, שג' ימים הבא מן הדרך הוא פטור מן התפלה ואברהם אבינו לא נח ולא שקט אלא מיד ויבאו ארצה כנען ויעבר אברם בארץ ולא תאמר בקלת ממנה אלא עד מקום שכם עד אלון כו' וזהו עד עד כמו מגדים ועד קמה עד כרם זית כלו' עד שעבר לכמה מקומות מרוב חבתו לארץ ע"ד כי רצו עבדיך את אבניה וכו' והכנעני אז בארץ כלו' אעפ"י שהכנעני הי' בארץ לא פחד מלעבור מרוב חבתו בארץ:

רמ"ד) **שם.** הרד"ק ז"ל כתב בס' יהושע את כל הארץ הזאת ואת כל ארץ הגושן וז"ל אין זה גושן של מצרים והיא נבלעת בתוך ערי ישראל כמו שאמר ויעל לקראת אביו גושנה מלמד שהיא בעליה כלפי א"י ובזכות שהלך יהודה בשליחות אביו להורות לפניו, זכרו שיהי' לחלקו ארץ גושן שהי' טובה ע"כ, א"כ גושנה היא א"י אבל ארץ גושן היא חו"ל לזה גושנה בה"א הידיעה ולזה אמר ואמרתם אנשי מקנה הי' עבדיך בעבור תשבו בארץ גושן, אבל יעקב אבינו הי' בגושנה באותה רצועה שהיא א"י כי אותו מקום לא הי' מכיל לכולם כ"א ליעקב לבד, ואפשר באומרו ואת יהודה שלח לפניו רמז כאן שנשתלחה אותה רצועה מא"י לגושן, וזה שחזר ואמר לפניו גושנה אותה רצועה היתה נעלמת שלא היתה נודעת אלא ליעקב ולבניו ולזה אמרו לו ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גושן, וכן אמר פרעה במיטב הארץ הושב את אביך ואת אחיך ישבו בארץ גושן, ולזה צוה יעקב ליוסף בעת מיתתו אמר לו וקברתני בקבורתם פחד שלא יאמר יוסף שיקברוהו בגושנה שהיא א"י א"ל אעפי"כ לא תקברני אלא עם אבותי, א"כ יאע"ה לא נכנס באויר חו"ל כדי שלא להטמא מאוירה של ארץ העמים אלא היתה הרצועה של א"י מתקפלת והולכת לפניו והוא בתוכה, וזה שרמז לו אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה, כי מלת אנכי היא כ"י והיא נקראת א"י כידוע לי"ח, וזה טעם גלגול מחילות כדי שלא יטמאו מאויר ארץ העמים כשבאים לקבל הנשמה בא"י שנא' נותן נשמה לעם עלי' וכן אמר יוסף רד"ה אלי ר"ד ה' שהיא שכינה, וא"ת איך יעקב ישב בבית לבן באויר חו"ל לפי שעדיין לא נולדו י"ב שבטים אבל אחר שנולדו י"ב שבטים בא לא"י לזה קודם שנולד בנימין שהוא השלמת הי"ב בא לא"י ונעשה הוא והם אחד:

רמ"ה) **שם.** במדרש הי' ר' מאיר אומר כל היושב בא"י א"י מכפרת עליו שנא' העם היושב בה נשוא עון ועדיין אין אנו יודעין אם פורק עונותיהם מעליהם כשהוא אומר וכפר אדמתו עמו הוי אומר פורקין ואין נושאין, וכן הי' ר"מ אומר כל הדר בא"י וקורא ק"ש שחרית וערבית ומדבר בלשון הקודש ה"ה בן עוה"ב ע"כ, הכונה היא כמו שאז"ל כל הדר בחו"ל כאלו עע"ז א"כ כשקורא שם ק"ש נראה ח"ו כאומר לאותו שר ששולט על אותו אקלים ולא הוא היחיד כי אז"ל גוי' שבחו"ל עובדי ע"ז בטהרה הם שעם הי' עבודתם כי בא"י חייב מיתה ונקרא אלהי נכר הארץ אבל עיקר היחוד הוא בארץ ששם ממשלתו שנא' ויקרא לה ה' שמה אל תקרי שמה אלא שְׁמָהּ, גם מדבר בלה"ק בא"י כי זהו לשון הארץ כי כל אומה יש לה לשון כפי השר השולט והוא מלמדם, כשנפלג לשונם של דור הפלגה נתן הי"ת לשון כפי השר השולט וכשהם בא"י ומדברים בלשון א' מלשונות הגוים מיקרים אותו לשון ומכניסים חול לקודש, וכן אז"ל כל הקבור בא"י כאלו הוא קבור תחת המזבח כתיב הכא וכפר אדמתו וכתיב התם מזבח אדמה תעשה לי ולזה יצירתו של אדם ממקום

כפרתו

כפרתו שנא' עפר מן האדמה, וכן אז"ל כל המהלך ד' א' בא"י מוחלין לו כל עונותיו שנא' וכפר אדמתו עמו כשתריד ד' מאדמתו נשאר אמות היינו ד' אמות עמו עונות מחולין ומכופרים:

רס"ו) **שם.** אל תטמאו בכל אלה וכו' ותטמא הארץ ואפקוד עונה עלי', מה עון יש לארץ לפי שהוציאה תבואה ופירות לשאינם ראוי' כדאי' במס' כתובות ריב"ל אקלע לגבלא חזינהו להנהו קטיפי פי' אשכלות ענבים כעגלי אמר עגלי בין כרמים א"ל קטופי נינהו אמר ארץ ארץ הכניסי פירותיך למי את מוציאה פירות הללו לגוים שעומדים עלינו בחטאתינו, א"כ לזה ואפקוד עונה לפי שהיא מישבת אותם ונותנת להם ישוב בהוצאת פירותי' כמו שאמר ותטמא בעמדם בתוכה, לזה ותקיא הארץ את יושבי', ואמר ותקיא מעת שנגזר על הכנענים להכרת כאלו כבר הקיאה אותם, אבל אתם ושמרתם את חקתי על כרחכם, ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה כגוים שאינם ראוים לה לפי שאין קיום הארץ אלא בעשיית המצות כי עיקר קיום המצות הם בארץ, א"כ להם קאה אבל אתם שאתם יורשים אותה שנא' ואומר אתם תירשו את אדמתם לא תקיא כי היא כבושה לכם כשאתם בה שנא' ונכבשה הארץ לפניכם ולא תקיא אע"פ שתטמאוה, ועל הטומאה שטמאו אם עשו מכל התועבות אני אענש אתכם וזהו כי כל אשר יעשה וכו':

רס"ז) **שם.** ונוהגין בא"י שעושים תכריכין למת מפשתן, אולי לרמוז למה שאמרנו שהוא רמז לסוד היחוד וכן רמז שכמו שהכה"ג אינו נכנס לפני ולפנים אלא בד' בגדים של בוץ כן המת הוא נכנס לפני מז"ה, וכבר כתבתי שפשתן באתב"ש גי' ח"י רמז על התחיה שיקומו בתה"מ בתכריכים שלהם:

רס"ח) **שם.** ועשת את התבואה לשלש השנים, מ"ש לשלש השנים בה' הידיעה כאן רמז שלא תהא התבואה של א"י נשמרת משנה לשנה שלא תרקב אלא שנה בשנה כדי שיהי' תמיד בכל שנה ושנה עיניהם ולבן תלויות בהי"ת כמו המן שהי' דבר יום ביומו, לפי שא"י נאמר בה עיני י"א בה מראשית שנה ועד אחרית שנה שאינה תחת ממשלת השרים לזה אמר אלו השלש השנים לבד צויתי את ברכתי משא"כ בשאר השנים כדי שתמיד תהיו בטוחים בי ולא תאמרו הואיל ונשלחה הברכה לשלשה שנים שתהא תמיד הולכת עד ד' או עד ה' לזה אמר וזרעתם את השנה השמינית עד בא תבואתה של שמינית שהוא בחג האסיף שהוא ר"ה של תשיעי לבד תאכלו ישן שהם ג' שנים לבד וכ"ז כדי לזכותם ויהיו תמיד אדוקים בו:

רס"ט) **שם.** בשם רבינו שמשון, בארץ וכל אשר בה אפי' הקבורים בה הם צדיקים, אשר בה זו הקבר וסמוך ליה באבותיך לומר שכל הקבור בא"י שוה לאבות:

ר"ע) **שם.** לבלתי עברי את הירדן ולבלתי בא אל הארץ הטובה. כי אם הייתי עובר את הירדן הי' לי קצת נחמה כמו שאז"ל כל המהלך ד"א בא"י מוחלין לו כל עוונותיו שנא' וכפר אדמתו עמו אדמתו ד' אמות, אבל נשבע לבלתי עברי א"כ כי אנכי מת כעת אני נקרא מת כי המת בא"י אינו מת כי הוא בחלק אלקים חיים הוא חי, אבל המת בחלק השרים כמו שהם מתים לפי שאין להם שום חיות מעצמן אלא מאתו ית"ש שנא' ואתה מחיה את כולם א"כ כי אנכי מת ודאי ואתם עוברים וירשתם את הארץ הטובה הזאת מלמד שבקשהו את כל הארץ והיתה הארץ לפניו לזה אמר הזאת:

רע"א) **אמר** ברת חצובים, ברת חסר לפי שבא"י נא' למטר השמים תשתה מים שותים מים המכונסים בבורות. עוד אשר לא בנית אשר לא נטעת לומר שלא תבלה זמנך בבנין בתים ובנטיעת כרמים וראה בעיניך כי בנו ונטעו אחרים ואתה לא תבלה זמנך אלא בעבודת הי"ת והוא יזמין לך בתים בנוים וכרמים נטועים וכו' וכן

אתה

אתה מולא שכל מ' שנה שהי' ישראל במדבר היו הכנענים בונים בתים וזורעים שדות וחופרים בורות שיחין ומערות ונוטעים כרמים וכל עץ מאכל כדי שיבואו אבותינו לארץ וימצאו אותה מלאה ברכה, והם יודעים שיבאו ישראל ויקחו הכל ועכ"ז ימלאום ולא ישליטם הב"ה שיאכלו מהם לא הם ולא נשותיהם ולא בניהם וכו':

רע"ב) **ואמר** ואכלת ושבעת אכול עד שתשבע לא כמו שאז"ל סעודה דהנייך מסוך ידך הימנה פן יזיקך, וכן כ' הרמב"ם ז"ל שיניח שליש ממאכלו אבל כאן ואכלת ושבעת לא אמר לשובע אלא ושבעת לפי שאוירה טוב כמו שא' הארץ הטובה והמים ג"כ טובים א"כ אפי' שתשבע אין בה שום היזק לז"א ואכלת ושבעת בלא פחד, שאל"כ ושבעת למה, ודאי שאדם אוכל הוא שבע, לזה וברכת צריך שתודה לה' ית' על הארץ הטובה אשר נתן לך וכו'. עוד ואכלת ושבעת על פירות הארץ שהיו שמנים והיו משביעים כמו הלחם כדאי' בברכות דר' יוחנן כד הוה אכיל מפירות גנוסר לא הוה אכל מזונא לפי שהיו שמנים שנא' מאשר שמנה לחמו, לזה ר"ג הי' סובר שיברכו עליהן ברכת מזון, ועוד ארץ אשר לא במסכנות וכו' יאמר שאם אכל פת חריבה אינו מוטעם שאין לו במה ללפת בו את הפת, אלא שהלחם של א"י הוא כ"כ מוטעם ויפה שאין נח לו שיאכל עמו לפתן ולזה נמנית החטה עם הפירות לומר שבעודה חטה היא מתוקה כפירות כ"ש כשנעשית לחם. עוד לפי שהחטה אינה מסורה ביד שום שר אלא ביד הב"ה כ"ש בזוהר לא במסכנות שהוא תחת השרים שהם במסכנות שאין להם שום דבר מעצמן אלא מהב"ה מה שנותן להם. ואפשר עוד לומר שאלו הז' מינין הם משופעים מז' עליונות ולזה תמצא שזכר ארץ ז"פ כי י"א מביאך אל ארץ טובה, ארץ נחלי מים, ארץ חטה ושעורה ארץ זית שמן, ארץ אשר לא במסכנות, ארץ אשר אבני' ברזל, וברכת את י"א על הארץ הרי ז"פ ארץ נאמר באלו הז' מינין לפי שהם מושפעים מז' ארצות ואינו יכול לכוון לכל או"א והמבין יבין, והתחיל כי י"א מביאך אל ארץ טובה וחתם על הארץ הטובה וע"ז אמר דוד הע"ה אתהלך לפני ה' בארצות החיים:

רע"ג) **שם.** והארץ אשר אתה בא שמה ארץ הרים. לומר שהרים גדולים משפיעים בה, כמו אשא עיני אל ההרים. והרב רבינו בחיי ז"ל כ' בשם הרמב"ן כי הארץ אשר היא ארץ הרים ובקעות תאבד במהרה יותר משאר ארצות בשלא ישלח מטרות עוזו, כי החולה צריך זכות ותפלה שירפאהו יותר מן הבריא שלא יבא עליו החולי, כי היא צריכה יותר מטר משאר ארצות ע"כ, ולזה שואלים הגשמים בא"י מז' בחשון ובחו"ל מס' לתקופה, א"כ מה שאמר ארץ הרים הוא איום שיזהרו כי היא צריכה רבוי מים, ולזה צריך זכות ותפלה כי היא ארץ אשר ה' דורש אותה תמיד עיני י"א בה:

רע"ד) **שם.** כי אתם באים אל הארץ כנען. הל"ל אל ארץ כנען, אלא אמר אל הארץ הידועה שעלי' נאמר בראשית ברא אהים את השמים ואת הארץ בה' הידיעה שהיא נקראת ארץ שהיא מכוונת כנגד ארץ העליונה, וכן אז"ל הנותן מטר ע"פ ארץ זו א"י ושולח מים ע"פ חוצות זו חו"ל, הרי שחו"ל נקראת חוצות. ואמר כנען כמו כנען בידו מאזני מרמה שתרגום תגרא שכל הנשמות באים לעשות שם סחורה. וחזר ואמר פעם אחרת זאת הארץ לומר שזו נקראת ארץ, ואמר אשר תפל לכם חסר ו' לומר שכבר נפלה בגורלכם מסי"ב:

רע"ה) **שא נא** עיניך ימה ולפונה וגו' כדי שיתקדש בראיותך לפי שעתידין לבוא בגלות ע"י עונותיהן ולהתפזר בד' כנפות הארץ כדי שימלאו מנוח בכ"מ שיתפזרו שם, ולזה היתה סיבת מיתת משה ואהרן בחו"ל והנביאים כגון יחזקאל בן בוזי וכן כמה צדיקים שמתו בחו"ל

כמו

כמו דניאל וחנני' וחביריו ומרדכי וכן כמה צדיקים כדי שיגלו עם ישראל ותגלה השכינה עמהם ותמלא השכינה ויהי' לה נח"ר, ולזה מת יחזקאל בבבל וג"כ דניאל ומרדכי בעילם ומישאל ועזריה בפרס ומש"ר בכל העולם לזה לא ידע איש קבורתו כי אין לו מקום ידוע לו כדי לתת מנוח והנפשה לשכי' בכ"מ שתלך תמלאנו ואפי' שאין ישראל עושין רצונה תתנחם בו ובשאר הצדיקים הקבורים שם ויזכור להם זכותם ולא תכלה אותם בארץ אויביהם וגלותם וזהו וראה בעיניך כי לא תעבור את הירדן אתה ראה בעין שכלך והודה לו על זה:

רע"ו) **עוללות** אפרים. פ"ק דסוכות אמרו לי' לר' יוחנן איכא סבי בבבל תמה וכו' והטעם שחשב ר"י שאין זקנים מצויים כ"א בא"י כי שם גילוי שכינתו יותר מבמקום אחר וא"כ כל הדרים עלי' קרובים יותר אל מקום החיים:

רע"ז) **הקדמת** ס' האלשיך הקדוש מה"ר ברוך ב"ר שמחה קלאמני.

על צדקתו (כונתו על רבינו אלשיך) היתה עומדת תבל ומלואה וכו' ומלבד עולת התמיד לתשובה תפלה וצדקה הוא היה עושה ומעשה ומחסה ומעוז לעמו כמו שמצינו ובעינינו ראינו זה דרכו בזהירות וזריזות להעמיד ארץ הקדושה עד שדרש: בענין החמלה, ועינו ולבו שם כל הימים, שם לחק להאיר פני מגמתו והשקפתו לטובתם ולהנאתם בהליצו לעדה לרבים כנודע לחשוב צרות תכופות ומולדות רצופות ומקריהם, המה להם שבים ללכת ואף גם כי רבו חכמי דורו נותי נפש יתירה, ולשונם תמתק בפיהם בדברים שבכתב, בכל זאת נבחר לשון צדיק אשר למליצים הוא ילין ממה שממנו ובפניו תופש הקסת לא יעמוד, וקל בידיו לא ימלט מחלוקת דרבנן חלקת מחוקק ומהכבוד הגדול עשו לו גם בדבר הזה, שכנגדו לא יצא לבלר בקולמוסו, והחייט במחטו אין בידו לתפור ולחבר ביותר אומנות והתבוננות, ממה שהוא היה מוליך ומביא במחברת אות באות ומלה במלה מודבק לשונו לחכו, כל הקורא מלין יבחן בעיניו פלא פליאה דעת ממנו ורצה ושמח בלבו בקרבו וכו', וזה פריו עינינו ראו מליצתו מגילת איכה שחורה ונאוה, אין הכסף קונה את לשון הזהב והאדרת, ונקראת חזות קשה מעוררת מאוד ומדברת על לב מספרת עם בעלה זאת אומרת מכאובות ותלאובות הארץ אשר לא תחסר כל בה ולדרים עליה, מסדר נזיקים מכות ונגעים, דומים בדומים נגעי כל הנגעים, אדם רואה כתוב בספר התורה, ונתנה תוקף דברי האגרת, התעוררות ואבירות לב לארץ הצלות ולרחבו על פני כולו, כל חום בכתבים הכין ופעל בזהרי חכמתו, עד כי רבים מישיני העפלה הקיצו לכתב זירוזין אשר בו זורז את הזכר ופתן את הנקבה תסובב גבר, שתום העין והלב, שיהי' סגור ולא יפתח, בבוא הנשים רחמניות על האנשים והחזיקו שבע ביום בכנף האיש עוז לעמו יתן וכו' ויהי להיפך ביום הזה בסגלת מעלת המלאך הדובר בם, בהיותם אוהבים עשות צדקה בארץ הקדושה באהבה רבה וחבה יתירה, והכינו את אשר יביאו נדבה לה' כבוד לעמו, וישטחו להם שטוח, תקנות וסדרים להרים את תרומת הקדש, איש לדרכו פנו ונדבותיהם מזה ומזה הם קבוצים, כאשר אנחנו עושים פה היום, וזה התחילו לעשות היה מוסף בעבותות אהבה רבות מהקהלות ממנו יראו וכן יעשו, כי כמוצאי חסד וחן היינו בעיניהם, ויערבו לאחינו בית ישראל הנפוצים בין הגוים, וילמדו מעשינו, ועד הנה אזרנו חיל רחמי ה' לעשות שתי תקנות נכונות מתוקנות מאת מעלת מנהיגי ומשרתי המדינה. ולי אני הצעיר באלפיהם והקטן שבהם, כדי לחנכני בסופרי דשטרי מלשנא מעליותא וכו' עלי השליכו יהב, להליץ באדם הצלה פורתא וישימו קסת הסופרים הלז במתני וכו':

רע"ח) **רני** ליעקב. ע"פ שמחתי בא"ל בית ה' נלך וכו'. והן עוד נביא מ"ש הרב יוסף אומן ז"ל דלהרמב"ן ז"ל ישיבת ארץ ישראל אפי' בזה"ז מ"ע. ואם אל סודו הדרוש כל תפלות

בני

בני חו"ל אינן עולות אלא דרך שער בית השמים וכמה יתרצה בן חו"ל להיות לו חלק ונחלה בלימוד וישיבת בני א"י היינו ע"י שמחזיק בידם, ועוד בה מצות פדיון שבוים דנתונים המה בידי אדונים קשים הלוך וגדל וכו', וכבר מזמן מוהר"ק ז"ל היו מתנדבים לא"י ויוצאים שלוחי א"י יע"ש. וז"א שמחתי בא"ל בית ה' נלך באותם המתנדבים בעם לעלות לא"י וכ"ע עומדות היו רגלינו כל היום, והעמדת רגלינו תלוי בשעריך ירושלים דתפלתינו עולות דרך שער ירושלים. ועוד בה ירושלים הבנויה מקדם מעיקרא ואפי' מימי קדם הי' כעיר שחוברה לה יחדיו מנדבת כללות ישראל ולא דבר חדש ששם עלו שבטים וכו' ועי"ז יתרבו אוכלוסין בה ולא יעדרו כ"ד ממנה ח"ו כי שמה ישבו כסאות למשפט שע"י כל סמך הדת קביעות ר"ח ויו"ט תלוי בהן אשר ע"כ למען ה' שאלו שלום ירוש' בבוא שליח כולל אל תגערוהו אלא כ"א יתנדב בלב טוב מה שיכול ויביאה בעצמו שלא יצטרך השליח לחזר אחריהם ועוד בה למען אחי וריעי העם היושבים בה נתונים המה בידי אדונים קשים מחמת החובות ולמען בית ה' הללו בתי כנסיות שבה שבכל תפלותינו עולין ומתפללים עמהם בתוכם אבקשה טוב לך:

רע"ט) **שם.** ידעי לה רבנן כמה גדלה מעלת הצדקה וזה לא שייך לאדם לבוא לידי מידה זו אלא דוקא כשיהי' לו אהבה ואחוה ושלו' ורעות עם כל ישראל, דאם אין לו אהבה ושלום מהיכא תיתי יתן ממונו לאיש אשר לא עמל בו ולא גדלו, משא"כ ע"י השלום והאהבה מחשיב לכ"א עצם מעצמיו ובשר מבשרו וירחם על כל זרע ישראל ובפרט שיחזיק ידי לומדי תורה שהיא קיום העולם, ממילא כ"ש שיחמול וירחם על הת"ח בני א"י בני ציון היקרים נתונים בידי אדונים קשים וצער בצערי"ך ירושלים ת"ו, דממש מצות פדיון שבוים קעביד, והשתא מאחר שכבר קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם נדבת א"י על סמך זה שיתישבו שם עד שעולה עליהם שק של כ"ח ועלי דידהו דבני חו"ל מוטל על כל זרע ישראל למיקם בספוקייהו, וזה רמז הפ' ובא לפני ה' אל פתח אהל מועד ונתנם אל הכהן רמז למש"כ מלוה ה' חונן דל, ודעו לכם שזה הנדבה באה לפני ה' לירושלים אל פתח א"מ וכ"ש שצריך להגדילה כל המוסיף מוסיפין לו ותן לו משלו וחז כהנים כי קונו מצלחן גבוה קונו, דהקב"ה נותנם אל הכהן הללו ת"ח רעבים גם צמאים וגם ובא לפני ה' שם רמז שע"י הנדבה משתתפין עם בני א"י וכאלו המתנדב עצמו עלה לא"י. גם ארז"ל דע"י הצדקה זוכה ומקבל פני השכינה שנא' אני בצדק אחזה פניך:

ר"פ) **עין ראי.** אחת שאלתי וכו שבתי בבית ה' יען לחזות בנועם ה' וכו' שהדר בא"י דומה וכו' לאפוקי מי שדר בחו"ל שדומה וכו', ועוד יתחזק אחר שיש לי בשבתי בבית ה' כי יצפנני בסכה ביום רעה זו מיתה שאז יצפנני בקבר, בסכה רמז בנוטריקון ב'סכך 'כל 'המתים דהיינו שהסכך שלי יהיה עפר כשאני דר בא"י יסתירני בסתר אהלו אהל קדוש יסתירני בעפר של א"י, ובהכי אני ארויח טובא בצו"ר ירוממני בתחיית 'צדיק 'וגם 'רשע ירוממני נוטי' בצו"ר שכל מתי א"י עתידין לחיות בזמן התחיה, משא"כ מתי חו"ל שאין עתידין לחיות אלא הצדיקים שבהם, וזה ג"כ ע"י צער גלגול מחילות ועי"ז מפיק ועתה ואין ועתה אלא תשובה שאפי' למתי חו"ל אם יחזרו בתשובה קודם פטירתם שע"י התשובה נחשבים כצדיקים גמורים שבמקום שבע"ת עומדים וכו' מי שהוא בע"ת יכול לומר ירום ראשי בזמן התחיה, אעפ"י שאני קבור במקום שאויבי סביבותי סובבים אותו והם אותם שלא חזרו בתשובה יאבדו ואתה תעמוד:

רפ"א) **שם.** גדול ה' ומהולל מאוד וכו'. ונלע"ד לומר שדהע"ה רצה להורות כמה יתרונות יש לו למי שדר בא"י, משא"כ למי שדר בחו"ל, הראשון הוא מה שאז"ל הדר בא"י דומה

כמי

כמי שים וכו', לאפוקי הדר בחו"ל וגם הם אמרו ישראל שבחו"ל עובדים ע"ז בטהרה, ודבר זה כיון במה שאמר גדול ה' ומהולל מאוד, ומי שדר בעיר אלקינו הר קדשו הם יודעים ומכירים כי גדול ה' לאפוקי למי שדר בחו"ל דומה כמי שאינו מכיר גדולתו ואלקותו. זאת ועוד כיון להורות אידך מאמרם ז"ל שאמרו שהצדיק הדר בא"י שהוא בלב העולם יש לו כח לאותו צדיק שזכותו מגין על כל הדור, משא"כ הצדיק שבחו"ל שאינו מגין אלא לאותו מקום שעומד שם, וכמ"כ כשחטאו ישראל ח"ו ועל רוב עונותיהם גוזר הקב"ה איזה גזירה רעה ח"ו אז אם הקב"ה נוטל צדיק א' שדר בא"י, ההעדר מכפר ומבטל הגזירה מכל הדור וכו', לזה כיון דהע"ה דמאי דמסיק יפה נוף ירצה כשנמצא בעיר אלקינו נוף דהיינו ענף יפה והוא הצדיק בארץ אז משוש כל הארץ ששים ושמחים כל בני הדור יען זכות הצדיק הדר בא"י מגין על כל הדור, ורמוז בר"ת משוש כל הארץ מגין כל הדור. זאת ועוד יתרון אחר ג"כ והוא הר ציון, דידוע דאבות העולם נקראים הרים והכא ר"ל כשנמצא בציון הר א' דהיינו איזה צדיק כא' מאבות העולם אפי' אם רבו עונות הדור ונגזרה איזה גזירה דנתן רשות לירכתי צפון כי מצפון תפתח הרעה ח"ו, כיון דבקרית דבחד עיר שבא"י נמצא מלך א' מאן מלכי רבנן זה די והותר כדי לבטל הגזירה על הדור, משא"כ סילוק צדיק א' מחו"ל דלא מהני אלא לאותו מקום אשר הוא שם. ולהבין מאי דמסיק אלקים בארמנותיה דבא להורות יתרון א' למי שדר בחו"ל דהמתים דבא"י עתידים להחיות אבל מתי חו"ל לא אלא דוקא הצדיקים ועל ידי גלגול מחילות, לזה רמז באומרו כשיגיע הזמן אלקים בארמנותיה שהוא ית"ש יבנה הבית אחרון בב"א אז נודע למתי א"י דודאי עתידים למשגב לשגבם ולהחיותם בעולם שמתי א"י עתידין להחיות, ורמז הענין בנוט' למשג"ב להחיות מתיהם שאין גלגול בהם דבהם כתיב יחיו מתיך וכו' משא"כ אפי' לצדיקים שבחו"ל אינם עתידים להחיות אלא ע"י ג"מ, ורמז דבר זה במאי דמסיק כי הנה המלכים נועדו וכו' מאן מלכי רבנן וקאי על הצדיקים שמתו בחו"ל, הצדיקים האלו שנמצא עפרם בחו"ל נועדו עברו יחדיו ע"י ג"מ עד שמגיעים לא"י ואז יחיו:

רפ"ב) **אלה** מסעי. הואיל והלכה זו רווחה בישראל מתוך דברי התלמוד ערוך ומוסכם מכל אחרונים דהרואה את ירושלים חייב לקרוע ועל ביהמ"ק חוזר וקורע אין בידינו להסתפק כלל דהעיר הזאת הנקראת בפי כל בשם ירושלים שהוחזק בה בחזקה שאין עלי' טענה היא במחוז ראשון שהיתה בימי קדם קדמתא והיא יתבא על מי שילוח דהוא גיחון הנקרא שילוח כמ"ש רש"י ז"ל בפ"ק דברכות (ד' יו"ד) וז"ל שתם גיחון הוא מי שילוח ולא זה מי גיחון הנהר הגדול דההוא לא בא"י הוא, אלא מעין קטן סמוך לירושלים ת"ו וכו' ע"ש והוא היום חוץ לעיבור העיר תוך התחום ואין מסתפקין ממנו רק לבית השלחין של ירקות שעולה ב"פ ביום אבל מתחילה הי' נחל שוטף בימי חזקי' וכשעלה סנחריב על ארץ יהודה סתם יחזקי' מי גיחון כמ"ש בד"ה ב' והוא חזקיהו סתם את מוצא מימי גיחון העליון ויישרם למטה מזרחה לעיר דוד וכפי הנראה והנשמע מאיש מפי איש ששורש זה הנחל הי' בתוך ירושלים כי הנה יש מרחץ סמוך להר הבית מקום ביהמ"ק (ושם המרחץ נקרא בלשון הערבי חַמַם אל ש'פֿה' ר"ל מרחץ הרפואה) ואומרים דמימיו הן מראש המעיין הזה אשר הי' בירושלים וחזקי' סתם את מוצא המים והנהיג את המים דרך ישר מתחת לארץ לצד דרומית מערבית של ירושלים, ומעין הזה היום ידוע שהוא לדרומית של ירושלים והוא לסוף הבית החיים שלנו סמוך למערה הסתומה אשר כפי המקובל אצל הזקנים ששם נקבר המרדכי ורבינו קלונימס ורבינו עובדי' מברטנורה ז"ל נמצא שמים אלו הם היום במזרחה של עיר דוד היא ציון אשר שם קברי מלכי בית דוד א"כ איך המכחיש יכול

להכחיש

להכחיש את המוחש הנראה לעין כל בסימני' מובהקים ומצרים אמיתים שמסרו לנו אבות אבותינו, דהנה זה עומד אחר כתלנו דהיינו אחר כותל מערבי דכותל זה לא נחרב מעולם וכו' עינינו הרואות שעדיין בקומתן ובבניינן הן עומדין כאלו עכשיו הן נגמרו מיד האומן האלקי אשר תקע ויסד אותן העמודים למאות דרך נס ולא דרך הטבע כלל לפי גובהן ועוביין שהוא נמנע שנעשו ונתקנו ונתייסדו שם ע"י בני אדם אם לא בסיוע אלקי דוקא וחזותן של העמודים ואבני כותל מערבי ג"כ בגובהן ועוביין מוכיחות דהם אבנים יקרות אבן שלימה מסע כמו שהסיעם מההר ע"י הש"י ובקדושתן הן עומדות וכל המסתפק ע"ז הרי זה מטיל מום בקדשים ואין לנו לסמוך על ספיקו נגד הדבר שהוא מאומת ומקוים מתוך רז"ל וחכמי הדורות שהי' קרובים בזמן אל חורבן הבית, ואם הי' נופל בלבם איזה ספק שאין שם מצב העיר והבית הי' להם לומר הרואה את ירושלים אשר היתה בימי קדם בסימנים ומצרים הם כך וכך חייב לקרוע, אך סתמם כפירושם דהואיל וזו היא ירושלים החריבה וזו היא העני' סוערה לא נוחמה וזה הוא הר הבית ה' הנקרא בית אלקי יעקב וקדשו לשעתו וקדשו לע"ל אשר עתידה לחזור להיות עטרת תפארת ביד ה' ובני ציון בית ישראל העמוסים מני בטן יראו עין בעין בשוב ה' שבות ציון כי נחם ה' עמו וכו' לכן דורות הראשונים קיימו וקבלו לקרוע ולצדך על חורבנה ולהצדיק עלינו את הדין כי בעונותינו חרב מקדש:

רפ"ג) **דרך** הקודש. צריך לידע בזה"ז שאנחנו בעוה"ר כוזבים וטמאי מתים אם מותרים אנו לכנס תוך הר הבית ואף שהגוים אינם מניחים אותנו ליכנס שם מפני שהוא בית תפלה להם ויש סכנה בדבר מ"מ יש שם דרך סלולה שער קבוע שמוכרים שם צמר הנקרא בלשון ערבי באב אלקטאין והרואה יראה שאם הי' חוט מתוח מכותל מערבי שלא זזה שכינה משם מקרן דרומית עד הצפון ובמידה שאדם מודד ת"ק אמות נכנס בתוכו מקום מסילה זאת לפנים מהר הבית וכאשר זכני ה' לעלות ולראות שם את פני ה' שמעתי מחסידים ואנשי מעשה שהי' נמנעים ללכת במסילה הזאת ושאלתי להם הטעם ואמרו שכך היתה קבלה בידם, ונראה דאי משום הר הבית נהגו בו איסור יש תקנה בדבר דאי משום בעלי קרי יטבול לקריו ויטהר, או משום זב יטבול במים חיים וטהר כי זב בעי מים חיים ועוד כיון שהוא מעורב שמש אף שהוא מחוסר כיפורים טהור הוא וכו' דט"י מותר לכנס להה"ב וכו' ולבסוף כתב וז"ל ולענין מעשה אף שהוכחנו מסתם מתניתי' שמותר לכנס להה"ב כשיטבול וכן נראה מסתמות הפוסקים וכ"כ גם הרב מהרמ"ע ז"ל עכ"ז מי שנהג היסור ולא ידע טעמו אין להתיר, ושמעתי שיש מי בקיבל שאין עוברין בשער זה שהוא תוך הר הבית לפי ששם נגנז הארון ומשום קדושה נגעו בה ולא דמי למנהג בטעות ועל עמדם יעמודו לבל יעברו דרך שם עדי יבוא מורה צדק ובמסילה נעלה:

רפ"ד) **ארצות** החיים. ראיתי בספר לח ואדום וז"ל כתב בס' כנפי יונה שכל הדר בעיר צפת ת"ו בזה"ז בגלות, יש לו יתרון על כל שאר ערי ישראל שהנפטר שם בעבור שהמקום גבוה ואוירו זך יותר מכל שאר א"י לכן במהרה נפשו שטת ופורחת למערת המכפילה לעבור לג"ע התחתון ומשם לג"ע העליון, ועי' בס' חיבת ירושלים דצפת רומז לנצח ובמ"ק כחשבון שם אהי' לרמוז שמתנהגים עם הדר בה בי"ג מידות גמורים משם הכתר ועולה ע"ה כחשבון כ"ב אותיות התורה לרמז שצפת מוכנת ומזומנת להשיג בה עומקא של תורה ואין אויר זך בכל א"י כאוירה, ונלח גי' קמח בסוד אין תורה אין קמח וצפת גי' תק"ע דתקוע לג"ע במהרה דנפשו שט ופורחת במערת המכפילה לעביר לג"ע התחתון, ותחילת דירתו של אדם יקבע בצפת וצדיק וקדוש אחד הי' דר בצפת ולא הי' יכול לסבול הכרוזים ששומע שם ע"כ תו"ד ונודע מ"ש דורשי רשומות בפ' כי בחר ה' בציון

אוה

הוה למושב לו עפ"י מ"ש המקובלים דעיה"ק לפת היא מכוונת תחת כה"כ ובא לימר דכן אמת כי בחר ה' בציון לבנות לו בית הבחירה אך הוה שהיא לפת בא"ת ב"ש מושב יקרו בשמים ממעל דכה"כ חופף עליו ע"ג לפת ואשרי הזוכה להיות שם קבורתו והכל לפי מעשיו של אדם:

רפ"ה) **חיבת** ירושלם. הנה אמרו על לדיק וקדוש ז"ל שהי' דר בלפת ויצא משם לדור בע"ק אחרת באמרו שאינו יכול לסבול הכרוזים ששומע שם כל פעם, וגם אני שמעתי מפי כאדמו"ר שהזכרתיו בפתח שערי ירושלים שראה באיזה ספר שתחלת דירתו של אדם יקבע בלפת, ושכן אמר ז"ל להרב ח"ק הגאון החסיד מוהר"ר יששכר בער זצ"ל אב"ד ד"ק זלאטשוב בעת נסיעתו לא"י וכן עשה והלך ללפת ות"ל מזמן רב הוא מק"ס מוכן לתורה ועבודת ה' כנודע שבזמן מרן הב"י ז"ל והה"ק האריז"ל היתה מליאה רבנן קדישי עליונים ראשונים כמלאכים זיע"א ואח"כ דור ודור וחכמיו והיו מזהירים על התשובה וכמ"ש בס' חרדים בתחלתו פה לפת עשינו חברה קדושה קראנו שמה סוכת שלם ורבים מתקבלים בכל לב גם מעט לעת העבד דורש בכל קהל וקהל על התשובה ע"כ:

רפ"ו) **שער** החצר. וז"ל רבינו בחיי פ' חיי שרה יתכן אמר בשם קריית ארבע היא חברון ע"ש שכל הקבור שם נפשו מתחברת למעלה בעיר אלקים עם ד' מחנות שכינה ולא לחנם חמדו אבות העולם אלא שמשם זוכה הנשמות להתחבר שם שהיא כה"כ וזהו קריית ארבע היא חברון ע"ש. וראיתי להביא פה מה שדרשתי בכתבי אה' קדוש מה שאלה בענין חברון וז"ל בליל ב' בשבת וכו' ראיתי בחלומי אני הקטן מתושבי עיה"ק חברון שבאתי למקום קבוץ אח' גדול להתפלל שם מנחה ומלאתי שם אנשים שאני מכירם והי' מקלתם אומרים נתחיל זמן מנחה ומקלתם אומרים עדיין זמן מנחה בהדי הכי התחיל אדם א' שאני מכיר אותו ואמר אני רוצה לדרוש מעט על רמזי א"ב והתחיל ואמר אות א' מרמז על אחדותו ית' ושתק ואני עניתי תדרוש על אות א' שמורה על אהבה ובתוך הענין ראיתי שקלת מהקהל אומרים לי תדרוש על מעלת חברון ת"ו והתחלתי ואמרתי תדעו שאני רוצה לדרוש על מעלת חברון לא בשביל שאני דר בתוכה אלא דורש אני לשם יחוד קוב"ה, הלא תדעו שחברון לשון חיבור ואחוה שהדרים בתוכה לריכים להיות באהבה ואחוה שלום וריעות ולזה אבותינו הקדושים הטמונים בתוכה לא הי' רוצים להזכר כבודם על מחלוקת, שלזה אמר יעקב אע"ה בקהלם אל תחד כבודי ודרשו ז"ל בקהלם בעדת קרח אל תחד כבודי ושלא יזכר שמי במחלוקתם וכיון שלא רצה להזכר שם כבודו במחלוקת קרח ה"ה בכל מחלוקת, וכן כיון שיאע"ה שהוא הקו אמלעי שכולל אברהם ויצחק א"כ ג"כ הם על דעתו ישמוכו ולכן אברהם יצחק יעקב בגי' תרל"ח במנין גזר השלום וכו' וע"כ כל מחלוקת אינה מתאררכת בחברון. גם חברון יש לה ג' מעלות א' שהיא מא"י וב' שהיא מערי מקלט ומעלה ג' שהיא מערי יהודה. גם חברון ת"ו היא גרמא ליסיבת כל א"י לפי שע"י שכלב בא לחברון כמ"ש ויבא עד חברון נילול מעדת מרגלים ועי"ז נמלא זכות וקיום והעמדה לישראל להכנס לא"י ונמלא שקדושת חברון ת"ו היא גרמא שיכנסו ישראל לא"י ת"ו, ואע"ג שאמרו שבא כלב להשתטח על קברי אבות מ"מ הכתוב לא תלה ביאתו כ"א בחברון לומר שקדושת חברון ת"ו היא שעמדה להצילו מעדת מרגלים. גם חברון נמלא בתורה חסר הוא אותיות חב"ר נו"ן ואות נון פשוטה רומזת על קשר ויחוד כל העולמות מריש כל דרגין ע"ס כל דרגין שכל העולמות מיוחדין ומקושרים בהארת א"ס ב"ה, וכן חברון באמלעות קשר ויחוד כל העולמות ולזה רמז חברון חסר ו' בגי' עשר פ' הוי' שהוא כללית ע"ס בכל העולמות וזהו חברון חב"ר נו"ן ע"כ מה שאני זוכר:

רפ"ז) **שם.** א"י בפ"ק דמגילה אמר רבא חמת

זו חמי גרר רקת זו טבריא כנרת זה גנוסר ולמה נקרא שמה רקת שאפי' ריקנים שבה מליאים מלות כרימון ע"כ, וכתב הגאון טורי אבן בשטתו וז"ל איני יודע מאי עדיפות דטבריא בדבר הזה מכל ישראל וכ"ת דקדושה יתירה יש בה שגורמת שאין יצה"ר שולט בה כ"כ, איני יודע במה קדשה יותר משאר א"י, ועוד דהרי ירושלים דקדושה יותר משאר א"י ולא מצינו לה מעלה זו, ועוד ק"ל מאי רבותא דטבריא הא דרשינן בפ"ד דסנהדרין כפלח הרימון רקתך אפי' ריקנים שבך מליאים מלות כרימון ועל כל ישראל יעיד הכתוב כך וא"כ מאי רבותא דטבריא ע"כ, וג"ע בס' פתח עינים כ' וז"ל דמ"ש על כל ישראל ריקנים שבך הוא ברוב ישראל דרובו ככולו, ולפ"ז אפשר בעיר אחת יהיה מיעוט הריקנים מלאים מלות או חצי ריקנים. אכן כשנצרף כל ישראל יהי' רוב ריקנים מלאים מלות כרימון, וטבריא רוב הריקנים שבה או כל הריקנים מלאים מלות כרמון, והגורם לזה אפשר דהיינו מה שמקבלים שבת מבעוד יום שיושבת בעמק, ובוודאי מחמירים ביליאת השבת, וכבר נודע מאמר רז"ל דשומר שבת כמקיים כל התורה ואפילו עע"ז כאנוש מוחלין לו, וכהנה רבות, והיינו דאהני להו שיהיו מלאים מלות, ואפשר דהיינו טעמא דהסכימה וב"ד הגדול יקבעו בה באחרונה ומשם לבית שלישי ב"ב, כיון דאחז"ל דבזכות שבת נגאלין ולזה יזכו למעלה זו, ע"כ דב"ק. ולענ"ד אפשר לומר דהגורם לזה מה שאמר בילקוט תהילים בפ' והיה כעץ שתול על פלגי מים ר' שמואל ב"ר יצחק הי' שוחק עצמו מחבורה לחבורה ע"ש מכל מלמדי השכלתי, תמן תנינן ר' נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה, מה על פלגי מים כמו טבריא וחברותי', ובהקדמת נגיד ומצוה איתא כתב מהרח"ו ז"ל כשהלכתי אצל מורי ז"ל ללמוד אותה חכמה הלך מורי ז"ל לטבריא והוליכני עמו ושם היתה ספינה קטנה וכשהיינו מהלכים בספינה בתוך המים כנגד העמודים של ביהכנ"ס הישן, אז לקח מורי ז"ל כוס אחד ומילא אותם מבין העמודים והשקה לי אותם המים ואמר לי עכשיו תשיג זאת החכמה כי אלו המים שתית הי' מבארה של מרים, ומאז ואילך התחלתי לכנס לעומק החכמה הזאת, ועי' עוד בפרקי ר"א פ' י"ט שבעה ימים ברא הקב"ה ומכולם לא בחר אלא ים כנרת וכו' ע"ש. ובא וראה מפלאות תמים דעים שכן עד היום ב"ה אותה הארץ לא פסקה מקום שפי"ר אבניה, אשריך ארץ, ובשביל שהמקום מקום תורה ות"ת כנגד כולם היינו דאהני להו מלאים מלות, וה"ט נמי דהסכימה וב"ד הגדול נקבעו שם באחרונה, כי אמרו בזוהר חדש דבזכות התורה יהיה הגאולה, ועיין בס' טו"ה בסוד טבריא ודוק בדבריו שכתב גם טבריא במ"ק י"ג שמקבל כח מי"ג מידות ומשם באר"ה:

רפ"ח) **אלשיך** שה"ש. אחז"ל ריב"ל אשכחי' לאליהו דהוה יתיב אפתחא דמערתא דרשב"י א"ל אימת יבא משיח א"ל זיל שאיל לדידי' א"ל והיכי יתיב א"ל אפתחא דרומי א"ל אימתי אתי מר וא"ל היום וכו' וא"ל היום אם בקולו תשמעו. והנה באומר אפתחא דרומי פירש"י ז"ל שהוא בשמים נגד פתח רומי, ועדיין כמו זר נחשבו למה לא בחר להסתופף בשמים לעומת ערי ישראל ולא לעומת רומי שהיא בחו"ל ועוד כי הלא ריב"ל מא"י היה כי שם ביתו וללכת עד עיר רומי היה צריך ימים רבים ואיך יאמר למחר אשכחי' לאליהו כו' שיורה כי ביום א' הלך עד שם ולמחר סיפר את אשר קרהו עמו. אך הנה זה יובן במאמר חז"ל כי מערה אחת היתה בין ציפורי שהיה בה רבי ורומי שהיה דר בו אנטונינוס והיה הולך ללמוד עם רבי בכל יום ויום ובכל לילה כמפורש בגמרא, והיעלה על לב כי מהלך גדול כזו רומי עד צפורי יהיה מערה מפולשת והוא מהלך כמה חדשים והים הגדול בנתיים ושהי' הולך ושב בכל לילה, אך הנה בעינינו ראינו עוד היום קרוב לציפורי עיר ששמה רומי ושם היה

מושב אנטונינוס ויסב את שמה רומי כשם עיר מלכותו והיא בקרב א״י ארץ הקדושה ועלי׳ אמר כי המשיח כנגד פתחה של רומי על השמים כבודו ושם דיבר עם ריב״ל:

רפ״ט) **נחלה** לישראל ח״ב כת״י. הנה הנם שיש בהליכות על קברי צדיקים סודות נוראים מי שבא בסוד ה׳ כמבואר בספרים, אבל נאמר עפ״י נגלה טעם אחר ע״ד כלל, כי יש מהם הולכים בעת צרה להתפלל ויש מהם לכבוד קברי צדיקים, ס״ס ע״ד כלל הולכים באמונה זו שמאמינים בזכות אותם הצדיקים והרי איתא במד״ר בשלח בקרא ויאמינו בה׳ וגו׳ כל המאמין ברועה ישראל כאלו מאמין במי שאמר והיה העולם, וממילא משמע דגם צדיקי דכל דור כמו כן, ולא עוד אלא אותה האמונה שמאמינים בצדיקים אחרי פטירתן שוכני עפר אות׳ האמונה נתעלה יותר מאמונת הצדיקים שהם בחיים היותן כי אינו דומה באם רואים את הצדיק פא״פ והי׳ עיניך רואות את מוריך. והנה בצדיק האמיתי כ״ז שבנ״א רואין את פניו נופל יראתו על פניהם, א״כ אין רבותא כ״כ שמאמינים בו בחייו, אבל הצדיקים שוכני עפר ומעולם לא ראו את פניהם אותן הדורות שהולכים על קבריהם שרק נודע להם שמותם וזכרונם ויש מהם זכרונם בספר כמו נביאים וכדומה או תנאים וכהנה וכהנה בלי שיעור אפ״ה מאמינים בהם ומדלגין על הרים וגבעות ע״ג נקיקי סלעים זקנים וזקנות כדי לראות ציונים שלהם וכבוד משכבותם והוא נחשב בעיניהם כמולא שלל רב, הים לך אמונה גדולה מזו, והרי אמונה היא יסוד כל התורה ומצות ע״כ מהראוי לילך על קברי צדיקים וכל מה שבכחך עשה, ובפרט וכ״ש בהילולא דרשב״י הרי ידוע ומפורסם דבזכות דידי׳ יבוא משיח, והעוסקים במאמריו הקדושים הגם שיודעים המה מועטים להשיג עמקי וסודות ורזין עמירין שבו, וביום הילולא דילי׳ בודאי נתעורר גם למעלה שמחה וחדוה, וגם נשמת משרע״ה כי בקרא שבית שב״י אמרו דורשי רשומות שב״י ר״ת ר׳ שמעון בר יוחאי זי״ע. ועתה נדבר ללמוד זכות לרקודין ומחולות הנהוגים בההילולא מהמוני עם ופחותי ערך ויש שמרננים ומתרעמים ע״ז. הנה שמוע שמעתי בשם איש צדיק תמים הרב אב״ד דהלסקוב זצ״ל *) שכמה שנים שנסע לחצר רשב״י וכשבא סמוך לחצר ג׳ או ד׳ אמות ירד מהחמור והיה הולך על ארבע היינו על ידיו ורגליו הקדושים היינו בשטיחות כפים ורגלים על הארץ רק עד שער החצר ולא נכנס אפי׳ לפנים מהחצר כי אמר איך אשא פני ואיך ארים ראשי לבוא לחצר מקום קדשו דרשב״י זי״ע, ובזה נסע לביתו ולא נכנס לשם, וכה היה משפטו כל הימים אשר חי, והשתומם על השמועה זו מה נורא המקום הזה ואנחנו לא נדע בלי שום רגש, ומעתה לכאורה הרי גדלה התמי׳ יותר ע״ד כלל הריקודין ומחולות מאי בעי הכא. הנה הובא בספ׳ הקדושים דרשב״י העומדים לפניו הי׳ מכיר בפרצופיהם של ב״א, וגם הוא ידוע דאותו נשמת הצדיק ביום היא״צ היא שייסא על הקבר ב׳ או ג׳ ימים וכמ״כ בכל ער״ח וט״ו לחודש כמבואר בשם האריז״ל. ומעתה ממ״נ אם מצייר בנפשו שהוא עומד לפני רשב״י ומוראו עליך כי הוא רואה אותך, איך אז מקום לרקד במחולות ושמחות, ואם אין לו מורא בלבבו והומר שלום לי רק בא בצוותא חדא בחבורתא קדישא הגם כי טוב הוא חבורות חכמים וצדיקים כ״ש אותם

*) וכס׳ שערי ירושלים כ׳ וז״ל גם בזו המערה יש קבר הרב הגאון החסיד אבד״ק הליסקאב ז״ל אשר בא לעת זקנתו לשם וקנה לו בית ועשה בתוכו מקוה מים אשר נתמלא ממי הגשמים, ולעת פטירתו צוה לטובלו במקוה בלו דוקא וכשנפטר היתה המקוה ריק אין בו מים ונגמר בדעת החבורה הקדושה לטבול אותו במקוה של האר״י ז״ל כי היה מן הנמנע לטבול אותו במקוה שלו כי השמש היה על הארץ כימי קיץ, ובתוך בעה נתקדרו שמים בעבים וירד מטר הרבה ונתמלא המקוה וטבלוהו בתוכה, והיה לפלא גדול ולנס. כך סיפר לי אמי שהיה בזמן ההוא עכ״ל.

המוני

המוני עם פחותי ערך כמו אנחנו שמחה מה זו עושה: בתופים ובמחולות. ובשמחת בית השואבה ג"כ היו מרקדין ושמחים עד מאד, אך מבואר שדבר הזה היו עושין רק גדולי ישראל וגדולי חכמים, אבל שאר העם לא רק היו עומדין ורואין ושותקים. אבל יש לקיים מנהגן של ישראל עד"מ למלך שעשה משתה גדול ביום חתונתו ויום שמחת לבו חופת בנו יחידו וכל העיר להלה ושמחה הגם בשמחה זו לא כל הדעות שוות כי יש מהם מחמת כבוד המלך עצמו ויש מחמת כבוד הבן החתן ויש לפנים ויש מחמת אכילה ושתיה, ס"ס יומא דקא גרים שכולם ששים ושמחים, והמלך ובנו החתן רואים ויש להם תענוג גדול ע"ד כלל מריקודין של פחותים, ככה הוא אנחנו ביום ההילולא דרשב"י עד שיסקיף וירא ה' והי' שמחת עולם על ראשינו ונגילה ונשמחה בך. ואיתא בזוה"ק וז"ל חמינא דקוב"ה וכל הני זכאי קשוט דהכא משתכחין וכולהון חדאן בהאי הילולא דידי וכולהון זמינין בהאי עלמא בהילולא דילי ע"כ. לזכר עולם יהיה צדיק הזה בכל שנה ושנה. יום פטירתו הוא יום ל"ג בעומר ובפרט כי בזכותו ובזכות ספרי זוה"ק יבא משיח צדקינו כמבואר. ראוי באמת לשמוח ויתעורר באמונת אלקי עולם ב"ה ויגאלנו גאולת עולם אמן:

ר"צ) **כבוד** מלבים. ראיתי ונתון אל לבי על אשר זה קרוב הגיעני מכתב מת"ח א' מעה"ק ירושלים ת"ו קורא תגר וערעור על שנהגו בהלולא רבה (אדונינו רשב"י) בל"ג בעומר במירון לשרוף בגדים יקרים מאד לאמר כי הלא איכא משום בל תשחית. ובאתי להשיב תשובה משום כבוד מלכים מאן מלכי כבוד אדונינו רשב"י ור"א בנו זיע"א ומפלפל בפילפול גדול ותורף דבריו שאין איסור בל תשחית רק אם הוא דרך השחתה ואינו מכוון אלא לגוף השחתה וכו' ואמרו ז"ל בר"ה די"ח ללמדך שקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו והיינו כמו שעושים זכר לחורבן בכל שנה ושנה כך לסילוקן של צדיקים בכל שנה כענין צום גדלי' וכמ' בינה לעיתים חוקר מפני מה אנו מעלים זכרון חורבן ביהמ"ק כל שנה ומה בצע להזכיר מה שכבר הי' והעלה שם כי זה העצב והזכירה הוא עלם הנחמה כי נודע טבע הנטבע באדם להשכיח מן הלב הדברים שכבר נעשו אך לא יהי' כן אלא בדברים שאין תקוה להשיב כענין המת הנשכח מלב, אך אם נאבד אדם חי זה אינו נשכח וכ"ה הוא בענין תוקף הזכרון שאנו עושים בכל שנה הוא מוכיח כי לא לנצח ישכחנו ויבוא יום הגאולה וכמ"כ נמי ענין סילוקן של צדיקים מה שמצטערים הוא לאות על הנחמה כי נשוב להנות מאורם וזכותם ישפיע עלינו ברכה וכל טוב. והי' בשה"ק על מה שאמרו כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה והכוונה הוא כי באותו יום עצמו לפי ערך עומק התפעלותו על גלות השכינה כן לעומת זה יתרחב לבו ויאיר ויזדכך מוחו לעבודת ה' ותורתו בשמחה, וזה הוא זוכה בנחמתה ודבר זה אמת וצדיקים ילכו בם וכמו זה בענין סלוקן של צדיקים בפרט בהאי דכ"ד אשר אנו מחכים יום יום כי בזכותו נזכה לגאולה כדאי' בתיקונים בחבורא דא יפקון מגלותא ולזאת כל מה שבכ"א מבטש גרמי' ומתמרמר בלבו כ"א לפי מדתו לערך זה שוב ישוב באור החוזר ויאיר בלבו קדושת התורה לשמוח בשמחה של מצוה באמת והן עתה בכ"ד ידענו וראינו כי יש אשר יחמו לבבם ברשפי אש שלהבת יה וחיל יאחזון בזכור האדם קדושת האדון אלקי הזה מובטחים אנו כי בחבורא דא יפקון מגלותא והאיך כלל כנס"י יורדים פלאים ובכל שנה נתוסף נפילה בעו"ה ונפלה ולא תוסיף ובהתבונן בכ"א על נגעי עצמו האיך חושך ואפילה כסתנו וכבהמות נחשבנו הלא גם לבבו ובשרו ישתף אולי יכול לכלול לנגוע בקצה קדושת האדון האלקי הזה המתעורר ומתגלה ביום הזה, וכמו שאמרו כל שעתא כשעת חימום דמי וכן איתא בתוס' מ"ק דכ"ד דבכל שעה שיוכל להתחמם אפי' לזמן מרובה אחרי מיתה קרוי שפיר בשעת חימום

כמו

כמו שאמר כרבנן משום דמדכרי שמעתיהו ה"ה
נמי בכל עת שיוכל להתחמם עליו ע"כ, הרי דל"ד
בשעת מיתתו ואפי' לזמן מרובה, ופשיטא דמותר
לשרוף משום כבודו. וא"צ לאידך גיסא משום שמחה
וכמו שנקרא הלולא וכמו שהעיד האריז"ל זיע"א
על מהר"א גלאנטי זיע"א שנענש על שאמר נחם
בל"ג בעומר שאמר לו רשב"י כי ביטל שמחתו
בזה בודאי מותר לשרוף ק"ו מהלולא דחתן וכלה
שהתירו בזוי אוכלים דחמירא משריפת בגדים כי י"א
דאינו אלא מדרבנן וכמ"ש לעיל כי מר ברי'
דרבינא תבר בד' מאה זוזי כסא דמוקרא וכתבנו
משם ס' סמיכת חכמים דמשום שמחה עשה זאת
וכו' ק"ו בנ"ד לכבוד התנא האלקי הרשב"י זיע"א
העומד לנו במקום קודש הקדשים כדאי' בזוה"ק
מאן פני האדון ה' דא רשב"י עאכו"כ, וכן ת"ח
המבין ויודע ומכיר גודל קדושת המקום והיום
בהילולא בל"ג בעומר ידע כי השנים כאחד טובים
ומלומדים כאשה אל אחותה, כי א"א בעולם להגיע
אפי' אפס קצהו לשמחה אמיתות השופע ביום הזה
אם לא יתבונן וילבש חרדה ורעדה וישפיל עצמו
ויבטש גרמי' כמו שאמר בזוה"ק גופא דלא סליק בי'
נהורא דנשמתא מבטשין יתי' ולפי ערך הביטול
והאין וביטול מסך המבדיל החומר הגס, כן לעומת
זה ממילא יבא לשפע אור השמחה שמחה אלקית
ובזה נאמר וגילו ברעדה כי א"א לבוא הגילה אלא
מתוך רעדה שקדמו ואם לאו השמחה אינה אלא
הוללות, ואם יש חשש על הבגדים יש לחוש גם על
השמן הרב שנשרף יותר חמור מבגדים שגם
למערכה של מזבח לא הי' כורתין עלי זית שלא
ימעט השמן בא"י אלא בודאי כל מה שעושין
לכבודו שכרו הרבה מאד, וחוששני מעונש מי
שמערער ע"ז ומעיד אני באמת כי בילדותי שמעתי
פה מרבני קשישאי רבני הספרדים אשר אבותם
ראו וספרו להם כי הרה"ק ר' חיים בן עטר זיע"א
הי' פעם א' בהילולא פה עיה"ק צפת ת"ו וכשעלה
למירון והגיע לתחתית ההר שעולים משם אל הקודש
ירד מהחמור והי' עולה על ידיו ועל רגליו ועל
הדרך הי' גועה כבהמה וצועק היכן אני השפל
נכנס למקום אש ושלהבת להבת קוב"ה וכל פמליא
של מעלה הנא וכל נשמות הצדיקים שמה ובעת
הילולא הי' שמח שמחה גדולה ושרף כמה בגדים
יקרים הוא בעצמו לכבוד רשב"י זיע"א וגם
הזקנים מהספרדים פה העידו ושמעו מזה:

רצ"א) **בני יששכר**. מנהג ישראל תורה הוא
להדליק נרות ומאורות ביום ל"ג
בעומר לכבוד האור כי טוב שמתחיל לה-נוצץ ביום
זה עיקר ל"ג בעומר טו"ב ימים קודם מתן תורה
ולכבוד נשמת מאור התורה בוצינא קדישא אשר
נתגלה ביום הזה, וביום הזה עלה לשמי מרומים,
והוא יומא דהילולא דילי' לאורו ניסע ונלך, לכבוד
ספרו הקדוש זוהר המאיר ומבהיק מסוף העולם
ועד סופו אשר כתב ר' אבא ביום הזה והוא מאיר
לנו בגלותינו עד כי יבא משיח צדקינו דאתמר בי'
ויאמר אלקים יהי אור זה אורו של מלך המשיח
ב"ב ויגלה לנו האור הגנוז והמשכילים יזהירו כזוהר
הרקיע, ותבין לפי"ז אשר נתאמת לנו מאנשי אמת
אשר השמחה ביום זה על ציון רשב"י היא שלא
כטבע דכתיב אור לצדיקים ישמח:

רצ"ב) **מגיד** מישרים מרבינו הב"י זיע"א, והוא
גשמים דאתי לא הות דוגמא שפך
לו קיתון על פניו ח"ו אדרבא נתקבלו דבריכם
ורשב"י ובנו זי"ע שמחו לקראתכם בקרותכם זוהר
על מערתם ובכפר הסמוך להם אלא דכיון דהקפתם
לר' אלעזר בד' מינים הבאים לרצות על המים
נתעוררו המים ובאו ואלו הייתם מקיפים פעם
אחרת היו רוב גשמים באים לעולם כמו בימי
חוני המעגל ומפני זה באו גשמי ברכה רצופים
כדי שלא תקיפו יותר עליהם, וכלל זה יהי' בידכם
כל זמן שהעולם יהי' צריך לגשמים ביותר תלכו
ותקיפו הצדיקים הנזכרים ותענו, ועל כל צרה שלא
תבוא על הציבור תקיפו אותם ז' פעמים ותענו
ובכן תדעו כי הם שמחים מאד בקרותכם זוהר

על

על מערתם או בכפר הסמוך להם ואם תתמידו
לקרות כן יגלו אליכם רזין עילאין:

רצ"ג) **שו"ת** מטה יהודה, בשליח צפת ת"ו שהתנדבו למערת רשב"י דבר מה בכל שנה ונכנס ת"ח ואמרו לו שגם הוא יתנדב למצוה זאת ואח"ז בעת גבייה נודע לו שהנדבה היא למערת הנז' והמתנדב אמר שלא נתכוון אלא לכוללת א"י, ופסק הרב המחבר דהוא נאמן כיון שלא אמר על דעתם, ולענ"ד דהכא סתמו כפירושו כיון שהשליח הוא של צפת מסתמא אינו מיטפל אלא למה שנוגע למקומו ולא לשאר ארצות וגם אמרו לו „למצוה זאת" זה מורה באצבע שהוא על דבר שעוסקים בו וא"כ כאלו אמרו לו על דעתינו אנו מדירין אותך והוא סבר וקבל:

רצ"ד) **תאמי** צבי'. מחוקיו יתברך ויתעלה היא היוצאת על הארץ ועל אנשי' צרות רבות ורעות מדוחק ועוני, ע"כ גדר בעדם כל דרך וכל שיג מוביל טרפם לפניהם ע"פ תהלוכות יתר אחיהם לא להרע ח"ו כי מאתו לא תצא הרעות, כ"א להטיב לאלה האוהבים ושומרים מצותי' להנחילם עולם הבא עולם שכולו טוב לחיות חיים הנצחיים חיים האמיתים, גם לאלה הנפולים במקלות תבל בהיותם תומכי דאורייתא לזכות בהם, ואנחנו הלא נדע כי תחילת הבריאה היתה ארה"ק אשר שם ירה אבן פנתה הוא אבן השתי' בהר קדשינו בירושלים שממנו הושתת העולם כאמרם ז"ל בגמ' דתענית א"י נבראת תחילה וכל העולם נברא לבסוף, ע"כ יושבי' כולם עניים כי המקום הראוי להשראת השכינה הוא רק בא"י מקום העניים המדוכאים מאכין תבירין דקוב"ה משתבח בהן כאמור אשכון את דכא ושפל רוח, והנה כי כן למה ניגע לריק לעבוד את האדמה והיא לא תוסיף תת כחה לנו ומדוע נדלג כאיליה מהר לגבעה לטוש עלי אוכל והיא לא תצלח אף כי בעת חורבן ארצינו כמאחז"ל בא גבריאל וכו' ואך שוא אך הבל יחשבו כל חושבי חשבות לגדור פרצות הק' ולבנות הריסותיה באופני יתר הארצות ולעשות יקר לאיכר ולא לרצון זה לפני ה'. עתה אחל תת לפניכם אחי אותות ומופתים צודקים על אפיסת התקוה למסחרים בארצינו עיה"ק צפת"ו עיר גדולה לאלקים ומתי מספר יסחרוה ונער יכתבם ורובם מסחרם למשואות נשא כי מי האיש אשר ימצא באמתחתו כסף לעת הצורך אין גם אחד רק על אשר יצפיהו לפרוע נשיים במועד חג האסיף בב"א אז כל נדבות אחב"י לאיש ואיש ממשפחתו ומכירו אשר באם תצא רוח ח"ו אבדו עשתונותיו או תרומת ה' ממיודעיהם ומכיריהם, ומה כל צרכיהם כתנות בד מחג המצות עד חג המצות הבא כי לא כיתר בני ארצות אשר חדשים לבקרים יולדו חליפות שמלות כי שם אתם בני הניכר העשירים אשר מידי יום ביומו גם לאורחותם גם למלבושיהם המר ימירו גם בני ישראל אחריהם אשר ילכו לרוח העת מהם יראו וכן יעשו אם תשיג ידם בצדק ואם אין, האם כן ארה"ק ויושבי' לא, ארוחתם ארוחת ירק אם ישיגו ימצא להם ערב ובוקר, כתונת ומצנפת בד בבד יהי' כחוק לכהנים וכימי הקיץ ימי שלמותיהם כי יש קץ לימים אשר שלמים הם אתם, לא אחר יקרעו, ועוד עשר מעלות אחורנית ירדו גויי ארצינו בלבושיהם כי אתנו אין עשירים כאלה מבני הארצות האחרות אשר להם ערים וכפרים, כי כל אדמת טורקיא לממשלה היא ואך בתבואות יתנו המעשר לממשלה ועשר ידות להם לאכלה ולזרע השדה, וגם את הגוי אשר יעבודו את האדמה דן אנכי לזכות מדוע לא ירבו בעבודה והי' הנשאר לאצור רכוש או לחיות חיי עונג הלא הארץ היא רחבת ידים אחת אולי תכבד העבודה עליהם לעבוד בהרי נחושה המיגע או יען נולדו גם הם על ברכי הארץ בטבע יושבי' במידת הסתפקות ולא בקשת המותרת או אולי צוו כן גם הם מאת מחוקקם ואם תמצא ימצא האחד אשר יאמר עליו כי הוא

זה עשיר אך במקנה הבהמה אם בכסף חבוש הוא בקרקע כי ע"כ אין תוחלת ותקוה להגביה עוף ממסחרים כאלה, ושניה לה הנה בכל הארצות רבו כמו רבו בתי היין והשכר ומוכרי לחם ומזון גם טבחות ורקחות יען האדם המוצא לעבודתו באור בוקר ועד הנשף לא ישוב הביתה ראשית לו לברך את בוראו שהכל נהי' בדברו הברכה הראוי' לשוג ב"א העמילים, וסמוך לו או בצהרים אחרי כי ייעף ויגע או מחום היום או מהקרח הנורא ולא קרוב הוא אל ביתו ולקח חלת לחם אחת ובא אל בית אחת הטבחות ומצא כפי חפצו צלי ומבושל ואכל ושבע כיד ה' הטובה עליו לתת לו ברכה בעמלו ובא גם אל בית היין ועל כוס מלא מסך יהלל יה על תגמולוהי עליו, ואם ח"ו עלה עתו בתוהו הולך אל דרום וסובב אל צפון כל היום בלי מצוא רוחה, גם הוא ביין ישגא לבבו ויפג מר נפשו ולא אבדה תוחלתו מן היום הבא כי ישיב לו ה' כפליים כאשר כן באמת יום הולך ויום בא והמסחר לעולם עומד. שניים כי יתלכדו באיזה מסחר זה קונה וזה מוכר יבואו אל בית היין לעבור בברית בין הבתרים אם הצליח המוכר ואם לא בלעדי היין אין, ומה רבו חגי הארצות האלה ובטוב לבב משתה תמיד הם עושים בתי מלון לרוב נמלאים בכל המקומות כי מרבים העם לנסוע א' הנה וא' הנה זה בצמרו וזה בפשתנו וכאלה הרבה והארץ רחבת ידים לפניהם אין שטן ואין פגע רע ואין מחריד, והאיש אשר הצליח ה' דרכו אוכל ושבע ומיטיב לבו בשתי', וגם אשר משטר מזלו ירד בשתר המדריגה אף לזאת אל יפול לבו מבלי לאכול ולשתות, ולהתענות ת"י הזמן הבוגדה בו ביום. לא כן ארצינו ת"ו אין מוכר ואין קונה אין פעולה ואין עבודה גם הפרודות יעבשו תחת מגרפותיהם כי מי האיש מאתנו אשר יערב לו שתית יין אחרי אשר רעב הוא ללחם לא יום ולא יומים ואף באפס תקוה לימים הבאים כי מאין יבוא לחמו, וכן דרכיה שוממין מבלי יבואו בהם אם לא בנפק.

ובאחרונה שעו ממני ואני עוד אדבר הן רבים עתה עם הארץ אשר יפלו תחת משא נשיים ונשברו השבת ישביתו איתם מסבלותם מבלי יסחרו עוד את הארץ לעולם, לא, אך אם יום או יומים יעמוד בית מרכולתו סגור לא יפתח וחשב את אשר אשם לו וכי יתן החצי או גם שליש או רביע שוב ישובו אליו להעמידו על מכונו ולהקים שם המת על נחלתו לסחור כבראשונה ואם שבע יפול וקם, לא כן יושב באה"ק הוא באחת ומי ישיבנו נפל לא יוסיף לקום, כאשר ראו עיני, ואם אמרתי כל מסחרי הארצות האל נבנו על קו תהו ושוא ושקר ובלולים יעלו על מרומי מסחרם, ע"כ יוכל זאת להם, לא כן כל עניני ארה"ק הבנוים על אדני האמת ואם אך כפשע יפשע על השל בירכתים להימין או להשמאיל יוקש וילכד, יהי' מה בכה ואם ככה והכנעני אין בארץ לו ידים. ועתה אחי אחרי הודיעכם את כל זאת כי אחיכם מעוכי בכלוב רק לכם עיניהם צופיות, לכם ואין בלתכם וחייהם תלואות לכם מנגד, אך לרחמיכם, אך למשאת כפיכם. הגדתי לכם היום במעט אומר ודברים כי שוא כל תקות אנוש לסחור בארץ, ומעתה תסור כל תלונה מאחינו היושבים בארץ הקודש לאמור נרפים הם נרפים, והעצל יאמר דוב בחוץ ארי' ברחובות, לא עליהם תלינו כי על ה', אם לכם הצדקה בזה נגדו, והראיתי לדעת כי אין תקוה לבני ארה"ק כ"א לכסף צדקות:

רצ"ה) **שם.** לשה המעמיקים שאה לאמור אם באמת גדלה קדושת א"ק למעלה מדוע תיליל ציון עליכם בניה יצאוני בני, אם אמנם נפשי יודעת מאד כי לא את ריב ציון יריבו. אף לזאת אענה אמר רבב"ח א"ר יוחנן לא שנו אלא מעות בזול ופירות ביוקר אבל מעות ביוקר אפילו עמדו ד' סאין בסלע יוצאין, דא"ר יוחנן נהירנא כד הוו קיימין ד' סאין בסלע והוו נפישן נפוחי כפן בטבריא מדלית איסר, ואף כי שתים רעות תקרנה כאחת יוקר השערים וכסף אין, וכי כמעט אין

שעה בלא רעה, שנה גשמי הארץ נעצרין והאדמה
לא תתן את יבולה, ושנה אשר גשמיה נדבות,
יובילו עיבוריה לארצות רחוקות, ואמרז"ל קשה
עניות בתוך ביתו של אדם יותר מחמשים מכות ואתם
ידעתם את הכתוב (באבות דר"נ דכ"ח) וז"ל ר'
שמעון בן אלעזר אומר חכם הדר בא"י ויוצא
לחו"ל פגם הדר בה משובח ממנו ואע"פ שבגד
משובח הוא מכל המדינות. ואני אשא אל שמים ידי
ואמרתי חי אני כי רוב היוצאים לחו"ל לא לאצור
כסף ייחלו, וזה לכם האות כי האיש אחרי שובו
בפעם ראשונה את ביתו וריקה ידו, למה זה לשוא
יצוד שנית אל ארץ חושך ולא אור לו, אולם זה
הדבר בראשית צאתו החוצה לא שם תקותו איתן
להושע מיד כמו אלה, אכן כאשר הניקתהו צרות
רבות ורעות מכל עבריו ועול הנשים רבים עד
אשר לא יוכל להמלט מכפיהם ינוס אל אחת הערים
להנצל מפח יקוש לרגליו, ואחר כי יעברו ימי בכיתו
ומעט מעט כי ישבור רעבונו ושכח את אשר עשו
לו נושיו מבית והרעה אשר תמצאהו בארץ נוד
מבזיון וקצף הוא לנגד עיניו ואמר אלכה ואשובה
אל מקומי הראשון כי טוב לי אז מעתה טובה
ארוחת ירק ושלוה משור אבוס ושנאה בו, וגם
אמנם כן הדבר לו הי' תהיה לו בביתו ארוחת
ירק ושלוה בה לאכול לשבעה, אכן אחרי שובו ויסובו
עליו נוגשיו הקודמים והמאוחרים לקחת את נפשו
שנית, כן תקלענה העת מדחי אל דחי עד כי אל
עפר ישוב ואז ינוח לו, אהה על דלותינו ושפלות
מצבנו אשר היינו לחרפה, ולו גבהנו כגובה אחינו
העניים בחו"ל אם כפים לא יפרושו להם גם בוז
לא יבוזו להם, לא כן עניי ארה"ק ת"ו בזו להם
לעגו למו בני תמותה אלה והיה למשל בפיהם
והכוהו שערי (מובא בפ' המדיר) ועוד בעוי
שפתים כאלה היורדים חדרי בטן עד כי בעוה"ר
אם שאל נשאל מאתם מאין אתה יכחדו תחת לשונם
לא יחשוב ה' להם עון בדבר הזה ע"פ דברי
המדרש על משרע"ה שכחד מקומו באמרו איש
מצרי מה עלתה לו, אך הן לא בזדון יעשו זאת
וה' יסלח להם, ואם אמור יאמר האחד הן בעון
ראינו רעה מהיוצאים לחו"ל כי לא בלבד שלא
יתקדש ש"ש ע"י כי עוד יתחלל וכמ"כ כבוד הארץ
הבלעבורם תאנף הארץ וכל היושבים בה, האיש
אחד יחטא ועל כל העדה קדושה יהיה הקצף,
יביע על הכלל כולו והיה אם כן יעשו כי עתה
אך טוב יראו וישר יחזו פנימו:

רצ"ו) **שו"ת** מהר"י מטראני. ע"מ דאיתא
בכתובות א"ר ירמי' א"ר אבא א"ר
יוחנן כל המהלך ד"א בא"י מובטח לו שהוא בן עוה"ב
פי' בזה דוקא דנקבר שם אלא שלא הספיק לדור
ולישב בה דהכי משמע רישא דקרא נותן נשמה
לעם עליה, אפילו שפחה בא"י מובטח לה שהיא
בת עוה"ב והיינו שמתה ונקברה שם ואין עיקר
המצוה בעליה אלא בישיבה והדירה שמה כמו
שהביא הרמב"ן ז"ל. אבל מי שעולה לראותה על
דעת לחזור לא מצינו בזה שום מצוה מפורסמת
ובזה יש ליתן טעם לדברי הרא"ש בתשובה דמי
שנדר ללכת לא"י יש לאותו הנדר התרה כמו
לשאר נדרים ואם נדר ונתחרט לפני שלשה יודעים
בטיב נדרים ויתירו לו וה"ט דאין עיקר המצוה
בעליה אלא בישיבה והוה כשאר נדרי רשות,
ודחה דברי רבו שטעמו של הרא"ש משום דאילו
סובר כשיטת רבינו חיים כהן שהובא בתוס' כתובות
דעכשיו אין מצוה לדור בא"י וכו' דהא א אינו
מיסוד התוס' ע"ש:

רצ"ז) **והמטירת** כסף כתב על דברי מהרי"ט
ט"ו וז"ל מפשט דבריהם ז"ל כל
המהלך ד"א בא"י מובטח לו שהוא בן עוה"ב היינו
אף שלא נקבר שם אלא כל זמן שהלך שם ואפילו
שיהיה דעתו ע"מ לחזור עכ"ז כיון שעלה והלך בה
ד"א, ואפשר דמלת בה משמע אפילו שכוונתו לחזור
ומוכרח לומר כן דאם איתא דכל שהולך ע"מ
לחזור אין בו הבטחה זו וכדעת מהרי"ט הנ"ל לפי
דבריו ל"ט מאי האי דאמר מרע"ה „אעברה נא
ואראה

ואראה את הארץ הטובה* ואמרו ז"ל שכוונתו הי' לעבור שם לשעה ולחזור ולהקבר בקברו המזומן לו מששת ימי בראשית וע"ז אמר מלת נא לשעה ולחזור בוודאי דכוונת מרע"ה בזה היינו להרויח חיי עוה"ב שיהיה מובטח בעוה"ב ממה שאמר לו הקב"ה רב לך ואמרו ז"ל יותר ממה שבקשת נתון לך מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, כנראה דכוונתו הי' לילך שם בא"י כדי שיהיה מובטח בעוה"ב וא"ל הקב"ה יותר נתון לך, וא"א דההולך לשם להלוך ד"א ע"מ לחזור לא נאמר עליו ורוח להולכים בה ל"ע מה זו שאלת מרע"ה ומה ירויח בזה אלא ודאי דכל מי שהולך ד"א בא"י מובטח לו שהוא בן עוה"ב:

רצ"ח) **שער** החצר. אגב באתי להעיר לבב אנוש הדר בחו"ל שאם נדר לעלות לא"י ואח"כ וילך בחר"ט והתיר נדרו עכ"ז אם רואה עצמו שביב ביעתוהו צרות צרורות ממשמשות ובאות בסדר נזיקין דמעיקין מאיזה מין שיהי' לא יעלה עצמו מעלומי עין וכבשר המת שאינו מרגיש ואולי משגה הוא אלא ידע נאמנה שה' חפץ למען צדקו ואין זה כ"א שרצה בו להוציא מחשבתו לפועל וע"כ יחיש מפלט לו לשום לדרך פעמיו לשכון כבוד בארץ ומאת ה' היתה זאת וכמו שהעיר ע"ז הרה"ק בעל אור החיים בהקדמתו וז"ל והמו מעי סערות ומי המונעים ולא שבו הרודפים קויתי לשלום והנה מלחמה רץ אחר רץ לגר ולצורר וצרה נוגעת בחברתה עד צואר הגיע וכו' והאיר ה' עיני שכלי אין זה כ"א לקום ולהעלות אל מקום חשבתי בו הוא מקום השכינה עיר רמה עיר החביבה וממשלת עולם עליון ותחתון ואזרתי כגבר חלצי ושכנתי עצמי סכנות גדולות דרך מדבר באתי בו וכו' יע"ש ד"ק ויאחז צדיק דרכו ודי בזה הערה:

רצ"ט) **צח** ואדום. זכותם וכבודם של מעלות הת"ח היושבים בה רב מלספור, המה מוסדי ארץ ועליהם ציץ נזרו של מלכו של עולם. ואשרי חלקו מי שזוכה לעשות בבואו אל ארץ הקדושה סעודת שמחה של מצוה, ואם כן הוא ולקח הוא ושכינו העשיר לו ירבה והדל לא ימעיט בשמחה וילבשו הבגדים היותר חשובים להם ויזהרו לעשות הדבר לשמה להקדים פתח מדולדלים לכ"א אם מעט אם הרבה ומה נעים גורלו אם יש סיפוק בידו לזמן לגדולי ישראל ג"כ במדור לפי כבודם. ומה רב טובו אם אפשר לו להטיל מלאי לכיסם אם מעט ואם הרבה, וימלא פיו לפארם על שזכו לעסוק בתורה במקום מה נורא:

ש"ן) **נשמת** כל חי. לבאר אם מצות ישיבת א"י הוא מ"ע ד"ת או ד"ס, ונ"מ אם נשבע עלי' אי חלה השבועה והוי נשבע לבטל המצוה. ואומר הנה הרמב"ן בספר המצות בהשגות להרמב"ם ששכח למנות מצוה זו בסי' ד' וז"ל מ"ע שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן הא' יתעלה לאבותינו ולא נעזבה ביד האומות או לשממה כו' שהוא מצוה ולא יעוד והבטחה, וזו היא שהחכמים קורין אותה מלחמת מצוה כו', א"כ היא מ"ע לדורות מתחייבת כל אחד ממנו ואפילו בזמן הגלות כידוע בש"ס בכמה מקומות. ולשון הספרי מעשה בר' יהודה ב"ב ור"מ בן חרש ור' חנינא אחי יהושע ור"נ דהיו יוצאים לחו"ל והגיעו לפלטי' וזכרו את א"י וזלגו דמעות וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשתה וישבתה בה ושמרת לעשות, ואמרו ישיבת א"י שקולה ככל המצות שב"ל, וכ"כ התשב"ץ בס' זוהר הרקיע וכ"כ בנו הרשב"ש וכ"כ בס' החרידים והרב של"ה וכ"נ דעת המבי"ט דהמצוה לדור בא"י דוחה למצות כיבוד אב ואם, דאם אמרו דמצות השבת אבידה דוחה לכאו"א כ"ש דמצות ישיבת א"י דהיא חמורה אשר מטעם זה החמירו רז"ל בישיבת א"י בסוף מס' כתובות בהפלגות גדולות הכל הוא משום שהיא מצות עשה מד"ת, גם מה"ט כופין לאיש ולאשה לעלות משום דהוי מצוה לדור בא"י מד"ת לדעת הרמב"ן דכן למי שאינו רוצה בא"י כדין מורדת וכו' באופן דהכי קיי"ל דישיבת א"י היא מצות עשה מד"ת

והנשבע לבטל מצוה זו לא חלה השבועה וכ"ש
המתנה לבטלה דלא חל התנאי:

ש"א) **שם.** במאי דקיי"ל דישיבת א"י הוא מד"ת
אי מצוה זו נוהגת גם בזה"ז לדעת
כולם. והנה הרמב"ן שם בסה"מ כתב דמצוה זו
נוהגת גם בזה"ז, ואולי מספרי דפ' ראה מעובדא
דריב"ב ור' מתיא בן חרש וכו' דיצאו לחו"ל כו'
וזכרו לא"י זקפו עיניהם וזלגו וכו' וחזרו למקומם
ואמרו ישיבת א"י שקולה ככל המצות שבתורה
עכ"ל. והיינו דריב"ב ור"מ ב"ח ודעימי' הי' אחר
החורבן ועכ"ז נצטערו הרבה עד שבכו וחזרו
למקומם וכו' דש"מ דאפילו אחר החורבן איכא
מ"ע בישיבת א"י, ומה שדחה הרב מגילת אסתר
לראיה זו כבר ביארנו דל"ד ואדרבה דברי' תמוהים.
ועוד ראיתי להרב מג"א שם שכתב וז"ל דאדרבא
נצטוינו בפי' בסוף כתובות שלא למרוד באומות
ללכת לכבוש את הארץ בחזקה והוכיחו מקרא
דהשבעתי אתכם בנות ירושלים ודרשו בו שלא
יעלו בחומה, ואחר המ"ר לא ידעתי מה ראיה
מייתי מהא דלא יעלו ישראל בחומה דהרי פירש"י
וז"ל בחומה יחד ביד חזקה, וא"כ אה"נ דמצות
ישיבת א"י איכא גם בזה"ז אבל לעלות כל ישראל
יחד כולם ביד חזקה ולהלחם באומות זה ודאי
אסור. והרב אחר דהבין דכוונת הש"ס באמרם
שלא יעלו בחומה היא לכבוש ולהלחם באומות
בהא ודאי נ"ל דלא הותר להם לישראל אבל מצות
ארץ ישראל גרידא כל ישראל חייבים בה אם יש
כח בידם לקיימה, וזה ראיתי לרשב"ש בסי' ב'
דאחר דהכריע דאיכא מצוה בישיבת א"י גם בזה"ז
כתב וז"ל אמנם מצוה זו כוללת בגלות החל הזה
לכל ישראל אבל היא נמנעת כלו כמ"ש רז"ל
שהיא מכלל השבועה שהשביע הקב"ה לישראל
שלא יעלו בחומה יע"ש, הרי דגם הרשב"ש אף
הוא במכוון לדחות ראי' זו דליכא ראיה מסוגיא
זאת דליכא מצות ישיבת א"י בזה"ז דה"ד בכללות
ישראל, ופשט דברי הרשב"ש אלו מורים דהשבועה
היא לכלל ישראל שלא יעלו כולם אפילו בלי מרד
ומלחמה באומות, וכ"כ דעת הרב מהר"ש יפה
בס' יפה קול ע"פ השבעתי אתכם שדרשו שם
השביע הקב"ה לישראל שלא ימרדו בעול מלכות
כו' ושלא יעלו בחומה מן הגולה, והביא פירש"י
שפי' יחד ביד חזקה והקשה ע"ז דאין לך מרד
ומעל גדול מזה ובתר דהשביעם דלא ימרדו הא
למה לי, ותירץ לזה דסד"א דוקא בעודם תחת רשותם
הוא דלא ימרדו בהם שלא למנוע מחוקי המלכות
כגון מסים וכו' אבל כשיכולים לצאת מתחת רשותם
יצאו, לז"א שלא יעלו בחומה עד שיגאלו ע"י
המשיח עכ"ל. והרואה יראה שיש להשיב ע"ז דאם
מניעת המסים מקרי מרד כ"ש הוא יציאתם הוי
מרד גדול. גם מה שתי' הוא ז"ל וז"ל ולי אפשר
דהכא אפי' ברשות המלכות נאמר דהרי ה' פזרנו
בד' כנפות הארץ אין לנו רשות להתקבץ ולהיות
בחומה לעלות יחד לא"י כו' וכו' דהדברים אלו
הם כדברי הרשב"ש אלא דלעד"נ דיש לדחות
דכיון דהאומות נותנים רשות לכל ישראל לעלות
לארץ ישראל והוי מ"ע מה בכך אם ה' פזרנו בד'
כנפות הארץ:

ש"ב) **שם.** והמבי"ט כ' דהא דכתב המרדכי
בשם ר"ח דעתה דאיכא סכנה
בדרכים אין כופין, ומ"ש בתשובת הרשב"א וסיים
דעתה דאיכא בזה"ז לבוא מתוגרמה דרך ים
בספינות וכו' כמו שרגילים בכל השנה לבוא וכו'
ליכא סכנה. ואני אומר דמלבד דהריטב"א בשם
רבו דכתב בסתם ושלא לעבור בים מורה דאיכא
סכנה בים בכ"מ ובכ"ז והוא בא להוסיף על דברי
הרשב"ש, זאת ועוד דכיון דהרשב"ש כתב סתם
חשש סכנת ליסטים או שביה, והרי בזה"ז איכא
סכנה בים לשלול שלל ולבוז בוז. ומזה יש להשיב
על דברי הרב שם חיי וז"ל לזה אני אומר דודאי
אם הספינה של הפרקמטים והגדול שבהם נכנס
ערב ליכא שום חשש סכנה כו', ומלבד דלדעת
הריטב"א בכל אופן איכא סכנה בדרכים, זאת ועוד
דכבר

דכבר כתב בהגמ"ר דסוף כתובות דאפילו מעמיד ערב מגופו וממון ערבך ערבא צריך, הרי דלא שייך ערבות לדבר סכנה ואיך מהני ערבות של הגדול שבהם, ועינינו הרואות בזמנינו זה שנשתבשו הדרכים ע"י הרשעים דמרדו במלכות והשחיתו והתעיבו לתוגרמים והרבה מן האומה ישראלית, ישלם ה' כפעלם וכרוע מעלליהם, דאירע מעשה בספינה ההולכת לא"י אינגליזה והגדול יצא ערב עכ"ז אירע להם מקרה רע ונפלה ביד הערלים האלה ואילולי ה' שהיה להם לא היה להם שום תקומה כפשע בינם לבין המות וניצולו גופם וממונם אבד, ואין ספק דלא ניצולו כ"א מצד דהי' הולכים לא"י ושלוחי מצוה אין ניזוקין ובפרט במצות עלייה לא"י דמעולם לא נשמע ולא ישמע דההולכים הם הם ניזוקים שלי"ת דש"מ דל"מ הערבות לדבר סכנה. זאת תורת העולה דהנודר לעלות לא"י ע"מ לחזור מיקרי דבר מצוה וצריך התרה, ומה גם אם עולה סמוך לג' רגלים דאיכא מצוה גם בזה"ז לעשות זכר למקדש, וכן נמי אם עולה לז"יירא להשתטח על קברי צדיקים הוי מצוה כמ"ש חז"ל ע"פ האמור בכלב ויבוא עד חברון, וגם הליכת ד"א בא"י לדעת הרבנים הנז"ל אפילו דהוא ע"מ לחזור הוי מצוה, ואין להתיר בנדרים אלו כ"א כשיהיה מדוחק, והיכא דנדר לעלות ולישב שם ושוב רוצה לחזור בו אי ליכא סכנה שמונעת לו כלל יש לחוש לס' האוסרים ואין להתיר לו, ברם אם יש לו סיבה מונעת וכ"ש אונס דנראה דמהני ליה התרה:

ש"ג) **אורחות** יושר. דאף דנימא דליכא מצוה בזה"ז לדור בא"י מ"מ יש נפקותא גדולה בישיבת א"י מפני כשהוא בא"י הוא פנוי יושב אהלים ומתפלל בנחת ועוסק בתורה כפי מה שיודע, ורוב העולים לא"י מניחין קרוביהם ומכיריהם ועסקיהם ויושבים שם על התורה ועל העבודה ואינם מוכרחים כ"כ להחניף ולדבר שקרים, וכשאדם יושב בא"י ניצול קנאת מהשנאה ותאווה וכבוד, לא כן היושבים בחו"ל שהם טרודים אחר עסקיהם לאצור כסף וזהב, ואף שיש להם די סיפוקם עכ"ז הם טרודים אחרי אלקי כסף ואלקי זהב דאין אדם מת וחצי תאוותו בידו:

ש"ד) **ארצות** החיים. האבות מקפידים ומצטערים כשהבנים יוצאים לחו"ל מא"י כמבואר בירושלמי במ"ק פ' אלו מגלחין וז"ל שמעון בר בא אתא לגבי ר"ח א"ל כתוב לי חדא אגרתא דאיקור נפק לפרנסתי לארעא ברייתא, א"ל למחר אני הולך אצל אבותיך ויהי' אומרים לי נטיעה חד של חמדה שהיתה לנו בא"י התרת לה לצאת לחו"ל ע"כ:

ש"ה) **מהרי"ט** צהלון. מלשון הרמב"ם משמע דכ' כל היוצא לחו"ל משמע דלדרים מעיקרא בחו"ל אינם בסוג עוע"ז ולכך מי שהיו אבותיו בא"י אסור לצאת להשתקע אפילו לישא אשה אבל אם היה מעיקרא בחו"ל מותר לצאת:

ש"ו) **שם.** ואומר רבינו חיים כהן דעכשיו אין מצוה לדור בא"י דיש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין שאין אנו יכולים להזהר עליהם ולעמוד עליהם תוס', וכ' מהרימ"ט והרי איכא כמה מצות שיכול לקיימם אם יתחייב כגון לקט שכחה ופאה ומעשרות ופרט ועוללות וכגון כלאים וערלה והתנהו נמי בחו"ל ולמה לא יזהר בהם בא"י, ואולי אמר על פירות שביעית דס"ל דאין קנין לגוי בא"י להפקיע מידי שביעית ואף בזה אין לחוש דמ"מ לאו ספיחים איקרו כיון דהגוי זורען וכו' ואע"פ שיש כמה דקדוקי איסור יר"ש יוצא את כולם ויזהר בהם, ועוד יכול לקנות תבואות חו"ל דשכיחא או מתבואות של ערב שביעית, ועוד דישיבת א"י מצוה מן התורה היא והלכה רווחת שכ"מ שאינו מקום סכנה כופין לעלות:

ש"ז) **לב** חיים. שאלה מי שזכה לקבוע דירתו בא"י אם לברך זמן או לא, ותוכן התשובה דאין שייך זמן בישיבת א"י כי אין

מברכין

מברכין זמן אלא על מצוה הבאה מזמן לזמן וישיבת א"י אינה תלויה בזמן דכל יומא זמניה הוא ולא שייך בה זמן, ועוד דלא שייך זמן רק אם לבו שמח כמו איש עשיר קנה כלים לעצמו או לביתו ואין לבו שמח כי לפי עשרו אין זה נחשב לכלים לא יברך, וכן בעלות על זכרונו בבא עת וזמן חגים ומועדים דהיינו עולים לירושלים כל ישראל בשמחה ובשירים לקיים מצות עליית הרגל ולעשות הפסח בזמנו, וכן מעלתו וגדולתו של כ"ג ביוה"כ ועבודתו עבודת הקודש, והן בעון חרב מקדש ובטלה עבודה מתעורר בבכי ויגון ואנחה בעידן חדוה, וכמו ששמעתי מכת האשכנזים שבירושלים ת"ו שבג' רגלים הולכין לכותל המערבי להתפלל שם תפלת מוסף ומפני חטאינו וכו' ומרבים בבכיה ודאגה גדולה, וא"כ איך שייך לברך זמן דמלבד דאין לבו שמח אדרבה מתעורר דאגתו בכל יום תמיד יותר ויותר מאילו היה דר בחו"ל:

ש"ח) **שו"ת** מהרי"ט צהלון. ע"ד הבחור הנבון ה"ר מרדכי אשכנזי אשר בא מארץ אשכנז ועזב את אביו ואמו וארץ מולדתו ובא אל ארץ הקדושה הצבי ישראל לפת אמת תכון לעד לס"ו, ועתה צר לו המקום ולא אתדר שמה כי לא מצא מנוח לבדו ועזר כנגדו נהפך לשדו, ושאל מאתנו אם מותר לצאת לחו"ל כי ירא פן יקראנו אסון עון בדבר הזה. ועתה בחמלת ה' עלי הנני משיב כענין לפתוח לזכות להתיר לו לצאת וכו', איברא דעדיין צריכין אנו למודעי אם אינם נותנים לו אשה בחו"ל אלא בתנאי שישכון שם אם מותר לשכון ובודאי נראה דמותר דלא תהו בראה, ואם א"א לישא אשה בא"י ובחו"ל אינם נותנים לו אלא בתנאי לדור שם פשיטא דשרי וכו', ואפשר לומר דמאי דכתבו התוס' והרמב"ם ז"ל דצריך לחזור היינו דוקא במי שהיתה דירתו בא"י הוא ואבותיו הלכך אסור לצאת לחו"ל אם לא לישא אשה ויחזור אח"כ, אבל זה שבא מארץ מרחקים מחו"ל לא"י ובודאי שכוונת ביאתו פה הוה שחשב למצוא מנוח אשה ומדור, וכיון דלא איתדר לו הרי מתחילה כשבא לא"י נעשה כאלו בא על תנאי ולא נתקיים תנאו, לא ולמד מהא דאמרו בקידושין ההוא דזבן נכסיו אדעתא למיסק לא"י ולא איתדר לי' וכו' ופי' רש"י ולא איתדר לי' שלא מצא מזונותיו או לא מצא מדור עכ"ל, הרי דאחר ששתי אלה מעכבים המכר אע"פ שלא התנה בפי', מכ"ש כשהיה בדעתו לבא לא"י לישא אשה ולא מצא וגם לא מצא מזונותיו. ואני המדבר בצדקה מיום בואי הנה בחמלת ה' עלי קרבתי אותו והיה מאוכלי שלחני ומשרתני ולא מצאתי בו מאומה רע, אדרבה ראיתיו עוסק בתורה ולשמש ת"ח ולא מצא מנוח ועזר כנגדו לכך יצא לחו"ל, הילכך מותר לצאת ואפילו ישתקע שם כיון שבתחילה לא בא אלא אדעתא לישא אשה ולא מצא:

ש"ט) **שם.** וראיתי לתת טעם לשבח למה מותר לצאת לחו"ל לישא אשה, לפי שידוע מאמרם ז"ל לעולם ידור אדם בא"י אפי' בעיר שרובה גוים ואל ידור בחו"ל אפילו בעיר שרובה ישראל שכל הדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוק וכל הדר בחו"ל דומה וכו', ובאמת דברים אלו קשים בשלמא כל הדר בחו"ל דומה כמי שאין אלוק ניחא אבל הדר בא"י אמאי דומה, לא הול"ל אלא יש לו אלוק, אמנם הכונה לומר לעולם ידור אדם בא"י אפילו בעיר שרובה גוים תדע למה שאפי' הגוים הדרים בא"י דומה כמי שיש לו אלוק אע"פ שאין לו אלוק מ"מ כיון שדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוק, אמנם בחו"ל אע"פ שרובא ישראל כיון שדר בחו"ל אפי' ישראל דומה כמי שאין לו וכו' וא"כ כיון שכן שטעם הדירה בא"י הוא מפני שיתברך שמו משגיח יותר בפרטות כ"ש שעיני י"א בה וגו', א"כ כשיוצא לחו"ל הוא יוצא מתחת השגחת הקב"ה, אמנם כשיוצא לישא אשה הרי מתחבר בשם י"ה כי איש ואשה שכינה ביניהם יו"ד מאיש וה' מאשה, א"כ הרי אפילו שהוא בחו"ל כשנושא אשה שכינה ביניהם:

ש"י) **שם.** וראיתי להרמב"ם ז"ל שכתב לעולם ידור אדם בא"י אפילו בעיר שרובה גוים ואל ידור בחו"ל ואפילו בעיר שרובה ישראל שכל היוצא לחו"ל כאלו עע"ז עכ"ל. וקשה טובא מאי קאמר שכל היוצא לחו"ל והרי בגמרא אמרינן רק שכל הדר בחו"ל דומה כמי וכו', אמנם כוונת הרמב"ם ז"ל להפך בזכות הדרים בחו"ל דלא ניחא ליה למריה דנימא שכל הדרים בחו"ל כמי שאין להם אלוק, לכך כתב שכוונת הגמרא דקא' לעולם ידור אדם בא"י ואל ידור בחו"ל, לא בעי למימר אם דר מעולם אבותיו ואבות אבותיו מיום היותם נתגרשו מכל אדמת הקודש ונירשום לחו"ל בגזרת המקום מה בידו לעשות ולא נאמר ע"ז אל ידור בחו"ל שא"כ מה תהא על ישראל ועל רבנן קדישי הדרים בחו"ל, אלא בודאי מה דקא' אל ידור הכונה לא יצא לדור בחו"ל לכך אמר שכל היוצא לדור כאלו עע"ז, וזה דיין ממה דאמרינן התם בסיפא וכן בדוד ה"א כי גרשוני היום מהסתפח וגו' לאמור לך עבוד א"א וכו' משמע שכוונת מ"ש אל ידור ר"ל לא יצא מהארץ לדור בחו"ל דוגמת דוד המע"ה שגרשוהו מא"י לחו"ל, והשתא ניחא שלא מצינו שום פוסק שאוסר לדור בחו"ל אלא דוקא לצאת לחו"ל אסור, אבן אם מעולם היו דרים אבותיו בחו"ל אינו אסור:

שי"א) **שו"ת** מהרי"ט ז"ל סי' כ"ח ח"ב. כתב הרא"ש בתשובה על שאלת בענין שנדר ללכת לא"י דע שיש לאותו נדר התרה כמו לשאר נדרים ואם נדר ונתחרט ילך לפני ג' יודעים בטוב נדרים ויתירו לו. ומורי הרב מהר"ר שלמה סאגיש ז"ל הי' אומר שטעמו של הרא"ש משום דאזיל בשיטת הר' חיים כהן שהובא בתשובה דעכשיו אין מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין שאין אנו יכולים ליזהר בהם, ולכן אמר שיש לנדר הזה התרה כשאר נדרים. ולא יתכן דעלה סמך הרא"ש. וכ"ל שאינה מיסוד התוס' שהרי הרא"ש ז"ל לא הביאה בתוספתיו וגם לא בהלכות, ואדרבה הביא ההוא דירושלמי דאין כופין את האיש לעלות אחר האשה שפי' רבינו מאיר דאיירי בזמן הזה. ומשנתינו דהאשה נמי כופה את האיש בזמן הבית ומסתמא דאף בזה"ז האיש כופה את האשה. ועוד דעיקר הטעם משום קדושת ארץ ישראל ומצות ישיבתה הוא אפי' בזה"ז בחרבנה כמ"ש הרמב"ן ז"ל וכו' ואי משום קיום המצות התלויות בה, אשה מאי עבידתה במצות אלו שתהא כופה את האיש לעלות, הרי אמרו בפ"ק דקידושין לענין כיבוד או"א איש יש סיפק בידו לעשות, אשה אין סיפק בידי' לעשות וכו' וכ"ש לשאר מצות וכ"ש מצות התלויות בארץ דכל מה שקנתה אשה קנה בעלה ואיהו הוא דמחייב במצות התלויות בארץ ולא היא ולמה תכוף את בעלה לעלות לא"י, ותו עבד מה שייך במצות התלויות בארץ דאמרינן לאיתויי עבד שברח מחו"ל לארץ דאמרינן לי' זבניה הכא וזיל מפני ישיבת א"י, ומה שאמר שיש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין שאין אנו יכולין להזהר בהם דברי תימה הם שמי שירצה לקנות לו קרקע בא"י יכול לקיים כל מ"ע כגון לקט שכחה ופאה וכיוצא בהם ומצות ל"ת ג"כ יזהר בהם ומי מעכב על ידו וכו', ואי איתניהו להני מילי דהר' חיים לא הוו שתקי מינה כל הפוסקים ראשונים ואחרונים ז"ל, ומצאתי בתשו' למהר"ם סי' קנ"ט שכתב בלשון הזה ועל כי ראיתי שיש בני אדם באים לחלק בין בזה"ז בין בזמן הבית צריך אני לבאר דאין לחלק בזה וכו' עד נ"ל דברייתא דכתובות בזמן שישראל שרוין על אדמתן וההוא דירושלמי בזה"ז ואפ"ה כופין את האשה לעלות ע"כ ומכאן אתה למד שדברי הר' חיים אינן מיסוד התוס' כי מי לנו בקי בדברי התוס' והרא"ש ז"ל כמוהו. והאיר ה' את עיני שמצאתי בהגהות מרדכי כלשון הזה כ' רבינו חיים כהן בתשובה דה"מ בימיהם שהי' שלום אבל עכשיו שהדרכים משובשים אינו יכול לכופה דהו"ל כמו חפץ להוליכה למקום גדודי

חי'

חי' ולסטים ואפי' אם יעמוד להם ערבים בגוף ובממון ערבך ערבא צריך ע"כ, הרי שתשובת הר' ח"כ ז"ל לא באה אלא מטעם סכנת הדרכים ומ"ש בתוס' דאין מצוה לדור בא"י הגהת תלמיד היא ולא דסמכא הוא כלל :

שי"ב) **יד** יוסף ספרדי טופס כתב הנמצא בספר הישר מזמן הגאונים המאורות הגדולים קדושים אשר בארץ המה ז"ל (והמה היו קרוב לזמן האריז"ל ויש מהם מגורי האריז"ל) ששים ושמחים לעשות רצון קונם ופניהם איש אל אחיו ויאמר חזק לעשות חסד וצדקה ולהשביע נפש שוקקה המה הגבורים אשר מעולם הגבירים הרמים נדיבי עמים משגיחי הקדש הגביר פרינסיפאל נ"ע וכו' :

ימלא פינו שיח רנה ותפלה ברכות הודאות לשם קדשיכם להשתבח בפעולת צדקתכם כהררי אל אשר אתם מפליאים לעשות עם הת"ח הקובעים למודם לשם טבריא תו"ב שהוציא לאור פרי ישוה להם הגם שהלא מצער היא, בם יחי נפשם שחייהם תלוים להם מנגד עד עת בא הספקתם וכמה ת"ח יש ביניהם שנפשם ברעב ובצמא מתים ברעב הם וטפם וכל אשר להם, ופליאה דעת ממנו מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לשלוח ידו בכסף קדשים לאמר לאסורים צאו ותורה חדשה מאתם תצא להוציא לחולין כסף הקדשים כל אוכליו יאשמו רעה תבא אליהם, ואם הוא ביד גוים אסור בכבלי ברזל כל ישראל מצווים לפדותו והנוגע בהקדש המוקדש לשם טברי' ת"ו כנוגע בבת עינו ונפש המקדים יצעק. עליו ככרוכייא וגם סנהדרי גדולה וגאוני עולם הקבורים פה במקום הזה יקבוהו וחויא דרבנן דלית לי' אסוותא. לכן מעכ"ת יגלו אזן הרבנים ה' עליהם יחיו והם ימחו בידם של הרוצים ליגע בכסף המוקדש למקום הזה, ואם ח"ו יתנו כסף סוררת לבלתי שמוע לדברי הרבנים נר"ו יגלו את אזנינו ואנו ברשות השררה יר"ה וברשות ב"ד הצדק נלך שם לטבריא ת"ו על גבי קברי הסנהדרים גדולה וע"ג קברי ר' חייא ובניו ור' עקיבא ותלמידיו ואחרים אותם בתלת מאה ינוקי, ושומע לנו ישכון בטח ושאנן ועליו תבא ב"ט. ולא ידענו בשלמי הרעה הגדולה הזאת שאינו בא למקום הקדש הזה כ"א מחצית הנהוג ומה נתן זה לפני כמה ת"ח עניים מרודים רעבים גם צמאים, לכן מעכ"ת ישתדלו שיחזור הדבר לאיתנו הראשון ביתר שאת, ובשכר זאת אל חי חלקינו צורינו יריק לכם ברכה עד בלי די ואל שדי יתן לכם רחמים ואויו"ש ככל אות נפשיכם הרמה מלאה צדקות ה' וכנפש אוהבי שם קדשיכם חותמים פה צפת ת"ו שנת השכ"ח.

ישראל אשכנזי 1). יום טוב צהלון 2). אברהם שלם. סולימאן בן אוחנה 3). משה גאשטיליץ. אברהם די בוטון 4). יצחק די בוטון. ע"כ הגיע טופס הכתב הנז"ל :

שי"ג) **יד** יוסף ספרדי. שאלה ראובן שהקדיש סך ידוע מנכסיו לישיבת הת"ח שבטבריא ומסר הסך הנז' על דעת פקידי א"י שיניחוהו לריוח היום להיות אוכלים מפירותיו והקרן קיים לעולם, וכן עשו הפקידים הנז' וביני ביני גרמו העונות שנחרבה טברי', וזה כמה ימים ושנים שהיא חריבה שלא עבר בה איש ולא ישב אדם שם אשר בשם ישראל יכונה וכ"ש בשם ת"ח זולת כשבאים עולי רגלים להשתטח על ציון התנא האלקי הרשב"י זלל"ה ושיעת מרחמוהי הולכים

---

1) ע' בשה"ג מע' מ' אות כ"ז שהי' רבו של מהר"ר מאיר פאפירש.

2) בשה"ג מע' יו"ד א' צ"ד אביר בתורה חיבר שו"ת הרבה.

3) בשה"ג מע' ס' או' א' מגורי האר"י כותב תפילין בקדושה.

4) בשה"ג מע' א' או' כ"ה תלמיד מהרשד"ם, וחיבר שתי הלחם ועבד לחם רב מתשובות, ולחם משנה חבור נכבד על הרמב"ם.

ג"כ להשתטח על קברות התנאים שבטברי', וכן שאל השואל אם יש כח ביד פקידי א"י לשנות ההקדש ולהחזיק ביד לומדי התורה אשר בעה"ק צפת אמות תכון לעד מאחר שהיא קרובה לק"ק טבריא והוא קודמת מדינא דבר מצוה ומה גם דע"י שיש ישוב בעה"ק צפת ת"ו מיקרבת הנייתה של טבריא שבאים עולי רגלים לעה"ק צפת ת"ו ואגב גררא הולכים לזיירא של טבריא:

תשובה הנה למה ששמעתי שהיורשים של המקדיש מעכבים וכמעט רוצים להפקיע כח ההקדש לאמור דמאחר שנחרבה טברי' הופקע כח ההקדש והסך הזה לנו הוא ולבנינו, אין ספק אלולי דישתקע הדבר ולא יאמר ותצלנה אזנים משמוע וחוששני להם מחטאת גדולה לא יוכלון כפרה לעד ולעולמי עולמים ונפש המקדיש צ"ע תזעק עליהם ביום ובלילה עד שפוך דם כי דמים בדמים נגעו ודברים אלו הם פשוטים וברורים שהרי אפי' אם המקדיש בעצמו הי' קיים והי' רוצה לחזור בו לא הי' רשאי וכו'. ומעתה אבא לכ"ד דכאן בכ"ד צפת וטברי' כי הדדי נינהו וכד דייקית צפת מעלייא טובא וכדאי' בס' הזוהר בשלהי פ' ויקהל וז"ל א"ר ש' בההוא זמנא דיתערון מתי עלמא יתערון בארעא קדישא יקומון חיילין כולהון על ארעא דגליל בגין דתמן זמין מלכא משיחא לאתגלאה בגין דאיהו חולקי' דיוסף כו' כיון שכן אין לך מעלה גדולה מזו ומעלין בהקדש קרינן ביה, ובר מן דין נראה פשוט דכה"ג דכ"ד ליכא מאן דפליג דמותר לשנותו ולקבוע ישיבה בצפת ת"ו וכו', וא"כ הכא בכ"ד המצוה ראשונה בטלה ועומדת פשיטה ודאי דכ"ע מודו דקובעין הישיבה בצפת ת"ו דלא תהו בראה לשבת יצרה וכו'. וכיוצא בזה כתב מהר"ש אלשקאר דעד כאן לא קאמר הרשב"א אלא דוקא היכא דלא הוצרכו בני העיר לשנותה אבל היכא דהוצרכו לשנותה יכולים יע"ש. והכא נמי אין לך צורך גדול מזה שהת"ח שבצפת ת"ו מצטמקים בלחם צר ומים לחץ חסורי מחסרא והכי קתני וכו', ובר מן דין ומן דין פשוט וברור כשמש בצהרים דראוי והגון הוא לקבוע ההקדש הנז' לת"ח שבצפת ת"ו דאיכא אומדנא אלימתא וגלויתא דאי הוה ידע ואסיק אדעתיה שתחרב טבריא, הוה יהיב להו לצפת ת"ו שהרי דעתו קרובה למקום שיש צדיקים הרבה. וא"כ צפת דמיא לטבריא בזה דאית בה גאוני עולם ושקול הרשב"י כנגד כולם וכו'. ואף אנו נאמר דכל הנודרים ומתנדבים לא"י ע"ד פקידי א"י הם מתנדבים וכן לפקידים הנז' לעשות לו קורת רוח לעוה"ב דודאי כל כוונתו היתה כי היכי דתהוי ליה כפרה ומה הועיל בהקדשו להיותו עושה פירות לבהלה והוא יהי' נדון לעוה"ב, ופשיטא דע"ד פקידי א"י הקדיש שיעשה הטוב בעיניהם להצילו מלהבה, ולתת לו נח"ר לעה"ב, ולענין דין קדימה פשיטא דצפת קודמת לכל מקום דע"י ישוב צפת ת"ו קא מתקדש מקום קודש הנז' דהיינו טבריא שעי"כ הולכין לזיירא בכל שנה עולי רגלים וכו' ועמהם נגררים הת"ח ולומדים שם, כללא דמלתא דמכל הני טעמי מילי דכתיבנא הנכון והישר בעיני אלקים ואדם לקבוע ההקדש הנז' פה צפת ת"ו לתת קורת רוח לנפש המקדיש לעוה"ב וכו' ומלבד זה הרשות נתונה ביד פקידי א"י מעכשיו להוציא מהמעות הנז' של ההקדש בערכאות של גוים ולשבר מתלעות עול עד יצא כנגה צדקינו וכו'. נאם עבד נרצע ליודעי דת ודין ושותה דבריהם בצמאון חותם פה גליל העליון והוא

הצעיר משה חיון ס"ט.

עיינו הרואות את כל דברי התורה הזאת באר היטב אשר שם משה איש האלקים לפני בנ"י הלכה למשה מסיני וכו' ראה ראינו כי ה' עמו ובכ"מ הלכה כמותו כי הוא לקצות האר"ש יביע ויסת לו הדרי"ס צדק ומשפט ומישרים עוטה אור כשלמה, עובד אדמתו ביראת ה' כל היום וגומרה עם הנץ החמה, האירו פסקיו תבל יום ליום יביע אומר לעשות סייג לתורה סחור סחור

סחור לכרמא וכו' ה"ה אביר הרועים נ"י פה"ח עמוד הימיני מורנו הרב המובהק הפוסק החתום בשולי הגשתון דן את הדין לאמתו ויוציא לאור משפט ההקדש הנז' שת"ח היושבים דאשונה במתנה שכינה פעיה"ק צפת אמת ידם על העליונה את כל אשר תאמר יתנן לה ובא עמה וכו' כה מעתירים אנשי הגליל יושבי צפת עה"ק מקיימים מצות תורת ה' תמימה.

יוסף ביואס. יצחק נעמייאס. אברהם ן' צורי. אהרן בכ"ר יאודה ן' שושן. הצעיר יוסף הכהן.

שט"ז) **יד יוסף ספרדי.** ה"נ בנ"ד כיון שבעוו"ה נחרבה טבריא וזה כמה ימים ושנים שלא עבר בה איש ולא ישב בה אדם יהודי ודאי שהם מוכרחים לשנות הישיבה למק"א, ואין להתעקש ולומר שיש להם להמתין אולי יש תקוה שתשוב ותבנה עוד כבראשונה ואז תחזור הישיבה לאיתנה כי לא ניחא לי' למהרי' דלימא הכי שהרי הוא נתן מעותיו למנוחת נפשו לזכות בהם לחיי העוה"ב וביני ביני שהם בטלות ואינם עושות פרי הרי הוא מפסיד ונדחה מלחזות בנועם ה' ח"ו. וע"כ חייבים הם הגבאים הנז' להקדים עצמ' לשמיעה ולמהר לקבוע ישיבה במק"א כדי לעשות נח"ר לנפש המקדיש נ"ע. ולענין הקביעות באיזה מקום יהיה, נראה ודאי דראוי הוא לקבוע ההקדש הנז' לת"ח שבצפת ת"ו כ"ש הרב הפוסק נר"ו. ואף שמעלת ירושלים גדולה מצפת ת"ו מ"מ הכא איכא אומדנא דמוכח דניחא לי' למקדיש שתקבע הישיבה בצפת תוב"ב דאל"ה ודאי מה שבחר בטבריא ולא בירושלים תו"ב ודאי שהוא מפני שיש בה הרבה צדיקים קבורים יותר מירושלים, וא"כ צפת דמיא לטבריא בזה שיש בה ג"כ הרבה צדיקים יותר ויותר מירושלים, וא"כ ודאי דניחא ליה לקבוע הישיבה בצפת תוב"ב, ועוד דע"י שקובעין הישיבה בצפת תוב"ב יש קיום והעמדה לצפת תוב"ב ועי"כ יוכל לבוא לה עולי רגלים הרבה לעלות ולראות שם ולהשתטח בקברי הצדיקים, ועי"כ ילכו לטבריא ג"כ ועמהם נגררים ת"ח ולומדים שם וכ"ש הרב הפוסק נר"ו, ועוד כיון דפקידי א"י תוב"ב הם הם הגבאים אשר מינה המקדיש ומסר להם המעות שיתנו אותם בעסקא לאכול מפירותיהם הת"ח שבישיבה הם מתרצים ונאותים לשנות ההקדש הזה לת"ח שבצפת תוב"ב אין אומר ואין דברים בזה דפשיטא ודאי שיש להם כח לעשות כרצונם ואין שמחה בידם וכו', סוף דבר כו' הדין דין אמת כמ"ש הרב הפוסק נר"ו שמחוייבים היורשים לקיים ההקדש ואינם יכולין למטול בקדשים להוציאו לחולין ח"ו וכל המעכב בדבר ומורה היתר בדבר זה ה"ז חוטא וגדול עונו מנשוא וכו', ומלתי' אמורה מפי הרבנים הגאונים הקדמונים הקדושים אשר בארץ החיים והיה מעשה הצדקה שלום. וזה הנראה לע"ד, החותם בשם' יקריב אותו לרצונו לפני ה' שנת ע"ת לעשות לה'. פי המדבר הצעיר **יוסף הלוי**:

שי"ז) **מדרש ויצא.** חלקי בארץ החיים. והלא אין ארץ החיים אלא צור וחברותיה, תמן שובעא, תמן זולא, ואת אמרת חלקי בארץ החיים אלא ארץ שמתיה חיים תחלה לימות המשיח, ריש לקיש בשם בר קפרא מייתי לה מהכא, נותן נשמה לעם עליה, ורוח להולכים בה, אמר לו הקב"ה אתה אמרת חלקי בארץ החיים, שוב אל ארץ אבותיך אביך מצפה לך אמך מצפה לך אני בעצמי מצפה לך, ר' אמי בשם ר"ל א' נכסי חו"ל אין בהם ברכה, אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך:

שי"ח) **טוב הארץ.** דע כי יש מסורת קבלה בידינו לתחיית המתים של א"י קודם לתה"מ של חו"ל ארבעים שנה, אמנם כל מי שנפטר בחו"ל ויש לו קרוב ממשפחתו בא"י שחייב באבילותו בין איש בין אשה יש כח ביד קרובו שבא"י להחיות כל קרוביו. שבחו"ל עכ"ל הרח"ו זלה"ה:

שי"ט) **שם.** ועתה נבאר במעלה הדר בא"י בביאת משיח בעז"ה. דע כי מסורת בידינו כי בבואו יום כשיבא משיח עם

קיבוץ

קיבוץ גליות לא"י באותו יום ימצאו שבעת אלפים מבני ישראל, ובאותו היום יחיו המתים שבארץ, ובאותו יום יבנה ביהמ"ק מאבנים טובות ומרגליות ובאותו יום יחזרו המתים שבא"י להיותם בריה חדשה גוף רוחני כגוף של אדם קודם שחטא, וכגופו של משרע"ה ויפרחו כולם באויר כנשרים וכ"ז לעיני קיבוץ גליות, וכשיראו בני קיבוץ גליות שאחיהם נעשו בריה חדשה ופורחים באויר ללכת ולדור בג"ע התחתון ללמוד תורה מפיו ית', אז יתרעמו על מלך המשיח ויאמרו וכי אין אנו בני ישראל כמותם, ומאין זכו הם להיות רוחניים בגוף ונפש משא"כ אלו, ויאמר להם מלך המשיח כבר נודע ומפורסם שכל מדותיו של הקב"ה הם מכ"מ אותם שהיו בחו"ל והשתדלו לבוא לארץ כדי לזכות לנפש טהורה ולא חסו על ממונם ולא על גופם ובאו בים וביבשה ולא חשו להיות נטבעים בים ובעבור שעשו עיקר מרוחם ומנפשם ולא מגופם וממונם, לכן חזרו רוחניים מכ"מ, אמנם אתם שהייתם יכולים לבוא כמותם ונתרשלתם לבוא בעבור חמדת הממון וחששתם לממונכם וגופכם ועשיתם מהם עיקרי ומנפשכם ורוחם עשיתם טפל לכן ג"כ נשארתם גשמיים מדה כנגד מדה, ולחומד ממונכם שחמדתם הנה האל ית' נותן לכם ממון וכל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שנטבעו בים, הנה כל הימים מושבעים להביא אותם בים של יפו והים יקיא הכל ליבשה והמלך המשיח יחלק אותם, וגם כל המטמוניות שתחת העפר נעשים מחילות להוליך כל אוצרות המלכים לא"י למלך המשיח והוא יחלק אותם לאנשי קיבוץ גליות וישבעו ממון רב אותם שהקפידו על גופם ועל ממונם, ואותם שחסו על רוחם בלבד הקב"ה עושה אותם בריה חדשה ומוליך אותם לג"ע התחתון

עכ"ל הרח"ו זלה"ה:

ש"ב) **אגרת** הרמב"ן ז"ל שכ' לבנו מירושלם עה"ק ת"ו. יברכך ה' מציון בני נחמן וראה בטוב ירושלים וראה בנים לבניך ושלחנו של אברהם אבינו יהיה שולחנך. בירושלים עה"ק אני כותב אליך ספרי זה, כי שבח והודאה לצור ישעי זכיתי ובאתי לשלום ביום ט' לירח אלול ועמדתי בשלום עד מחרת יוה"כ אשר פני מועדות ללכת לחברון העיר קברות אבותינו להשתטח כנגדם ולחצוב לי קבר בע"ה. ומה אגיד לכם בענין הארץ כי רבה העזובה וגודל השממון, וכללו של דבר כל המקודש מחבירו חרב יותר מחבירו, וירושלים חריבה מן הכל וארץ יהודה יותר מן הגליל, ועם כל חרבנה היא טובה מאד ויושביה קרוב לאלפים ונוצרים בתוכה כשלש מאות פליטים מחרב השולטאן, ואין ישראל בתוכה כי מעת באו התתרים ברחו משם ומהם שנהרגו בחרבם, רק שני אחים צובעים קונים צביעה מן המושל ועליהם יאספו עד מנין מתפללים בביתם בשבתות. והנה זרזנו אותם ומצאנו בית חרב בנוי בעמודי שיש וכיפה יפה ולקחנו אותו לביהכנ"ס כי העיר הפקר וכל הרוצה לזכות בחורבות זוכה, והתנדבו לתיקון הבית, וכבר התחילו ושלחו לעיר שכם להביא משם ס"ת אשר הי' מירושלים והבריחו שם בבוא התתרים והנה הולך ביהכנ"ס ושם יתפללו כי רבים באים לירושלים תדיר אנשים ונשים מדמשק וצובא וכל גלילות הארץ לראות ביהמ"ק לבכות עליו, ומי שזיכני לראות אותה בחורבנה הוא יזכני לראותה בבנינה ותיקונה בשוב אלי' כבוד השכינה. ואתה בני ואחיך ובית אביך כולכם תזכו בטוב ירושלים ובנחמת ציון. אביכם הדואג ושוכח רואה ושמח. משה ב"ר נחמן זצוק"ל. ותקרא לי לשלום בני ותלמידי ר' משה ב"ר שלמה אחי אמך, הנני מגיד לו כי עליתי אל הר הזיתים המכוון כנגד הר הבית והסמוך לו אין ביניהם אלא עמק יהושפט, ושם כנגד ביהמ"ק קראתי חרוזותיו בבכיה רבה כאשר נבא. ומי ששיכן שמו בביהמ"ק ישגא וירבה שלומכם עם שלום קהל עירכם המכובד והקדוש לעדי עד ולנצח נצחים יגדל שלותכם אמן ואמן ע"כ:

העתק מכתיבת יד ישן נושן, וז"ל הטופסים אשר מצאתים כתובות ידי הרבנים עצמם זלה"ה:

שב"א) **בהיות** הסכמתינו בהחזרת עטרת הסמיכה ליושנה לתפארת התורה ולחזק את בדקה, הסכמנו שלא לסמוך שום חכם אחר שיסמכו ארבעה אלא עד אשר יתברר למוסמך שלמד כל הרי"ף עם פרושיו ושיהיה בקי בהרי"ף ובפירושיו ושיהי' לו עיון טוב והבנה טובה ואז יסמך, ומלבד זה לא יסמך עד אשר השיגה ידו כו' להשלים עצמו, ובמה שעלתה הסכמתינו כתבנו וחתמנו יעקב בירב:

שב"ב) **עוד** אחרת. אנחנו הח"מ המוסמכים מפי הרב המוסמך מוה' יעקב בי רב כאשר כתב בידינו, קבלנו עלינו שבכל ימי הרב ר' יעקב המוסמך לא נוכל להסמיך שום א' כ"א בחבורת הרב המוסמך, ואם נסמך שום אדם שלא בחבורתו הרי הסמיכה בטילה ואין בה ממש, וקבלה זו קבלנו עלינו בבטוי שפתים ממש. יום ששי בך יברך ישראל לחודש מנחם וקיים.

משה גלאנטי. אלעזר אצקרי. משה בי רב. אברהם גבריאל. יו"ט צהלון. חייא בפנא. יעקב אבולעפייא.

שב"ג) **עוד** אחרת. בהיות שזה ימים גזר מו"ר הרב כ"י בכח נח"ש שלא להתמנות שום מנוי ושלא להשכים בשום הסכמה כללית לא בכתב ולא בע"פ בלא ידיעת רוב החבירים הי"ו לכן הסכמנו אנחנו הח"מ לקבל עלינו גזירת מו"ר והסכמנו להיות כולנו לב אחד לאבינו שבשמים וכל הסכמה כלליות שנעשה, לא נסכים אלא אחר שנשא ונתן באותו ענין, באופן שיתבררו הדברים כהוגן ואז מה שיעלה הסכמת הרוב יהי' המיעוט נגרר אחרי הרוב ונתחייב כ"א מהמיעוט להחזיק סברת הרוב בכל כחו להכין אותה ולסעדה גם קבלנו עלינו שכל דין שיפסק מב"ד של שלשה שיתברר ויתמנה בהסכמת מו"ר כ"י שלא יוכל שום איש מהח"מ להרהר על אותו הפסק דרך קיטור לא בפומבי ולא בחשאי ולא לשלות פה ולצפצף. גם קבלנו עלינו להתנהג כולנו באהבה ואחוה ולחוס כ"א לכבוד חבירו ככבודו, ובפרט בכבוד הב"ד שיתברר כנז', ואם יראה לשום אחד מהחתומים שאיזה חבר מהחתומים זלזל בכבודו בין בדיבור בין במעשה שהוא חייב בתוך כ"ד שעות לגלות הדבר ההוא לאותו חבר ולהוכיחו בינו לבינו, ואם יתגלל אליו בהתגללות חבירו יקבל התגללותו וימחול לו, ואם יראה בו שלא חזר בו ולא התגלל אליו אז יגלה אוזן חביריו והם יוכיחו אותו על פניו באופן שלא ישוב עוד לעשות כדבר ההוא, וגם הוא יעבור על פשע וימחה אשם. וכ"ז נעשה בשבועה חמורה בשי"ת לדעת הגב"א וכ"א על דעת חבירו בביטול מודעי ומודעי דמודעי ומודעי דנפיק מגו מודעי דמודעי לקיים כל הכתוב לעיל, וזה ימשך מכאן ועד חמש שנים רצופים. והיה זה ביום ה' י"ט לחדש כסליו שנת ויש"ב עמי בנוה שלום. והכל שריר וקיים:

אליהו מזרחי. יצחק מודינא. מאיר הלוי. בצלאל אשכנזי. יצחק לוריא (הוא האר"י הקדוש ז"ל.) יהודא מסעוד. שמואל אלבלי. מאיר בן חיים. יצחק בי רב. יצחק בן לא"א כמו"ה אברהם כי רב זצולל"ה. שמואל טאטלה. זרחי' אברהם לוי. אברהם הלוי. יעקב אמאטי. ישועה כהן.

אמת שכן גזרתי ובמקומי אני עומד דוד בן זמרא.

העתק מגוף הכתב אות באות.

שב"ד) **אנחנו** הח"מ קבלנו עלינו להיות בחברה א' לעבוד את השי"ת ולעסוק בתורתו יומם ולילה ככל אשר יורנו מו"ר הרב החכם השלם האלקי כמוה' חיים ויטאל הי"ו ונלמד עמו בחכמת האמת ונהיה נאמני רוח מכסים דבר מכל מה שיאמר אלינו ולא נטריח עליו להפציר יותר מדאי מהדברים שאינו רוצה לגלות לנו ולא נגלה לזולתינו שום סוד מכל מה שנשמע מפיו בדרך האמת וגם לא מכל מה שלמד אותנו לשעבר ואפילו מה שלמד אותו בחיי מו"ר הרב הגדול כמו"ה יצחק לוריא אשכנזי זלה"ה בכל אותו הזמן

ואפילו מה ששמענו מפי מורינו הרב ז"ל הנז' לא נוכל לגלותם בלתי רשותו אחרי שלא היינו מבינים הדברים אלא על ידי שהיו מחזירים לנו וקבלה זו היא בשבועה חמורה בשי"ת ע"ד מורנו הרב כמוה' חיים הי"ו הנז', והמשך קבלה זו היא מהיום ועד עשרה שנים רצופים והיה זה יום ב' למנחם השל"ה ליצירה פה צפת"ו והכל שריר וקיים.
יהושע ן' נון. יהוסף ארזין. יונתן סגיגש. שמואל בי אוזידא. גדלי' הלוי. יצחק כ"ץ. יעקב מסעוד. יהודא משעון. יעקב שניאיד. יוסף באגילייאר.
שם טוב יוסף לאטין.

מזהב אשר חנן ה' אותי הצעיר להסמך ע"י מו"ה יוסף קארו זצולל"ה סמכתי את החה"ש החסיד המקובל ה"ה ר' חיים וויטאל נ"י ולראי' בידו שיורה יורה ידין ידין בכל דין מוסמך כתבתי ונתתי בידו היום יום עשרים לחודש אלול שנת שי"ן משה בכ"ר חיים אשיך זללה"ה:

שב"ה) **מס'** עמק המלך. להיות שמעלת הרה"ק חביבה על ישראל, אודיעכם דבר פלא שהי' בצפת תובב"א, חכם א' זקן ונשוא פנים ובשנת של"ב ה' הזקן הזה בן ע"ה שנים ושמו מו"ה משה ויטאל והוא אחיו של התלמיד החשוב של מהרי"א אשכנזי ז"ל והוא מו"ה חיים ויטאל זלל"ה והאריז"ל אמר ע"ז החכם רבי משה שהוא הי' גלגול נשמת ר' יהודא בן ר' חייא רבא כי הי' שני אחים בני ר' חייא יהודא וחזקי' וזה החכם נשמת ר' יהודא והוא הוא נשמת ר' יהודא ב"ר אלעאי ראש המדברים והוא קבור סמוך לצפת"ו כמו אלף אמה ובכל שבת הולכים שם כמה כיתות לכפר עין זיתים ומתפללים שם בביהכנ"ס הישנה שהיא סמוכה לקברו (ועתה בעוה"ר נחרב הביהכנ"ס ואין זכר לו וגם בכפר עין זיתים אין יהודים) וגם החכם מו"ה יוסף קארו שחיבר הב"י גם הוא הי' נלון מנשמתו ואמר האריז"ל מופת ע"ז הדבר והוא סוד כמוה אומר ה' יבוא. והנה זה החכם מו"ה משה ויטאל הי' חסיד גדול ואליהו ז"ל מתגלה אליו בחלום תמיד וגם אחיו ר' חיים ויטאל ז"ל ומגלים לו דברים שאדם עושה בחדר משכבו, ובאם ח"ו יש איזה עון בק"ק הן באנשים הן בנשים מגלים לו מהשמים מיד ומראים לו האיש או האשה או הבחור או הבתולה והוא מגלה זאת מיד לחכמים ומימיו לא נפל מדבריו ארצה, וכן ב"מ בזמן מגיפה בכל זמן מזמנים מראים לו בכתב כל פרט ופרט שימותו ואיזה שינגפו ולא ימותו ומי שלא ינגוף, ובאים אליו לשאול כאיש השואל בדבר אלקים, וכן ח"ו אם נגזרה איזה גזירה בב"ד שלמעלה על הקהל מודיעים לו מיד ועל פיו ודברו מתקבצים עוללים ויונקים חתן מחדרו וכלה מחופתה וזועקים ובוכים ומתפללים בכל הקהילות עד שאחד לא נעדר ומבטלים כל המלאכות כיום הכיפורים עד שמבטלים הגזירה ומבשרים לו מן השמים שנתבטלה הגזירה או ח"ו נתקיימה. ועתה אודיעך דבר גדול מה שאמר בתחלת שנת של"ב לפ"ק בא אל החכמים ואמר שהכריזו ברקיע בשנה זו יוקר גדול אבל בסוף ירד היוקר מעט והי' הדבר תמוה מאד כי השנה היתה מבורכת בכל דבר, ועוד אמר שבזה היוקר תנצלו מצרה גדולה שיבאו אנשי חיל אלי הצובאים על מלך פרס ויאכלו הארץ כל ימי החורף ואתם יושבי צפת"ו תנצלו בע"ה ולא יבואו לצפת"ו אפי' אחד, ועוד הגיד דבר גדול ואין רשות לכתבו והי' זה בחודש חשון שנת של"ב והארץ היתה כגן ה' מליאה ברכת ה' באו לעכו ע"ה בירניות גדולות מארץ איטליא שהי' בארצם רעב גדול ומלחמות גדולות והתחילו לקנות כל מיני תבואה ומיני קטניות ושמן זית ושמן שומשמין ואורז ובעוה"ר נתייקר השער עד מאד מה שקנו ברביעית טאליר עמד על טאליר והלואי שהי' בנמצא, והרעב הי' על כל פני הארצות במצרים ובדמשק ובצובא. ובכל המקומות שסביב א"י והיינו בעוה"ר בצרה גדולה ובבכי ומספד, ועוד זה מדבר והנה שמועה רעה באה שהשר הצבא

שהוא

שהוא עושה מלחמה עם מלך פרס שלח מכתב לאמיר לכל המדינות לצידון ולצפת תובב"א ולדמשק ולארם צובא ולמצרים וכה אמר במכתבו הנני שולח לכם חילי הגדול שתפרנסו אותם ג' חדשים כסלו טבת ושבט, ובכל המקומות אשר דבר השר מגיע אבל גדול ובכי ומספד ליהודים ובודאי מגיפה היא יותר נבחרת ממות הזה כי בעוה"ר הורגים נפשות ומענין נשים ובתולות וגוזלים וחומסים ואין אומר השב ולא בחנם אמרו חז"ל או בטולך או בטולא דבר עשו, וכאשר הגיע המכתב לצפת"ו שיבואו לשם אלפיים רוכבים נפלנו כולנו בבכי ומספד וצעקה ואמרנו בתפילתינו נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו ותגזור עלינו מגפה רק רבש"ע תסיר מעלינו המות הזה ומכל שכן ישראל העניים שאין להם מה לאכול ובניהו צועקים ללחם ופורש אין להם ומה נעשה אם יבואו אנשי חיל הרשעים האלו. ובאותם הצרות לא הי' ר' משה ויטאל בצפת"ו כי הלך לדרכו מדברה דמשק בדבר ה' בחלומו והי' שם חודש ימים, ובהיותו בדמשק הי' חולה במעיו ובא אליו אליהו ז"ל בחלומו וא"ל השכם בבוקר ולך לך לצפת"ו כי למה תאחר את דבר ה' וגזירתו שגזר על דמשק ולובא שיבואו עליהם אנשי צבא ויעשו בהם כרצונם, וכל הימים שתהי' בדמשק לא יבואו קום מהר ולך לדרכך לצפת"ו וזה הי' במו"ש וביום השבת הי' בני דמשק שמיחים כי נפל קול הברה בעיר שלא יבואו אנשי חיל לדמשק, ובא חכם הזה והגיד להם החלום הזה ומיד נפלו לארץ וקרעו בגדיהם כי ידעו את האיש הנ"ל ואת שיחו, וביום א' בבוקר הלך החכם מדמשק. ביום ב' בהשכמה רוח ה' נשא את החיל הגדול ח' אלפים פרשים ו' אלפים לדמשק כי הוא עיר ממלכה גדולה עד מאד, ואלפיים שמו פניהם לבוא לצפת"ו ושלחו בני דמשק רץ אחר רץ להודיע לצפת תו"ב להזהירם שלא יבואו ח"ו פתאום עליהם, ובבוא הרץ היתה צעקה גדולה בעיר בכל רחוב מספד. ויהי בהקבלם כל החכמים ברחוב העיר ללכת לביהכנ"ס של קהל פורטוגאל ולצעוק אל ה' נשאו עיניהם והנה בא משיח ה' עני וכואב חולה ורוכב על החמור וראה את כל הקהל צועקים ובוכים אמר להם אל תבכו הרפו ממני עד שארד מהחמור ואגידה לכם מה שראה לי ה' הלילה, וסיפר להם החלום של דמשק וגזירת השי"ת עליהם, ועל צפת תו"ב ראיתי הלילה והנה ה' אנשים מבני החיל באו לצפת ת"ו לבית השר וילכו משם בפחי נפש, ולכן אל תבכו ואל תראו כי לא יבאו. ויהי ביום ההוא באו ה' אנשים מראשי החיל אל השר שלנו יר"ה והוא מחסידי או"ה והביאו לו כתב משר צבא שיקבל אלפיים רוכבים על סוסים לעיר צפת"ו ולצדון ולאגפי' והשיב להם מה לי ולכם בני החיל תדעו אם יבואו מכם ג' אלפים לא ישוב א' מכם לדרכו וכולכם תפולו הרוגי חרב, ומיד אסף את מחנהו כארבעים אלף גדודי חיל כי הוא מלך אדיר, והעמיד משמורים על כל הדרכים להשמיד ולהרוג ולאבד מבני החיל באין מחיה, ובהאספו חילו הגדול הלכו דרך צפת"ו לאלפים וליוה שלא יגעו ביהודים אפילו באיזה פרוטה, וכמה טפים מהם היו שומרים העיר צפת תו"ב ומלאו כל בתי הגוים וכל בתי העו"ז שלהם היו מלאים מהם כי לא הספיקו להם הבתים, ובעזה"י לא באו לבית היהודים כלל, וגם בבתי כניסיות שלש עשרה בנינים מפוארים ב"ה לא נכנס א' מהם, והתפללו היהודים ערב ובוקר בהם ולא בטלו אפילו תפלה א'. וכן היה כשבאו אנשי חיל לדמשק עשו בהם שפטים גדולים דברים שאסור להעלותם על הכתב, וגם בארם צובא עשו בעוה"ר דברים מכוערים, ובלכתם בחודש אדר לקחו מקהל דמשק עשרת אלפים טאליר על פיזור הדרך חוץ ממה שפזרו עליהם ג' חדשים, ויושבי צפת ת"ו הוליא השי"ת ברחמיו מצרה זו. ועוד אמר שיטיל השר שלנו עלינו איזה הוצאה שהוליא על חילו הגדול שקיבץ, והיו ב' חדשים בחורף בשדה והוליאו כמה רבבות. ואחר

ששקטה

ששקטה הארץ קיבל השר את כל בני המדינה ובני הכפרים ואמר להם ראו אני הצלתי אתכם מהצרה הזאת ואם היו בני החיל עמכם כמה היתם מפוזרים עליהם לאלפים ורבבות חוץ מעינוים הקשים שהיתם סובלים, ועתה אני גוזר עליכם שכל ראש מכם דהיינו בעה"ב א' יתן לי ארבעים טאליר, ואמרו אליו ודאי ראוי ונכון ליתן לאדונינו בשביל הוצאותיו, אבל ארבעים על כ"א קשה עלינו, הקל מעלינו הדבר ויתן כאשר אדונינו רוצה, ונשבע בחיי אביו הזקן שלא תתנו אפילו פרוטה למען תדעו כי יש לכם שר המציל אתכם בעת צרה, ונפלו על פניהם וברכו אותו, ובכן כל היהודים ניצולו בעזה"י, החומל על בניו הדלים והעניים ובזכותם ניצולו גם הגוים. הן אלה קצת דברי זה החסיד החכם ע"כ:

מכתב קודש מהרב הק' ר'

גרשון קיטוור נ"ע.

שב"ו) **מכתב** קודש מאה"ק מהרב הקדוש חסידא ופרישא איש אלקים קדוש יאמר לו הרב הק' מוה' גרשון קיטעוויר זלה"ה ששלח מאה"ק להרב הקדוש וטהור ע"ה פ"ה רשבה"ג ר' ישראל בעש"ט נ"ע. מקדמי ארש ארשת שפתי תבעיון בעיון שלש אבעיות ביום כנוס כנגד כל חותמי ברכות יקומו ירומם תפארת גדולתם ושלות מעוז דשנים ורעננים אמן. ואחר קמתי מכרוע על ברכי להתפלל תפלה הקבועה אתי מהודעה מבריאותי, שבח לא-ל יתב"ש שאנחנו כולנו חיים וקיימים שלוים ושקטים כה יתן ה' וכה יוסיף, השם יזכינו לשמוע בש"ט מכם ומבריאתכם הטוב בהשקט ושאנן כזית רענן עד כי יבוא שמו ינון א"ס. מהודעה שגיה"ק קבלתי קודם ר"ה העבר ובר"ה ויו"כ התפללתי עליכם ועל כל הגלוים עליכם ועלינו ועל כל הנרשמים אצלי ועליכם אני מתפלל תמיד כמעט בכל יום שאני מתפלל על בני ויש לי געגועים כמו על בני ממש, רק זאת בקשתי שיתפללו ג"כ עלי ועל ב"ב שאזכה לגדל בני באה"ק לתורה ולחופה ולמע"ט. ועוד בקשתי מגיסי ידיד נפשי, ומחתני ומבני ידידי שיפקדוני ברחמים במכתב ידם כפעם בפעם, ואל יקצרו דבריהם כי צמאה נפשי לשתות דבריהם הנעימים כמים קרים על נפש עיפה, ושמועה טובה מארץ מרחקים, ואני כתבתי לכם כ"פ מקושטנטינא ומכאן עה"ק חברון ת"ו, וכתבתי לכם שלישית גם רביעית עם זאת הפעם, ובכל פעם אני מאריך בשביל שכונתי לעשות נח"ר, ואתם אינם כותבים לי כ"א פעם אחת וכ"כ אתם מקצרים עד שאני רוצה לטעום מתוק לשונכם ואינם, אם הי' יודעין כמה נח"ר אתם עושים לי וכמה היא המצוה כשאתם כותבים לי נוג"ש ואם היתם כותבים לי בכל שו"ש והייתם מניחים בכנפיו לשלוח אותם לי כפעם בפעם כי מר נפש אני ואין לי שום נח"ר כי אני יושב בכאן יחידי כלוא בביהמ"ד שלי יחידי כל הימים עם בני הקטן ואין יוצא ואין בא ואיש אשר כלבבי לא מצאתי, הגם שהחכמים השלימים אוהבים אותי אהבה עזה ונוהגים בי כבוד גדול ועושים לי כל השירות ואין אני יוצא מפתח החצר לחוץ, אפ"ה אין הטבעים שוות ואין הלשונות שוות ואיש אשר כלבבי לא מצאתי ואני נכה רוח ונעצב על בני שהנחתי אותם כאן בלא רועה ובפרט שלא בא לידי שום ת"א מהם רק מבני הקטן כמר יצחק ומחתני כמר אהרן נ"י באו לי כתב ידם, ומבני משה לא היה לי שום ידיעה מיום פרידתי ממנו גם מבני יקירי יש יותר משנה תמימה שלא היתה לי שום ידיעה לא ידעתי מה אידון בם, חי נפשי שאין לי שום נחת בעוה"ז אם לא שאני רואה כת"י והיא נחשבת בעיני כאילו אני מדבר עמכם פא"פ. אם הייתי יושב בין האשכנזים לא היה לי צרות כ"כ רק שנכוויתי בחמין, וגם אני רואה שאין רצון הקב"ה שאשב בין האשכנזים. אספר לכם כל המאורעות. בר"ח אלול בנסיעתי לירושלים ופזרתי ממון רב בשבילם מכס והוצאות ובאתי ביום שני ער"ס בבוקר תוך

עיה"ק

עיה"ק וישבתי שם שני שבועות, בשבת הראשון באו אלי כל חכמי ירושלים עם כל טובי העיר וחשובי העיר לקבל פני, ואני ידעתי מזה שרוצים לבוא כולם כי חכמי האשכנזים אמרו לי כי כל החכמים דעתם לבוא שמעו שמי מאנשי חברון שבאו לירושלים, ואני באלה לא חפצתי כי למה לי הגאוה בירושלים תובב"א הלכתי לביהמ"ד של מוה' גדלי' חיון ולביהכ"נ הגדולה ועכבתי בתפלתי כדי שלא ימצאו אותי בביתי, ובאו כולם ולא מצאו אותי בביתי ואמרתי ב"ה שברחתי מהכבוד, אח"כ כל האשכנזים מגדולם ועד קטנם נשאו עיניהם עלי לאמור שבה עמנו ותהיה עלינו לרב ולנשיא לאב ולפטרון ולבלתי נטה מדרך ימין ושמאל, ואנחנו נתן לכם כתבים מכל חכמי הספרדים וחתמי ואנחנו נחתום כולנו, והפצירו בי הפצרות רבות וגדולות ושמנה ימים לא רציתי, אמרתי בלבבי כל ימי ברחתי מהכבוד בוודאי עכשיו הוא מעשה פלוני הוא צד אותי במצודות הגאוה בירושלים, והם אמרו דבריהם הכל לש"ש. גם חכמי הספרדים הפצירו בי שאשב בירושלים שמצאתי חן גדול בעיניהם בירושלים, ובפרט ר' אברהם תיל"ש עם הרב הכולל דק"ק קניטא שהלך עמי על הספינה הפציר בי ולא נטיתי אזני לדבריהם. בקיצור קודם הליכתי נאספו כולם לביהמ"ד שלי וכתבו כתבים ואח"כ קראו אותי והתחילו לקרוא את הכתבים ולהפציר בי עוד ולא הטיתי אזני, ור' אברהם שוועער זאלק מבראד רצה ליתן מאה אריות ולא נטיתי אזני, ואח"כ התחילו ממש לפני בדברים המשברים את הלב, אמרתי רבש"ע איני יודע אם מהשי"ת יצא הדבר או זה הוא מעשה פלוני ח"ו, בקיצור כ"כ היו משברים את לבי שלא יכולתי לסבול והסכמתי לדבריהם ושמחו שמחה גדולה וצעקו יחי המלך. אח"כ הלכו חכמי האשכנזים ושכרו לי דירה נאה מאד וביהמ"ד לבדו שישלמו מכיסם מתחילת החלוקה שיבוא להם ומסרו המפתחות לידי ושכרו יהודי אחד שילך לחברון תובב"א להביא את אשתי ובני והתחלתי לכתוב שורה אחת וכשרציתי לכתוב שורה שניה לא יכולתי היה נראה בעיני שידי כפותה ואין מניחים אותי לכתוב, ואמרתי להם אתם רואים שאין רצון הקב"ה, עד שהפצירו בי ורציתי לכתוב נפל עלי עצב גדול והיה דומה בעיני כאילו כל המשא מירושלים ת"ו מונחת עלי. בקיצור אח"כ לא הניחו לבעלי החמורים שיוליכו אותי והיו נותנים להם שוחד בכל יום ויום שידחו אותי מדחי אל דחי אולי אחזור בי ושוויתי נפשי הדרנא. אח"כ ראיתי גודל הנס שעשה הקב"ה עמי יתש"ל ולגלח נלאים שתיקף אחר חה"ס באתה חולשה רח"ל בתוך העיר ומתו בשני חדשים יותר משני מאות נפשות מישראל כמה חכמים כמה גדולים מישראל ואנשי מעשה, ומת בתוכם הרב הגדול ר' אברהם ריבעליש והרב מו"ה יצחק רוזען אב"ד דק"ק קניטא, אלו שבאו עמי על הספינה כמעט שלא נשאר כ"א ג' או ד' והנשארים מהם הגיעו עד שערי מות כי העיר גדולה ובתוכה כמו אלף בעה"ב, ואמרתי ישתבח שמו לעד אין בעל הנס מכיר בניסו, ובצפת תו"ב מת ה"ה הרב ע"ה, ועשיתי לו הספד גדול בכאן כי החכמים בקשו אותי שאני אספיד אותו שהכרתי אותו שהי' צדיק הדור וגדול בישראל, ובכאן ב"ה לא הי' שום חולה אפי' בציפורן של אחד מהם... אם הי' באפשרו לשלוח לי קמיע כוללת ולא שיהי' צריך לכל שנה ושנה מחדש מה טוב והי' נח"ר בעיה"ק בזאת שיש בראש חצר אחד של יהודים בשבתות ויו"ט סוגרין אותו ואין יוצא ואין בא ובכל לילה לא הי' שום פחד מגוים כמעט דלתותיו פתוחות הי' בלילה ומשכימין בחצי לילה בביה"כ ומאריכין בשתי שעות בלילה בביהמ"ד ולומדין בישיבה וכשיש שמחת מילה או שאר שמחות באים הגדולים וכולם שמחים ולא עוד אלא הגוים שבכאן הגדולים שבהם אוהבים את היהודים מאד, וכשיש שמחת מילה או שאר שמחות באים הגדולים שבהם בלילה ומשמחין את היהודים ומטפחין ומרקדים בין היהודים ממש להבדיל

להבדיל כמו היהודים. כשבאתי לכאן בא שר העיר הגדול שבכולם לקבל פני ונתתי לו מתנה ציבוק טוב שהי' לי מסטאמבול והם אוהבים אותי ואומרים שמיום שבאתי יש להם מז"ט. כשהיתי חתן תורה בש"ת בליל מוצאי יו"ט באו אלי כל החכמים לשמוח עמי ובאו גם השרים והי' מטפחין ומרקדין כאחד היהודים ומזמרים שבחות בלשונם לשון ערבי והולכים בכאן בלבש ירוק ובכל מיני צבעונים ואין פוצה פה וכל זה אינו שוה לי עת אזכרה את בני הידידים ואת חברי הנעימים החביבים עלי כנפשי ואני אשב גלמוד אשפכה עלי נפשי בדמעות שליש אם הי' בא אלי בן אחד היתי מתנחם מעט שהי' לי נוחא בעלמא, כי לאחרים אינם מניחים לדור בכאן כי המקום צר. ועכשיו אהו' גיסי ידי"נ דבק מאח לי, את אחיך תפקוד לשלום ואת ערובות לשונינו תקח לך וכחותם על זרועך כי עזה כמות אהבה נפלאת יותר מאהבת נשים, ואל תקפוץ ידך מאחיך התאב לשמוע בצמא את דבריך הנעימים, ויודיעני פעם בפעם בדבריך הנעימים אתך. אהו' גיסי אדבר נא מלתא כד הוינא במדורך קודם אמרת לי פעם אחת שרואה אתה במראה שבא חכם לירושלים ממדינת מערב והוא ניצוץ של משיח רק שהוא בעצמו אינו יודע והוא חכם גדול בנגלה ובנסתר ובעל בכי, ואח"כ אמרת לי שאין אתה רואה אותו וכמדומה לך שהלך לעולמו, וכשבאתי לכאן חקרתי אח"ז הדבר וסיפרו לי מזה האיש פלאי פלאות ושמו הי' ר' חיים בן עטר והי' חסיד גדול חריף ובקי בנגלה ובנסתר והי' כל חכמי ישראל לפניו כקוף בפני אדם, וסיפרו לי בשבחא גניזא ובא לירושלים עם כמה תלמידים וחכמים גדולים בקיצור הי' הרבה חסידא ופרישא וקדישא ובעוה"ר לא האריך ימים בירושלים כ"א שנה א' וחי' למר שביק, זה כמו ארבעה שנים בזה הזמן שאמרת לי וספרת להחכמים דבריך מה שאמרת עליו ונבהלו משמוע. בקיצור שמך כבר נודע בשערי ירושלים והחכמים שבכאן בקשו ממני

שאכתוב לך לזרז שתבוא לכאן לקבוע דירה ותאבים לראות פניך, אבל מה אעשה שאני יודע טבעך שאתה מוכרח להתפלל במנין שלך, חוץ מאחרי דברים שנתיאשתי שתבוא לארה"ק אם לא שיבוא מלך המשיח ב"ב, וזה הצער הגדול שלי בהעלות אל לבי מתי אראה פב"פ עוד ותהי' זאת נחמתי כשיבוא בן א' מבניי שיש לי לכאן אפשר אשים לדרך פעמי אחר ג' או ד' שנים אם יגזור ה' לחיים. אבל אם לא יבוא אחד מבניי לכאן א"א לצאת ולבוא לדרך כי על מי אניח הצאן המעט אשר לפני שהם רכים בשנים. מחידושים אשר בכאן ושבירושלים כבר כתבתי לכם באגרותי הראשונים אבל מסופק אני אם הגיעו לידך כי שלחתי הכתבים לידידי המופ' מו"ה משה ליניץ ואח"כ שמעתי בשורה לא טובה כי הגביר הנ' הגיע עד שערי מות בעוה"ר שבא לו החולי שקורין בכאן... ונפלה לו על הלב ונתבלבלו אבריו כמדומה כמו שהי' לר' יעקב אב"ד מבראד וכמעט הי' לאחר יאוש ועכשיו יש כמו שני שבועות. כשנשמע והבטיחו להודיעני אם ישמעו איזה בש"ט ממנו וכתב שב"ה ששמע בש"ט שבאו הכתבים מהג' גם אילו הכתבים מוכרח אני לשלוח ליד הג' כי ביקש ממני שאכתוב לו כפעם בפעם ואיני יודע אם הוא בקו הבריאה אם לא ח"ו. הקב"ה ישלח לו רפו"ש בקרב אמן. כמעט כל א"י שמעו שמועה לא טובה בשביל שהוא הי' מעמד ומצב המדינה הקדושה הזאת ואין אחר דוגמתו שיטריח במצות כ"כ. וגם תודיעני אם בא המעות סך חמשים אריות מה ששלחתי להרב ידידי מו' יוסף הכהן מה שנשאר מירושת אביו מה שלווה זוסמאן ע"ה מאה אריות מאביו והוצאתי בלעו מפני המלחמה מ' מינצע בכל מיני המצאות שעשיתי, באמת היא עני' ובעלת חוב וברחה לירושלים מפני החוב והביאה לירושלים שמונה עשר זעריק מחיפו וכשבאתי לירושלים באתה בבכי גדול לפני שגנבו השכנים ממנה כל המעות שלה מה שהביאה ועכשיו היא נפוחה כפן

ונתתי

ונתתי לה צדקה מה שחנני ה' ואמרתי לה הקב"ה ענש אותה על שלא שלחה במלואה כל המאה אריות להרב הגדול, ועכשיו יודיעני אם בא לידו כי הירושה המותר שביד הגביר ר"י נילן כתבתי לו הטעם מפני מה לא יכולתי להוציא, ואני כתבתי לאלמנה שלא בא.... לפני אהובי ובן אחותי ידידי תלמידי חביבי כ"מ צבי הירש נ"י בקשתי שטוחה שתתמיד בלימוד למען לא יהי' טרחתי שטרחתי עמך בחנם ח"ו, ואתה ידעת שטרחתי ויגעתי, לא באתי לק"ק מעזבוז אלא בשבילך וב"ה שהבאתי אותך על דרך התורה. עכשיו בקשתי שטוחה שלא יפנה אל העופות הטמאין שמלפלפין דברים של הבלי עולם ואל תפסיד השנים האלו שיש לך זמן שאין הרחיים תלוי בצווארך ותמאס במעשי נערות שהורגלת, ואל יקנא לבך בחטאים כ"א ביראת ה' כל הימים, ותודיעני בפ' מלימודך הטוב וממעשיך הטובים כדי שיהיה לי לנח"ר ולמשיבת נפש, והיה כי יבואו אלי מעשיך הטובים עלי מוטל להתפלל תמיד עליך כל ימי חייך כי מקום קדוש הוא זה שער השמים. אם אין אתה יודע לכתוב תבקש לאחר שיכתוב בשבילך ואל תתעצל וראה כמה כתבים כתבתי בפעם הזאת ג' כתבים לבניי שי' וב' מכתבים למחו' וכתב א' להגאון מוה' יחזקאל וד' כתבים כתב של רש"י לקינטא ואעפ"כ איני מתעצל והנפלא שלי גרעון א"א, וכן בקשתי שתלמוד לכתוב בעצמך מכל היום תניח שעה א' מדברים בטלים שלך ותלמוד לכתוב בזאת השעה ועליך תבוא ברכת טוב. קצרתי למילן ד' יאריך שנותיו ותחיו בטוב ובנעימים ובהשקט ובטח.

הק' אברהם גרשון הכהן זללה"ה:

(עוד מכתב הנז' נעתק מגוף הכתב)

ב"ה יום ב' י"ז מרחשון התקי"ז לפ"ק.

שב"ז) **שלמא** רבה לרישא דדהבא שת בטוחות חכמה ובמים עזים נתיבה כלילא דוורדא מהדר לפומא פום ממלל רברבין

ידיו רב לו בהדי בסוד קדושים רבא הלא אהו' גיסי ידי"נ ויקרת לבבי אור עיני אף רוחי בקרבי סובר הרזין ויתרון דעת עליון נ"י ע"ה פה"ח חסידא ופרישא המקובל האלקי כבוד מוה' ישראל בעש"ט נרו כיום יאיר וכירח יכון והוא במרומים ישכון, ולמחברתו הטהורה היא אחותי הצנועה ומעלי' מוכתרת במוסר כאביגיל וכהדסה מרת חנה שתי' עם כל יו"ח מול הבנים הנאהבים והנעימים לאחד קראתי נועם ה' ה"ה בני הבכור אף אני בכור אתנהו עליון למלכי ארץ יחי' התורני כבוד מוה' משה נרו כיום יאיר כאור הבהיר והצעיר אשר עלה עליו הגורל יעמד חי לפני ה' ומלא ברכת ה' היא תעשיר ה"ה בני הידיד התורני כבוד מו"ה יצחק נרו יאיר באור הבהיר. ממדבר קדמות שלומות אלומות מעייניות ותהומות גם ברכות יעטו ברכת שמים מעל וכל חותמי ברכות שבמקרא נתונים נתונים המה להם ולזרעם ולדורותם ברית עולם לא תמוט אכי"ר. הנה זה ימים לא כביר מקדם חג הסוכות העבר יחדתי להם הדיבור, ועתה חזרה ונישנית בשביל דבר שנתחדש בה הלא כה דברי ואדכורי ליתחא בריש שתא להו מדכרינן כי בעו"ה פגעה בי מדת הדין וזוג' הצנועה שבקה להו חיים ביום צום גדליה העבר והעולם חשך בעדי נסעה למנוחות ושבקה אותי לאנחות, וכבר כתבתי להם הכבוד שעשו לה במותה, ועכשיו שהיתה לי שעת הקילור לכך לא עלתה כי הנוגשים עומדים עלי לאמר כלה מעשי אצבעותיך כי נוסעים תיכף לדרכם דרך אניה בלב ים, לכן תפסתי מועט בקשתי מבני שיחי' שיעסקו בתורה ובמצות לזכות נשמתה ויקבעו להם שיעור קבוע כיתד שלא תמוט וכל המרבה הרי זה משובח. וגם מהודעני שהחלטתי בדעתי לצאת קרית חוצות קודם הפסח הבע"ל או אחר הפסח מחמת כמה טעמים הכמוסים עמדי, ובפרט שהתורה מחייבני לישא אשה וא"א לישא אשה ספרדית שאין דעתינו ומנהגינו וטבענו שוין לכן אמרתי נילך אל הרץ בני מדינתינו לישא אשה

ההוגנת

ההוגנת לי, ובעזה״י אם יגזור ה׳ לחיים אהיה אצלם במתנתם קודש על הקיץ הבע״ל. בכן בקשתי שכיני וביני תכינו לי אשה הגונה שתהיה בת ארבעים ספק תלד ספק לא תלד אשה חכמה ושיהיה לה סך מה, וגם שתרצה ליסע עמי קודם חג הסוכות ירושלים תוב״א ובהיות שבחנוכה הבע״ל אני משיא את בתי המהוללה מרת אסתר שתחי׳ הלא כתבתי לכם שלישית שעשיתי עמה שידוך הגון עם בן הרב המובהק המפורסם החסיד כבוד מוה׳ מרדכי רבינו מאזמיר וכבר הוא מתושבי חברון ערך ט״ז שנים והחתן הוא חשוב מאד חכם וחשוב ומובלע בין אנשים, השם יזכינו לברך ברכת נישואין במהרה בחנוכה הבע״ל, בשביל זה נתעכבתי פה באה״ק בחורף הזה, וגם רוצה אני לשדך את בני החכם כמר אפרים פישל, שתים אלה אחזו בעכ״ב. בראשונות כבר כתבתי להם שגלילות ידכם הנכתבים בחצי כסלו שנת תקי״ו הגיעני ביום צום גדלי׳ והוספתם לי צער על צערי אוי לי על שבר מכתי נחלתי כי גדול כים שברי מי ירפא לי ומהמנותא להוי שכבר החלטתי בדעתי שלא לישא עוד אשה אך שהרבנים דפה עיה״ק רבו עלי מצד התורה שמחייבני, וראיתי שהאמת אתם, אמנם הם רצו שאקח אשה פעיה״ק ובזה לא הסכמתי עמהם והנה אם היו מגיעים לידי כתב ידכם הייתי מוציא שני בניי עמי כמ׳ אפרים וכמ׳ יהודא ליב נ״י אלא שראיתי שמדינת פולין היא משובשת, היום הוא חסיד ועובד ה׳ ולשעה נעשה סוחר ומחלל ה׳, לכן אמרתי מוטב שישארו בניי פעיה״ק ובטוח אני שיהיו שוקדים על התורה ועל העבודה כל הימים כי שום מו״מ אין בכאן ובהיות כי השעה דחיקא קצרתי, וה׳ יאריך ימיכם ושנותיכם בטוב ובנעימים כאשר עם לבבכם וכאשר עם לבבי המר והנאנח כי קשה עלי יציאת הארץ כיציאת הנפש ומהימנותא להוי דברתי בדקדוק גדול. הכ״ד החותם בדמעות שליש והוא הצעיר הק׳ אברהם גרשון קוטבר מתושבי עה״ק ירושלים תובב״א. לבנותי וחתניי ולכל יו״ח אני דורש שלומם הטוב, השם יזכיני לראותם לחיים ולשלום לבני מוה׳ צבי הירש נ״י ולחתני מ׳ יחיאל נ״י ולבניהם ולבנותיהם. גדול השלום לכל בני העיר ולכל בני הקהלה ובפרט חכמי בהמ״ד, שלומים מרובים לכל בני משפחתינו ולמחותנינו שלמא רבה וכ״מ בני מ׳ יקיר נ״י ובני מ׳ חיים נ״י ובתי הכלה מ׳ אסתר שתחי׳ ובני כ׳ מ׳ אפרים נ״י ובני כ׳ יהודא נ״י לאזין זייער גריסין מיט פילען הארצין, ומצד נכדי היניק וחכים כ׳ יקיר נ״י ונכדי כ׳ שמואל נ״י ב״מ חיים נושקין ידיהם קודש:

מכתב מירושלים עיה״ק תובב״א מהגאון המקובל מו׳ **שמשון** ב״ק שנת שמ״ד לפ״ק.

שב״ח) **כבר** בשרתי אתכם כמה מעלות טובות למקום עלי שהוציאני מצפת והכניסני לירושלים הקדושה אשר לא יחסר כל בה אפי׳ בזמן החורבן בעו״ה, הברכה מצויה בה ת״ל כן ירבה וכן יפרוץ ומאז יצאתי מצפת בעוה״ר הם שרויים בכל כך צער שמאז הוסדה ועד עתה לא נשמע כדבר הזה ולא נהי׳ כמוהו רעב וצמא עד שיצאו אלף נפשות ויותר, והחכם כמהר״ר יונה כתב אלי שאם תמשך היוקר ח״ו עוד ג׳ חדשים תשחת הארץ ברעב והגליל תחרב ח״ו בלי ספק כי אין לחם ואין מים ואין עלה ירק כי השדות והגנות יבשו מקודם באשר מטר לא נתך ארצה כל החרף העבר, ופה ת״ל הכל בזול זולת החטה אצטרך שנה הבע״ל לפי דעתי י״ח צקיני לקנות עתה בזמן הקציר סוף סיון, ומי שאינו קונה בזמן הקציר מוציא כפלים ומה ששוה עתה חצי שקו׳ זה ג׳ שנים הי׳ בערך א׳ מיליניג ופחות, וקרוב הדבר שתחזור העטרה ליושנה בעה״י, תכלית הדברים אני וזוגתי מודים ומשבחים להשי״ת שזכינו לעבוד ה׳ בארצות החיים, יש לי בית רחבת ידים ת״ל פה, אינינו פורע שום מס רק יוד טרוני כסף הגולגולת וה׳ רייניש לשנה להשומרים. פה ת״ל אין חשש לסטים וגנבים כלל ועקר, אם באתי

באתי לכתוב שבח העיר הקדושה הזאת אפי' בחורבנה וכותל מערבי של ביהמ"ק ובית הקברות בעמק יהושפט ומי השלוח שעולה ויורד בכל יום ומגדל דוד ויד אבשלום וקבר זכרי' הנביא ומערות חגי הנביא וחולדה הנביאה וישעיה וע' סנהדרין וציון והר המשחה כ"ז בתחום ירושלים תקצר היריעה מהכיל ראו עיני ושמח לבבי. אנחנו דרים בציון וגם הערלים להבדיל, והישמעאלים דרים בירושלים ויופי החומה שסביב ציון וירושלים אין כדומה לה בלי ספק. יה"ר שנזכה ונחי' ונראה בנחמות ציון עם כל ישראל אמן:

ג"ז כתב מארץ הצבי מהגאון הנ"ל

שב"ט) **אחי** קבלתי כתבך ועתה לא אאריך כבר כתבתי ממה שנתחדש אלי בתעלומות הקבלה כפי דרך הראשונים ולא בידיעת' ועכשיו שראיתי יקבל ס' הפרדס ייסר כחך, אכן ישמע לעצתי לא יוציא שום מעות בספרי קבלה מהקורדוואירי ע"ה כי לא תדע דבר על אמתתו וכו' וברוך שמו הגדול שזיכני לידע שלא אדע, ואם חשקה נפשך בתורה אגלה איזה דרך ישכון אור השמח ותגל בלימודך עד ירחיב ה' לפקוח עינים עורות ואז הקבלה תקבל:

יש כאן משניות ביד יורשי התנא האלקי כמוהר"ר יוסף מווירונה שלא הניח כמותו בישראל בחסידות ועיון התלמוד והירושלמי והי' יודע כל שיטת סדרי משנה בע"פ, ואותן המשניות נכתבו זה תת"פ שנה מנוקדים, אגיה משניות שלי מתוכם ואז אשלח משניות מוגה גם אליכם. בעה"י כמו שנתנו משיני. החכם מ"ו מוהר"ר יוסף מוכרכי י"ן המקובל בשבוע זאת אמר לנו חברים שהוא מרגיש שאנחנו כעסנים וכמעט שאיננו רוצה ללמוד עמנו כי מדת הכעס מרחקת רוח הטהרה, וכ"א הי' מפספס במעשיו עד שאמרתי לו אדוני יודע שאינני כעסן אכן היום נגערתי באשה אחת בנזיפה לשבת חלופתה ולש"ש נתכוונתי, והשיב אלי שהוא מעלת יצה"ר המדמה אל האדם שכעסו לש"ש אכן אומר אני אליך שאם תרצה להיות שלם תדמה בנפשך שכל ממונך איננו שלך ואל תחוס עיניך על כל אשר לך שהוא הפקר, והרגשתי שעלי אמר כאשר יום שלפני' אמרתי ליהודי א' שנתתי לו א' ציקין להחליף ודחני בלך ושוב י' מונים ונתן אלי מטבעות שאינם טובים ואמר שאם לא אוכל להוציאם יחליפם לי ואח"כ דחני ורצה להכריחני שאקח כ"כ לחם ממנו וע"ז נגערתי בו ואמרתי לו שהוא רשע ובליעל וחצוף, והודתי לפני החכם ולא בושתי. והנה הוא יודע ומכיר עונות שאדם עובר עליהם ח"ו בחדרי חדרים ד' יאריך ימיו וירבו כמותו בישראל, זה כתבתי לכם שתקחו מוסר, י"ג תמוז שמ"ב:

ש"ל) **ג"ז** מהנ"ל. אם באתי לספר בשבח הארץ וקדושתה ואנשי מעשה וחסידים שנמצאו בה תקצר היריעה מהכיל אלו ימים דיו וכו' אכן ידע ויאמין נאמנה שמי שלא ראה בחוש האה"ק לא יוכל לצייר מעלתה וטובה וטהרתה ואשרי מי שיזכה לזה כי היא שער השמים, וכדי להודיע קצת חדוש אשר כל שומעיו יתמהו, זה ה' שנים בעוו"ה נפטר מקובל וחסיד איש האלקי' כמהר"ר יצחק לוריא זי"ע אשכנזי והוא הי' מבין שיח אילנין ולצפצוף עופות ובהמות ומרוצת המים. וכאשר הי' מסתכל בכל האדם היינו האויר החיצון שחוץ לגוף האדם הי' מכיר ביצ"ט ויצה"ר המצוין את האדם תמיד והי' יודע כל העונות שעשה האיש ההוא והי' אומר לו מה שעשה בחדרי חדרים והי' מכיר גלגול הנשמות של כל אדם בפרט ולרוב קדושתו בשגם שכל רצונו הי' מדבר עם נשמות הקדושי' אשר בארץ המה, באופן נתגלו לו בסתרי הקבלה וסודותי' דברים נפלאים, והניח שני תלמידים א' הוא פה צפת אשר אני מקבל ממנו שמו החכם כמהר"ר יוסף מערבי, והב' בירושלים נקרא כמהר"ר חיים י"ל, והנה בחכמת הקבלה נבדל מכל שארי המקובלים ויתרונם עליהם כיתרון אור מהחושך, וכולם מסכימים עם הזוהר, אפס

שארי ספרי קבלה וכו' לא מחשביתיהם מחשבותיו ומי שזכה לשמוע ולהבין הדרושים והקדמות ההם מהתלמידים מהחכם הנז' הדברים מאירים לפניו ברורים כשמש אינם מוסרים רק ע"פ ובשבועה שלא לגלות בלתי רשות ובטבילה לקרי ולא לכעסנים, ומכיר ג"כ מורי מי שראוי לגלות לו או מי שאינו ראוי לו, והעונות שאדם עושה בכל יום הוא מכיר, והוא אומר דרושים שאין להאמין יקר תפארת גדולתם אלא מי שזכה לשמוע אותם ובפרט בשבת שנתוספ' בו נשמה יתירה הוא כמעין המתגבר ה' יזכנו להיות מתלמידיו ושאלמוד ואשמור ואקיים וכו'. י"ט תמוז שנ"ב:

הסכמה קדומה שנמצאה חתומה מחו"ר עיה"ק ירושלם ת"ו שאסור לעשות פירוד בהקהלה משנת שפ"ג.

של"א) **להיות** שיש הסכמה קדומה חתומה מחכמי רבני ירושלים עיה"ק

ת"ו ישנים גם חדשים ומחכמי רבני לפת ת"ו שלא יהי' רשאי שום אדם יחיד או רבים לעשות שום פירוד בק"ק יצ"ו לא לענין הבעלי תורה ולא לענין הקופה זולת ק"ק אשכנזים ושלא לכתוב דבר שטנה על כוללינו הק"ק יצ"ו ולא על הפרנסים המטפלים בצרכי העיר וכ"ז בחומר וחיזוק כל אלות הברית, עתה אנחנו הח"מ חזרנו לאשר ולקיים ולחזק ההסכמה הנז' ומעתה ומעכשיו בגזירת עירין ומאמר קדישין ברשות ב"ד של מעלה וברשות ב"ד של מטה אנן מחרימין ומנדין ומקללין ומארריו לכל איש ואשה קטן או גדול יחיד או רבים שיעשה שום פירוד וכתות בכוללות הק"ק או להפרנסים הנטפלים בצרכי העיר לא על ידם ולא על יד זולתם לא בארץ ולא בחו"ל ושלא לדבר לשום אורח שום שטנה נגד הק"ק יצ"ו והפרנסים כנז', ואם באולי יודע שכתבו שום שטנה בין יחיד בין רבים מלבד שהם מוחרמים ומנודים לשמים ולבריות אלא ג"כ מוטל על כל בר ישראל לרודפו עד חרמה וליסרו בכל מיני אופני יסורין בכל הבא מידו יען כי חשב לבלע ולהשחית את נחלת ה' שהם גוי אחד בארץ, וימשך זמן ההסכמה עד יבוא גו"צ ושומע לנו ישכון בטח ושאנן ובצל שדי יתלונן והי' זה ביום חמישי ח"י לח' אייר שנת שפ"ג ליצירה פעיה"ק ירושלים:

שם טוב ליזייו. משה ן' שושן. שלמה חדידה. ישראל בנימין. משה טרופקין. יהודה פריץ. יוסף מטרין. יצחק רומאנו. יצחק דנונו. חנניה ן' ברקין. משה ליזייו.

מכתבים מראשי קהל אשכנזים

מקרתא קדישא ירושלים תובב"א אל אנשי כנסת הגדולה ה"ה רוזנים וקצינים המפורסמים פ"ו ד"ק מיץ.

א) ב"ה **ירושלים** עה"ק תוב"ב ר"ח אייר תקי"ז לפ"ק

של"ב) **השרידים** אשר ה' קורא להם אילי הצדק נטעי נעמנים.

מחזיקי בדק רודפי צדק אוחזים מעשה אבותיהם רחמנים בני רחמנים, מגשרים קלו ומאריות גברו לעשות רצון קונם מרוב אונים, ה"ה אחינו בנ"י נדיבי עם אלקי אברהם זרע יצחק עדת יעקב יחידי סגולה אשר בק"ק מיץ הצרפתי יע"א, ה' עליהם יחיו יאריכו ימים ושנים, ועל צבאם צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם, העמודים והמכונות אשר הבית נשען עליהם, גם מגבוה יראו, יראה להם וגובה להם, ראשי אלפי ישראל המה פרנסים ואמרכלים נדיבים ושועים, גבאים ממונים קצינים ורוזנים, וז' טובי העיר, ה' צבאות יגן עליהם, ועילא מנהון הרב הגאון תפארת ישראל, נזר הקודש כל העם עונים אחריו מקודש, דין הוא הדר נהדר בקודש המאיר לארץ ולדרים אין על עפר משלו, קדוש יאמר לו, אשרי העם שככה לו וכו'.

מראש מקדמי אר"ש ארשת שפתינו רחשי מרחשן צלותין ובעותין מכח הדביר והאולם לגו אלקים זה היושבי בשמים ומעונתו בציון הנה זה עומד אחר כתלינו, כותל המערבי, ושפתינו אתנו כי ירבה כבוד ביתם ממעל לחשוב וכו':

מאחר

מאחר שלות קול רנה באהלי צדיקים זאת האר"ש מן המודיעים כי כן קרבו אלינו ויאתיון הני זהרות דקא מרקדא לבען מדויל ידי' של השר והנגיד הרבני המופלג כבוד מוהר"ר בערמאן שפייאר סג"ל יצ"ו מתושבי קהלתם קודש הנכתב בשנת התקט"ו יו"ד אייר ובדברי קדשו כתוב לאמר, שקבל פ"י צדקתם אשר נדבה לבם הטהור לשלות לעניי עדתינו האשכנזים אחיהם אשר פה עיה"ק ירושלים, מידי עברו דרך קהלתם קודש שלוחינו שד"ר הישיש הרב כמוהר"ר שניאור פייבש המה סך ששה מאות ליטרין, ואכן מה נענה אבתרייהו כל חותמי ברכות שבמקדש יחולו על ראשם בשובע שמחות ורב ברכות להם ולזרעיהם על כל החסד אשר עשו עם שלוחינו הרב הנ"ל ועמנו, הן הנה היו לבנ"י אחינו הודאה על לשעבר וצועקים על העתיד כי זה ימים רבים שנשכחנו כמת מלב היינו עזובה היינו שכוחה וציון דורש אין לה לאמר לציון עמי אתה ובמה הת"ח מתפרנסין בארץ הנגב דלית לה מגרמה כלום וזהב הארץ ההיא זהב סגור וממרחק תביא לחמה לכל יושבי ציון וירושלים, חכמי אחינו הספרדים, והמה רבו כמו רבו ושולחים להם די מחסורם אשר יחסר להם עשו להם כמה ישיבות והספקות ואנחנו מתי מעט ואחינו קציני האשכנזים יצ"ו זה כביר העלימו עיניהם מאחיהם אשר בירושלים. הנה קצרה היריעה מהכיל לספר גודל השוד והשבר אשר מצאתנו בימים האלו כי נפישי נפושי כפן ורבים שתו לימא, מתי רעב כי תשעה קבין מינים של עוני כאן נמצא וכאן הי' לא יאומן כי יסופר הצרות והיגונות אשר סבבונו כנשלא לאוגיא. ואפס קציהו אין די באר וקן קולמסא לא ספק צרכינו במדב"ר כי זה שבע שני הרעב אשר פסקו אנשי אמנה משלוח ידם מתנות לאביונים, ומאין יתפרנסו המן הגורן ומן היקב, ואפי' המסתכר מסתכר אל צרור נקוב איכו כלום משא ומתן יש בינינו כביניהם. לכן אתאנו לחלות פניהם קודש והיה דברינו האלה כעשר

חלות. הנה בכח גדולת ימין צדקתם המחלקים ביעקב ומפיצים בישראל ולכל היד החזקה אשר עושים כבודם בגלותם מחזיקים בבריתם ברית אבותם מלא ממון חסר ומתירים פה ידם להחיות נפשות ורוח שפלים ולב נדכאים יעמדו נא לימין אחיהם אשר בארץ המה תושבי ירושלים עה"ק היושבים במצור ובמצוק מצטמק צרע להם ועיניהם תלויות וצופיות לעזרת אחינו אנשי חיל אנשי אמת וימינם מלאה צדק, למען ישלחו הצדיקים מהיום והלאה פרי צדקתם בתוספת מרובה על העיקר וצדקת הצדיקים ישלחו מדי שנה בשנה כימי קדם חק עולם בל ימוט וכן יצאו לעזרת ה' בגבורים אשר בארץ המה השרים אל משמעתם לנופף ידם בחותם וסטנטרון, ויתנו ידיהם ויצדקו את הצדיק דמעיקרא למען לא יתנו הצדיקים בעולתה ידיהם לשנות מצדקה לצדקה ליתן מקופת הצדקה הקצובים וקבועים מאז ומקדם בהסכמת הגאונים רבני אשכנז נר"ו אשר הם שייכי דוקא לחכמי אשכנזים ועניים אשר בירושלים המה ולא לצדקה אחרת ועלייהו דידהו רמיא המצוה הזאת להזהיר גדולים על הקטנים בכל המקום ובכל הארץ יצא קוָם קו המשפט ובקצה תבל מליהם. ואם את הדבר הזה יעשו ויכלנו עמוד וגם כל העם הזה אחינו אנשי גאולתינו על מקומם יבואו לשלום ויתענגו על רוב שלום ויזכו לרב טוב הגנוז וצפון לצדיקים ועטרותיהם בראשיהם. ויותר הן עתה מהודענא להון כי שלחנו למע"כ קבלות כפולות על ששה מאות ליטראות הנ"ל. ויתר הדברים כתבנו בספר אשר יחדנו להנגיד הרבני מוה' בערמאן שפייאר סג"ל נ"י, וכל הרוצה ידרוש מעל ספר הנ"ל. ובכן יגדיל ויאדיר כסא מלכותם וממשלתם ברבות הטובה הון ועושר בביתם בשובע שמחות ככל אוות נפשם הרמה ונפש החותמים הם העומדים על הפקודים פקידי הזמן דק"ק אשכנזים בירושלים תובב"א.

נאם הק' אברהם גרשון קוטבר. זה שבתי הי' בחברון תוב"ב ששה שנים וזה ארבעה שנים שקבעתי

דירתי

דירתי עם כל ב"ב פעה"ק ירושלים תובב"א: נאם הק' ארי' יהודא בהמפורסם מוה' אלכסנדר ז"ל מאפטא נכד הגאון ר' ליב חסיד ז"ל שהיה אב"ד דק"ק לבוב: ונאם הצעיר מרדכי פתחי' בהרב החסיד מוה' ארי' ליב זלוק"ל מגזע שאול ואהל ז"ל מירושלים עה"ק תוב"ב: ונאם הק' יקר בהרב מוה' אברהם גרשון:

ג) ב"ה מציון מכלל יופי תובב"א.

שלו"ג) **אל** מול פני שרים ויועצי ארץ, הגבירים הרמים חכמים ונשיאים ופקידי א"י ועל ראשיהם מלמעלה הרב הגאון מאה"ג תפ"י כמוהר"ר נר"ן אשר בעיר המהוללה מין יע"א נרם כולם יאיר כיר"א, הסוככים בכנפיהם על עם בציון יושב ובירושלים העומדים על הפקודים גבורים לעמוד בפרץ תולים עיניהם בבנות ירושלים הנחמדים מזהב ומפז רב עושים מאהבה מאהבת ה' השוכן בציון והבוחר בירושלים. ה"ה אחינו אנשי גאולתינו וכו':

יהא שלמא רבא שלמייהו ייתי מן שמיא אבי ידייהו, כל ברכתא דקא מדכרי שבחייהו, לרבות כל מיני שמחות דקיימא באתרייהו, גם כסא כבודם יתרומם ויתנשא מעלה ע"ג מעלה לעולם ועלה קול רעש גדול ירים אף יצריח כרוזא קרי אי לך ארץ הצבי ישראל האחת אהובי זה מקום מקדש וכבוד ה' מלא העיר אשר בחר לו יה עני' סוערה תחיל תזעק בחבליה כי בניה שכבו בראש כל חוצות נתעברה צורתם ועינייהו מטייפו כנחלים נמיו נוזלים דם ואם ברבבות נחלי, על זאת תאבל הארץ ותלבש בגדי אלמנותה וירושלים תתן קולה ותאמר ציון שמעו כי נאנחה אני על שבר בת עמי השברתי קדרתי שמה החזיקתני חיל כיולדה הפעה, הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם לבקר את החולה, אם אח אין לו כי מדוע לא עלתה ארוכת בת עמי עם עני דקא לקי דבקה לארץ בטנינו נתך מחולי אל חולי שכיב ורמי אערסי' וקא נגדי מתותי' שתין שבלי משכלי, מלכי נבאות כל שוכני ארץ חוזות הביטו וראו חולים המוטלים באשפה בחוצות ירושלים קומו שטו נודו שינה מעיניכם ותאחז בציון את המהומה ואת המגערת ואש בוערת ויבער מן הגדים ועד קמה כאשר יבער הגלל החל וכלה, הלא תדעו הלא תשמעו כי זה שמונה שנים אשר קרא ה' לרעב על הארץ ואין חזון בישראל כי משנת תקט"ו אשר קבלנו איזה סך מעות מרום הוד פאר מעלתם ע"י הנגיד האלוף התורני הפרנס הנאמן הגביר כמ"ו בנימין שפירא והיתה הרוחה, מיום ההוא ועד הנה נשכחנו כמת מלב היינו עזובה היינו שכוחה ונתקיים בנו כי נדחה קראו לך ציון היא דורש אין לה כל מאהביה שכחום אותם לא ידרשו, ואנחנו תמהים על מה זה הי' דוה לנו כי מדוע לא עלתה ארוכה למחלתינו ולמה נשכחנו מלבב אחינו לשלוח לנו תמידין כסדרן כאשר היתה באמנה אתנו הנסכה כדין, הלא אנשים אחים אנחנו ושם א' לכולנו אנשי אשכנזים, והי' כי יגש איש א' ממנו אל אחינו הספרדים והתחנן לפניהם שיעשו לו איזה ספוק מהסיבות או חלוקות שלהם כדי להחיות את נפשו יענו לו רב לכם בני האשכנזים מלהיות לכם חלק ונחלה אתנו, פנו וסעו לכם אל אחיכם הגבירים אשר באשכנז הלא תשלחו להם שלוחים להחיות את נפשיכם ומה לנו ולכם בני האשכנזים, וה' יודע כי אין בנו יכולת לשלוח שליח מחמת שאין לנו הוצאות וחסרון כיס קשה, הלא הנה מראשית עשרת מונים הודענו ושפכנו רוח חן ותחנונים לפני רום הוד פאר מעלתם למען יחוסו על נפשינו ויוסיפו אומץ לאמור לציון גאולה תהי' ולשבי העמוסים יאמרו גאולה, ותשובה תולה לאו איתמר עלה רפואה והצלה, והיא מר לה מוספא ואזלא עמא דארעא אזלא ומדלדלא ורבים שתו לימא, ממש מעוני ומחוסר כל פרחה נשמתם ויפלו חללים. ובגלל הדבר הזה יען כי ראה ראינו כי עדת ה' הולכים ומתמעטים

והעניים

והעניים הנשארים נאנקים ונאנחין מתעלפים ברעב וישיחו מעולף רעה ויגון ונהפכו כל פנים לירקון דהא קא מהכלי, כי על כל אלה קמנו ונתעודד להודיע לעריכו עוד הפעם לעורר את לבבם לב נדיבי עם ושפתותינו תקפו ברחמי נא בבעו במטו מנייהו מלכי יאפרכי יקומו לעזרת ה' בגבורים והחלש יאמר גבור אני חזק ונתחזק בעד אחינו בשרינו ובעד עם אלקים וימהרו יחישו רחמיהם משום פקוח נפשות לשלוח פרי צדקתם ויתנו לכסף מולא שלל רב תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן להחיות נפשות עניים ואביונים כלל ופרט יתומים ואלמנות כמנהגם הטוב מאז ומקדם, כי אם מוסיפים אנחנו לחיות בצרה הזאת כמעט שכל העדה ח"ו יכלו מאפס תקוה ע"כ עת לחשות ובאלו אמרו זריזין מקדימין דלא ניתן לאתרשולי, ובכלל הדבר אחלינו יכונו לפני רום פאר מעלתם שמעו מלכים האזינו רוזנים בסוד משרים ועדה, הבו לכם אנשים חכמים וידועים ויפקדו פקידים בכל מדינות מלכותם למען ישתדלו לגבות את פרי הצדקה, ולשלוח לידינו יפה שעה א' קודם כדי להעמיד ד"א של הלכה בירושלים עיר קדשינו ותפארתנו ובשגם פרץ פרץ לא זז מחבבה הנה זה עומד אחר כתלינו כותל המערבי אשר מעולם לא זזה משם השכינה, ויריקו ברכה עלינו, ואם את הדבר הזה יעשו נפשות רבות יחונו וכל אנשי ישראל ברך יברכום ואל ה' ישועו בעד הצלחתם יחד עני ואביון ישדר צלותא ומצלי, ובטחנו בחסדיהם הנאמנים כי כה יעשו וכה יוסיפו כי אנשי חסד המה ומדת קונם יש בהם ועם האלקים המה עושים ואנחנו על משמרתינו נעמודה בשפל קול התחינה, יצו ה' אתם את הברכה בתעלת הברכה העליונה, כי שפע ימים ינקו ויצו שחקים ממעל יתנו שלום עליהם ועל זרעם כטל חרמון היורד על הררי ציון, עללו לא מיעלך הולך ורב וקא נגדי נחלי כחפץ נפשם החכמה והחסידה, ונפש דלי ציון עמוסי התלאות הנאנחים והנאנקים בשברון מתנים, החותמים פעה"ק ירושלים ת"ו. בש' זה האשה אשר תקריבו לה', שנת החלש יאמר גבור אני לפ"ק והי' זה שלום מלא:

הק' ארי' יהודה מייזליש בהמפורסם מו"ה אלכסנדר ז"ל מייזליש מאפטא איש ירושלים נכד הגאון ר' ליב חסיד שהי' אב"ד ד"ק לבוב. הק' משה בהרב מ"ו יצחק ז"ל מבית קאצאנאלבויגין מסטריא בהרב יעקיל שור שהי' אב"ד ד"ק בריסק דליטא. דוב בער הכהן. חיים אהרן בהרב מו"ה אברהם נרשון זלה"ה סופר וגבאי ד"ק אשכנזים יצ"ו. יצחק בהרב אברהם בערמאן זצ"ל. אברהם במה"ר נתן יפה ז"ל. מרדכי במהו"ר נתן יפה ז"ל.

ג) אל אצילי בנ"י ה"ה אחינו אנשי גאולתינו השרים והסגנים הגבירים הרמים אשר בעיר מיץ. ה' צבאות יגן עליהם כיר"א:

בע"ה יום ב' ר"ח אייר תקב"ח,

של"ד) **ממדבר** קדמות הנה שפתינו אתנו הן עומדים להתפלל נכח פני ה' השוכן בציון הוד והדר יעטרון המה יעלו על גפי מרומי הברכות והצלחות, ושובע שמחות ברכות הטובה כי"ר. דנא כתבא די רשים מהאות ברע בצ'עריך ירושלים עיר האמת וצדק, לע"ר כותש ומקל שוקד מדוחקא דעניותא, כי עשרה קבין של עוני כאן נמצא כאן הי' עד כי לא נשאר בלתי אם גויתינו, באו מים עד משבר ותבחר מחנק נפשינו כי באו מים עד נפש, אין לך יום שאין קללתו מרובה, בבוקר נאמר מי יתן ערב, ותקצר נפש העם מכל הצער הגדול ופרשת נחלות נזיקין וחבלות דהויין בהו, הגם כי מתם הגישו נדבתם ופרי צדקתם זה ימים במספר שנים, אין זה מעלה ארוכה להחיות יותר מחמשים נפשות, ומה גם כי זה קרוב לב' שנים שלא הקריבו קרבן מנחה כאשר הבטיחו אותנו לשלוח לנו שני מאות לאו"ר מידי שנה בשנה. לכן אתאנו לחלות אתם בית ישראל רחמנים בני רחמנים איש את

רעהו

רעהו יעזור ולאחיו יאמר חזק במלוה רבה כזו לפדות עם דל ואביון, ומלבד השני מאות לאו"ר כי זה אינו מספיק להחיות אפילו נפש א', אולי עוד יוסיפו את כחם בהתנדבם עוד ויריקו ברכה מלא חפנים וכאשר יתנו לבם להרבות ולהטיב את ירושלים גם ה' יתן הטוב טובה כפולה ומכופלת, ולמען ציון לא יחשו ולמען ירושלים לא ישקוטו, כי אין לנו שום עזר מאחינו אנשי גאולתינו כ"א פעם ביובל, ולכן הוכרחנו לשלוח מאתנו שליח מיוחד ה"ה החכם השלם והכולל מוה' חיים אהרן בן לאותו צדיק הרב המובהק המקובל האלקי ח"ק כמוהר"ר אברהם גרשון קוטבר זללה"ה לעורר לבב אחינו שבגולה אולי יתאמצו ויתחזקו בעד עמינו העניים והאומללים, ובעד עיר אלקינו ציון היא דורש אין לה. ובכן אתאנו על חלו"ת שבהגלות שלוחינו הנז' במחנה קדשם אזי יעמדו לימינו לעזרו ולסעדו בכל מילי דמיטב. חזרנו על המקרא ששלוח ישלחו פרי צדקתם יפה שעה א' קודם כדי להחיות עם דל ואביון, ובטחנו בחסידתם הנאמנים כה יעשו וכה יוסיפו לתת במקום המקודש כזה כן ה' אלקים יצמיח צדקה ותהלה בארץ. ואנחנו על משמרתינו נעמודה לשוכן אחר כתלינו כותל מערבי אשר לא זזה שכינה ממנו אעפ"י שחרבה לא זז מחבבה למען יאריך ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים, הון ועושר בביתם וצדקתם עומדת לעד ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו כאות נפשם הרמה וכנפש דלי ציון החו' פעה"ק ירושלים תובב"א:

חיים נסים ירוחם ווילנא. נאם הק' משה בה"ר מוה' יצחק מבית קאצנאלבויגין. הק' אביגדור בהנגיד מוה' דוד זצ"ל מק' דובנא רבתא. נאם יקר בהרב מוה' אברהם גרשון קוטבר זצל"ה.

נאם ארי' ליב במה"ו יודא זצ"ל.

ד) אגרת הקודש מהרב הקדוש מ"ו **מנחם מענדיל** מוויטיפסק זצ"ל משנת תקמ"ה לפ"ק. (של"ה) **קודש** ישראל עם ה' חיל יראי אלקים. ישראל בני מלכים ובני אלקים, שרי צבאות ישראל גבוהים על גבוהים מעלין בקודש גאוני ורבני רבבות קודש, אלפי שנאן ה' בם סיני בקודש, וגובה להם גולת הכותרת נזר ועטרת, כבוד הרב אב"ד דמדינות הנאמרות, מורה צדק ויצדק קודש רבבות, אלפי ישראל עם נושע בה', ובתוך העדה הנועדים על אל ה' יגדיל מעשה ה', אמרכלי וגיזברי צדקות ה', וצדקת פזרונם בישראל וגבאי קופת א"י די בכל אתר ואתר מערי ישראל:

ראשית קציר האומר את ה' האמרנו היום, למען רבות חיינו עלי ארץ, ומבקשים את שמו בארץ על המקדש ועל הקודש, ועל חיבת הקודש ישראל כולה, אחינו בני הגולה הפקדנו שומרים כל היום וכל הלילה, באור אש תמיד לא נחשה מלהזכירם, בקול רעש גדול, אדיר משמיע ישועה לעם נושע בה', מגזרות המלכות וכובד משאה וירם קרן לעמו תהלה עד כי יבא שילה, תבואתה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו בני הגולה, ברכות שמים ממעל ברכות תהום כו' ברכות אבות עד תאות גבאות על הנדרים ועל הנדבות שהגיע מידם גלילי זהב הארץ, ע"י המופלא אמון מופלא מו"ה יעקב שמאליאנער בדקדוק וחשבון הדק כל פרוטה ופרוטה נדבת יחיד וציבור כמפורש במכתב הקבלות נידר ונידב משנה העבר הכל הגיע לידינו בשלימות בעז"ה עד פ"א פעיה"ק טבריא בחלי אלול ע"י שלוחא מהמנא מו"ה יהודה ליב בבואו אל הקודש ונראה בעליל לארץ, והיא שעמדה לנו בחיזוק הארץ דאשתקד ביום המעשה שהוכרחנו מן הפאשה לקחת מאתנו חצר החדשה הוציאנו סך עצום ורב, ורבה הטובה בקרב הארץ, והאחרון הכביד מכל הרפתקאות דעדו עלינו עוד כל ימינו עלי ארץ משוד וכפן וכי כבד הרעב בארץ, והארץ היתה תוהו אשר לפניו לא היתה כזאת, זכרנו ימי הרעב הראשון תחילת בואינו עכ"פ בעת האסיף לא הפליג היוקר מסדר השנים שלפנים והי' התבואה מצוי בשווקים למכור או

לקנות

לקנות ואעפ"כ הרחמן יצילנו מכל פרשת העבור בסוף אותה שנה ומה גם עתה שבזמן האסיף אינם מוליכים כלל בשווקים ויחזק הרעב על פני כל בעלי שדה אבלו אנשי אדמה כי נכרת מפיהם אוכל כי למו"מ חוץ למדינה מוציאים הכל ולא השאירו לנפשם אוכל, כל יושבי הארץ זעקו ונמלטה והיוקר יאמיר בזמן האסיף פעמיים כבשנה פשוטה ותיכף הוסיף שליש ורביע עד שבמרחשון וכסליו עלה למעלה מארבעה פעמים על סדר השנים, המדה שדרכה להיות ח"י אריות ומה למטה כעת קרוב לשמונים אריות בהאי שתא, המרחם ירחם ויחישנה בעתה, ולזאת חרדה אחזתנו ויצא לבינו מראשית השנה על אחרית השנה כי מי יודע מה יולד יום שכל פנים קבצו פארור, ופקו כל הברכים וחלחלו כל מתניים, אבל האלקים הרועה אותנו מעודנו. ואשתקד בשעת עצירת גשמים שעינינו נפשינו בתענית ברכות ושופרות כדינא בגשמי רצון ברכה ונדבה נענינו, ואז כי נתיאשו בעלי שדות מלזרוע באמרם כי הנה הסתיו עבר הגשם אין לו תשועה ה' נתן בלב הפאשא והכריחם שיזרעו כולם והזרעים גדלו והצליחו, עתה גם עתה שעינינו רואות וכלות אליהם שכל התבואה חוץ למדינה מוציאים מגודל הרעב שבמצרים וסביבותיה, ה' שוכן את דכאי רוח ונדכאים להקריב ולהזמין בזמן הנ"ל הבאת מעותיהם בכדי להכין תבואה במלאה ולא נתננו ה' לשמצה, אבל לפי ערך נפשות רבות השתרגו עלו על צוארינו חובות כי לא השיגה יד עני ואביון להכינה מאת אשר הביאם עד שמכללות הוכרחנו להלוות על ריבית לשבור אוכל בערים, ונחי' ולא נמות, וה' נתן חיננו עלינו וישאילו אותנו על דבר הכסף המתוקן תרומה לקופת א"י בכל גבול ישראל, ועתה אשמים אנחנו אשים אשם חדשים גם ישנים אלא שהתוספת מרובה מדת התשלומי כפל והנושה בא לקחת קיחת כסף עובר ומפניהם אין מקום לעבור אלה וכאלה עולם השפלות ודלי דלות ורוב הענים השאת והשבר בלחץ והדחק מלבד סכנות ופחדים לא אמון בחיים חיי עצמו והצאצאים והצפיעים שלא ניתן לכתוב אל ימס לבב אחינו כמים רק חזק כי לתושי' כפלים רגע באפו חיים ברצונו, חזקו את לבב אחיכם יפתחו את ידיהם ימלאו ידם אל ה' לתת עלינו ברכה ע"י השליח העובר ממקום למקום וירץ המערכה המאסף לכל המחנות מחנה ישראל איש ואשה יעשו עוד נדבה חדשה לקופת אה"ק מלבד עולת התמיד ומנחתה יושמו פדות נפשינו מפדיון שבוים נפש עוללינו וטפינו להשבית נוגש ומדהבה שאומרים מדוה והביא רבבות רבבה ומעבור הארץ אשר עיני י"א בה למען ירבו ימינו על האדמה אשר נשבע כי עזה כמות אהבה מלבד רחמים מרובים וחמלת דלים ונפשות אביונים מתוך ומחמס לגאלם ויקר דמם בעינם ויחננו ויתנו מזהב שבא יתפללו תמיד למענם כי שומע אל אביונים ה' ובפרט בארץ אשר עיני ה' בה:

וזאת הברכה מנחה היא שלוחה לברך את עמו ישראל באהבה על כל הטובה ונדבה

כרוזא קרא בחיל והאלקים יעננו בקול לאמור כה תברכו את בני ישראל אמור להם. **מי שבירך** אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה הוא יברך וינצור ויעזור את כאו"א מישראל המסייעים בטובת קופת א"י בין בגוף בין בממון בין בדיבור ומעשה, וכל איש ואשה אשר יעשו עוד נדבה חדשה ישאו ברכה מלאה וגדושה מאת ה' אלקים בציון כי שם ציוה את הברכה וחיים בזכות תורתינו הקדושה וזכות הארץ ושוכניה האבות והאמהות נביאים ותנאים ואמוראים ובפרט התנא הגדול ר"ע ור"מ בעה"נ ורשב"י המגינים עלינו תמיד זכותם יגן עליהם ועל בניהם וכל אשר להם בתוך כלל ישראל ואמרו אמן. ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה הננו מעתירים ומזכירים לפני ה' תמיד בכל המקומות המקודשים ובכל עת מצוא זו תפלה וחודש ושבת קרוא מקרא ועל כל משמרתינו נעמדה יחדיו מי בעל דברים יגש אלינו כל תפלה

כל

כל תחנה היש להם עוד יערה ה' ממרום רוח קדשו ויראה להטיבו לטובים, כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים כה' אלקינו בכל קראינו וכימות עניתנו כן ישמחנו וישמחו כל חוסי בו לעולם יחננו ובל"ג בב"א גואלנו קדוש ישראל:

ב"ד אנחנו העומדים בחצרות בית ה' ובהר קדשו שלוחי עם קדושו לעבדה ולשמרה במ"ע ובמצות ל"ת הכתובים בתורה ליוה לנו משה מורשה קהלת יעקב האשכנזים תושבי עיה"ק טברי' ולפת תובב"א, ולהיות חתימתינו ניכרת במדינת קודש לכן באנו אנחנו החתומים עה"ח בשם כל אנשי תושבי אה"ק תובב"א:

השפל באמת מנחם מענדיל בהרב ר' משה זצלל"ה. ונאם אברהם הכהן בלא"א מו"ה אלכסנדר זצלה"ה. ונאום כתריאל בא"א המנוח המפורסם מ"ו שמואל זצלה"ה. ונאום אליעזר זוסמאן במו"ה יצחק מזלאבין. ונאם שמואל במ"ו ישעי' סג"ל מפאלעצק. ונאום אהרן ארי' ליב בלא"א מ"ו משה זצללה"ה מדרויא. ונאו' צבי הירש באמ"ו מ"ו אברהם מהארקע. ונאו' שלמה זלמן הכהן. ונאום שמואל גרונם הכהן.

ה) אגרת מהה"ק מוה' מ"מ זצ"ל שנת תקמ"א של"ו) **תהלת** ה' אבשרה שמחה ואספרה לאחי בתוך קהל ה', אהלל ה' בשיר וכו'. ואני הנני מבשר ואומר שכל א' מאהובי וידידי בעת בא דברי הבשורה הזאת האיגרת לידם ישמחו שמחת מלוה רבה אין פדיון נפש גדול מזה, ממש להוציא ממסגר אסיר מבירא עמיקתא לאיגרא רמה ויש להם לשמוח כל ימיהם במלוה וכדאי למגני ומללי בכל פינות אשר יפנו וכו'. ועתה הודינו לאלקים עליון לא גומר עלינו, ב"ה אשר לא השבית לנו גואל פדה בשלום את נפשינו ויעל משחת חיינו הקים מעפר דל מאשפות ירים בעת בא חביבי הרבני המופלג מוה' שלמה זלמן משולח שלנו שלם בגופו ובממונו חסדי ה' כי לא תמנו נס בתוך נס ותחבולות מלחמה עם הפקיד כפי המדבר אליכם ובידו כתבים ופסקים מוכת"י בהסכמות הרב הגאון הישיש גבאי א"י מברא"ד לתקן העבר בסילוק חובות יחיד וציבור, ותקנן עוד זאת בעיני אלקים ואדם וידברו גם אל בית עבדו למרחוק להטריפני לחם חוק קצוב מידי שנה בשנה מי יוכל לספר עיזוזו ונפלאותיו אשר עשה עמנו וכו' כי נתגדל ונתקדש שמו הגדול בעיני כל תפול עליהם אימתה ופחד ולא מצא ידיהם ורגליהם מקום לנוס שמה ולהסתר כן ינער ה' רשעים מן הארץ וימלאו פה לפה עובדי ה' כי יגאלנו גאולה שלימה אמן. והנה אהובי אחי ורעיי דעו נאמנה כי יודע אני בברור גמור שכל היסורין שעברו עלינו זה שלש שנים הם יסורי א"י ואין מביאין ראיה מן השוטים כי אין שוטה נפגע, אבל מי שכוונתו באמת השוו חז"ל א"י לתורה ועוה"ב וא"א כ"א ע"י נסיונות, ואם אמר יאמר שהיסורין שעברו עלינו הוא מחמת הנסיעה ברבוי עם ופרסום והוא ימלט עצמו בחכמה הוא נופל תחת הטבע ומי שהוא מאמין לדברי חז"ל באמונה שלימה יש כמה דרכים לפניו ית' שיקיים דברי חז"ל ואין ביד אדם להנצל מהם אבל לדעתינו שסבלנו כ"כ יסורים עד שכל עובדי ה' נפטרו ביסורים שלנו, ולכן כ"א מאהובי אשר בקשו לגשת אל הקודש פנימה להתיישב באה"ק יכתוב אלי וא"י לבנה הבע"ל אודיע בבירור גמור, ואלולי הנסיונות כמה אני משתוקק שיבואו אנשי גילי ידידי אחיי ורעי לאה"ק ונתועד יחד בשמחה וגיל ברעדה לעבוד הש"ת, אבל בתחילה אין סומכין על הנסיונות לעמוד עליהם, והמסורר אמר זמותי בל יעבור פי. ואני על משמרתי אעמודה כי מובטחים אנחנו בהשם שכבר אכלנו שני חזקה באה"ק ודי לנו היסורים שעברו עלינו בעד הרוצים להסתפח בנחלת ה' באמת, ואי"ה אחרי הידיעה אודיע. וגלוי וידוע לפניו ית"ש שבאמת ובתמים אני כותב דברים אלו הש"י ישמרינו מתכיפות ושטות כי ב"ה בעת שפלות אשר לא הי' בידי ממש שוס פ' ממש בלתי יסורין

הרבה היתה הנהגתי כאשר עתה כן אז והמשכילים
יזהירו כזוהר הרקיע ויראו המלוה הזו אשר עשו
ותלהט השמחה בלבם עד אין תכלית ומתוך שמחה
של מלוה יהי' תפלתם עולה לרצון אמן, כן יאמר ה':

ו) אגרת מהרה"ג מוה' **אברהם הכהן**
משנת תקמ"ט.

של"ז) **אחרי** השלו' והאמת כל לבבי דורש ה'
יאריך ימיהם ומעשה ידיהם
יכוננה עליהם ועל בניהם ברוכים המה לה' שובע
שמחות את פניהם נעימות בימינם נצח. תמיד
תפילתם בפי יומם ולילה לא אחשה מלהזכירם
בבית ה' בעבור תברכם נפשי מול האלקים יענהו
מהר קדשו סלה. שמחה וגיל תבואם מבשורת שלום
הארץ והדרים עליה הדבקים בה' אלקים חיים
כולכם היום ובפרט מחמד עיני ולבי בן הרב
נבג"מ המופלא פלג אלקים מלא תורה ויראה מוה'
משה שי' וכל מרבית ביתו שלום וכולם ששים
ושמחים מבשורת שלומכם ישגא. מה נכבד היום
אשר הגיעני בשורת שלומים ע"י אהובינו שד"ר
הרב מוה' יחיאל מיכל פינשוור כי בא שלום עם
איש אתו הרבני הותיק מוה' דניאל, שלום בגוף
וממון בחודש אדר הסמוך לניסן דהאידנא דרך
טריעסטע שלום בלי פגע עם כל כספיהם
במשקלם וכל תכריך אגרותיהם והמכתבים והפנקס
שלם לצור וחתום הכל כאשר לכל בשעת מסירה
לידו כך הגיענו בעזה"י לא נפל דבר. וכל מכתב
שהגיעני האיר אל עבר פני ואורו עיני, שש ושמח
ועלז בהם לפני ה' לברך על מקרא מגלה איש
אשר כברכתו ולחזור ולשנותה ביום להביא קורא
אחר קורא ועל כל קריאה השתחויה לפני ה' אשר
הראני וכעת השמיעני כזאת, כה הראני ה' במכתבם
איש אשר כמתנת ידו לה' בכל לבבם ידרשו סמוכים
לעד לעולם במעשה הצדקה שלום לרומם ולגדל
ולחזק חזקת ישוב אה"ק בכל נפשם ובכל מאודם
ה' יגמור בעדם להושיע לעניי ארץ סלה. אין די
באר ואין די עולה מה מלוה זו ומה טעם יש בה
כי חיות הנה נפשות, ומה גם עתה בשעת חירום
שני כפלים לתושי' שננעל דלת בפני צוין משום
בעיתותא, והנוגשים אלים לאקדומי פורענותא
והיצר לנו מאד כמעט סכנת נפשות נגעה בה לולי
ה' שהי' לנו בשמחת עבודתו ולולי תורתו כו',
אשרי חלקם בחיים נתנו לנו יותן להם אורך ימים
עולם ועד, ברוך ה' וברוכים הם לה' שכרם הרבה
מאוד כימות עניתנו כן שמחנו ה' זכרנו יברך
איש אשר כברכתו להנחיל אוהבי יש שכר לפעולתם
ותקוה לאחריתם ישגא מאוד עילוי אחר עילוי
בגוף ונפש ברכה תדושן. ועל אודות טריעסטע
מודיענו כי פתח פתוח הוא והדרך נכון ובטוח
הוא אפי' בשעת חירום ח"ו שכל השערים ננעלין
חוץ מזה כאשר שמענו כן ראינו. והנה תשובה
לדברי קבלה דאשתקד עם כל פרטי אגרת שונות
דבר דיבור על אופניו כבר יצאו המכתבים ע"י
שד"ר ידיד ה' וידיד נפשי עוז הרבני המופלג
בתורה וחרדת אלקים כבוד מ"ו יואל שהגיעני
מכתבו מקושטא שמתאחר לבא דרך עקלתון הוא
הסובב את כל ארץ טורקיא שמתחילה נסע לקושטא
ושם הפך פניו דרך ים טריעסטע וגם שם בודאי
יתעכב כדי ישיבת קוארנטין ואם יתמהמה חכה
לו כי בעזהי"ת בא יבא ולא יאחר, וכבר מלתא
אמורה משם בארה ואין כל חדש כי התשובה
קדמה למעשה ויהי כעלות המנחה בר"ח כפרה
לה והלכה לשרשה למגדר מלתא ולתיקוני ויציאת
הצדיק עשה רושם רשומה ניכר והימים האלה
נזכרים ונעשים שלום מלא ואין אחר כפרה כלום
שמחו בה' כי שמעתא בעי צלותא, ועתה אל
תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם אלקים חיים
ומלך עולם:

ואברהם עודנו עומד לפני ה' פתח שער
השמים לקרב את המקורבים בזרוע
עוז ותעצומות לאלקים קשרם על לוח לבי קשר
של קיימא ומובטחני לחזות בנועם ה' עליהם
יחיו ולכל בהן חיי רוחי ברוח ה' ובצדקתו

ירוממו בהללאת גופם ונפשם והיו רק למעלה:

עתה באתי בדרך קצרה וארוכה מארץ מדה אחת כלל ופרט להזכיר את שכות מעיקרא שדי נופא בתר עקרא ושרשא דכל עלמין כי תכלית התורה והחכמה במדו"מ להשיג האין והאפס וישים עצמו כאין והחכמה מאין תמצא והאין הוא שורשה ומזה העיקר משתלשל הענוה והשפלות כמארז"ל אין התורה מתקיימת אלא במי שמשים עצמו כמדבר הפקר לעניים ולעשירים בדעת ואינו גדול גדול יותר מחבירו אדרבא בטל במציאות נגדו ובזה מתאחדים ונכללים זה בזה, כי האין מחבר דבר והיפוכו ומזה בא קו היושר המחזיק ברכה ושלום וחוץ מזה אם יעלה לשמים שיאו כי לא בשמים הוא ומשם יפרד ומשתלשל דור הפלגה קנאה ושנאה ותחרות ח"ו, עתה אהובי אחי ורעי בני אל חי זה הדרך ילכו בה כי הוא האמת לאמיתו וכל התורה כולה נאמרת עד"ז. עוד כלל אחר אמרו לרדוף אחר דברים פשוטים כמאן דרדיף בתר חייא כי ה' שמח יותר ממה שילך בגדולות ונפלאות ממנו וכן ארז"ל בר תמניא סרי הוינא כד מהדרנא לכולי ש"ס ולא זכינא לאין מקרא יוצא מידי פשוטו נהרא נהרא ופשטי' כי ממנו תוצאות חיים, והני הגני ממליא נפש לגבייהו לפרש שיחתם לפני ה' תמיד כל הימים. עוד זה מדבר בשורה טובה מגשמי ברכה ונדבה דהאי שתא בעזה"י היינו מצפים לישועת ה' את ישראל. והנה עוד חזון למועד אשר אדבר במכתב פרטי ואגרות שונות כדרכינו בכל שנה ושנה ע"י שליח מיוחד. אבל הננו מצפים לשמוע שלום בעולם ונשלח בדרך קצרה של כל ימות השנים עם כל כתבי כלל ופרט הקבלות כראוי וכנימוס, ומשום עת בשורה היום באתי לבשר צדק ולהשפיע ישועת ה' ואומר עם הסופר לכתוב שניים ושלשה איגרות שוים כזה כן זה ממש ולשלחם דרך ג' מקומות כי מי יודע איזה יוכשר מהם להגיע לידם רב להם עוד יוסיף ה' תת ברכתו עליהם ועל בניהם ברוכים הם לה' שלום. נאום אברהם בלא"א מו"ה

אלכסנדר הכהן זללה"ה:

ז) אגרת מהרה"ג הק' מ"ו **שניאור זלמן** זצלה"ה:

של"ז) **אהובי** אחי ורעי אשר כנפשי באתי כמזכיר ומעורר ישנים בתרדמת הבלי הבלים ולפקוח עיני עורים לראות להיות כל ישעם וחפצם ומגמתם לכל בהם חיי רוחם במקור מים חיים כל ימי חייהם מנפש ועד בשר דהיינו כל מילי דעלמא ועסקי פרנסה לא יהיו כאלו דעבדין לגרמייהו ולא יהיו כל בית ישראל ככל הגוים דזנן ומפרנסין לנשייהו ובנייהו מאהבה כי מי כעמך ישראל גוי א' בארץ דהיינו שגם בעניני ארץ לא יפרדו מאחד האמיתי ח"ו להעיד עדות שקר ח"ו בק"ש ערב ובוקר בעיניים סגורות ה' א' בכל רוחות ובשמים ממעל ובארץ מתחת ובפקוח עיני העורים התעיף עיניך בו ואיננו ח"ו אך בזאת נאותו לנו בהיות כל עסקינו במילי דעלמא לא לגרמי' כ"א להחיות נפשות חלקי אלקותו ולמלאות מחסוריהם בחסד חנם שבזה אנו מדמים הצורה ליוצרה ה' אחד אשר חסד אל כל היום חסד של אמת להחיות העולם ומלואו בכל רגע ורגע, רק שאשתו ובניו של אדם קודמין לכל עפ"י התורה חוץ מצדיקים שבדור שהן קודמין לבניו עפ"י הדין וצדיקים שבא"י קודמין לצדיקים שבחו"ל לבד מזאת שלא הניחו כמותם בחו"ל וד"ל. ע"כ אהובי אחי ורעי שימו נא על לבבכם אלה הדברים הנאמרים בקצרה מאוד ואי"ה כא"פ אדבר עמם בארוכה איך היות עיקר עבודת ה' האמיתי בעיתים הללו בעקבת משיחא היא עבודת הצדקה כמארז"ל אין ישראל נגאלין אלא בצדקה וכו' ויהי זה שלום כנפש הו"נ מלו"ח **שניאור זלמן**.

עוד מהנ"ל הערה קטנה.

של"ח) **לעורר** את האהבה הישנה וחיבת הארץ הקדושה ולאהבה כימי קדם להיות בוערת כרשפי אש מקרב איש ולב עמוק

עמוק כאלו היום ממש החל ה' להראותינו חסדו והאיר עינינו במחשכים באור ה' המאיר לארץ הקדושה ולדרים עליה והולך ואור יזרח בגבולינו להיות נפשינו קשורה בה בחבלי עבותות אהבה רבה ויהי הקשר הולך וחזק ומתחדש לבקרים באור חדש ממש כאילו היום ממש ניתנה התורה, וכך יפה לנו מצות חיזוק ישיבת אה"ק השקולה כנגד כל המצות ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה שעושין עם ה' ועם אדמו הק' לתקן תחילת הקלקול והפגם וימאסו בארץ חמדה וגו', עאכו"כ שיאתה לנו לקיימה בשמחה רבה ואהבה עזה כאלו היום ממש החל רוח ה' לפעמינו והיום ממש נתן ה' את רוחו עלינו נדיבה בהתנדב למלאות ידם לה' ביד מלאה ורחבה בריבוי אחר ריבוי מידי שנה בשנה הולך ועולה למעלה ראש כמדת קודש העליון המאיר לארץ הק' המתחדש ומתרבה תמיד כדכתיב תמיד עיני י"א בה וכו':

ה) אגרת מהרב הצדיק מו"ה **אליעזר** זוסמן מעיה"ק טבריא ת"ו בש' תקמ"ט.

שלי"ט) **דברי** שלום ואמת מארץ אשר ה' דורש שלומי אמוני ישראל אחים וריעים אשר כנפשי ידידי עליון ויראיו כבוד הנגידים מופלגי התורה ויראה הוותיקין ואנשי מעשה דמדינת רוסיא ומדינות שלה קן קן בדקי דארעא דישראל. אד"ש מחנה אלקים זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו ימלא ה' משאלותם ועולתם ידשנה סלה דשנים ורעננים יהיו ויחיו עוד לנצח יראו אור שובע שמחות את פניהם נעימות בימינם נצח. פותחין בשלום הארץ ומלואה שוכני עם אדוני צדק ובראשם ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז עד עתה לעבודת הארץ על מעשה הכתב והמכתב וכל עסקי צרכי ציבור ורוב יחידים ע"י עד שכמעט לא תיכון העבודה בלעדי ולזאת אינני יכול לזוז מקיר הציר וחולה מרוב עולות ציבור ועולות יחיד עלות ע"י ודרך מצותם ארוצה ובלאו הכי נמי לא אוכל עוד לצאת ולבא כפעם בפעם מפני שכבר עינה בדרך כחי זה פעמים בכל קבולת הכסף אשר הי' לי מלפנים. ﭏ אלקים הוא יודע וישראל הוא ידע אשר לא אכחד מאדוני אחי כ"א תם הכסף ומקנה הכל ולא נשאר בידי מאומה מרוב צרות תכופות זו לזו כי הנה עולות קין דקיילי לי בכל שנה ושנה לטרף חוקי וחיי מצומצם ואינו עולה לחצי ההכרח למצוט המצטרכות בשנה בינונית כי כן דרכם של בני אדם בשנה בינונית דכה"פ מצטרכות לכל זוג ארבעים אדומים זהו' ולא עוד אלא שרחיים בצווארי מטופל גדול הילדים אשר חנן אלקים אותי ובני המופלג מו' משה הגיע לפרק נשואין אשר נצטרך לכהן שלו הגיע לידו ואין ידי משגת ועולה לכאן או לכאן. אהובי אחיי הנאהבים והנעימים צר לי מאוד, ואין לי על מי לישען כ"א על אבינו שבשמים ואתם הדבקים בה' אלקים חיים כי ידעתי את לבבם הטהור ופתוח כפתחו של אולם פותח את ידם להשביע לכל ח"ר ויתרון ארץ בכל כי ארץ חפץ היא להם שכל ישעם וכל חפצם בה כמבואר במכתב יד הבהיר דבר שנה בשנה אשר כעין זריחת השמש מעלינו בשורת שלומם ישגא לעד ובמקרא קודש מכתבם קורא אני עליהם ועל בניהם ברוכים הם לה', וזרחה להם יראי השם שמש צדקה ומרפא ובאורם יראו אור בהיר בשחקים ששוחקין מן צדיקים במקום קודש תאכל את אשר כופר בהם והקרוב זה קבלת דמים ומצות כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים ונראה להם הראת דמות איש אשר כברכתו כך כם יברך ישראל אמור להם בדמיך חיי כי הם המה הנותני' חיים בארץ החיים היא למחזיקים ותומכיה מאושר אשריכם וטוב לכם אהו' אחי ורעי מה טוב חלקם בארץ החיים אלמלא הוו ידעי את כל עבודתם אשר עבדו לקיים עולם מלא כבוד ה' בהר הקודש והאי לא פסק חוכא מפומא כולי יומא מרוב שמחה של מצוה והיו שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' עמהם להפליא הנהי' כמוהו שום

ישישו

ישישו בה׳ ותגל נפשם באלקים כי הלבישם בגדי ישע מעיל צדקה יעטם ויגבה ה׳ צבאות והא-ל הקדוש נקדש בצדקה. מה רב טובם הצפון תמלא בטנם ישבעו בנים והניחו יתרם לעולליהם אני בצדק אחזה פניהם ע״כ יצאתי לשחר פניהם כפני אלקים ותרצני שועתי ישמע קולי לקול שועתי חנן יחוננו וענתה בי צדקתי שלא אצטרך לצאת אנה ואנה ולבקש רחמים מרובים. עמדו כהנים לעבודתכם עבודת הצדקה להעמיד לי מעמד נכון בהר בית ה׳ כ״א פה אשב בודאי ברצון תהי׳ לכם לכל צרכיכם לעבוד עבודת הצדקה כאות נפשם לכל חפציהם אשר ישאלו. הלא אם קטן אני בעיניכם לא למעני יעש כ״א למען חבורתא קדישתא די בארעא קדישא דישראל ולמען מלכי צדק מלך שלם הוא כבוד אדמו״ר נקודת הארץ שקשה עליהם פרידתי לעבוד ולמשא כי חזיון הזה כי עבודה רבה היא כי מלאכה נכונה בידי הושיעו נא אחי ורעי תנו עוז לאלקים כל נדיב יועץ והוא על נדיבות יקום להקים אותם על משענתם ולהכין אותי ולסעדי למען אנוח ואשב תחתי ואל אצא ממקומי ואני שכמי לסבול ואהי׳ למשא עובד עבודה תמה, כתבו עלי כטוב בעיניכם הנני לשרת בקודש ה׳ לאורך ימים וכל הכ״ד העומד לפני ה׳ בארץ החיים והשלום פעיה״ק טבריא תובב״א שנת תקמ״א לפ״ק :

אליעזר זוסמאן במ״ו יצחק.

ט) אגרת של הרה״צ מ״ו **צבי הירש** הארקער מעיה״ק טבריא ת״ו הנשלח מ״ק זאסלב יום ב׳ כי תבא תקמ״ט.

ש״מ) **שלום** רב אקרא נא למאהבי נפשי וחמדת לבבי יראי ה׳ היראים ושלמים ששים ושמחים בעבודת ה׳ המופלאים ומופלגים הוותיקים ואנשי מעשה הרודפים צדקה וחסד אנ״ש במדינת רייסין וכו׳ :

אהובי אחי ורעי אשר כנפשי ממש מה לי להרבות בדברים יאמינו לי שכל או״א אהבתם תקועה בלבי כי ממש לא יכולתי להסתיר את האהבה מה שיש לי עמהם שמצאתי חן בעיניהם להכירני ועשו עמי חסד גדול והראו לי האהבה הגדולה כל או״א ישלם לו ה׳ פעלם ותהי משכורתם שלימה מאת אלקי ישראל כי ממש קטונתי בעיני מגודל החסד שעשו עמדי בהיותי במדינתם ולא די בזה כי אף אחר נסיעתי הראו לי אהבתם דהאידנא ע״י ידידנו ר׳ נאמן המופלא מו״ה יעקב סמאלייאנר כאשר יספר לכם ידידנו המופלא מוכ״ז. אהו׳ אחי עתה בקשתי מאוד להתחזק כ״א אהבתו אלי ולכל אנ״ש באה״ק ולזכור כל חד וחד ביתר עוז ויזכור רחמנות של אחינו שנפלה עט״ר ונוטל כבוד חיינו ותשכה מאור עינינו, יאמינו לי לגודל המרירות ממש לא יכולתי להרים ידי לכתוב להם כאשר הי׳ בדעתי לכתוב לכל או״א, א״ה מאה״ק אכתוב לכם לכל או״א. אהובי אחי חזקו והתחזקו מאוד לקיים מחשבתו של אדמו״ר נ״ע ובודאי ימליץ טוב בעדכם כי זה הי׳ מגמתו להיות בני ישראל כניסתא באה״ק, ויודע לכם שכל פרנסתם תלוי׳ בם ובפרט שהשי״ת השאיר לנו שארית בארץ אדמו״ר גאון עוזנו ב״ק הרב מ״ו אברהם הכהן ש׳ שידוע להם גודל יקר תפארתו בהיותו במדינתם ופשיטא עתה שהוא זמן רב באה״ק וכבר נאמר וזרח השמש ובא השמש עד שלא שקעה שמשו וכו׳ וכמאמר הגמ׳ שאין מלכות נוגעת בחברתה אפי׳ כמלא נימא כו׳ ע״כ אהו׳ אחי היו לבני חיל וחזקו ואמצו במצוה זו, ואף שידעתי גודל אהבתו והתאמצותו של אדמו״ר גאון עוזנו ומחמד לבינו כ״ק מ״ו שניאור זלמן ש׳ שבודאי לא ישקוט ולא ינוח עד אשר יוציא כנוגה צדקו אך מגודל המרירות לעצור במילין מי יוכל ומגודל אהבתם עלי ידמה לכם כאלו אני עומד ומדבר עם כאו״א כי לולי היותי מוכן כבר לנסוע לאה״ק וזה בעצת אדמו״ר הגאון אמיתי מו״ה ש״ז אפשר הייתי נוסע למדינתם

לדבר

לדבר עמהם נידון זה כי יש לי הרבה דברים לדבר בעסק זה אבל מאת ה' היתה זאת ובודאי למחי' שלחני אלקים לשים שארית בארץ ולהחיות בארץ אנ"ש העניים והנאנחים, אי"ה לביאתי אספר גודל האה' של אדמו"ר מ"ו ש"ז שי' וגודל אה' שלכם לאנ"ש אשר בארה"ק אשר עיני ראו ולא זר ובודאי תהי' לכם למשיב נפש כי בזכרי גודל המרירות אתמה לנפשי איך יערב לי אכול ושתו כאשר ספרו לי אנ"ש שבאו משם בביאת אחי המופלג בחודש אדר עם אגרות הידועים ואח"ז קראנו כאלה ואי"ה בביאתי לארה"ק אדבר אליהם תנחומין ואספר אליהם גודל אהבתם ובודאי נהפך לשמחה ובפרט לאדמו"ר כ"ק מ"ו אה"כ אשר זה כמה שנים בצער גדול ה' ירחם עליו ועלינו ועכ"י ויאמר לצרותינו די, כי בודאי הסתלקות אדמו"ר נ"ע (הוא הרה"ק מו' מ"מ מויטיפסק זצ"ל) נגעה בלבו יותר מאתנו כי אין לנו שכל וי"ש איך לספוד ולבכות עליו כאשר ראיתי מגודל הבכי וצעקה מה שבכה וצעק עליו הרה"ק מו' ברוך שי' במר נפשו מאוד ואמר לי בזה"ל לא אוכל לאמור לך הכאב לב שיש לי כאשר יספר לכם ידידינו מהרי"ם מה ששמע מפ"ק ומפי הרב אחיו והתנחמו זה שנתודע להם קודם נסיעתי וכתבו דברי תנחומין לארה"ק ובפרט לבנו יחידו ולאדמו"ר מו' אה"כ אשר אהבתו הי' ממש נפש בנפש כאשר ספרו לי אנ"ש שבאו משם ואמרו שבימי החולי אמר כ"פ רופא מיר מיין גוטן ברודר מיין האַרץ פריינט. ואהו' אחי בקשתי מאוד נידון בנו יחידו המופלא מו' משה למע"ה אל תעזובו אותו כי כך ביקש אדמו"ר נ"ע קודם הסתלקותו להחזיק ישיבתו בארה"ק ובודאי נחת גדול יהי' לו ובודאי ימליץ טוב בעדינו שיקיימו מחשבתו ורצונו, שמענו אחי וישמע ה' אליכם ואף שידעתי ערכי השפל אבל אשרי שהגדולים כו' ובקשתי מכל או"א לכתוב אלי אג"ש בכל שנה ושנה ועלי אי"ה לכתוב להם ג"כ ולמלא משאלותם של כל או"א ועתה מובטחני אי"ה בביאתי לפרש שיחתו של כאו"א מה שכתבו אלי ואבקש מאת א"ש בהיותינו על קבר של אדמו"ר נ"ע לבקש בעד אנ"ש דמדינתם כי ידעתי וגם הם יודעים מגודל אהבה שהי' לו עמנו ועמהם וגודל התקשרות מה שהונח לנו אגרת האחרון אתו עמו וכו' אך צריך זה להאמין באמונה שלימה כאשר כתב נ"ע. אהו' אחי ידעתי גם ידעתי שאדמו"ר כ"ק מו"ה ש"ז ידבר עמהם וענין זה מה שאין שכלי משגת ואני כיהודה ועוד לקרא ואתי הסליחה להשגיח עלי באהבתם של אהו' לכל או"א בצו"נ ומבקש אהבת כל או"א וכו' **צבי הירש** בא"א מו' אברהם סג"ל הנוסע עתה לארה"ק דרך אוסטרא ומשם לברלאד אי"ה ביום א' דסליחות ומשם לארה"ק:

י) אגרת מכבוד הרה"ק מו' **אברהם הכהן** זצ"ל משנת תקנ"ה לפ"ק.

שמ"א) **אחרי** דרך מבוא השלום ונתתי את הברכה על אדמת קודש ה' לאורך ימים, ושובע שמחות את פניהם נעימות וידעתם היום יוצאים בחיפזון לא עת להאריך מפני הנחילה ובמכתב כללות אחינו אנ"ש מבואר יפה כתרצה לכן יהיו דברי מועטים לפני אלקים, מחזיק את המרובה מדה טובה. ידיעה תחלה משלום הארץ ורב שלומי ת"ל עם כב"ב וכו', כבוד שד"ר המופלא הותיק מו"ה יעקב במ"ו אברהם סג"ל והנלוים אליו שלום הגיעו פה עיה"ק כ"ד כסליו לעת ערב חנוכה עם כל כתבי הקודש והפנקסים וזהב התנופה הכל בשלימות אין מחסור דבר, ואתפלל שתיים הודאה לשעבר ותפילה להבא בתוספת מרובה מדה טובה וברכה עד בלי די באר ודי עולה ממדבר מתנה טובה יש להם בבית גנזים גנזו למעלה היא העולה מעלה ומוריד מוליך ומביא רב טוב וחסד ה' מלאה הארץ דעה שופע ומשפיע קדושה וברכה והזכרה במקדש ה' כוננו,

יבנו

יבנו גם המה ממנו ישלח ה' עזרם מקודש, תעוז ידם ותרום ימינם, נאדר בקודש, עד עדי עד ונצדק קודש, ואשר שמו במכתבם כל תפלה וכל תחנה לישא בעדם רנה, הן כל ראיתי ואראה קריתי ואקרא, להביא קורא אחר קורא אל ה' בהזכרה ושם, זה דרכי תדיר ושאינו תדיר יראה כל זכורם את פני ה' לכל אשר שאלתם מעם ה' ויהיה ה' מבטחי מגודל אהבתי אתכם כל היום היא שיחתי אין שיחה אלא תפלה תמידין ומוספין כהלכתן. והלכה למעשה רב הוא כבוד הרב רחימא האלקי קדוש המפורסם כבוד מו"ה שניאור זלמן נ"י למען יכבד ה' שכבודו הוא כבוד המקום והיה כי יבא דבריו אליהם יכבדוהו לאמר עשות דרכיו ומצוא חפציו בכדי לאמר שולחו דבר, ומה גם כי שליח אחד עושה שליחותו בריחוק מקום כל הגבול לבדו באין משטן ומשטנה ועבר הגבול ונסב הולך וסובב הגלגל חוזר הולך ושוב באין מנוח ודאי לבו כל עמו ושתק ורגז ואין נחת, משא"כ איש על מקומו בשלום לכן יראו כל חכמי לב להניח דעתו ולקבלו בשתי ידים ולמהר ויחיש מעשהו יען וביען שלוחא דרבנן הוא כמותו ולמען הניח לו מעצבו ומרוגזו ולמען עידן ועידנין ופלג עידן ויוכל עשוהו לבדו. ואשר נשתנו סדרי מכתבי מלציים בדברי מוסרים במועצות ודעת, הנה קדמוניות התבוננתי ומעולם לא נצרכה כי רב לכם דברי רב חביבא שיחי' אשר הליכות עולם לו ומעולם לא נתנו לכתוב כ"א מרוב אהבתי אליהם לא יכולתי להתאפק מדברים שבלבי כי בתוגא דליבאי יתבי, אך עתה אין הזמן גרמא, בעז"ה עוד ידי נטויה בעוד חזון למועד עת להאריך גם אשובה אראה להשיב לכל שואל כענין בע"ה על כל דבר ודבר שהגיעני ויגיע וכל מבוקשי נפשם קשורה בנפשי תברכם סלה ד'

הדש"ת ומעתיר בעדם מלו"נ:

נאם **אברהם** בלא"א מוה"ר **אלכסנדר**
כ"ץ זצלה"ה.

יא) אגרת הכולל. בעז"ה שלהי שבט תקנ"ה לפ"ק.

שמ"ב) **עת** לחשות ולדבר ואין לפרש אלא מה שבכלל, לב א' לכולנו דיבור א' לדור, והנקודה רבה על הכתב נקוד הלב על איש חברינו כל חד לפום שיעורי', וצריך אגוד ואגודתו על ארץ יסדה וכולנו כאיש א' חברים מתייחדים ועולים ויורדים בהורקת שפע וברכה והצלחה ומזוני רוויחא וחיי אריכא ובני סמיכא יניח על ראש כאו"א מכם למלא משאלות לבו לטובה בחסדים מגולים ורחמים מרובים ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו אורחות חיים ושלום:

עתה יתבשרו משלום ביאת המשולח ה"ה אהובינו הרבני המופלא הוותיק מוה' יעקב סג"ל כי בא שלום ב"ה בערב חנוכה העבר שלום הכל שלום, וקבלנו כ"א ככל הכתוב אליו כל הפנקסים וכל האגרות וכו' וכל כסף הקדשים אשר נגבה ונאסף ע"י ידידינו הגובה נאמן ונפלא מו' יונה קמינר ונמסר ליד מו' יעקב שמאליאנער, קבלנו הכל בשלימות עפ"א כמבואר מפי כתבם. והנה בשנה זו לא יצא מידינו למלאות חפצם וכו' מכמה מניעות וטירדות של מצוה מגדולי הצדיקים האורחים שבאו לארצינו הק' בשנה זו. וכי פתאום בא ידיעה מספינה ההולכת במהרה, ע"כ קצרנו במקום שראוי להאריך וכו'. הן עתה יאמינו המאמינים בה' ובתורתו ובעבדיו הנאמנים כי נלאינו נשוא לספר בשבחן ולהרבות בברכתן לפי מעשיהם מרובים, ויצאה הפה לדבר והלב לחשוב ועין לא ראתה אלקים זולתו יעשה למחכה לו, ומה יעשה בשר ודם ומה בידו לעשות כ"א לכוף כאגמון ראשו ולהשתחוות לה' בדומיה תהלה. ובאמת כדאי הוא פרי פרי פירותיכם להוסיף להם תת את הברכה אשר הובאת בכפל כפלים ואל יחסר המזג כל ימי עולם השתלשלות בריאות גופם ויברך ה' את לחמם ואת מימם כל ימי חייהם. וכדאי המצוה הזאת להגן עליהם מכל חטא ואשמה ועון ולמהר את לבם לאהבה את ה' וליראה אותו ולדבקה בו, וזאת לפנים אל יתבהלו

מפגעי הזמן בוגד כ"א חסד אל כל היום, חסדי ה' כי לא תמנו ואין רע יורד מן השמים כ"א טוב הכל טוב הצפון, ויהי כי יביט אל אל נסתר ונגלה כבוד ה' בחסדים גדולים ומלאה פני תבל אורים. ועתה להתוודע ולהגלות מביאת גדולי החכמים מאורות הגדולים לארצינו הקדושה ה"ה כבוד הרב הגאון דק' שפיטיווקא והרב הגאון דק' זלאטשוב ואהובי הרב מ"ו יששכר בער מזאלב, ומצוה עלינו לספר כי מיום ביאת הקדושים הנ"ל כבוד ה' חופף על ראש גאון עוזינו מקום תפארתינו נזר אלקים על ראשינו כבוד הרב הגאון האמיתי כק"ש מו"ה אברהם הכהן ממש אשר עין לא ראתהו עד הנה אפילו שמץ מנהו חוץ מגדרו ומדותיו האלקית ועינינו רואות עולה ומתעלה וכו' וכולם כא' החדשים וגם ישנים ובפרט הגדולים הנ"ל יעידון ויגידון כי רוח ה' דיבר בו ומלתו על לשונו, והוא ית' ישכין בינינו וביניכם אהבה ואחוה ושלום וריעות בלב א' לאבינו שבשמים. הכ"ד אהוביכם הדו"ש תמיד כל הימים מלפים לשמוע מכם בש"ט וכי
יוסיף ה' תת בכפלים ובלל"ג:
אנחנו תושבי אה"ק טבריא ת"ו.

שטר התקשרות לאהבה את ה' ולעבדו בלב
אחד הנעשה שנת הבק"ר או"ר (תקי"ד) בין
חכמי ורבני תקיפי ארעא דירושלים ת"ו.

שמ"ג) **לשם** יחוד קבהו"ש וכו' הנחנו החברים
חברי הנפש בעוה"ז ובעוה"ב
הבאים עה"ח נתוועדנו יחד בדחילו ורחימו למרס את דם אהבת החברים שלא יקרוש ובאנו להוסיף על הקודש על התנאים שבינינו המפורשים בהסכמתינו הראשונה בקשר אמיץ קשרא דמהימנותא בחיובים אלו הראשון שבראשון כי איזה מהחברים אשר יולד לו בן מחוייבים ג' חברים חוזר חלילה בכל שבוע הבן ללכת לבית אבי הבן ללמוד שמה לשמירת הילד ובליל הח' למילה מחוייבים להמלא שמה כל החברים יחד באהבה כלולה ללמוד שמה תיקון המסודר לליל ההוא ולכוין בעד הילד הנולד ולהתפלל עליו שלא יפגום בריתו לעולם והכל לפי המקום כ"א יהי' המקום קטן מהכיל ילכו שמה מקצת החברים ותו לא. החיוב הב' נתחייבנו בכל תוקף באהבת נפש זכה שאם ח"ו יחלה א' מן החברים להתאמץ בכל לב ובכל נפש בתפלתינו ולמודינו על רפואתו כאיש בבנו ובאחיו ממש וביותר, ואם ח"ו יכבד עליו חוליו נתחייבנו להתוועד יחד בצום ובכי בסליחות ותחנונים עליו ואם ירצה החולה בשינוי השם לשנות את שמו ע"י א' מן החברים היודעים כוונות שנוי השם ולכוין להוריד לו נשמה חדשה ואח"כ ללכת אצל החבר החולה ולכוין בסוד ביקור חולים והתפלה המסודרת בס' מ"י בסוד ה' יסעדנו על ערש דו"י ולומר עליו קדיש תתקבל בדמע לב, ואם דעת החולה מיושבת עליו לדבר על לבו על דברי וידוי דברים וקבלת עמ"ש עליו ככתוב בסדור בקור חולים, ושיאמר הי"ג עיקרים שבפיוט יגדל אלקים חי, ואחריו סדר אין כאלקינו אין כאדונינו עד תקום תרחם ציון כי הוא מסוגל מאוד לאבד הבאים להטעתו באמונות רעות ח"ו, ולדבר על לבו כי יפריש מממונו ק"ס פרוטות ויתנם בידו ויאמר זה לפדיון נפשו ויעשו לו סדר פדיון נפש של הרב ז"ל ויחלקהו לז' עניים עמלי תורה ולכוין לפדות נפש החבר מז' פורעניות, ואחר זה יוסיף עוד ע"ו פרוטות של כסף נגד שם י"ה המשמש בעוה"ז ועיקר פגם האדם בזה העולם הוא בשם י"ה ובפרט בפגם ברית המעור וזה השם צריך כ"א לתקן בח"י' בסוד לא המתים יהללו י"ה, ויחלקום לעניי עמלי תורה לו לשמו, ואם אין לו לחולה יגבו החברה הקדושה סך פרוטות הנ"ל ויזכו להחבר החולה ע"י אחר במתנה ויעשו לו כסדר הנ"ל בכל עוז ותעצומות בבכי יבואו ובתחנונים יצאו על נפש החולה בכל שעה ובכל רגע לא יסחו דעתם ממנו. החיוב הג' נתחייבנו בכל תוקף שאם ח"ו יראו כי תקיף לי' עלמא טובא ועת מצוה זו מיתה קרובה אליו להתוועד כולנו יחד

שם

שם בביתו סביב למטתו ביראה וברעדה ובדמע לב ונפש מרה ללמוד סדר יציאת נשמה שנדפס בס"פ ההכנה להר"ר אשכנזי ז"ל ומקצת החברים ילמדו באדרא זוטא וכו' ולהתפלל לפני הקב"ה בדמעות שלש על יציאת נפשו שיהא בחמלה וחנינה בישועה ורחמים ולכוין בעדו להעלות נפשו - למקום שממנו חוצבה ולהצילה מפח יוקשים ויחלקו לשמו ע"ו פרוטות לעניים בסוד יסור יסרני י"ה ולמו"ת לא נתנני פתחו לי שערי צדק ויאמר אלו הפסוקים בעת שיגבו ע"ו פרוטות של כסף על נפשו וברגע צאת נשמתו יעמוד א' מן החברים היודע לכוין ויאמר קדיש בקלא תקיפא ובכל כחו וכוונתו להעלות את נפש החבר למעלה. החיוב הד' שאם ח"ו נפטר בשבת נתחייבנו כולנו יחד אחר סעודת שבת להתוועד שם יחד בבית הנפטר ללמוד ה' ספרים שבתהלים מלה במלה לזמר עריצים ולהכרית ולהצמית נגעי בני אדם בל יקרבו אל חברנו החביב עלינו כנפשינו, ואם בית החבר קטן מהכיל כל החברה יתוועדו בבית א' מן החברים וילמדו ויכוונו בשפתיים לו לשמו בס"ה הנז' וקדיש א' בכל ספר וספר לתברא גושפנקין דפרזלא ולבטלא כל קליפין. החיוב הה' נתחייבנו בכל תוקף לפקח בעסקי קבורתו, שתהא תכף למיתתו קבורתו, ולא יזוזו כל החברה הקדושה להיות אצלו סביב למטתו מעת צאת המטה מדלתי ביתו החוצה מי בתפלה מי בלימוד. אם המקום נקי, והחברים היודעים לכוין שילווהו באמירת ויהי נועם ז"פ בכל כוונתיו והשמות היוצאים ממנו, וגם בהגיע המטה אל בה"ק שלא להניח לאיש זר לעשות ההקפות וההקפות יהיו ע"י החברים היודעים והמכוונים והיותר מתקדשים ומטוהרים, ויכוונו בכל הקפה להגביה המטה באויר ולהורידו אל הקרקע להבריח הקליפות, וגם לפקח בעשיות קברו שילוו לקוברים לעשות קברו רחב ועמוק שיעור קומתו מ"מ כמו שכ' הרב ז"ל, ושנים מהחברה הקדושה מהיודעים והחשובים יניחו את המת בתוך הקבר והמה ישליכו עליו את העפר הדק הראשון בכל גופו ויתפללו עליו בדמעות שלש, המלך ברחמיו יקל מעליו דינא דקברא. החיוב הו' ללכת כל החברה הקדושה כל ז' הימים יום יום לביתו וללמוד שם בש"ס משנה ובס' הזוהר שיעור ב' שעות בכל יום ויום וכן בתשלום החודש וגם לבנות נפש על קברו בתשלום הז' ונתחייבנו ללכת על קברו בתוך שנתו בכל משמרה ומשמרה של ר"ח. החיוב הז' לפקח על בניו אחריו שילכו בדרכי ה' ולהשתדל כל החברה על בניו כאיש בבנו, גם לתת צדקה להקל דינו מהנפטר ז' צדקות ביום המיתה כנגד שבע עדנין די יחלפון עלוהי, וכן נתחייבנו ליתן צדקה בכל יום עד תשלום השנה וכל הצדקה הנז' אם אפשר תהי' מממון הנפטר ואם לאו תהי' משלנו. עוד נתחייבנו חיוב גו"ש כ"א ממנו להשתדל לזכות לחבירו שיקיים איזה מצוה שחסר ממנה ואינו בא לידו לעשותה, ומי שבא בידו ממנו להחזיק בידו שיעשה המצוה ישתדל בכל הבא לידו שיקיימנה, וכן בכל מילי דשמיא. עוד נתוועדנו יחד ונשתתפנו שותפות גמור כולנו כאחד ואין כוונתינו בשותפות הזה ח"ו לגרוע ולזכות כ"א לחבירו מזכיותיו ממש כ"א כוונתינו ע"ד שכל ישראל זוכים זה לזה ויחיד עושה מצוה מזכה לכל ישראל אלא דע"י שותפות הזו נזכה כולנו כא' יותר במפרעות משאר כל ישראל והכל נגמר בחגו"ש ובקנו"ש ובהסכמה גמורה וחומר וחוזק הסכמה זאת כחומר וחוזק כל ההסכמות הנעשות מימות משרע"ה, ולהיות אמת חתמנו שמותינו ביום ר"ח אדר משנתינו ה'ב'קר א'ו'ר והכל שריר ובריר וקיים :

ישראל יעקב אלגאזי ס"ט. רפאל אליעזר פרחי ס"ט. שמואל אלחדיף ס"ט. שלמה בלא"א דוד פירנאנדיש דיאס ס"ט. חיים די רוזה. אברהם ישמעאל חיים סאנגוניטי. אהרן בכר אליהו הלוי ס"ט. יום טוב אלגאזי. יעקב בוטון ס"ט. אברהם בעליל

בעלול ס"ט. שלום מזרחי דידיע שרעבי ס"ט.
רפאל משה גאליק יצ"ו.

וזה, הוא העתק שני מההתקשרות הנעשה בשנת תק"ה
מבלי מגרעת ותוספת.

שטר חברתינו הקדושה הנק' אהבת שלום
תכון בצדק לעד ולעולמי עולמים בחן ובחסד
וברחמים אכי"ר.

שד"מ) **ברצות** ה' בתשובת השבים רוח לבשה אותנו אנחנו צעירי הצאן הח"מ ונלוו אתנו אחינו וידידינו כמוהר"ר יעקב בוטון נר"ו וכמה"ר מנחם בכר יוסף וכו' אשר לעת כזאת טובים השנים הנז' בקרית חולות ה' יחזירם לביתם ולשלום שלמים בכל כי"ר. ואנחנו הח"מ בצירוף שני צנתרות הזהב הנז' שנים עשר איש כמספר שבטי י"ה ולכבוד ולתפארת ועטרה לראשינו נלוה אלינו הרב המובהק חסידא קדישא אבינו רועינו קדוש יאמר לו כמוהר"ר ישראל יעקב אלגאזי זל"ל, ונעשו בינינו תקנות ומנהגים לעשות נ"ר ליוצרינו ונכתבו ג' שטרות בעניינים אלו, אבל בקושטא עינינו הרואות אורך הקר"ש בדם אהבתינו וגם כמה תקנות שנתקנו שגבו ממנו שא"א לנו לקיים, אי לזאת נתעוררנו אנחנו הח"מ ונשאנו ונתננו בכל העניינים הנכתבים ונחתמים בג' שטרות הנז' באהבה ואחוה והסכמנו לבטל העניינים אשר ראה ראינו כי קשים לקיימם ולמען תהי' לעדה הדברים והתנאים אשר עלינו בהסכמה לקיימם בעזר משדי זאת זכרון בספר להגיד כי ישר והרות תשוב. להיותינו אנחנו ח"מ עם טובים השניים הנז' ואדירא קמי' הרב החסיד זלה"ה הנז' כאיש א' חבירים והכל לשם יחוד קב"ה ו לעשות נ"ר ליוצרינו ועל דבר זה נכרת ברית בינותינו עפ"י התנאים הללו שרירין וקיימין חזקים כהררי מוצק בל ישנו יתדותיהם לנצח, ראשון הוא שכלנו הי"ב כמספר שבטי י"ה נהי' כולנו אוהבים זה לזה אהבה רבה אהבת נפש ואהבת הגוף והכל לעשות נח"ר ליוצרינו בדביקו דרוחא חדא אך בחלקות לענין הגשם בלבד, ואולם איש את רעהו נפשו קשורה בנפשו שנהי' כולנו כנפש א' רבת תפארת וכ"א יעלה על חבירו כאלו הוא חלק ממנו ממש בכל נפש ובכל מאד באופן שאם ח"ו יהי' צער לא' ממנו לסייעו כלנו יחד או כ"א בפרטות ככל הבא לידו, ועיקרו של דבר להוכיח כ"א לחבירו אם ח"ו שמע עליו איזה חטא ובכלל הדבר נתחייבנו אנו הח"מ לקשר אהבתינו בתכלית הקשר אמיץ ומקבלים עלינו מעכשיו מחדש ככל אשר קבל הרב המובהק הצדיק הטהור עיר וקדיש מורינו ורבינו אביר יעקב זללה"ה על עצמו שלאורך יו"ש בעוה"ב יערח כ"א ממנו כן בעודנו בעוה"ב להציל ולתקן ולהעלות את נפש כ"א מחברתינו בכל מה שיכול ובכל מיני הטרחא שיכול לעשות כ"א בעוה"ב וכ"א הגל יציל את חבירו, וגם שאם ח"ו יסכימו מן השמים שא' ממנו יקח את הטוב מחבירו ע"ד זכה נוטל חלקו וכו' מעכשיו בשביל טובת הנאה שקבלנו כ"א מחבירו להשתתף בצרתו שלא תבא נתחייבנו בחגו"ש בכל לשון ואופן המועיל בדיני אדם ודיני שמים למחול לו הטוב ההוא לאותו חבר שנגזר עליו לקחת את טובו ושלא נהנה ממנו ואיש את קדשיו לו יהיו, ע"ד שפי' מרן האריז"ל זל"ל בכונת ושים חלקינו עמהם, על הדרך ההוא נתחייבנו באופן האמור. כללא דמלתא שחדשנו וחזקנו ואמצנו והקמנו על תלה חברתינו ומחדש מעכשיו נתחברנו ונתקשרנו ונתייחדנו כאיש א' חברים בכל מכל כל לסייע ולעזור ולחזק ולאמץ איש את רעהו לשוב בתשובה ולהוכיחו ולהשתתף בצרתו בין בעוה"ז ובין בעוה"ב ע"ד הדרכים הנאמרים ויותר מהמה, ואנו מבארים שכל הדברים הכתובים בשטר א' מהשלשה הנז' שזמנו ר"ח אדר משנת הבק"ר או"ר וחתום עלי' מורנו הרב ז"ל הנ"ל לא יהי' עלינו בתורת חיוב והסכמה כלל רק בהגיע תור איזה פרט מהם נתחייבנו להתועד יחד כלנו או הרוב מחברתינו ולשאת ולתת בדברים שאפשר לקיים לפי העת

והמקום

והמקום והזמן ואשר יסכימו הרוב כן יעשה לאותו חבר. עוד נתחייבנו שכל תקנה וסייג ומנהג טוב שיסכימו רוב חברתינו לעשות, שכלנו וכ"א ממנו לבדו יתנהג ויעשה הדבר ההוא, זולת אם יהי' לו אונס. עוד נתרצינו ונאותנו ונתחייבנו שלא לשבח איש א' ממנו את חבירו ואפי' שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין לכל מראה עיני, ושלא לקום איש ממנו לחבירו כאשר אין זר אתנו מלא קומתו רק הדור בעלמא, ושלא להפני' בכבוד, באופן שנתנהג כאלו כולנו כאיש א' ואין יתרון מקצתו אל קצתו והעיני בשר לו לב יודע ערכו וערך חבירו ומן השפה ולחוץ מפקנא לית לי' באפי מרי'. עוד נתחייבנו שלא להקפיד שום הקפדה איש על חבירו כלל ועיקר בין בענין התוכחות בין בענין אחר, ואם יחטא איש לאיש ימחול לו מיד בכל לב ובכל נפש. כ"ז נתחייבנו בחיוב גו"ש ובקנו"ש בדל"ב מיד כולנו כתחז"ל והסכמנו בכל האמור בהסכמה גמורה כתוקף כל ההסכמות הנעשות מימות משרע"ה, ויהי' נועם י"א עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו וכו' יעזרינו אלקי ישענו ע"ד כ"ש ולאות אמת ח"ש פעה"ק ירושלים ת"ו חדש ניסן שנת תקח"י מוסר וקיים:

שלום מזרחי דידיע שרעבי ס"ט. חיים די רווה. רפאל אליעזר פרחי ס"ט. שלמה בלא"א דוד ביאש ס"ט. יום טוב אלגאזי ס"ט. שמואל אחדיף ס"ט. אברהם בעלול. חייא אהרן בכר אליה הלוי ס"ט. יצחק מזרחי ס"ט. הצעיר חיים יוסף אזולאי ס"ט.

בקצה היריעה מהשטר הנז' מצד ימין הי' כתוב עוד וז"ל, יען שבעוה"ר הח"ר מנחם בכ"ר יוסף היתה מנוחתו כבוד בחו"ל, לכן הסכימו כל החבירים הי"ו בהסכמה גמורה להכניס במקומו לכמה"ר ישמעאל אברהם סאנגוויניטי נר"ו. ואברהם הי' יהי' בחברתינו איש ממנו ככתוב ומפורש לעיל, והח"ר אברהם הנז' נתרצה ונאות בכל מכל כל ולאות אמת ח"ש בהסכמת כל החברים הי"ו, והנה אמת נכון הדבר ושריר וקיים, שלום מזרחי דידיע שרעבי ס"ט. חיים יוסף דוד אזולאי ס"ט. יום טוב אלגאזי ס"ט. חיים די רווה;

עליונים למעלה הטיבו אשר דברו ועד"א אני חותם באהבה רבה, וזעירא דבית רבן, אברהם סאנגוויניטי.

העתק מצוואת הרב הקדוש מו"ה **מנחם מענדיל** ז"ל מוויטעפסק מנח"כ בעיה"ק **טבריא** תובב"א.

שמ"ה) **אנחנו** הח"מ מודים ומעידים לפני כל רואי חתימת ידינו דלמטה,

איך שאנחנו הח"מ באנו אל כבוד אדמו"ר הרב מוהר"ר מנחם מענדיל בהרב מו"ה משה זלל"ה לבקרו בחליו ומצאנוהו שוכב ומוטל על ערש דוי, ולשונו ומלולו עדיין בפיו, וצלולה דעתו, ומיושבת עליו כשאר כל אדם ההולך בשוק ויודע להשיב על הן הן ועל לאו לאו, וכך אמר לנו הנני מצוה את ביתי שתהי' עדים בדברי. הנני מצוה את בני המופ' כמוהר"ר משה שלא יהי' לו שום התמנות ולא ידקדק עם הספרדים יהי' איך שיהי', ולא יסעוד בשום סעודת חתונה וברית לא אצל ספרדים ולא אצל אשכנזים כ"א פעם א' בשנה אצל אהובו ביותר וגם זה אם יסכימו כל אהוביו דורשי אמת, ולא ישתה בימות החול לא י"ש ולא יין כלל כ"א כשיזמין איזה אורח או לעת הצורך כוס א' לבד. ובשבת מותר לשתות אנשע אראקי ושנים ושלשה אנשעם. י"ג ולא יותר, ולא ישתכר אפי' בפורים ושמחת תורה כ"א שנים ושלשה כוסות יין, ולא יבזבז בסעודת אורחים הרבה כ"א אורח א' ויתן לו כפי הרגלו וכאשר יברכהו ה'. שלא יתנאה במלבושים יקרים כ"א בינונים, ולהתרחק מכבוד, ויתרחק מהוללות וישמח בה' ובעבודתו, וילמוד בכל יום ספרי מוסר, ויתחבר עם אנשי אמת, ויאהוב הפחות שבישראל, ויתרחק משקר בכל כוחו אפי' לש"ש. שלא יחתום בהרב כ"א כשאר כל אדם במוהר"ר. שלא יאמר דברי תורה משמי. שימכור כל המטלטלין החשובים דהיינו כל כלי כסף וכלי זהב וכל התכשיטין של כסף וזהב וכל הזייגערש ושלחנות ומטות ואלמעבעות והקילמעש

והקילמעס הטובים והקאלדרע הטובה, וכל הבגדים של שבת ויו"ט אפי' טלית של שבת ומותרי הפאנאזעס (היינו חביות של חרס) והדימיזאנעס (היינו כלים גדולים של זכוכית שמכניסים בהם יי"ש) ומותר יין ומותר חטים ויקבלו הכל לסך אף גרוש, והברירה בידה אם ליקח... (מטושטש כמה תיבות) או אם תרצה שילוו לכולל האשכנזים כל האלף גרוש שיעשו פירות ויתנו לה שלשה גרוש לכל שבוע, ואם לא (יספיקו) לסך הנז' כל המטלטלין אזי ימלאו מן הסך שיבא לשני בשנה הבאה, וכן שאר כל המעות והמותר על פרנסת בני בערך בינוני יתן לכולל האשכנזים בהלואה שיעשו פירות, ולא ידור בני עם אמו הנז' בבית א' אפי' שעה א' כ"א ליתן לה דירה אחת למטה, ושיתן מאה גרוש להיתומה מבתי ז"ל, וישלם בעד בית התפילה של האשכנזים שלשים גרוש בכל שנה [באם] שיהי' יכולת בידו, ושלא יחקקו על המצבה שום שבח כ"א מוהר"ר מנחם מענדיל. כל הנז' ליוה בפנינו כבוד הרב הנ"ל בפיו ולשונו ודעתו מיושבת כד הוי קליר ורמי בערסא, ומתוך אותו החולי הלך לעולמו ונפטר, וחיים שבק לנו ולכל ישראל וכתבנו כל הדברים כהויתן, ולראי' באנו עה"ח יום שביעי לחודש אייר התקמ"ח לפ"ק פעיה"ק טבריא תובבא"ס:

נאום אברהם בלז"א מוהר"ר אלכסנדר כץ זללה"ה.

(שמ"ו) העתק דבר קדשו (של) הרב הקדוש מו"ה

מנחם מענדיל הנ"ל.

א. ראשית חכמה יראת ה' ושיהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, זהו הבושה, והבושה מביאה לידי יראה מלפניו ולהתבייש תמיד בבושה ויראה מלפניו ית"ש שמלא כל הארץ כבודו וחוקר כל הנסתרות וצופה ומביט כל התנועות להתבונן דבר זה מאוד כמש"כ בש"ע או"ח ס"א שויתי ה' לנגדי תמיד, ולקיים זה שאמרו ז"ל איזו פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה הוי אומר בכל דרכיך דעהו להיות כל מעשיך אכילה ושתיה ושינה ומשגל (לש"ש):

ב. להזהר מאוד מביטול תורה בכל מאי דאפשר ולקיים לא ימוש ספר התורה הזה מפיך, אך להזהר שיהי' הלימוד לשמה בדחילו ורחימו אורייתא בלא דו"ר מיד וישמע ה' ויחר אפו:

ג. לפני מי אומר הדברים האלה ואיזו הדברים הוא אומר, אורייתא וקוב"ה כולא חד:

ד. רק שיהי' לשמה לידע הדרך אשר ידבק בה האדם בו ית':

ה. הזהר מאוד מלימוד שלא לשמה שלא יעשה ח"ו סם המות, ולהיות זך ונקי בלי שום מחשבה זרה:

ו. ללמוד בכל יום משניות ולתקן מה שפגם:

ז. ללמוד גמרא בעיון כי גמרא עם עיון משבר הקליפות אך שיהי' לשמה:

ח. להזהר מאוד ללמוד ספרי מוסר בכל יום בפרט ספר הק' ראשית חכמה מיני' לא תזוע:

ט. להתבונן המוסר ולחזור ב"פ ולזכור:

י. ללמוד תרי"ג מצות ולהיות בקי בהם, עכ"פ לחזור בכל חודש תרי"ג מצות:

י"א. להזהר מאוד להיות ממארי דחושבנא שיעשה בכל לילה קודם השכיבה חשבון על המעשים שעשה כל היום, שאם ראה שעבר עבירה ח"ו יתוודה תיכף ויקנים א"ע באיזה קנס ממון לצדקה:

י"ב. להזהר מאוד לשמור שבת כהלכתו בכל חומרות שהחמירו חכמים ראשונים ואחרונים ולהיות מחשבתו תמיד אל השבת כמו שאמרו זכור את יום השבת שלא יסיח דעתו מיום השבת:

מכתב קודש אור בהיר מו"ה **ליב** הנליש מאה"ק. (שמ"ז) **אחת** דברתי אהובי בני ידיד נפשי ולבבי ולהודיעך שורש אחד להנצל מקטרוגי היצר וסייעתו למטה ולמעלה והכן, ובכדי לבוא להסתפקות במועט ולהיות שמח בחלקו בתורה ובעבודה, ובכדי לבוא לידי שפלות רוח הוא לקיים הפסוק לא רחוקה היא כי אין הקב"ה בא בטרוניא כו' כי הכל לפי מה שהוא אדם ולפי המקום והזמן לפום שיעורא דילי' והוא לפום מדותיו ויראתו ושכלו וכח מוחו, אך באותו

עת

עת לפי הכנות והכנות אותו עת כן יהי' השגת תורתו ואמיתת עבודתו בתוך תוכו שבנקודת הלב וזהו אמיתתו אז, וזו הוא קרבת הבורא והתורה ומעשיו בפיו ובלבבו באותו עת, הנה כי קטן הוא בעיניך ולפי דרכיך, צריך להיות שפל רוח ולהסתפק במיעוט ולשמוח בחלקו, כי אז הוא כל חלקי אלקים ממעל ואז אסור לעלות במעלות יותר מזה, וזהו שלא יעיזו כנגדו הכז"ל למטה ולמעלה כו', ויראה בעיניו ובלבבו יבין שהוא שלימות עבודתו ויראתו אז ולא יותר בשום אופן מפני חשכת גופו ותאוותו ומדותיו אשר לא טובים ר"ל, ולא תעלה במעלות מפני הקטרוגים ר"ל כנ"ל, רק ובקשת משם לפי העת את ה' אלקיך ולנוכח לפי מה שהוא ומצאתה כי קרוב הדבר מאוד בפיך ולבבך לעשותו, ואז בתוך תוכו שבנקודות לבך ותעבוד עבודתך זו תפלה או איזה מצוה או תורה בשפלת רוח כי קטן הוא ובשמחה כי זהו שלימות אז לפי מה שהוא ודי לו בכח לבו מכח שבלו אז תוכל לקיים בכל דרכיך דעהו לפי מה שהוא דעהו בשמחה בלי שום פגע ואז תצליח ותשכיל ותלך לבטח. והנה אהובי בני חביבי הנה שרמזתי לך בנידון זה באיגרות ראשונים אעפי"כ אמרתי לך בביאור רחב ולא יכולתי יותר מזה לבא לפומי' לא גליא כי הוא דברים שבלב ואחר הלב הן הדברים ואתה דע לך ומן השמים מסייעהו, אם תדרשהו אז ימצא לך, רק תדקדק בכל תיבה ותיבה בעיון הלב היטיב. גם אהובי בני חביבי עלה היעולה לשבירת איזה תאווה רח"ל אשר לא טובה אל תדחה אפי' יראת העונש אם א"א באופן אחר, ומיראת העונש תתלבש ביראה פנימיות וד"ל, וכן בגמ' ובזוהר ע"פ חגור חרבך וכו' וע"ש בזוהר וכיוצא בהם, ומותר אפי' להתחיל ולהקדים ביראת עונש ולבוא להתלבש ביראת ה' על פניו, ומובטחני בחסדו הגדול בהרימך בבר לבב ולעבוד הבורא תמיד בשמחה ולשמוח במתנת חנם חלקו חלק אלקים ממעל אז באותו עת לא ילך בגדולות ובנפלאות ממנו רק כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי, והבן. כ"ד אביך מלפה. שלומו וטובתו:

אהרן ארי' בלא"א מ"ו **משה** זצללה"ה.

אגרת מהרה"צ מוה' שלמה זלמן ווילנער זצ"ל

בעז"ה יום ג' כ"ט ניסן תקמ"ו פעה"ק טבריא תו"ב.

שמ"ח) **למען** אח' אחיי ורעיי אדברה נא שלום וחיים מן השמים, כבוד הרבנים המופלגים יראים ושלמים דורשי אמת רודפי צדקה המוסמכים בכל אור העולם צופה עמיר ונעלם אנשי מדינת רוסיא. שמעו ותחי לבבכם, ותנו לבכם להבין אמרי אמת, כי הדברים לא הוצאתי מלבי, אבל שמעתי ממו"ר מיודעכם ומכירכם ועל כתף ישאכם, ואלו הם הנאמרים באמת בעה"ק בעת קראו שמע על המיטה ושם לפניו גלגולי תעלומות בני אדם הקשורים עמו ויודע מה עשו בפרוטרוט, ויודע מה בכחם לעשות ועד כמה תגדל שמן עבודתכם עד היכן מגיע, ולהפך ח"ו ההפוך, ואם האהבה ביניהם אם שנאה, לא נעלם ממנו דבר קטן וגדול. ע"כ עמו לתקן בני אדם הידועים לו. הן בריאת גשמי או רוחני ומי שנתקרב אליו פעם א' בלב באמת כאילו עומדים לפניו בדמות דיוקנם ומלבושיהם והכנותם וזריזותם ועצמותם, את הכל ראו עיניו, ורואה בכל יום להתיקון, ויש מי שצריך הארכת זמן ויש באותו שעה, בעז"ה הדברים שמעתי מפיו הקדוש. והאמין בו ית"ש ובתורתו הק' שבכתב ושבע"פ באמת ובלב שלם, ומובנים הדברים שבעל האמת רואה האמת. גם כי אין דרכו של מו"ר בכך להוציא דברים אלו מפיו כידוע ליודעו ומכירו. הנה בשעת שמחה של מצוה והתעוררות האהבה רבה והשמחה אמיתית לעצור במילין מי יוכל והוא התגלות החסדים והאמת, וא"כ אשרי עין ראתה ואשרי אוזן שומעת, אשריכו שזכיתו לשמש לזה איש אשר רוח אלקים בקרבו ובכלו יסוכך כל אבר, אשריכם שזכיתם להריץ ברכת המזון עליו, והם ציורי השפעתו וחיותו בגשמי, והוא

והוא משפיעכם חיי רוחני. הן כל זאת ראתה עיני להודיעכם. ע"כ דברי הרב, ומכאן ואילך מכללא אתמר שאם תראו להכניס האהבה רבה בלבבכם לאהוב זא"ז בלבו ונפשו לבל יבוש איש באחיו לרע לו כ"א בטוב ולהשליך גלות שלה ויוכללו נפש בנפש ויחדיו יהיו תואמים תמים מעולם ומתייחדים עם אדמו"ר ואז יתקשר עמכם באגודת אחד יחיד ומיוחד לטוב לכם כל ימי חייכם כי"ר. ואני מזכיר א"ע לפניכם אם יש את נפשיכם לעשות אות לטובה להחזיק ידי שאוכל להתקיים בארץ החיים ויהיה זה שלום. דברי או"ב דש"ת בלו"נ:

שלמה זלמן במוה' צבי הירש. הכהן זלה"ה.

שמ"ט) **נטיתי** לבי לחקור ולדרוש מדוע זכה התנא הקדוש ר"מ בעה"נ זיע"א שיהיו נודרים ונודבים לו נדרים ונדבות דהיינו צדקות על שמו ולא ע"ש תנא אחר דיש גדולים ממנו קבורים בעה"ק טבריא ת"ו דהיינו ר"ע שהי' רבו וריב"ז שהי' רבו דרבו ולא מצינו בשום מקום שנודרים נדרים ע"ש. ואם נאמר משום דכל הנודר בשמו זוכה שיעשה לו נסים ונפלאות ג"ז צריך עיון מדוע זכה לכל הכבוד הזה יותר מכל התנאים. ונ"ל לתרץ בטוב טעם ודעת בהקדם (ב"ב ד"י) שאלת טורנוסרופוס הרשע את ר"ע, אם הקב"ה אוהב את העניים מפני מה אינו מפרנסן אמשול לך משל למה"ד למלך ב"ו שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ולא להשקותו והלך אדם א' והאכילו והשקהו כששמע המלך לא כועס עלי' ואתם קרוים עבדים שנא' כי לי בנ"י עבדים. א"ל ר"ע אמשול לך משל למה"ד למלך ב"ו שכעס על בנו וכו' והלך אדם א' והאכילו והשקהו כששמע המלך זאת לא דורון משגר לו ואנן קרוין בנים דכתיב בנים אתם לה' אלקיכם וכו', וידוע הפלוגתא (קדושין) דר"מ ור"י דר"י סובר בזמן שישראל עושים רצונו ש"מ נקראים בנים ובזמן שאין ערש"מ נקראו' עבדים ור"מ סובר בין כך ובין כך נקראי' בנים שנא' בנים סכלים ואומר בנים משחיתים אמור מעתה. זהו הטעם שנהגו כל ישראל בכל תפוצות ישראל להיותם נודרים נדרים ונדבות דהיינו צדקות לשם התנא ר"מ זיע"א וקבעו קופות בכל עיר ועיר מדינה ומדינה, וה"ט כיון דכל קיום מצות הצדקה תלוי בדעת ר"מ דס"ל דאפילו כשאינם ערש"מ נמי קרוים בנים ועי"ז מתקיים הצדקה, לא כן לדעת ר"י דס"ל דנקראים עבדים אין הצדקה נחשבת לכלום ואדרבה מגרעת נתן אי לזאת נודרים נדבות ע"ש ר"מ ר"ל נותנים זאת הצדקה על דעתו שהוא סובר דאפילו כשאין ערש"מ נק' בנים ומזה יש שכר טוב לפעולתם, באופן דהיסוד מוסד של מעשה הצדקה הוא רמבעה"נ זי"ע. ולענין הלכה ידוע דאין הלכה כר"מ ובפרט כאן דקיי"ל ר"מ ור"י הלכה כר"י, אמנם אנכי יצאתי לידון בדבר חדש דיש חילוק בין דיני אדם לדיני שמים והוא דע"כ לא קאמרי רבנן דאין הלכה כר"מ אלא לגבי ב"ד של מטה אבל לא לגבי ב"ד של מעלה:

הנה העתקתי מעשה נורא מס' מנחת אליהו מבעל שבט מוסר אשר זה הספר לא נמצא אף א' בעיר למען יתעורר לב אנשים ליקח מוסר ואולי אבנה גם אנכי ממני בזכות זכיתי את הרבים.

ש"ן) **א"ה** מעשה בשנת התמ"ח ליצירה בחודש אב נכנס רוח א' באשה אחת, ומקודם שנודע שהיה הרוח בקרבה שמונה חדשים היתה הולכת חולנית במיני כפיות עד שנלאו הרופאים למצוא פתח רפואתה, ויהי היום שנכנסתי אני בחצר שהאשה זאת יושבת שם וכראות אותי נפלה בכפיה גדולה והתחילה לגמגם בלי חיתוך דברים וכראותי כן הייתי כמחריש שידעתי שנתלבש בה רוח רעה, ויהי בעבור המנחה הלכתי אצלה בחברת אנשים כשרים וכראותה אותנו נפלה כפעם הא' וגזרתי עליו חרם שידבר מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לצער לבת ישראל בצער כזה כמה זמן, ומכח החרם התחיל לגמגם בקול

בקול המנגן לא הייתי מבין דבר גזרתי שישוב
למקומו וחזר למקום הרגיל להיות מונח שם שהוא
בלד ימין בהיות שם מקום מרווח כמו שסיפר
כשדבר. שאלתי לאשה אחר שקמה אם היתה מרגשת
עצמה בעת הכפי' ואמרה לא, אך עתה בפעם
הזאת שמעתי קול מדבר בתוך גופי ואמר מה
מפליך מע"כ שאדבר כי אינו יכול שאני במקום
צר במצור ובמצוק, כששמעתי כן הפצרתי בחרמות
שיחזור לעלות וישים עצמו בגרונה שיכול לדבר
כמו מקודם שהי' משים עצמו בתוך לשונה, וכן
עשה שעמד בגרונה, שאלתי לו מי הוא ואמר אני
אברהם שניאור די קורוניאל שחנקתי את עצמי בעבור
החסרון שהי' קרוב לחופתי ולא הי' בידי להוצאות
החופה ובחרתי מות מחיים מפני הבושה ואע"פ
שידעתי שהייתי עתיד לבוא בעונש זה אך ידוע
למעכ"ת שאני הייתי בעל תשובה וכמה שנים
שהייתי בלבוש שק ואפר ותענית אין מספר וקודם
שנחנקתי למתי ג' ימים וג' לילות ועשיתי צדקה
ווידוים אולי יהי' מועיל לי להצילני מעונש ממה
שאעשה ולא הועיל לי כלום אדרבה מכבידים עלי
המכה באומרם איך אבדת כל מה שטרחת בכמה
עינוים ותעניות שעשית על עונותיך וכבר היית
מושלם ורצוי לפני המקום והחלוקה הנעשית
מתשובה כבר מושלמת ועכשיו נשחר בעיט ועוברים
אותי אצל קברי ורואה אני תלוי באויר בדמות
לבוש כתוב תשובה, אך הוא מגוון העגן החשך
וכשדבר כן התחיל לבכות בכי גדול אמרתי לו
למה אתה בוכה ואמר מרוב הצער, ועוד שכלתי
נשאת לאחר ואומרים לי השומרים אללי אם לא
היית עושה המעשה הרע הזה הי' עתיד להיות
לך ולד ואח"כ היית עתיד למות וילך למנוחות
שאננות והולד הזה שנולד למי שנשא כלתי ימות
מיד וכן הי'. שאלתי לו כילד נכנס לאשה הזאת
והשיב שהי' בקיתון מים ועשו לאשה הזאת תרופה
ע"פ הרופאים והשליכו מאותן המים ונכנס בה
במקום התורף, ושאלתי לו הרפואה, נעשה ע"י
האם שכך הודיעו לי ואיך הי' בתוך הקדירה
והשיב שאין הרוחות נכוין מזה האש, ואמר שח'
חדשים שאני יושב בקדרה, ושאלתיו מה עשו לו
במותו, ואמר שמיד שיצא נפשו מהגוף לא ידעתי
מי טרפה בפתע פתאום בבהלה גדולה ושמו אותי
בכף הקלע והשליכוהו סמוך לפתח גיהנם שמפאת
ירושלים ומיד יצאו רבבות של רשעים מגיהנם
במקלות של אש ודחפוני ואמרו סורו טמא והפצרתי
לסבול המכות אולי הייתי יכול לכנוס ולא יכולתי
מכח המכות של רשעי גיהנם והמחבלים אשר
נתנו עלי לשמריני גם הם מכים אחרי בחזקה
ותהי המכה גדולה עד מאוד שלא יכולתי לסבול
שנתפרקו כל החוליות שבגופי וברחתי לפרוח
באויר ורדפו אחרי המחבלים והיו מכים בכח
גדול בלי שום ריוח בין מכה למכה בלי חמלה
וצרות וכאיבות אשר אין פה יכול להבין הדברים
למי שהוא לבוש בחומר, ולא הייתי יכול לנוח
רגע א' לא ביבשה ולא בים לא בהרים ולא
בגבעות לבד ביום השבת שמניחים אותי בחור
אחד ומיד במוצאי ש"ק מתחילים לרדפני, והפצרתי
עמו להכריחו להוציאו ושאל זמן ונתתי לו שבועה
בתפילין ועשיתי בערמה שיביאו בגד כפול ויאמרו
הנה בגד שהתפילין בתוכו, וכשבא לפניו האיש
שהביאו אמר בכאן אין תפילין ואני רוצה לשבע
בתפילין איך אני מקיים דברי וכן עשיתי להשביעו
וכשבא הזמן אשר קיבל לצאת דיבר בתוך הגוף
של האשה באופן שתשמע ואמר לה הרי אני מקיים
שבועתי לצאת ואני יוצא עכשיו מעצמי כי אני
מתבייש לצאת בפני ריבוי עם, והרגישה האשה
לעצמה שיצא במקום התורף ולא שב עוד לדעתה.
ואני המחבר ידעתי בטוב טבעו של האיש הזה
שהי' בעל תשובה גמור ופ"א שאל ממני תשובה
על עון פ' מה שגופים מחייבים הספרים הכתובים
בעניני תקוני העונות, ואמרתי לו אב רחמן
ירחם עליו כי בשגגה עשה מה שעשה כי קולר
ידיעתו גרם לעשות לו כן. אחר הדברים האלה

נכנסו

נכנסו שני רוחות בב׳ אחים אח ואחות וגזלתי על א׳ בח״ס שיאמר מי הוא ולא דיבר כלל כדרכו כל י״א חדשים שהי׳ בקרבו, והי׳ הבחור הזה חולה תמיד בכפי׳ ולא נודע כי באו אל קרבו הרוחות האלה, חזרתי להפציר ברוחות ואמרתי לו דבר ויצא קול נמוך מקרבו ואמר מה אדבר, אמרתי לו מי אתה, אמר אני פ׳ המוכר העופות, והייתי מכיר האיש הזה ואת שיחו שהי׳ איש כעסן ומעשיו מכוערין, שאלתי לו מה טבעך אמר הי׳ לי חובות ולא יכולתי לסבול ויראתי שמא הייתי בא להצטרכות °אחרים ובחרתי מות מחיים ואכלתי סם המות רעל, ושאלתי לו מענין יציאת נפשו מהגוף אם ראה מלאך המות ואיך נדמה לו, ואמר שלא ראה כלום רק נצטער הרבה ביציאת הנפש מהגוף ומייד דחפוהו עד פתח גיהנם שמפאת ירושלים ולא ידע מי דחפהו, שאלתי לו למה כל הרוחות דחפים אותם שם שכך אמר ג״כ הרוח אחר שדחפוהו משם כמדובר לעיל, והשיב משום ששם הפתח הגדול והקשה יותר מאשר הפתחים שיש לגהינם, ואמר שיצאו לקראתו כמו שלושים מגהינם ולא הניחוהו לכנוס בתוכו, ושאלתי לו אם הי׳ הרבה רשעים בגהינם, והשיב שלא ראה בתוכו כי נפל רחוק כמטחוי קשת אך ראה מרחוק חשך עבה כי אין דבר בהעולם הזה לדמותה, אך ראיתי צדיקים שעולים מהעוה״ז ועוברים בפתח של גהינם ונאחזים בכנפיהם מנפשות שבגיהנם שהי׳ יוצאים מתוך אותו החושך והי׳ הולכים עמהם והצדיקים העוברים דרך שם הי׳ בכנפי בגדיהם נשרפים מעט, ושאלתי לו וכי בגד יש להם, ואמר שאין אני יכול להדמות הדבר כי הוא דבר רוחני, ושאלתי לו אם הי׳ מכים אותו בעוד שהי׳ רואה שם, והשיב כי נתלוה עם רוח א׳ מהאשכנזים אחד שנחנק בעיר סטאמבול והביאו לשם להעניש בעונש זה שיתאוה לכנוס לגהינם ולא יכול, ואמר שהרוח שהי׳ בתוך אחותו הוא זה והוא רשע גמור וכופר בעיקר, והמת אני מספר למעכ״ת מה שאירע לי ברוח הזה ידוע לאדוני שג׳ רוחות היינו תחת ה׳ מלאכי חבלה אני והרשע הזה ורוח אברהם שניאור הנ״ל, וכל ימי השבוע לא הי׳ לנו מנוחה בעולם אך בשבת מניחים אותנו בחור א׳ והיינו מספרים זע״ז על מעשינו ועל הרעה הבאה עלינו, והרשע האשכנזי הזה הי׳ מתגבר עלינו ואוחז בנו והי׳ מוליכנו בשבת במקום ב״כ ובמקומות אשר ב״א משתינין שם והי׳ מצער אותנו כמעט כצער המזיקין לנו בששת ימי השבוע, ואמרתי לו למה אין אתם מתגברים עליו כיון שאתם שנים, והשיב לפי שהוא הי׳ בעל כח ועוד כשלא היינו רוצין לשומעו הי׳ מחרף ומגדף דברים אשר אין לאומרם כמו שאספר כשדברתי עמו וכו׳, ובעבור לסתום פי׳ שלא יחרף היינו מוכרחים להלוך אחריו במקום שלבו חפץ. שאלתי לו וכשהמזיקים מכין אותו בימי השבוע מה הי׳ אומר, והשיב לא הי׳ מדבר להם כלום מפני היראה ועוד שלא הי׳ לו אז פנאי לחרף משום שכל מכה ומכה שמכין אותו הוא צער גדול כאדם החי החותכים בשרו מעט מעט עד שתצא נפשו. שאלתי לו הייתם שמיחים ביום השבת, אמר לי אדרבה היינו בוכין כל היום מה עתיד לבוא עלינו בימי השבוע אך בבכיה ואנחה היינו מספרים זל״ז מעניננו. ואמר ידוע לאדונינו כי אברהם שניאור הנ״ל סיפר לי שהי׳ בעל תשובה כל ימיו ולא ידע איך בא עליו הרעה הגדולה הזאת, אמרתי לו דע שכל העונש הזה שעובר עליו עד שיתמרק מה שעשה שאיבד עצמו ואחר קבלה העונש יקבל שכר מצותיו שעשה. שאלתי לו אם הי׳ מתאווה דבר אכילה, והשיב לא אך עכשיו שנכנסו באלו הגופים מתאוים כל מיני מאכל ותענוג ממה שהיינו מלומדים בחיים חיותם ומגיע להם צער גדול בהגיע צער לזה הגוף שבתוכו ואינו מתאוים לדבר עבירה. וחזר ואמר אני איני מתאוה דבר עבירה משום שבחיי לא חשבתי בזה רק כל מחשבותי היה על היין ולא הייתי מתפלל תפלת מנחה וערבית, ומה

גם שלא ידעתי כלל מליל פסח ולא הייתי אומר הגדה רק הייתי קונה כד יין וזה היה במקום הגדה, אוי לי אוי לי, והיה הרוח מכריח לתינוק הזה שלא ילך להתפלל ושלא ילך לבית הספר, ושאלתי לו למה מכריחו לזה, והשיב שכך הי' מלומד בחיים ולא היה יכול גם עתה לשנות טבעו אשר הורגל בה. שאלתי לו חבירך אברהם שניאור להיכן הלך, והשיב י"א חדשים שנכנסתי בזה הגוף ונשאר הוא ואשכנזי נע ונד, אך כמו ח' חדשים שבא לילה א' ודבר באזני חבירי גם אני מצאתי מקום לכנוס באשה פ' שעשו לה תרופה והשליכו מים מהקיתון שהייתי שם, גם האשכנזי יש כמו שנה שבועות שנכנס בגוף התינוקת אחות התינוק שאני בקרבו. שאלתי לו למה נכנסת באח ואחות, והשיב כי הוא לא היה כונתו לכנוס בתחילה בנער הזה אך נכנס בחצר כדי לכנוס לאשה אחת וביום שבת [illegible] להנער שנכנס והשליך דבר אצלה, ואז היה לי רשות לכנוס בו ונכנסתי בתוך קיתון של מים ושתה ונכנסתי בו, וי"א חדשים שאני טמון בקרבו ואולי לא היה בא מעכ"ת לדבר עמי לא הייתי מדבר עם שום ב"א בעולם עד שימות הנער. והתחיל לדבר פ' יש בידו עבירה פ' ופ' יש בידו עבירה פ', וסיפר לכ"א מה שעשה מכמה שנים ודברים שאירעו לו בחייו עם אותם העומדים שם וכולם מודים שכך היה האמת. שאלתי לו כשהי' פורחים באויר אם היה אויר העולם כמו שהיה בחייו בעיניהם, והשיב לא, אלא הכל נדמה לחשך בלהבת אש כגוון גפרית וגחלי אש המבעית לראותו רק בשבת רואים העולם באויר זך כמו בחיים עד זמן צאת ג' כוכבים שהיא העת שמתחילים ללקותם. שאלתי לו למי מהג' רוחות שהולכים יחד מכין יותר בחזקה, והשיב לאברהם שניאור בעבור שעבר כ"כ בתשובה ואבד הכל בידיו. שאלתי לו על הצורות המכים להם והשיב שמכים אותם מאחוריהם ולא הי' להם רשות לחזור להסתכל בפניהם שאלתי לו איך יכולים הרוחות לדבר כיון שאין להם כלי הדיבור לשון ושפתים, והשיב איני יכול להדמות הדבר, שאלתי לו כמות שיעור הרוח כמה הוא, והשיב הכל כפי רוחנייתו ורוחו הי' כשיעור אגוז קטן, ויש רוחות קטנים ממנו ובהיות רוחו גם זהו הטעם שאינו עולה כ"כ עד גרונו של הנער לדבר בקול רם משום שיחנק הנער. שאלתי לו כשהיה נח בשבת אם היה רוחו מאיר ביותר מימי השבוע, והשיב שהיה מאיר שרוח א' של שבת הי' מתלבש ברוחו ובכמותו ובקומתו ושיעורו כשיעור הרוח שבימי השבוע, ושאלתי אם שמע דבר מה באויר העולם כשהיה פורח, ואמר שהייתי שומע כרוז ג' פעמים ביום והיו מחרימים לג' בני אדם ומפורסמים בשמם ואמר פ' על שמקלל אביו ואמו ולפ' על שבעל ארמית, ולפ' שמסתכל בנשים ותמיד מחשבתו בכן ועושה ערמות ותחבולות ללוכדן ברשת העבירה. והנה הג' הנזכרים הכרתי בהם והיה הדבר מפורסם ממה שהיו עושים. שאלתי לו עכשיו כיון שהוא בתוך הגוף הזה מהיכן יודע עבירה של כאו"א, והשיב שכל הנכנס לפניו היה רואה בצידו צורה מכוערת בתכלית הכיעור והעבירה כתובה במצח אותה צורה, ושאלתי לו מה טיבה של צורה הזאת, והשיב העבירה עצמה נעשית שד והולך אצלו תמיד כ"ז שלא שב ממנה ואותו הצורה מכריח אותו לאמור עבירה שכאו"א. ואמר עוד ויש נכנסים בפני אותה צורה ואין הצורה מנחת לי לביישו, ושאלתי לו למה, והשיב משום שבודאי עתיד לחזור בתשובה, ושאלתי אם שמע באויר אם מכריזים לטובה על איזה אנשים, והשיב אני לא שמעתי אמנם ביום שבת א' סיפר לי אברהם שניאור ששמע כרוז מכריז בקול שמחה וצהלה וקול ערב נשמע מסוף העולם ועד סופו ונכנס קול הכרוז באזני כל בריות שבעולם וכה אמר הזהרו בפ' ופ' שכל הנוגע בהם כאלו נוגע בבבת עינו. שאלתי לו אם הקול נכנס באוזן כל בריות שבעולם וגם כיון שרוח אברהם שניאור שמע הקול איך אתה לא שמעת, והשיב שלשמוע הקול הזה צריך זכות, אך ניתן רשות לאברהם

שניאור

שניאור ששמע ואדרבה להעניש בזה ויראה כמה אבד שעם התשובה שעשה היו מכריזין עליו כך ועתה להיפך וטעם שעושים שכל בריה ישמע את הקול כדי שיפול פחדו על כולם ואין בריה רשאי לשלוט עליו. שאלתי לו אם יודע באיזה עון יש בעיר הזאת לצער רעב הזה, והשיב בעון המוכרי מזוזות שמיקרים השער, ועוד שנשבעים לשוא ושקר ומנבלים את פיהם. שאלתי לו כשהי' פורח באויר אם היה פורח למעלה, והשיב לא כ"כ למעלה אלא כשיעור ג' קומות או יותר מעט. ואחר שסיים לדבר זה אמר מי יתנני לשתות לוג יין טוב ומשובח כמו שהייתי למוד בחיי, כי בעוד שאני בגוף הזה אני רוצה להתענג קצת. שאלתי לו מה תועלת יש לו עכשיו מהיין, והשיב שאדים של היין עולים בראש הנער וכיון שהוא מתפשט בכל הגוף יש לו שמחה כשמחת החי השותה ומשתכר ונתתי לו יין וישת. אחר כל הדברים יום א' שאלתי לו אם הוא מתאוה לילך על קברו שגופו קבור שם והשיב מיום שמת עד עתה לא ידע מקום קבורתו כי לא ראה כשהוליכוהו לקבר משום שמיד השליכו נפשו עד שער הגהינם. וחזרתי לשאול לו אם ראה מרחוק לרשעים שבתוך הגהינם, ואמר שכבר אמרתי לאדוני כששאל ביום א' ע"ז שלא ראיתי משום שהיה חשיכה גדולה ללמות ולא סדרים ותופע כמו אופל, אך נסתכלתי בתוך החושך כלהבת אש גפרית מלח וזפת שהסברה נותנת שניתך על ראש רשעים יחול, ואמר עכ"ז מי יתנני לכנוס בתוכו. שאלתי לו פתח זו של גהינם הוא בין הרים וגבעות או ע"פ השדה או חור באמצע הקרקע וצורת הפתח כילד, והשיב לא זה ולא זה ואיני יכול להמשילו. שאלתי לו שיספר מה ראה באויר העולם בעודו פורח בו, והשיב עברתי בין מולאות הכסף והזהב והשמש שם מכה כאש, אמנם לנו אין מגיע נזק מאותו חמימות אך מצרת המליק אשר אחרינו לא היינו יכולים להתעכב אפי' רגע כמימרא. גם עברתי בהרי חושך כי עד שם רדפונו אויבינו המליקים אחרינו, ובמקום הזה ראיתי פתח אחרת לגהינם ולא הניחוני לכנוס שם. גם עברתי במקום נהר שמבעיון והוא נהר חזק ותקיף והוא של מים, אך מתגלה אבנים גדולות והפצרתי וטרחתי לעבור מעבר הנהר לכנוס בתוך הרי ישראל אשר שמעתי בהיותי חי שיש שם ישראל אולי תהיה לי הנחה קצת ולא הניחוני כי אמרו טמא לא יעבור בתוכה. ואמר שראה מיני דירות ואילנות אין חקר לקומתן, ואמר הכוכבים שאתם רואין אותם קטנים אנו רואים אותם גדולים. וגם אמר יש כח בנו להתפשט בכל הגוף ויש כח בנו להתפשט באופן שיתמלא כל הבית הזה, ויש כח גדול מכל זה בנו, ושתק וקם התינוק. ויהי בערב חזרתי אצלו ושאלתי אותו אם היה חפץ לראות את קברו, ויאמר הן, ויהי בבוקר הלכתי אצלו ושחק ואמר מעכ"ת לקח טורח להוליכני אצל גופי אך איני לא הולך אם כי קודם אתה מניחני לכנוס בים לטבול, וכן עשיתי ונכנס אביו של בחור עמו וברח מידו והתחיל לשוט עד שיעור רחוק מאד, כי הרוח הוליכו ולא היה אדם יכול לבוא אצלו להשיגו ונצטערנו הרבה שלא יחניקהו, ותל"י חזר לשפת הים אצלינו וטבל ולבש, כשקרבנו אצל קברו כ"א זרק אבן על קברו משום כפרה, גם התינוק רצה להשליך אבן וחזר זרועו לאחוריו שב' ב"א לא יכלו להחזירו עד שהשליך האבן מידו ארצה, חזרתי לנסות שישליך אבן על קברו וכן היה כ"פ, והיינו רואים שעיני התינוק היו דולקים כאש בעת שהיה מרים האבן להשליך בקבר הגוף שהרוח בקרבו מסיבה שהיה עולה הרוח שבקרבו על ראשו ועל זרועותיו לעכבו שלא יזרוק בו אבן, והי' התינוק אומר שמיד כשמרים ידו לזרוק האבן רואה גוף עומד על הקבר ופניו לו ירקרקות עד מאד דומות כטיט שחור מעורב בירוק והי' נותן סימן מזקנו וקומתו וגוון מלבושיו, והוא לא הי' מכיר אותו בחיים ואנו העומדים שם מכירים בו והיינו שומעים הסימנים כמו שהי' בחייו. אח"ז הפצרתי עמו להוציאנו וקבע זמן, ושאלתי ממנו

שישבע שלא יעבור הזמן, ושאל תפילין ולקחם בידו ואמר בזה"ל בשם הגדול והנורא שכתוב באלו התפילין שאני יוצא ביום שקבעתי, ושאלתי לו באיזה מקום אתה יוצא, והשיב בפי הטבעת, ואני יראתי שלא יזיק לתינוק, והפצרתי בו שיצא בציפורן הרגל, והשיב שמשום עונש מכריחים אותו המזיקים השומרים אותו שיצא דרך שם, ואני אמרתי שאני מתפלל עליו שיתן להם הקב"ה רשות שלא יצא דרך שם כ"א בציפורן כדי שלא יוסיף טומאה על טומאתו, כשמעו כן שתק ולא דיבר עוד, ויהי היום שקבע לצאת קדמתי להלוך אצלו בלילה לראות מה שבלבו, ושלחתי אחר ב' ת"ח שיבואו ובאו לשם, מיד התחיל התינוק במיני התולים ודברי שחוק ושאל שישימו לחם לאכול וישב עמנו ואכל כשיעור שאוכלים ג' אנשים, ואמר אני יוצא לכן אני אוכל כך ואני רוצה לשמוח בזה הלילה כיון שמחר אני חוזר לכמה עונשים, וכשמעו כך נתן לבי שהיא תחבולה וערמה, אמרתי לו אתה עומד בשבועתך לצאת למחר כאשר נשבעת, השיב וכי עבריין אני, ושאלתי לו באיזה מקום, אמר א"א לעבור כ"א במקום שאמרתי, ואני יראתי שלא יזיק להתינוק חזרתי להפציר בו שלא יצא דרך שם ומיד כעס והתחיל לצחק מהעומדים שם ולהכות אותם עד שגערתי בו בנזיפה גדולה וישב יצחק, ואמר בלשון רכה איני יודע מה לעשות מהצער שאני יוצא למחר, והתחיל לבכות ושאל שרוצה קודם יציאתו לטבול ולהלוך על קברו וכן עשיתי עמו, בחזירתי עמו לבית הלכתי עם מנין אנשים כשרים אשר בחרתי, וכראותו שחזרתי להפציר עמו להוציאו מצפורן, אמר עכשיו אני מצניע עצמי באבר א' ששם איני שומע החרמות שמעכ"ת גוזר עלי, וכן עשה, מיד גזרתי עליו חרם גדול בכמה נרות שידליקו אותם ויכבו אותם ותינוקות יענו אמן ואין קול ואין עונה, אך התינוק היה שומע קול בקרבו שהיה אומר כל החרמות האלו יבואו לאוה"ע שמצירים ודוחקים לישראל, חזרתי וקריתי לפניו קללות שבת"כ ושבמשנה תורה ולא הועיל עמו, דברתי באזניו מה שדברתי והתחיל לצער לתינוק, כתבתי כתיבה אחת בקערה ומחיתי הכתיבה במים להשקותו ודחק שיניו אלו עם אלו עד שהכניסו ברזל בפיו, התחיל לבכות בקול מר ומתמרמר ואמר תניח לי ריווח חצי שעה, חזר לעלות בגרונו של תינוק והשליכו כפעם בפעם, וקמו עליו אביו ואמו של התינוק והכוהו מכה רבה ואמרו לו רשע כמה זמן שאתה מצער לבנינו ואין אנו יכולים לסבול עוד, ושתק ולא דיבר כלום ולא עשה כשם שהיה עושה מקודם זה. כשמכין התינוק היה מגיע לו צער גדול, ובעוד שהיינו יושבין בחצר כל העומדים שם קם התינוק על רגליו ונכנס יחידי בבית ושמע התינוק קול בקרבו אומר לחכם איני עובר על השבועה שהשביעני לצאת היום, אך לא רציתי לצאת בפניו משום שהביא אנשים אשר לא ציויתי, ועוד שהיה מפציר בי לצאת מציפורן ולא יכולתי אף שלטובתי נתכוון כדי שלא ידבק בי טומאה יותר, אבל א"א בלא זה כי כן גוזרים עלי השומרים אותי, והרי אני יוצא, וכדי שתאמין שאיני נכנס בשום אבר מאבריך הרי אני עושה הסימנים ששאל ממני, מיד הרגיש הנער רוח חזק יוצא מלמטה בכאב גדול מאד והרעיש את הבית ובצאתו נתלבש בקערה שמצא שם והוליכה אנה ואנה למטה ולמעלה כ"פ. בין זו"ז נכנס אבי הנער לראות מה ששהה בתוך הבית כמו חצי שעה מה היה טיבו וראה קערה יוצא מפתח הבית בחוזק גדול ונפל על כד מים ושברו חתיכות חתיכות, והתינוק נפל בקרקע כי נרפא מהכאב הגדול שהרגיש, ונתנו לו מים ושב רוחו בקרבו ואמר כבר יצא ממני הר"ר שבקרבי ונהפכתי לאיש אחר וראו שקרע הבגד שיצא דרך שם, ואז סיפר הנער כל מה שדיבר לו הרוח וישמחו אביו ואמו וכל העומדים שם שמחה גדולה אך היו מצירים על הרוח האחר של האשכנזי שהיה בבתם התינוקות בת ששה שנים והיה מצער אותה מאד שהיה רשע גמור

וכופר

וכופר בעיקר ומחרף ומגדף, וכל דבריו שקר ודובר כזב, אך הרוח של הנער הגיד לנו שבעודם שם בבית היו יוצאים ומדברים זע"ז ואמר לו אינם יכולים עמי להוציאני מכאן בשום אופן לבד מדבר אחד אני מתיירא שלא יחרימו אותי בעשרה, והשבתי לו כיון שהוא מגדף למה מתיירא מזה, ואמר הכת החרם הזה מזיק ומיצר לו ואינו מתיירא משום החרם עצמו רק מהנזק הנמשך מהחרם, ובהיותינו יודעים מזה היינו עושים כמה עצמות להחרימו בעשרה ולא יכולנו כי בעוד שהיה רואה פחות מעשרה היה עולה בגרונה ומדבר ומצחק ומחרף אשר אין להעלות על הכתב, והיה שואל מיני מתיקה ומיני הוצאות של אכילה ואם מאחרים לקנות לו היה מפחיד להמית לתינוקת הזאת עד שהקב"ה למען רחמיו המרובים עשה מה שבפתע פתאום נכנסו אנשים לראות לתינוקת הזאת בלדתה והחרמתי עליו בחרם שיצא, מיד התחיל לבכות ואמר ששמו אהרן ובעבור שלא היה לו מנוחה בעוה"ז מצרת עוונית נחנק ועכשיו מבקש מחילה מאדון הכל על כל מה שחירף וגידף. וכיון שיצא חבירו גם הוא רוצה לצאת, וקבע זמן ונשבע שבעוד הזמן הזה לא יצער לתינוקת, וכן היה כשבא הזמן שקבע לא נראה עוד שהלך מעצמו:

ובימים ההם שלחו לי כתב מעיר טוריא על עניין רוח א' שנכנס בנערה אחת והלך דיין העיר לדבר עמו והחרימו שידבר ולא דיבר, עד שיום אחד דיבר מעצמו, והלך החכם אצלו ואמר לו למה לא השגחת בהחרם שהחרמתי שתדבר והשיב מפני שאין אני רוח רעה כי אני פ' פרנס העיר איש זקן וחסיד כמו שהיית מכיר אותי, ומעכ"ת בא אצלי לגזור עלי חרם היטב בעיני ה' להחרים לאיש כמוני, ואני לא באתי על שום עון רק לכשהייתי פרנס היה בעיר איש רע ובליעל פ' שמו שהלך לחבירו ודחקו עד שגירש את אשתו ולקח אותה לאשה ואע"פ שלא היה סיפק בידי למחות משום שהאיש רע ובליעל ופידו פח עם אוה"ע, מ"מ היה לי לעמוד בפרץ ויהיה מה שיהיה ובעון זה קנסו עלי לבוא לפרסם עוני ברבים להגיד לכם שאיש פ' שוכב עם אשת פ' וכך וכך עבירות יש בעיר, ובדקו ומצאו כדבריו. וגם שאל על בני משפחתו ובניו וכ"ב שיבואו אצלו ובאו, וקרא לכל או"א בשמו וגם קרא בשמם לכל הנולדים אחר מותו והיה מגלה מעשיו של כאו"א ומגיד מאורעות כגון שיירא פלונית שיבא היום לעיר ושיירא פ' לקחוה לסטים וכל דבריו בצדק ובמשפט. אח"כ הפצירו בו שיצא, ואמר עליכם שלום כבר עשיתי שליחותי ואני הולך אל מקומי, ופתחה הנערה את פיה ואמר כבר יצאתי וקמה הנערה בבריאתה. ואחר ג' ימים חזר ונתעורר הרוח בקרבה ואמרו לו למה רמיתנו. ואמר חזרתי בה לדבר ד"א. ויהי בראותם כי צחק מהם, שלחו לי כתב לאמור איך יעשו להכריחו לצאת ולהציל הנערה העניה מצער אשר יושבת בה, ונתתי להם סימנים להבחין אם הוא האיש שאמר שהי' זקן וחסיד שאם הוא זה ידברו בו בכבוד ורכות ואם לא ימצאו בו הסמנים שנתתי להם בוודאי שרוח אחר רע הוא ועשה בערמה לומר שהוא הזקן והחסיד, וכתבתי להם נוסח החרם שיחרימו אותו ויכריחו לצאת, ובערב שבת הגיע כתבי ליד חכם העיר ואז לא הי' יכול להלוך אצלו כי קידש היום והוא לא פתח האיגרת לראות מה כתוב בתוכה ובליל מוצאי ש"ק הלך אצלה עם האיגרת סתומה וחתומה, ויהי בראות הרוח שנכנס אמר וכי נעלם ממני דבר דעו שזאת האיגרת שלח פ' מעיר אזמיר וכה כתוב בה וקרא לפניהם כל מה שהי' כתוב בתוכה ופתחו האיגרת ומצאו כדבריו ותמהו כל העומדים שם, וחזר לפרסום עון כאו"א ויגדל הבכי וכ"א הרהר בתשובה בלבו כי כ"א ראה שגילה מה שבקירות לבו, ושאל לו למה דיבר שקר שאמר לצאת ולא יצא, והשיב בפעם הזאת אין אני יוצא בפני שו"א וכן הי' שיום אחד היתה הנערה יחידה בבית ולא הי' שם כ"א

פעם

נער שנכנס בפתע פתאום וראה לנערה נופלת ארצה ורגלי' מכה בקרקע עד שמחוזק ההכאה יצא הציפורן ויצא בו הרוח וקמה על רגלי' ולא יספה לראותו עוד עד היום הזה.

שמעתי מפי איש נאמן חכם וחשוב שנמצא בעיר פיראררא והכיר אדם א' ששמו אברהם לרפתי והי' בחור כמו שלושים שנה והבחור הזה הי' רך ויחיד לאביו ואמו ורע מעללים כל ימיו פעידוכים ותמיד דירתו בגינות אחר אחת בתווך רועה זונות, וביום מהימים מצא חייט א' בחור כמותו ויועדו יחדו לאכול ולשתות במקום הנמצא להם ופ"א נמצא להם איש סוחר ערל וראה אותם בלבושים נאים וחשובים ואמר הסוחר בלבו נראה אלו מבני הסוחרים הגדולים אשר בארץ המה הנני מגלה לבי להם והכניסם לחדר בחדר והראה להם חמשת אלפים דינרים שהי' רוצה להחליפם ע"י במעות אחר, ויהי בראותם כן המשיכוהו בדברים עד שהביאו אותו לביתו וקמו עליו והרגוהו ויבוקש הדבר וימצא, ויבקשו הערלים אנשי עיר פיראררא להרוג ליהודים אם לא ימסרו לאלו בידם, ויבקשו אותם בכח חרמות עד שהוציאו לזה אברהם לרפתי כי האחר ברח, ויתלו את אברהם הנ"ל על העץ. ויהי כאשר עברו ימים מעטים היתה נערה א' מגדולי הארץ ירדה לשאוב מים מהבור והנר בידה ובפתע פתאום נכבה הנר ונכנס רוח אברהם לרפתי בה והי' מצער לה, ובא אצלה רב א' בקי בחכמת הקבלה ושמו ר' יהודא מה טוב והכריחו לצאת משם, ואמר אל תעשו עמי הרעה הגדולה הזאת שאני אברהם לרפתי, ושאלו לו על איזה עון נכנס שם ולא קבלהו לגהינם ואמר פ"א הלכתי עם חבירי החייט אצל זונה א' גויה בליל שבת וחבירו לא רצה לכבות את הנר והוא כיבה אותה, וזה עון אשר קיטרג לו מאד שלא הניחוהו לכנס לגהינם והלך נע ונד עד שנכנס לשם ולכך אל תפצירו עמי כי איני יוצא משם עד שישלמו השנים שקצבו לי מהשמים לחיות והוא גרם מיתתו בידו בהריגת הסוחר, והרב הנז' הפציר עמו בחרמות עד שאמר אם תעשו עמה כך וכך אני יוצא, עשו להם בשר צלוי ולביבות ואוכל ואשתה ואח"כ תלך הנערה לבית החיים ושם אני יוצא ועשו לו כן ורימה להם, והרב כעס עליו עד שאמר הביאו לי ג' אשישות מליאות מים וישימו אחת בראש הנערה ואחת ברגלי' ואחת בזרועי' השמאלית והתחיל לפצור בו להוציאו, וכדי שלא ילך נו"כ שיכנוס באחת מאלו האשישות ויהי' שמור כיון שראה הרוח שיבקשו לו תיקון כדי להוציאו משם ועכשיו אין לו עינוי כ"כ אמר איני יוצא מכאן אלא א"כ בזה התנאי שבאיזה גוף שאני יוצא אני נכנס בו, מה עשו לקחו גוי' א' ושמו אותה בתוך חדר עם הנערה ואמרו לה שהנערה חולה וצוה הרופא שישימו ברגלי' מלוגמא מיין ושושנה ותדיר יסיר זה וישים אחר ואנשי הבית כבר נלאו עמה כי ז"ז רב שהיא חולה ולכן לקחו לה לשומרת ועשו זאת בערמה כדי שיצא הרוח בהגודל מהרגל שכך צוה לו הרב ויכנס בתוכה וכן הי' והגוי' התחילה לקרוע בגדי' כי הרוח הי' מצערה מאד ויצאה בשוק בזעקתה ובוכה ושאלו ממנה הגוים אם היהודים עשו לה כלום ואמרה לא, והנערה נצולה.

מלי המחבר. מעשה שהי' כך הי' שבא לפני איש לגלות לי סוד בסתרי סתרים ואמר שהי' בכל לילה ולילה נראה מלאך לו בעל כנפים יפה עינים וטוב רואי והי' מגלה לו עתידות ושאל ממנו מי הוא ואמר שהם אני גבריאל, ופעמים הי' בא בשלשה ב"א יפים ובעלי קומה והי' אומרים שהם אברהם יצחק יעקב, ואמר לי האיש הלזה מכיר אני בעצמי שאיני כדאי והגון לדברים האלו לכן אני מתירא שלא יהי' שדים, השבתי לו ימים ידברו, ובהמשך הימים יגלו עצמם מתוך דבריהם, ואח"כ כמו חודש ימים חזר האיש לפני וסיפר לי דברים שדברו לו והי' נוגעים לסכנה אז הבנתי באמיתות שהם שדים ובאים ומראים עצמם לאדם

ואומרים

ואומרים כך שמינו ואינם משקרים כי כפי האמת שמם כשם האבות שבוחריה מביניהם אנשים משמות הללו כי יש שדים יהודים כדאי' בס' הזוהר. והזהרתי לאיש הזה כשחוזרים אצלך שאל מהם על שמותם וכשאומרים אנו אוי"י אמור להם אתם האבות העולם או שמותיכם כן, וכן עשה, וכששמעו כן ברחו להם, ואח"כ כמו ה' ימים חזרו ואמרו לו הטעם שברחנו מאצלך משום שבאותו רגע שמענו כרוז עלינו להלוך בשליחות וכבר נשלם השליחות וחזרנו אצלך, ומיד חזר האיש אצלי וסיפר הדברים ונתתי לו כתב בכח שלא יבואו עוד אצלו וכן הי' ואח"כ עדיין בא אצלו והי' אומר שהוא גבריאל והי' בא אצלו תמיד ומגיד לו עתידות אמתיים שעתידים להיות וידעתי באמיתות שהי' שד אע"פ שמגיד לו עתידות מפני שהשד יש לו ג' כמלאכי השרת יודע מה שהי' ומה שעתיד להיות כאומרם ז"ל, ואמרתי לו כשיחזור אליך שלחהו אלי ואמור לו בשמי כי אל ירצה אל איש שאין לו פה ולמה מעלים עצמו ממני או מצדיקים וחסידים וחכמים מחוכמים, והשיב שכן מוכרח במעשיו לעשות ציווי כי אל האיש הזה דוקא נשלח. ושלחתי לו תבקש מהאדון ששלחך שיתן לך רשות לבוא אצלי כדי שיתאמתו דבריו לבריות כי לא לחנם נשלח כי דברי המדבר עמי אינם נשמעים ולא השיב על הדבר הזה ונעלם ממנו ג' ימים, לסוף ג' ימים חזר לו בכעס ואמר לו למה אתה מוליא הדברים לחוץ כי אין איש ראוי לדברים האלו כמוך, לכן הזהר מאד שאני כועס עליך להזיקך כששמע האיש הטיפש הזה כן העלים ממני הדבר כמה ימים, ואמר שמאותה שאלה ואילך לא חזר לו עוד, ואני הבנתי מתוך דבריו כי מחמת יראה אמר כן ואמרתי לו אל תסתיר ממני כי מרה תהי' באחרונה למה תמות בלא עיתך, ויהי כשמוע כן סיפר לי אמיתות הדבר ושלחתי לו ע"י כתב בדברי נחת שיזהר מלבוא עוד אצל האיש ולא השגיח עד שאמרתי לאיש הזה שישאל ממנו שאם אמת שהוא המלאך גבריאל יראה לו רגליו וכן עשה שראה רגליו כרגלי ב"א קצרים מאד וגודלים קטנים למאד ודפוס הרגל לא הי' גבוה רק נמוך ודק כרגלי האווזים, ואמר יש מלאכים שרגליהם כך ואני מאותו המין ושאל לו שכבר אמר שהוא גבריאל אשר ירד עם המרכבה בסיני וראו רגליהם כרגל עגל כדחז"ל ואמר שהוא משנה עצמו כרצונו, ויהי כשמעי כן שלחתי לו בכח גדול והלך לו ולא יסף עוד:

מס' ארצות החיים דינים מחודשים הנהוגים בא"י.

א) **כתוב** בס' כפתור ופרח חייב אדם לטהר עצמו קודם שיכנס לא"י בין בקדושת הנפש בין בקדושת הגוף שיהי' טהור ידים ונקי כפים ובעל נפש, ולזה בכל גבולי א"י הם מים, מצד מזרח הירדן, מצד מערב הים הגדול, מצד צפון נחל מצרים, מצד דרום נהר פרת, לרמוז דהנכנס לאה"ק מחו"ל שהוא אויר טמא צריך בכניסתו לטבול ולטהר עצמו תחילה ואח"כ יכנס כי אז בכניסתו הוא מתקדש בתוספת נשמה:

ב) **היושב** בא"י צריך להיות מעביר על מידותיו יותר מזמן היותו בחו"ל:

ג) **כשעולה** לא"י צריך לעשות תשובה מקודם וזכור לטוב להרב הגדול בעל יד אהרן דהי' א' מגדולי עירנו כשנסע מכאן לא"י עם היותו זקן בא בימים סמוך להליכתו עשה הפסקה גדולה להיות מוסיף קדושה על קדושתו הגם כי צדיק גמור הי':

ד) **אי'** במס' ד"א פ"ג וז"ל אמר ריב"ל א"ל הקב"ה לישראל אתם גרמתם להחריב את ביתי ולהגלות את בני הי' שואלים בשלומן ואני מוחל לכם מ"ט שאלו שלום ירושלים ואומר יהי' שלום בחילך וכו' ואומר למען אחי ורעי וכו', עפ"י מ"ש ביומא דהחורבן הי' בעבור שנאת חנם שהי' ביניהם מחלוקת וכיון שע"י מחלוקת נחרב כ"ז שאין שלום ביניהם איך יתכן, וא"כ צריך להיות

להיות כל ישראל אשר בכ"מ באחדות ובשלום כדי לקרב את הגאולה, ואם ככה צריכים להיות כל ישראל שבחו"ל ביותר צריכים להיות זהירים היושבים בא"י וביותר בירושלים מקום המקדש עצמו להיות בשלום, כדי שבזה יהי' מקום לקרב את הגאולה, וגם כי שבלא"ה כיון שבירושלים היום אם המדינות והיא נקראת הגבירה כיון שהגבירה היא בשלום כל העולם כולו הוא בשלום, ולהפך ח"ו ואנ"ל הת"ח שבלא"ה קיי"ל ת"ח מרבים שלום בעולם ולא יהי' ח"ו מחלוקת ביניהם כי יהי' מותרים על כבודם, כי כל המחלוקת בא מחמת ההקפדות ורדיפות אחרי השררה והכבוד כי מסיבת הגאוה שרוצים כבוד ושררה הם באים לשנאת חנם ומחלוקת, וז"א וענוים ירשו ארץ שמחמת הענוה ירשו ארה"ק, ובזה והתענגו על רוב שלום שלא יש מחלוקות ביניהם, א"כ מעתה אמור נא כוונת המאמר אמר ריב"ל דאמר הקב"ה אתם גרמתם ובמה גרמתם בש"ח ומחלוקת, א"כ התיקון צריך בזה הדבר עצמו שתהי' אוהבים שלום, שאלו שלום ירושלים ולא זו בלבד בירושלים עצמו אלא יהי' שלום בחילך שלוה בארמנותיך בכל א"י, ולא בא"י בלבד אלא למען אחי ורעי אדברה נא שלום במקום שנמצאים ישראל אפי' בחו"ל מאת רחוק יהי' כולם בשלום ובשלוה :

ה) **ההולכים** לא"י צריכים הם לצאת ברגלים ממהרות כדין ההולך לביהכ"נ שמצוה לרוץ, וכן שמעתי משם חכם א' מחכמי אשכנז, והגם כי הוא רוכב ומנהיג או על הסוס ואינו תלוי ברגליו צריך ליתן דעתו שלא להתעכב במסעות שעושה ולילך בספינה ההולכת באש ומצינו בכתובות בר' זירא שאל ההוא מינא עמא פזיזא וכו' וזהו תפארת ישראל זריזין מקדימים ירוצו ולא יגעו, ולפי מה שארז"ל דמי שעולה לרגל על כל פסיעה ופסיעה נבראת מלאך א' והשמכהו אקרא שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וכו', פמ"פ מי שהולך ברגליו להכין צרפי הרגל ולפל

דבר מצוה דמצוה לרוץ ולהיות רץ כצבי הוא בורא מלאך בכל פסו"פ, דון מנה ההולך לא"י בזה"ז ובפרט בג' רגלים דוגמא לזמן ביהמ"ק ראוי שילך מהרה ונוטל שכר על כל פסיעה ופסיעה :

ו) **גוערין** באשה שמוחה לבעל שלא יעלה לא"י אחר שהיא מצוה גדולה :

ז) **מותר** לצאת מא"י לחו"ל מפני סכנת גוים וכדומה כמתבאר מפירש"י סוף כתובות, וכ"ל דה"ה נמי דמותר לברוח מפני דבר ומגיפה ושאר חולאים לא יבוא ולא יהי' וזה פשוט :

ח) **ללמוד** תורה מותר לצאת מא"י לחו"ל ואפי' אם מוצא ללמוד בא"י דלאו מכל אדם זוכה ללמוד תורה. וכן נמי אם מוצא הכנה לעסוק בתורה בחו"ל יותר מבא"י תורה עדיפא כי רב המונא שבא לא סליק לא"י אלא בסוף ימיו לאתבא פקדונא למארי' כדאי' בזוה"ק דע"ז וזה הטעם שלא עלו האמוראים מבבל לא"י :

ט) **היכא** דנתחזק הרעב בא"י דהיינו שוה דינר בשתי דינרים מותר לצאת ואפי"ה ממדת חסידות לא יצא. (הרמב"ם) והיכא דמוצא ליקח אפי' סאה בסלע לא יצא כדאי' בב"ב צ"א. עוד אמרו שם בגמרא צ"ש אלא מעות בזול ופירות ביוקר אבל מעות ביוקר אפי' עמדו ד' סאין בסלע יוצאין וכו'. עוד פסק הרמב"ם דמותר לצאת לחו"ל לסחורה וכ' מהרי"ט"ן דללמוד תורה ולישא אשה שכ' הרמב"ם שיחזור לארץ ה"ה נמי מ"ש שם אם נתחזק הרעב דמותר לשכון בחו"ל וכשיפקוד ה' את עמו צריך לחזור לארץ. עו"כ שם דהאי שכ' הרמב"ם דהיכא שיוצא ללמוד תורה ולישא אשה דיחזור לארץ, דזהו דוקא במי שהי' הוא דירתו שם ודירת אבותיו הלא"ה מותר אפי' שלא ע"מ לחזור :

יוד) **מאחר** שישיבת א"י הוא מ"ע אין לצאת ממנה כדי להשתטח על קברי הצדיקים, ומ"מ אם הוא ע"מ לחזור מותר, ועוד כי אדרבה אף כי להשתטח על קברי צדיקים

תוי

הוי מצוה רבה כי זכותם יגן עלינו, אבל צריך תנאי שלא יהי' מתבטל מן התורה ומן המצות ובפרט אם ה"א ת"ח שמתבטל מדברי תורה. הרב שדה הארץ:

יא) **יותר** מצוה הוא שלא ילך לא"י ויפרנס לבניו ולבנותיו דעושה צדקה בכל עת גם לאשתו מחויב בפרנסה וגם לבניו איתא מצות ת"ת ולהדריכם בדרך ישרה כי כן ידחה מצות ישיבת הארץ, מהרימ"ט ח"ב, ומצאתי סמך יפה לדברי מהרימ"ט הנ"ל מתרגום שני במ"א דאמר מרדכי מיטב שלא אסי' בא"י ואסי' בשושן כדי לגדל לאסתר בחו"ל בשושן:

יב) **היכא** דמרבין תורה בישראל ורבים צריכים לו ונדר להעלות לא"י יש להתיר לו, מוהר"ם מינץ. אמנם הרב בית יהודא כתב דאעפ"י דאיכא מצוה דללמוד לרבים ואחרים צריכים לו ישיבת א"י עדיף:

יג) **אם** אינו יכול להתפרנס ולא יכל ללמוד ולקיים התורה וחלילה עניותו מעבירתו על דעתו ועל דעת קונו וכ"ש אם הוא רך וענוג ותש כח ודפיון ולא יסבול עינוי הדרך וסכנת דרכים ומשברי ים הן במדברות נחש ועקרב ולחוכים ולסטים והגבוכה מן הדרך הישר וכו' לא נודע איזה מקום מבוקשו:

יד) **היכא** דהשיירות מצויות תדיר בדרכים ליכא סכנת נפשות ואין שטן ואין פג"ר מעלין לא"י, מהר"ם אלשיך. וכה"ג ראיתי להרב יעב"ץ דהיכא דהולכים מלכים ושרים עוברים ושבין באניות הלכו בצוות ראי דרך בגיא ובבקעה על כל הר וגבעה יחד עשיר ואביון חיבים לעלות:

טו) **עוי'** בשו"ם בגדי אהרן פרק וז"ל כל ימי הייתי מתקשה על מהרח"ו ז"ל שהלך לדמשק אחר פטירת האריז"ל ושם נפטר איך מלאו לבו לצאת מא"י ולדור בחו"ל עד שנפטר שם, עד שראיתי להחכם מהרמ"ג ושאלתיו ע"ז והשיב דבכונה רצויה עשה לפי שקליפות בית רימון אשר היא היום בדמשק תחת מעין אחד בשוק בדמשק נתגברה ביותר והוא הלך לשם להכניע אותה בכונותיו ולזה נפטר שם להכניע אותה שלא יקטרג עכ"ד ששמע מן החכמים דבא"י ת"ו עכ"ל:

טז) **נוהגין** בכל תפוצות ישראל אשר בחו"ל ליקח עפר מא"י וליתנו ע"ג המת בקבורתו בחו"ל, ומה טוב לאדם דבמקום מושבו בביתו אשר רגיל לישב שם להיות לו כיס מלא עפר מא"י תלוי עליו, ולצוות דאם יהי' פטירתו בחו"ל כי "לא ידע האדם את עתו" ליתן עליו במקום קבורתו ויקיים וכפר אדמתו עמו, וזה בכלל כי רצו עבדיך את אבני' ואת עפרה יחוננו, וכענין ר' אבהו מנשק כיפי דעכו:

יז) **עשיר** בא"י ועני בחו"ל אם נתן לעשיר שבא"י אינו איסור, שה"ח סי' תתרמ"א:

יח) **הא** דתקנו דחלק היורש נוטלו א"י ה"ל משום דמי קבורה. הרב בית יהודה. והגאון אדוני זקני בס' חקרי לב עמד ויודד הר"ש להחזיק במעוז תקנה זו משום מציל מזוטו של יש ואנכי הצעיר רחב פי במוסר ודעת שלא לדבר סרה על פקידי א"י על שלוקחין דמי קבורה לפי ערך האדם וע"פ הירושה וכמו כן לפקח ולהשגיח על עניי א"י הבאים דקודמין לכל ואנ"ל לשלוחי א"י להשתדל שיקבלו הנדבות במהרה ולא יהי' תוחלת ממושכה ח"ו, וכשבא שליח א"י מצוה להשמיע לפרנסי ולממוני העיר:

יט) **על** פירות חו"ל שבאו לא"י אם חותם על פירותי' עי' בס' אדמת קודש שהביא מחלוקת בזה וכ' דהמנהג כס' האומרים על הפירות כמטבע חז"ל:

כ) **מי** שבא לזיהרא וגמר בדעתו לקבוע דירתו בא"י אלא שחוזר לחו"ל לגמור עסקיו ותיכף חוזר כל זמן שלא חזר חל עליו כל חומרות המקום שלא משם, שדה הארץ:

כא) **שלוחי** א"י הנמצאים בחו"ל כדי שלא לזלזל ביו"ט בעי למיתב עם

הבעה"ב

הבעה"ב בסוכה ביום אחרון ויאמרו בינם לבין עצמם דהיינו משום מצות סוכה כלל ולעשות היכר למיעוטם מידי חוץ לסוכה, ברכ"י:

כב) **לענין** הכהנים אם רשאים לילך לזיארה ולהשתטח על קברי צדיקים נותי נפש עמוד בזה בס' בתי כהונה וצלל במים אדירים והגאון בישרא' בס' פאת השלחן כ' דיש למנוע המנהג שלא ילכו הכהנים על קברי הצדיקים:

כג) **יש** הסכמה קדומה בכל חוזק ותוקף בעה"ק ירושלים ת"ו שלא להוציא ספרים לחו"ל כלל אפי' למכרם ביוקר והסכמה הזאת שרשה פתוח מהירושלמי פ"ג דסנהדרין ה"ט וע"ש היטב ירושלים בהסכמה זאת בעיה"ק צפת ת"ו:

כד) **ההולך** לא"י בגלות הזה אומר ערי קדשך הי' מדבר וקורע, כשמגיע מן הצופים לירושלים ת"ו וכשרואה ירושלים בחורבנה אומר, ציון מדבר היתה ירושלים שממה כלה ה' חמתו ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה, וכשרואה שערי רחמים אומר טבעו בארץ שערי' אבד ושבר בריחיה מלכה ושריה בגוים אין תורה גם נביאיה לא מצאו חזון מה' וכשרואה על מקום מקדש אומר בית מקדשינו ותפארתינו אשר הללוך בו אבותינו הי' לשריפת אש וכל מחמדינו הי' לחרבה, ויקרע ויבכה ויקונן ויאמר כל מזמור לאסף אלקים באו גוים בנחלתך וכשקורע אומר ברוך דיין אמת בלא שם ומלכות ויאמר כך: ברוך דיין אמת כי כל משפטיו צדק והאמת הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק הוא ואתה צדיק וכו', ובכל קריעה צריך טפח ואם בא דרך המדבר שאז רואה המקדש תחילה אז קורע על המקדש טפח ואח"כ כשרואה ירושלים מוסיף על קרע ראשון כ"ש ואם קרע על אחת מערי יהודה אינו חוזר וקורע וכשרואה ערי יהודה חוץ מירושלים שחוזר וקורע עליה בפ"ע ואם קרע על ירושלים תחילה א"צ לקרוע על ערי יהודה וכל הקרעים האלו צריכין שיהי' בידו ומעומד וקורע כל כסותו שעליו עד שיגלה לבו ומצד שמאל ואינו מאחה לעולם אבל רשאי לתפרם כמו סולמות. אם יצא ונשתהא חוץ מא"י יותר משלשים יום כששב חוזר וקורע, כפתור ופרח:

כה) **בעיה"ק** ירושלים ת"ו קורין את המגילה ביום ט"ו בלבד ובעיה"ק צפת ת"ו ועיה"ק טבריא ועיה"ק חברון קורין בי"ד ובט"ו וכשחל ט"ו בשבת מקדימין בירושלים לקרותה בע"ש ומחלקים הצדקה בו ביום ובשבת מוציאין ב' ספרים ואין עושין סעודת פורים עד יום א' בשבת, וי"א דעושים הסעודה בשבת וסברא ראשונה עיקר, ע"כ מס' ארצות החיים:

כו) **שבט** יהודה, בענין טומאת ארץ העמים אע"ג דהרבה כהנים בזה"ז באים מא"י לחו"ל ויש מהם הרבה חכמים באים בשליחות מצוה ומכ"ש הדרים בחו"ל הרי כתבו האחרונים ז"ל דהיינו דוקא בזמן שא"י הי' בטהרה משא"כ בימים האלה ובזה"ז בעוה"ר דגם א"י ביד עכו"ם ומיהו לשליח א"י הבאים בלא"ה כיון דהוי דבר מצוה מותר בטומאה של דבריהם. שוב ראיתי בהגהות מהריק"ש שכתב וז"ל, ועכשיו לא נהגו ויזהר אולי יש להקל מפני הפרנסה וכו' א"כ מפני שכלנו טמאי מת עכ"ל:

כז) **שו"ת** אבקת רוכל סי' ד' מרבינו הב"י ז"ל, ומה שתמה על המנהג שנהגו לחלל פירות על פירות שאפי' הרב שהוא מיקל כתב בפ"ב ואם חילל מעשר שוה מנה על שוה פרוטה מפירות אחרות ה"ז מחולל שנראה דוקא בדיעבד שזהו משמעות אם, יש לומר שגם לכתחילה נמי התיר הרב לחלל פירות על פירות בזמה"ז אע"ג דפשטה דלישנא משמע דבדיעבד קאמר אפשר שסמך על מ"ש כמו שבארנו בה' איסור מאכלות ששם מוכיח בהדיא דלכתחילה נמי פודה פירות על פירות, שהרי כתב או אם מחללין על שוה פרוטה מפירות אחרות:

כח) **שם** סי' ח' אם הישראל עושה יין מאותן ענבים

ענבים של הכרם שקנה מהגוי חייב בכל מן התורה אעפ"י שלקחן לאחר שבאו לעונת מעשר דהא גמר ישראל מלאכתן, ומשמע מדברי רבינו ז"ל שצריך ליתן מעשר ראשון ללוי דהא לא פטר הרב ז"ל מליתן מע"ר ללוי אלא משום דלקחן ישראל אחר שנתלשו אבל אם לקחן קודם שנתלשו נותן כל התו"מ לבעלים, ואם הישראל הקונה הזה רוצה לאכלן ענבים אם בוצרן ע"י ישראל חייבים בכל מן התורה אפילו לקחן אחר שנתבשלו כל צרכן דהא אידגן ע"י ישראל דכיון דרוצה לאכול ענבים בצירתן ז"ה גמר מלאכתן, וגם בזה צריך ליתן המעשר ללוי, ואם בוצרן ע"י גוי בזה יש לחלק שאם כשלקחן מהגוי עדיין לא באו לעונת מעשר חייבים בכל מדבריהם דכיון שבצרן אין חייב אלא מדבריהם וגם בזה נותן המעשר ללוי ואם כשלקחן מהגוי כבר באו לעונת המעשרות אם בצרן ע"י גוי פטור מן הכל אפילו מדרבנן דכיון דבאו לעונת המעשרות ביד גוי וגם בצרן הגוי לא אחמור בי' רבנן. ועונת המעשרות דענבים שנינו בפ"ק דמעשרות שהוא משהבאישו ופי' הרמב"ם שיתרככו וידככו כ"כ זיגי ענבים עד שיראו הגרעינים מבחוץ לרוב המים שבתוכם:

מס' ברכי יוסף דינים הנהוגים בא"י.

א) **נשאל** הרב הלכות קטנות אמאי דנהגינן בא"י לחתום על מחייתה ועל כלכלתה מעין דוגמא דעל פירותי' ולא מצא הרב סמך למנהג ומ"מ כתב דאין לשנות מנהג ראשונים עכ"ד ויצא כתוב בס' כפתור ופרח כתוב בהדיא בא"י חותם על מחייתה כמו ברכת הפירות, ומיהו שם כתב דחותם ג"כ על הארץ ועל מזונה (היינו בביהמ"ז) וגם באגודה פ' כ"מ כתב בשם ר"י דבא"י יברך על הארץ ועל מזונותי' ע"ש ולא נהגו כן:

ב) **על** פירות ח"ל בארץ צ"ע. וכ"ל שיברך על הפירות מטעם שכתב הלבוש, וכ"ל שאם הם פירות מכבוש ראשון אע"ג דלא קדשה הא ידנא שפיר מצי למימר על פירותי'. מר זקנינו הרב החסיד מהר"א אזולאי זלה"ה בהגהותיו כ"י. והרב אדמת קדש כתב דזה מחלוקת גדולי ישראל שהרב מהר"ש גארמיזאן הסכים שיברך על הארץ ועל הפירות וכדעת מז"ה, והרב המג"ן סבר שיברך על פירותי', והרב אחיו בס' פרי הארץ האריך הרבה והסכים לברך על הארץ ועל הפירות:

ג) **גם** אם הביאו למוקים מח"ל לארץ ועשו מהם יין בא"י אף שבא"י נגמר היין יחתום על פרי הגפן:

ד) **בא"י** מתחילין לשאול טו"מ מליל ז' במרחשון וכו' אם לא שאל מטר בליל ז' בחשון בא"י מחזירין אותו דדוקא בהזכרת ר"ח אין מחזירין אותו בלילה מטעם דאין מקדשין את החדש בלילה. הרב החסיד מהר"ר יעקב מולכו:

ה) **בן** ח"ל הנמצא בא"י ובן א"י הנמצא בח"ל כ"א ישאל כבני העיר הנמצא בה, וטעמא דבן ח"ל הנמצא בא"י הוא צריך לחיי שעה באותם הימים עמהם, ובן א"י הנמצא בח"ל הוא יחיד בח"ל ואין יחיד שואל:

ו) **בן** א"י הנמצא בעירו בז' מרחשון ושאל כמנהג א"י בו ביום ואח"כ יצא ובא לח"ל בימים מועטים ואכתי פשו ימים רבים עד יום ס' אחר התקופה, נ"ל דכיון דכבר התחיל לשאול מז' במרחשון הן בעודנו בא"י יהי לו מוסך מנהגו וישאל כבני א"י דלא ליהוי כחוכא ואטלולא:

ז) **בן** א"י שילא קודם ז' חשון מא"י ובז' בחשון הוא בתחום ח"ל ועודנו בדרך נ"ל דישאל כבני ח"ל אף דאכתי לא מטא לעיר, ולא דמי לע"פ וכיוצא דאינו נוהג לשם עד בואו ליסוב דיש לחלק ביניהם:

ח) **בן** א"י שהי' נוהג כהרדב"ז דפסק שאם דעתו לחזור בזמן שאלה או יש לו אשה ובנים בארץ דשואל בז' מרחשון אף בח"ל ובתוך זמן זה בהיותו בח"ל נעשה יום א' ס"ך נראה דבלחש ישאל כמנהג א"י ובחזרה יזכיר טל כמנהג חו"ל:

על

ט) **על** הסאבראם מברך בפה"ע. הרב פרי האדמה והסכים עמו הרב קרית מלך רב:

יוד) **בן** א"ל שעומד בא"י כ' מהריק"ש דמותר לומר לבן א"י שיעשה לו מלאכה ביו"ט שני. אבל הרב מהר"ר יעקב פארגי, והרב מהר"ר יעקב מולכו דחו דבריו והסכימו לאסור:

יא) **כתב** מהריט"ץ שאפי' בעה"ק לפת מאן לימא לן שהיו השלוחין הולכים אלא שכך נהגו דור אחר דור ובודאי כך היו מקובלים מהראשונים עכ"ד, ומלאתי בירושלמי ריש פ"ב דר"ה דאמרו שם רבי ביטל המשואות וכו' א"ר אבהו אע"ג דאת אמר בטלו המשואות לא בטלו מים טבריא. ר' זעירא בעא קומי ר' אבהו אלין דחמיין לפת מהו דיסבון א"ל רבי ביטל המשואות לפת למה משבא וכו' ע"כ מזה מוכח דבלפת היו עושין יום א', והכי חזינן בפי' ירושלמי כ"י ישן נושן לא' קדוש שכ' וז"ל לפת היא עיר שבגליל שקורין עתה לפת ופסוק בשופטים יושב לפת עכ"ל (ותימא הלא לפת הנז' בשופטים היא בחלק שמעון ע"ש והעיר שקורין עתה לפת היא בחלק נפתלי כידוע וע' בס' פאת השולחן) המ"ל:

יב) **בעיר** יפו ת"ו הסמוכה לעיר קדשנו ירושלים ת"ו אם יתושבו בה ישרא' או יבא איש וביתו מח"ל לארץ ואתרמי להו לעשות יו"ט ביפו, יש להסתפק אם יעשו יום א' כיון שהיא א"י וקרובה ליבנה ולוד מאוד ולירושלים מהלך יום ומחלה הן חסר א"ד כל דלא ידעינן שהיו השלוחין הולכין לריך לעשות ב' ימים טובים. והנה מס' בן גוריון בכ"מ נראה דהוה אהדר להו לישראל ביפו בזמן בית שני, וכן איכא אמוראים שדרים ביפו כגון רבי אבא ורבי חייא בר יהודה מיפו ורב אבא דמן יפו ורב נחמיה דמן יפו, ומדקרי לקלתם רבי ש"מ שהיו בזמן שעדיין היתה הסמיכה שהיו מקדשין ע"פ הראי', אך יש להסתפק שמא לא היו שלוחין הולכין מלד שהי' חירום בדרך או שהיו העכו"ם מונעין. שוב ראיתי להרב פרי אדמה שנטה לומר דיעשו שני יו"ט ביפו ורמלא, ונסירנא שמורינו הרב הגדול כמהר"ר ילחק הכהן זלה"ה כשחזר ונתיישב בעה"ק ירושלים ובא דרך אניה עם סיעה גדולה מבני ח"ל נתעכבו ברמלא בעלרת ועשו יום א' בלבד. גם העיד לי זקן א' שבזמן הרבנים מורנו הרב הגדול מהר"א ילחקי זלה"ה ובית דינו רבנן קשישאי הי' הוא ואדם אחר דרים ביפו הם לבדם והיו עושים יו"ט א' לבד ואין פולה פה ומלפלף כלל, וכ"ז מורה שכת הקודמין היו יודעין שהשלוחים היו הולכים ליפו ואין מעכב והוחזקו לעשות יום א' ככל א"י:

יג) **כתב** מר זקיני הרב חס"ל זלה"ה מה שנהגו העולם שלא לקרוע על חברון תוב"ב שמעתי משם גדולים לפי שהיתה מערי מקלט ומערים שנתנו ללוים ולאו מערי יהודה מיקרי עכ"ל, וכתוב בגליון בר ברתי' מורנו הרב הגדול בדורו מהר"ר אברהם ילחקי זלה"ה, לא ידעתי מי הגדולים האלה אמנם יהי' מי שיהי' דברים חלושים הם עכ"ל. אך אנן בעניותינו אמינא דאין לסמוך על זה:

יד) **הרדב"ז** בתשובה האריך בטעמים להתיר פירות העכו"ם בא"י ואין לחוש לספק ערלה, וכל דברים משום ספק זה חוטא על הנפש ע"ש שהאריך:

טו) **אין** חוששין לסתם ירק הנמכר בשוק בא"י שמא מכלאי הכרם הוא, דאחזוקי איסורא לא מחזקינן ובפרט במידי דלא שכיח וע' מהרשד"ם, ולי נר' אף במקום דשכיח כמו בעירנו עה"ק חברון ת"ו שבכל שנה נוטעים קשואין בכרם כי כן דרכם, עכ"ז נר' להתיר הקשואין הנמכרים בשוק לפי דאזלינן בתר רובא ורוב הקשואין באין מחוץ לעיר שאין בהם חשש כלאים, אבל אם העכו"ם מסל"ת שהם מהכרם בודאי אסורים ולא אמרינן להשביח מקחו מכוין כיון שהוא מסל"ת. ועוד יש להתיר שכל הכרמים שזורעין בהם הקשואין הם ילדות ואינם עושין פירות

פירות. מר זקנינו הרב החסיד מהר"ר א"א זלה"ה:

טז) **שכח** להפריש חלה בא"י בע"ש אין תקנה בשבת דיתקן במחשבה. הרב קרית מלך רב:

יז) **אם** בא"י קרה מקרה דשכחו להפריש חלה וכבר אכלו רוב הפת בבלי דעת, אף שהוא בארץ יפריש מהמותר על הכל, גם על מה שאכל לתקן מה דאפשר, דדיעבד מפריש שלא מן המוקף:

יח) **הרב** ס' החרדים כתב דפירות שגדלו בקרקע עכו"ם בשביעית ובאו ליד ישראל כגדלו בקרקע ישראל דמי ופטורים מן המעשרות, וכך הי' נוהג ומנהיג הרב גדול הדור מהר"ש מטראני. גם מורנו הרב גדול הדור כמהר"ר יוסף קארו בסוף ימיו כשחיבר ש"ע כ' סתם שנת השמיטה אין בה לא תרומות ולא מעשרות, ולא חילק בין פירות עכו"ם לפירות ישראל וכן עמא דבר עכ"ל. גם מהרימ"ט כ' שהעידו חכמים מזקני הדורות שאע"פ שהרב מהר"י קארו הי' חוכך להחמיר והי' נוהג להפריש בלא ברכה אח"כ הכריחו הרב אביו הרב המבי"ט והחכמים שעמו בפומבי שלא יעשרו כל עיקר דחומרא דאתי לידי קולא היא שיש בדבר הפסד שביעית ולא הי' מי שערער בדבר עכ"ד. ועתה אמת אגיד כי הן כל יקר ראתה עיני ואשמעה א' קדוש מדבר אם"ל אלוני מור"ה שבתשובת מרן כ"י (והיום נדפסה תשובה זו בס' אבקת רוכל) שם נקבלו דיו"ת וכמה תשובות בדבר זה ובסוף דברי מרן כ' וז"ל וכתבו לי מירושלים תוב"ב כי כן מנהגם מימי קדם להפריש תרומות ומעשרות בשביעית מפירות שזרע העכו"ם בשדהו ונתמרחו ביד ישראל וכמו שכתבתי והנהגתי גם אלה דברי יוסף קארו עכ"ל, ושוב חזר הרב המבי"ט להעמיד דבריו הן לו הובא שם פסק דינו באורך, וחזר מרן וכ' וז"ל אמר יוסף קארו אחר שכ' הרב מטראני אגרת הזאת הקניק רלה לעשות מעשה כדבריו ביד רמה וקמו כל חכמי העיר ועיינו בדבריו הראשונים והאחרונים וראו שאין בהם ממש ובשמיטה שעברה מיחו בידו ובשמיטה הזו שנת של"ד הקשה את רוחו ואמץ את לבבו לתקוע עצמו לעשות מעשה כדבריו והכריז בבתי כנסיות בגזרת נדוי שכלם יפרישו תו"מ מפירות עכו"ם שנתמרחו ביד ישראל בשביעית כמו בשאר השנים נאם יוסף קארו. הכרנו וידענו שנעתק מכתיבת יד מורנו הרב ז"ל והיא היא כתב ידו ממש בל' הנז' אות באות והתמתי שמי משה גלאנטי ע"כ לשון הכ' בשו"ת מרן כ"י שראיתי והעתקתי ובא לידי מיד הקודש הרב הנז' אות באות. ומכאן תשובה למ"ש הרב ס' החרדים דמרן בסוף ימיו כשחיבר זה השלחן לא חילק וכו', דהרי מרן הכא בש"ע בדין זה כ' שסנת השמיטה שנת הש"ג והתשובה הנז' הויא שנת של"ד לפני מותו סמוך למיתתו כי בניסן שנת של"ה נלקח ארון האלקים כנודע, והאיכא סהדותי' דרב מהר"ס גלאנטי הזקן הרב המובהק אשר יאמר כי הוא זה כתב יד הקדש מרן ז"ל, וגם תשובה מובאת למ"ש מהרימ"ט שהרב המביט וחביריו הכריחו שלא יעשרו ואעיקרא מרן הי' חוכך להחמיר וכו' דלשון זה מורה דמרן גם בתחילה הוה מסתפק והי' חוכך בדבר והרי מרן ז"ל עד ממהר דכולהו רבנן לדברי הרב המבי"ט קמייתא בטול ואחרייניתא וכרוזא קרי בחיל מבי כנישתא לבי כנישתא משום אפרושי תו"מ באדרע וחיל, וגם זכינו למען דעת מנהג עה"ק ירושלים מזמן הגאון מהרלב"ח שהי' בזמן מרן ויהי מאז ומקדם להפריש תו"מ. ואולם פה גבן חקור דבר אכן מה נענה לשני כתובים המכחישים זא"ז, אסהדתי' דרב הוא הקדוש מהר"א אזכרי בס' החרידים ועדות ביהוסף אבי התעודה מהרימ"ט וכל קבל דנא זה כתב ידו של אבא אביהן של ישראל רבינו הגדול מרן זל"ל העד העיד בנו ביד חוקה ועל ספר חקה, והקרוב אלי דמכי סליק רב לבי קברי והיתה מנוחתו של מרן זל"ל הגהי',

הנהיג הרב המבי"ט להפך שהאריך ימים כעשר שנים אחריו, ולדעת קצת שאחרי מרן כשש שנים בשנת מש"ה עלה אל האלקים יתכן דבשנת של"ה עצמו איזה חדשים קודם שנפטר מרן והי' שוכב בדמש"ק ערש בחליו אשר מת בו וכו בפרק שרצו להפריש מהיין של פירות שביעית גברה יד הרב המבי"ט שלא בידיעת מרן ז"ל שהיה בדבקי מיתה והנהיג שלא לעשר, והיינו דכתב הרב מהרימ"ט אח"כ הכריחו אבא מארי וחכמים שעמו בפומבי שלא יעשרו כלומר שהכריחו הרב המבי"ט וחביריו אחר פטירת מרן או סמוך ממש לפטירתו לרבנן דהוה סברי כמרן שלא יעשרו ומשם גמרו שלא לעשר בצפת ת"ו והיינו דכ' ס' החרידים וכן עמא דבר, אבל לא שמרן ז"ל נמצא במעמדם וביטל דעתו או חזר והודה להם כאשר חשב מורי הרב ז"ל בספרו הבהיר נחפה בכסף שכ' משם מהרימ"ט שנתוועדו כל חכמי צפת ומרן עמהם והסכימו שלא לעשר דכבר נתברר להיפך, וממה שהולך הרב המוסמך להעיד על כתב מרן ונכתב בספר דבריו של גדול הרב מהר"ש גלאנטי הזקן יש מקום לברר דאחר רבות בשנים רבני צפת עצמם היו מסופקים אם מרן חזר בו, ולזה הולך מהרמ"ג להעיד על כתב מרן בשנת הרל"ד שהיתה השמיטה האחרונה לימי חייו ללמדנו דעד זיבולא בתריתא הנה זה עומד מרן בסברתו אלא שגברה יד הרב המבי"ט אח"כ. ולכל הדברות ידענו נאמנה כי דעת מרן מתחילה ועד סוף כרבני ירושלים ת"ו לעשר, ומהר"ש בן חביב כ' דחסידים ואנשי מעשה היו נוהגים בביעור פירות שביעית כמ"ש הר"י קורקס פ"ז דשמיטה והוא ז"ל העלה לחוש לב' הסברות לעשרן ולהפקירן וכו', וכבר בתשובת מרן הובאה בשו"ת מהרימ"ט כ' דמעולם לא נשמע שום אדם בשום עיר מא"י שנהג בביעור שביעית ע"ש, אף אנן בעניותין בדורינו לא ראינו ולא שמענו שום חסיד שיהא נוהג ביעור אפי' ע"י הפקר, ויודע אלקים מיום אשר עמדתי על דעתי נער כות"ם היה כי על רזא דנא דסבורים הינו דת"ו ביטלו לדברי מרן הן בעודנו חי על בוריו והוא ידע ושתק, ומכי חזיתנהו להנהו זהרורי ואנהירנהו לעיינין מתניתיה דרב יוסף מרן ז"ל בתשובה הרמתה זאת היתה לי משיבת נפש אנחה שוברת ומייתבא דעתא כי יש לנו אב זקן ואילן גדול לסמוך עליו. הגם הלום ראיתי אחרי רואי בתשובות רבינו הרדב"ז כת"י שכ' דעכו"ם שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית פירותיה מותרין וכו' והקונה ענבים של שביעית ועושה יין חייב במעשר שאין הדבר הפקר לפוטרו ממעשר שהרי בדמים קנה הענבים וכיון שגמרן ישראל חייבים במעשר כשאר שנים ואין בהם לא מ"ש ולא מ"ע אלא חייב להפריש תרומה ומע"ר, ע"כ תורף דברי הרדב"ז, והיא היתה מנוחה דדעת הרב כדעת מרן ז"ל וכל קהל עדתינו כאלו אמרו לסמוך אשר בית ישראל נכון עליהם ובפרט בשעת הדחק, דלענין ביעור פירות שביעית הדבר קשה מאד ליזהר כידוע. ומעתה תנוח דעתינו לסמוך על שני המאורות הגדולים מרן והרדב"ז. ועוד בה שכתב מרן דהכי נהוג בעה"ק ציון קרית מועדינו מאז ומקדם שנות דור ודור מזמן הרלב"ח וקודם לו פשט המנהג כן, ויתר ע"כ הרי מצאנו גדולי האחרונים רבוואתא בתראי רבינו מור"ם בהגה והרב בלבוש והרב פרישה והרב מהריק"ש ארבעה נהרות רוח א' לארבעתן כסברת מרן ז"ל. שוב באה לידי תשובת גדול הדור מהר"ם בן חביב שכ' אנו סומכין על סברת מרן לענין ביעור וכן יש לסמוך ע"ז בענין סחורה בפירות שביעית, ומהריק"ש כ' שמפרישים מ"ע בשביעית ודלא כהרדב"ז שכ' בתשובה ששאלתי שאין בהם לא מ"ש ולא מ"ע:

יח) **לכתחילה** בפירות ישראל שגדלו בקרקע שלו טוב לחוש ולא להפריש הבעה"ב תרומת מעשר אבל דיעבד מה שעשה עשוי:

יט) **זתים** שנלקחים מהעכו"ם בא"י וכובשים

אותם

אותם ישראל בחומץ או במלח חייבים במעשר, הרדב"ז בתשובה כ"ו וכן כ' מהרח"ו זצ"ל בשער הכוונות, ועמ"ש בס' חרדים מבואר דדעת מרן שאינם חייבות ע"ש ודוק:

כא) **הלוקח** שומשמין מן העכו"ם בא"י ועשה מהן שמן אינו חייב לעשר וכן המנהג פשוט, הרב מהר"ם בן חביב בתשובותיו כו'. מן האמור מבואר דהלוקח שומשמין ולשן בדבש ושקדים אינו חייב במעשר, והרוצה להחמיר בתוך ביתו הנה מה טוב, דלא גרע מדאמרינן דיחזקאל היה נזהר מהורה בא חכם, ולא שייך לומר כל הפטור מן הדבר וכו' כיון שהוא מתנהג בחסידות ע"ד שכ' המרדכי בברכות. בשנס לאיש אשר אלה לו יותר טוב היה אם ישים אליו לבו לדקדק בדברים חמורים מאלה שהם עיקרי הדת ועגשן של מדו"ת ואל תקרא מעוני ומרוב עבודה, ולכל הדברות אין להורות ברבים להחמיר בדבר שנתפשט המנהג להתר ופסקו כן רבנן בתראי בתשובותיהם ובמקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולים להחמיר לרבים, והדברים פשוטים ויותר מהמה הזהר במשקל החסידות ובין תבין בינה לעתים:

כב) **המנהג** בעיר קדשינו ירושלים ועיר עז לנו חברון תוב"ב שכשמפרישין מן היין שעושין ישראל וכיוצא אין מברכין, וכד הוינא טליא הייש שאל שאלת תלמיד לרבנן קשישאי זקני דורינו טעם המנהג שאין מברכין, ואמור רבנן בטעמא לפי דאיכא ספיקא בשנת השמיטה ולא אתנו יודע עד מתא הכא דמפקי מעשר אם היא שמיטה והויא ברכה לבטלה דבשמיטה ליכא מעשרות, ודנתי לפניהם בקרקע דשנת השמיטה האידנא לדידן ליכא לספוקי בה דהלכה רווחת את כל ונוכחת כדעת הרמב"ם בהסכמת גדולי עולם ואחר זמן רב ראתה עיני להרב פרי האדמה שכ' הטעם דלא מברכינן כיון דהתרומות אזלי לאיבוד. ואנכי לא ידעתי אין נחה דעתי בטעם זה דחלה תיובתיה. שוב ראיתי להרב המבי"ט שכ' דלא נהגו לברך מטעם דלדעת הרמב"ם פטורים שהוא קרקע עכו"ם ולפי"ז הפירות שגדלו בקרקע ישראל יש לברך:

כג **פ'** בתשובות מרן כ"י (והיום היא נדפסה בסו"ת אבקת רוכל) וז"ל אור ישראל וקדושו מורי הרב כמהר"ר יוסף קארו. נר"ו אחרי הקידה והשתחוי' כדת מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו אמרתי אקדמה פניו בשאלה ואומר ילמדנו רבינו אם אנו חייבים לברך על פדיון מ"ש או לאו וכו' ותימה על המנהג למה אין מברכין, ועוד תימה שנהגו לחלל פירות על פירות דאף הרב שהוא מיקל כ' פ"ב ואם חילל מעשר שוה מנה על ש"פ מפירות אחרות ה"ז מחולל שנראה דוקא דיעבד וכו' וע"ז השיב מרן זל"ל כלשון הזה וכו', ומה שתמהת למה אין מברכין על פדיונו אין זה מנהג קבוע עפ"י וותיקין שלא לברך עליו עד שיקשה לך ממנו. ומ"מ אפשר דלפי שנהגו לפדותו בכל שנה בספק מ"ש ספק מ"ע אף שאין דעתי נוחה במנהג ההוא מפני שכיון שכבר עלתה הסכמת כל החכמים היום ארבעים או חמשים שנה וקבעו שנת השמיטה בשנה ידועה א"כ כבר לנו בבירור איזו שנת מ"ש ואיזו שנת מ"ע, ומ"מ למנהג העולם כיון שמסופקים בשנה לכך אין מברכין על הספק. ומה שתמהת שנהגו לחלל פירות על פירות והרב לא כתב אלא בדיעבד, י"ל דאפשר דלכתחילה נמי התיר הרב, ואע"ג דפשטא דלישנא משמע דבדיעבד קאמר אפי' דסמך בהל' מאכלות אסורות דשם מוכח בהדיא דלכתחילה נמי פודה שכ' או מחללין על ש"פ מפירות אחרות:

כד) **שדי חמד**. שמעתי שיש ישראל, שקונים מים בירושלים תוב"ב מן העכו"ם שממלאים מבור שבעזרת בהמ"ק ומלוים את השואבי מים שיביאו להם מבור זה שמימיו זכים ונקיים, ולכאורה לאו שפיר עבדי דאף אם לא נחוש לאיסור מעילה וכו' מ"מ איכא ביטול מ"ע דשילוח טמאים דבמקום שאנו מוזהרים לשלוח טמאים כ"ש הרמב"ם

בה׳ בית הבחירה, אנו נותנים לו שכר ליכנס למקדש ולאו מדין שליחות הוא אלא שהישראל עצמו מבטל מ״ע המוטלת עליו בקו״ע, ואף מדין שליחות בנותן לו שכר יש לצדד יד פועל כיד בעה״ב. ועוד יש לצדד מדין אמירה לעכו״ם בשאר איסורין וכו׳. ועוד דאפשר גם העכו״ם מוזהר שלא ליכנס למקדש והגורם לו ליכנס עובר אלפני עור, ואף דבלא זה היה נכנס שם, עם כל זה המשדלו ונותן לו שכר עובר, ולפחות מדרבנן. ועי׳ להרב ברכ״י ח״מ סי׳ ט׳ שהאריך בענין זה והעלה לאיסור. ועכ״פ לכ״ע לא פליט מאיסור דרבנן וצריך לבטל המנהג וכו׳. כן כתב הרב שמש ומגן, ומסיק הסד״ח שאין כאן איסור לפני עור, מאחר שאין העכו״ם מוזהר על זה ע״ש:

מס׳ פאת השלחן.

א) **אמרו** חכמים כל השוכן בא״י עונותיו מחולין שנא׳ ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון אפי׳ הלך בה ד״א זוכה לחיי העוה״ב וכן הקבור בה נתכפר לו וכאלו המקום שהוא בו מזבח כפרה שנא׳ וכפר אדמתו עמו, ובפורענות הוא אומר על אדמה טמאה תמות ואינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו אחר מותו ואעפ״כ החכמים היו מוליכים מתיהם לשם. וצא ולמד מיע״א ויוסף הצדיק:

ב) **גדולי** החכמים היו מנשקים על תחומי א״י ומנשקין אבניה ומתגלגלין על עפרה וכה״א כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו, והתפילות נשמעות ומקובלות בא״י יותר מבחו״ל, וי״א דמצות ישיבת א״י מן התורה גם בזה״ז שנא׳ וירשתם אותה וישבתם בה ושמרת לעשות, ישיבת א״י שקולה ככל התורה. אמנם אינה מצוה כללית לכל ישראל בגלות החל הזה אלא מצוה על כל יחיד לדור שם, ואם יש דברים מונעים אותו לעלות כגון סכנות המדבריות והימים המסוכנים או שבחו״ל יש לו נכסים ומחיה, ובארץ לא ימצא ערך מחייתו או לא יהי׳ לו נכסים לעלות ויצטרך לשאול מהבריות לא חייבתו תורה ולא חייבוהו לשאול על הפתחים לעלות לא״י:

ג) **כתב** מהר״ם ושאלה להודיעך עיקר המצוה ההולך לא״י כו׳ ואם מוחלין לו על כל עונותיו הכי מפורש בסוף כתובות ובלבד שיהא פרוש מכאן ואילך, ויזהר מכל מיני עון ויקיים כל המצות הנוהגות בארץ שאם יחטא יענש יותר מאם חטא בחו״ל כי ה׳ דורש אותה תמיד ועיני ה׳ בה והשגחתו תמיד, ואינו דומה מורד במלכות בפלטין למורד חוץ לפלטין והיא ארץ אוכלת יושביה וכו׳ ולא תקיא כו׳, לפי שהיא תקיא כל עוברי עבירה והיינו דכ׳ ושממו עלי׳ אויביכם כו׳, וע״כ עכשיו שממה היא כו׳, ואין מיושבת כמו שאר ארצות, ואותם ההולכים לשם ורוצים לנהוג קלות ראש בפחזותם ולהתקוטט שמה קורא אני עליהם ותבאו ותטמאו את ארצי מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי, אבל מי שהלך להתנהג בקדושה ובטהרה אין קץ לשכרו ובלבד שיוכלו להתפרנס דכל דסליק אדעתא למידר. ושאלת למה לא הלכו גדולי ישראל לשם, אשיבך דלא הוה מותר להו והיו צריכים להתבטל מלימודם ולשוט אחרי מזונתם, ואמרינן פ׳ מי שהוציאוהו דמותר לצאת מא״י לח״ל אחר רבו ללמוד תורה כ״ש שאין לילך מרבו מחו״ל לא״י וכ״ש להתבטל מלימודו ולשוט אחרי מזונותיו, עכ״ל. ומ״ש והיא ארץ אוכלת יושביה כו׳ קשיא טובא דהא זה הי׳ דברי המרגלים, וצ״ל דשיטת מהר״ם ז״ל דודאי המרגלים לא דברו כזב, וה״נ בגוף יסוד הנהגתו בא״י דודאי בפלטין של מלך השוכן שם וממרה עיני המלך במעשיו מסוכן בעונשו, וכי בשביל זה יוגרע מעלת פלטין דמלכא, וכמו שמבחר ישראל הכה״ג במבחר הזמן שהוא יו״כ ובמבחר המקום שהוא ק״ק כשהי׳ נכנס לשם פ״א בשנה ואם פגם שמה נענש תיכף וכי יוגרע מזה המקום הקדוש, כך הוא מדת הארץ הקדושה שאינה מקיימת עוברי עבירה וכו׳ אבל הנזהר בקדושה אין קץ לשכרו

ועונותיו

ועונותיו מחולין כו' וע' בפסקי מהרי"א וז"ל שאלה מעליותך לארץ הצבי ולעה"ק ירושלים ת"ו, אי מצוה היא עתה אפי' לת"ח הואיל ואין לנו בעונות קיבוץ בחורים ות"ח שם, דע לך דבודאי שבח גדול ומעלה יש לו לאדם הדר בא"י לתועלת בעוה"ב וגם לעוה"ז, אמנם שמענו שיש שם מערביים ב"ב נחשבים לרשעים גמורים מוסרים מפורסמים והם טורדים ומבלבלים האשכנזים שהם שומרי תורה, וגם כי המזונות דחוקים ומצומצמים מאוד והרווחה קשה מי יוכל לעמוד בכ"ז מלבד גודל רשעת הגוים, לכן כל איש ישער בעצמו בהשגת גופו וממונו באיזה דרך יוכל לעמוד ביראת ה' ובשמור מצותיו כי זה כל האדם עכ"ל. חזינן מדברי מהר"ם ומהרא"י דס"ל דנוהג גם עתה המצוה רק דאזהרו על שמירת התורה ומצות ביותר ותיקון הפרנסה כדי שלא יבואו לדכדוכי עניות המעבירין האדם ע"ד קונו, אבל מי שיש לו מאין להתפרנס כמו בחו"ל ודאי מצוה רבה בישיבת א"י גם עתה והני טעמי אחרינא ליתנהו עתה ברוך ה' כי עתה שלום ושלוה והשקט מב"ב ומשאינו ב"ב :

ד) **אסור** לצאת מא"י לחו"ל לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן הגוים ולחזור לארץ, וכן יוצא הוא לסחורה אבל לשכון בחו"ל אסור אא"כ חזק שם הרעב עד שנעשה שוה דינר חטים בשני דינרין, בד"א כשהיו המעות מצויות והפירות ביוקר אבל אם הפירות בזול ולא ימצא מעות ולא במה ישתכר ואבדה פרוטה מן הכיס יצא לכל מקום שימצא בו רווח, ואע"פ שמותר לצאת אינה מידת חסידות שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כלי' למקום :

ה) **הלוקח** בית בא"י מן העכו"ם מותר לומר לו לעכו"ם לכתוב לו שטר בשבת שאמירה לעכו"ם בשבת אסורה מדבריהם ומשום ישוב א"י לא גזרו בדבר זה, וכן הלוקח בית מהם בסוריא שסוריא כא"י לענין זה וחותם ומעלה בערכאות שלהם דאינו אסור רק מדרבנן ומשום ישוב א"י לא גזרו :

ו) **אין** מוכרין לעכו"ם בא"י כל דבר המחובר לקרקע כגון אילן וקמה אבל מוכרין על תנאי שיקוץ וקוצץ. אין מוכרין להם בתים ושדות בא"י אבל משכירין להם בתים ולא שדות ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות ובחו"ל מוכרין אלו ואלו :

ז) **לא** ימכור ולא ישכיר לג' עכו"ם ביחד בשכונת היהודים אבל לא' או לב' מותר למכור או להשכיר כל מה שירצה, ולא חיישינן שמא ימכור או ישכיר הוא לאחרים, ואף במקום שמותר להשכיר לא התירו אלא לאוצר וכיוצא בו אבל לא לדירה מפני שמכניס לתוכו עכו"ם בקבע. והאידנא שבעו"ה א"י תחת הישמעאלים מותר להשכיר אף מקום שראוי לדירה לישמעאל אבל לא לעכו"ם ולמכור לכולם אסור :

ח) **אסור** לעשות סחורה בא"י בדברים שיש בהם חיי נפש אלא זה מביא מגרנו ומוכר וזה מגרנו ומוכר כדי שימכרו בזול ובמקום שהשמן מרובה מותר להשתכר בשמן, אין מוציאין פירות שיש בהם חיי נפש כגון יינות ושמנים וסלתות מא"י לחו"ל או לסוריא :

ט) **בא"י** מתחילין לשאול הגשמים מליל שבעה במרחשון ולא כמו בחו"ל שואלין בליל ששים לתקופת תשרי ובא"י נוהגים כל סדרי תעניות ראשונות ואמצעיות ואחרונות על עצירת גשמים בכל חומרתם, ואם ירבו גשמים בא"י הנזכרים קודם חצות גם שלא היו כשיעור אוכלים ושמחים ואומרים הלל הגדול, ועל ריבוי גשמים אין מתפללין בא"י מפני שהיא ארץ הרים ובתיהם בנוים מאבנים ורוב הגשמים טובה להם, ואין מתענין להעביר הטובה, ועכשיו בצפת מצויה מפולת הבתים מפני הגשמים ומתפללים עליהם :

יוד) **פסק** רבינו יצחק בעל התוס' וספר האגודה דבא"י בברכת המזון לא יסיים על הארץ ועל המזון אלא יסיים על הארץ ועל מזונותיה וכן בברכה מעין ג'. על הארץ ועל מחייתה כמו בברכת הפירות שמסיים על הארץ ועל פירותיה וכן פסק בס' כפתור ופרח:

יא) **בא"י** אינם נוהגים ביום טוב רק יום א' ולא יו"ט של גליות. בפסח רק שבעה ימים ושבועות יום א' וכן בסוכות רק שמונה ימים וביום השביעי אע"פ שגמר לאכול שחרית לא יסתור סוכתו אבל מוציא את הכלים ממנה מן המנחה למעלה ומתקן את הבית לכבוד יום האחרון, ואם הולך לסעוד בשאר היום צריך לאכול בסוכה שמצותה כל שבעה:

יב) **ואלו** בני אדם שבאים מחו"ל להשתטח על קברי הצדיקים ולחוג יו"ט בא"י ואח"כ חוזרים לחו"ל למקומם אזי הם נוהגים ביו"ט של גליות ככל דיניהם, ויש בהכ"נ מיוחד שמתפללים ביו"ט של גליות תפלה של יו"ט:

יג) **ושלוחי** א"י ההולכים מא"י לחו"ל ודעתם לחזור לא"י לב"ב אשר בא"י כשהם בחו"ל מתפללים ביו"ט של גליות תפלה של חול ומבדילים במוצאי יו"ט הראשון ומניחין תפלין ביו"ט של גליות והכל בצנעה, והפר"ח האריך בראיות מוכרחות שם וכתב אני כשהלכתי למצרים ודעתי לחזור לא"י ביו"ט ב' בבוקר בבית בצנעה הנחתי תפילין וקריתי ק"ש עמהם משום מאמר רז"ל כל הקורא ק"ש בלא תפילין וכו' ואח"כ הלכתי לביהכ"נ והתפללתי תפלת י"ח דכיון שהוא בלחש כצנעה דמי ואע"פ שיש בה קצת אריכות יותר מתפלת יו"ט אין בכך כלום, ואעפ"כ כשמקצת העם קמו סמוך לחתימה דאמת ויציב קמתי והתחלתי להתפלל קודם שיתחילו הם דהאריכות אחר שמסיימים הכל יש בו היכר טפי מהתחלה, ומלבוש יו"ט לבשתי משום דהוי מלתא דפרהסיא וכן נוהגים כל הנכנסים ויוצאים מא"י לחו"ל בלי פקפוק, ומלאכה אסור להם לעשות ביו"ט של גליות מפני המחלוקת:

יד) **בן** חו"ל שעומד בא"י אסור לומר לבן א"י שיעשה לו מלאכה ביו"ט שני:

טו) **בני** צור מנהגם לעשות שני יו"ט של גליות ומנהגם נכון. בעה"ק צפת נוהגים יום אחד, כיפו יום א'. וכן אושא ושפרעם לוד ויבנה ונוב וטבריא וכיוצא בהם שהי' בהם ישראל בשעת הראי' בכבוש שני עושין יום א' לבד:

טז **מנהג** יפה בכל א"י. שהכהנים נושאים כפיהם בכל ימות החול וביו"ט בשחרית ובמוסף וביו"כ בשחרית ובמוסף ובנעילה (ועכשיו בעה"ק צפת וטבריא וחיפה נו"כ רק בשבת בשחרית):

יז) **יש** למנוע מנהג איזה בני אדם כהנים שהולכים על קברי צדיקים התנאים והאמוראים וגאונים באמרם שקברי הצדיקים אינם מטמאים וטעות הוא בידם כי מי גדולים לצדיקים מאבותינו הקדושים אע"י ואדם וחוה והאמהות הק' ויוסף הצדיק ואמרו רבותינו בגמ' שעצמותיהם מטמאין ורבנן קשישאי וקמאי לא עבדו הכי:

יח) **בא"י** הגגין של הבתים אינם משופעין אלא שוין ועשוים לשימוש לשטיחת בגדים ולכל דבר ולהלוך, וחיוב מן התורה לבעל הבתים לעשות מעקה לגגים של הבתים, ומי שאינו עושה עובר תמיד במ"ע ועשית מעקה לגגיך ועובר על ל"ת לא תשים דמים בביתך כי יפול וכו', ומפני שיש מקומות בא"י שאינם נזהרין בזה ובאים מכשולים שנופלים. ב"א ההולכים על הגגים ומתים לכן חובה להזהר בנפשם בזה, וחיוב עשית מעקה על שוכר הבית מוטל. אם לא עשאה הבעה"ב, והעושה מעקה מברך לעשות מעקה:

יט) **מי** שיש לו אב ואם בחוץ לארץ ומוחין בו לצאת ממקומם לא"י דאינו מחויב לשמוע להם בזה:

כ) **יושבי** א"י קודמין לענין צדקה ליושבי חו"ל

חו"ל כדאי' בספרי פ' ראה אחיך זה אחיך מאביך, מאחד אחיך מלמד שאחיך מאביך קודם לאחיך מאמך, באחד שעריך מלמד שאנשי עירך קודמין לאנשי עיר אחרת, בארצך יושבי א"י קודמין ליושבי חו"ל, ויושבי חו"ל מנין ת"ל אשר י"א נותן לך לרבות כל מקום ע"כ, ונראה דודאי הכתוב ודתני עלה בספרי בא"י נאמרה כמ"ש כי יהי' בך אביון כו' באחד שעריך כו' בארצך כו' והיינו כל הדרים בא"י שקרוביו קודמין ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת בא"י, ויושבי א"י קודמין ליושבי חו"ל היינו כשבאין עניי עיר אחרת מא"י ומחו"ל לא"י יושבי א"י קודמין, והאי' דאמר ויושבי חו"ל מנלן, משמע דס"ד דהתורה לא חייבה לתת צדקה ליושבי חו"ל לכן מרבה מאשר י"א נותן לך בכ"מ, אבל לא איירי בעניי עירו שבחו"ל דנימא דהקדים בקרא לבארצך דהיינו עניי א"י ומסברא לא קדמי דבנתינתו ליושבי א"י מקיים ב' מצות להחיות עניים ולקיים ישיבת א"י. ומ"ש הב"ח ראי' מב"מ ע"א לא מכרעא דשם איירי בהלואה מקרא דאם כסף תלוה את עמי ולא נזכר בארצך שם דנקדים להלוות לעניי עירו מעניי עיר אחרת אף דא"י, ודאי ר"י בעניי עיר אחרת דכוות' מייר במקומו בחו"ל:

כא) **אם** כתב ספרים בא"י שתם ומת שם אין מוציאין אותם ליורשים שבחו"ל שכבר זכתה בהן א"י ואם כתב ע"מ להוציא מוציאין לחו"ל, וה"ה אם קנאם בא"י או הביאם לא"י והתנה ע"מ להוציאן מוציאין:

כב) **בעל** נפש צריך לזהר בא"י במשקים שנתגלו דאסרום חכמים דחיישינן שמא שתה נחש מהם והטיל בהם ארס וגם שבמדינות שאין הנחשים מצוים מותר מ"מ כתבו האחרונים דבא"י ומצרים ומערב דשכיחי נחשים צריך ליזהר בהם:

כג) **בירושלים** קורין את המגילה רק ביום ט"ו ובצפת קורין בי"ד ובט"ו, וכן הכפרים הסמוכים כמו בירי ועין זיתון, ויום י"ד קורין את המגילה בברכותיה וקורין בס"ת ויבוא עמלק ואומרים על הנסים וביום ט"ו קורין בלא ברכה ואין אומרים עה"נ בתפלה, וכן אין מוציאין ס"ת לקרוא ויבוא עמלק אע"פ שהי' מנהג עה"ק צפת בבהכ"נ מערבים להוציא ס"ת גם ביום ב' ולקרוא בברכה ויבא עמלק ככתוב בס' תיקון יששכר דבבהכ"נ שלו של מערביים נהגו להוציא גם ביום ט"ו בעה"ק צפת, אבל בכל הקהילות דספרדים ואשכנזים לא נהגו, והרב"י ז"ל השיב ע"ז שמניח לכל קהלה כמו שמלא מנהגה ועכשיו אין מנהג כלל להוציא ס"ת ביום ט"ו, (ובפמ"ג פסק לומר עה"נ בעיר שהוא ספק מוקף חומה):

כד) **בירושלים** כשחל ט"ו בשבת אין קורין המגילה בשבת אלא מקדימין לקרותה בע"ש וגובים מעות מתנות עניים ומחלקים אותם בו ביום וביום השבת מוציאין שני ספרים ובשני קורא ויבוא עמלק ומפטיר פקדתי וכו', ואומרים עה"נ ולא ביום ו' ואין עושין סעודת פורים עד יום א' בשבת, ואין אומרים תחנונים ביום גם במנחה, וי"א דעושין הסעודה בשבת אבל סברא ראשונה עיקר:

כה) **בירושלים** עה"ק מצוים תולעים במים שבבורות וטועים רבים במה שקונים פת מהעכו"ם וידוע שלשו אותם במים שיש בהם תולעים בלא סינון דלא קפדי על נקיות כזאת והתולעים יש לחוש שפרשו בדלי או בדופני הכלי, וגם שעומדים בבית ימים רבים ויש להפריש. גם מה ששותים קאווע של עכו"ם, גם מה ששותים המים שבכלים שמניחים הגוים בבית א' לשתות מהם עוברים ושבים ששותים ההמון בלא סינון וצריך להזכירם ע"ז, וכן בכל א"י מי בורות צריכין סינון רק דשכיחי מי מעיינות, ובעלי נפש יזהרו לסנן כל מיני מים:

כו) **ברור** הדבר שצריכים ליזהר בירקות כגון סילקא

סילקא ומין ירק אחר שנקרא איספינאק שמצוי התולעת בתוך הירק עצמו מלבד התולעים שיש בקלח, ועיקר הבדיקה בזה להעמיד כל עלה ועלה נגד השמש ונראה התולעת, ולפעמים אינו נראה וצריך מישוש בידים למוצאו, וכן בכרוב שקורין קולפיו"ר יש שנים שמתגדלים בה תולעים הרבה והם קטנים עד מאוד וא"א לשום אדם לבדקם ואז אין לאכלה כלל, וכן כמהין ופטריות ובפרט הנעג"ע והעולשין שבהם מצוי תולעים דקים בתכלית, וכן בכמון שכיחי תולעים וזו בדיקתו שתמלא אגרופך ממנו ותשפשף אותו הדק היטב ותמצא בו תולעים הרבה, וכן באלו התמרים כחושים שנקרא טרימא בלשון גמרא שמערבים בה תמרים מרוקבים מלאים תולעים ונמצא בהם תולעים שלמים ומעיקר הדין אסורים, ושומר נפשו ירחק מהם:

כז) **בא"י** לדברי הכל חייבים ליתן הזרוע והלחיים והקיבה של שור ושה לכהן כשאינו בשותפות עם העכו"ם, וגם שיש חוק קצוב ליתן תכל ליטרא כמה פ' למלכות לא מיקרי בזה שותף עם העכו"ם דעיקר חיוב הנתינה הוא על המעות ועיקר חיוב ושותפות הגוי בזה אינו אלא אחר השחיטה:

כח) **עכו"ם** שקנה קרקע בא"י וזרעה בשביעית פירותיה מותרין שלא גזרו על הספיחין אלא מפני עוברי עבירה, והעכו"ם אינם מצווים על השביעית כדי שנגזור עליהם, ומותרין לאכלם בלא קדושת שביעית וחייבים בתו"מ ויפריש מ"ע כירק בפירות שדות של ישראל ודאי חייב לשמור כל הלכות שביעית המפורש בהלכותיה:

כט) **ובש'** תומים כ' מצות שמיטה היא המצוה הראשונה שהיתה סיבת גלות הארץ כמ"ש אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה ומאז חדלנו והלכנו בקרי, באנו מדחי אל דחי, מארצינו ובית מקדשינו, ונתקטנה הארץ שהיתה ד' מאות פרסה, ובקיבוץ בניה לתוכה מתרחבת לקבץ אוכלוסיה, הדא היא שמה ארץ ישראל רצונה רק בשבת עם הקדוש אחב"י בתוכה. כי ע"כ מה מאד צריכים להתגבר במצוה זו בפרט אחב"י אשר זיכם אלקי הארץ לישב בתוכה בחורבנה, זכרה ירושלים ימי עניה ומרודיה כל מחמדיה אשר היו מקדם בשמרינו המצוה הזאת. לזאת כל חרד לדבר ה' מי שיש לו קרקע בא"י יתגבר כארי לשמור כל תורת ארץ ישראל הכתוב בספר הזה כל פרטי הלכות שביעית וכל מצות א"י המפורשים, וכן לשמור שמיטת כספים ביתר שאת וביתר עז ולהזהר בכתוב הפרוזבול לבל ישכח מצוה זו מקרב הארץ ומקרב ישראל ובגלל הדבר הזה יתברכו בארץ בכל טוב:

ל) **במה** גדולים חקרו על עיר קדשינו צפת ת"ו שבגליל העליון היכא כתיבה. ויש שאמרו שהיא חרמה מפני שכתוב בשופטים וילך יהודה את כו' יושב צפת ויחרימו אותה ויקרא את שם העיר חרמה, וליתא דצפת ההיא שמוסבת שם חרמה היא בחלק יהודה כדכתיב ביהושע ט"ו ויהיו הערים מקצה למטה בני יהודה כו' וכסיל וחרמה כו', ועיר צפת שלנו היא בגליל בחלק נפתלי סמוך לקדש ולטבריא, וכ"מ בס' כפתור ופרח וז"ל לדרוש של קדש כמו יום על ראשי ההרים עיר ושמה צפת, ואין זה חרמה כי היא בארץ יהודה בחלק שמעון והיא עיר חדשה מוסבת שם הישנה. ולצפון זו צפת בפחות אלפים אמה על הר גבוה היא בירי, וכ"ל ברור דזהו צפת הנזכרת בירושלמי דר"ה פ"ב ה"א א"ר אבוה אע"ג דאמר את בטלו את המשואות לא בטלו מים טבריא שלא היו כותים דרים שם, ר"ז בעי קמי ר"א אילין דחמיין צפת מהו דישבון (הרואין עיר צפת מהו שיהיו משיאין) א"ל רב ביטל את המשואות צפת למה מסובה, וזו היא צפת דמיירי שם אצל טבריא וזה ברור:

מס' שערי צדק.

א **קדושת** הארץ אעפ"י שלענין תו"מ לדעת הרבה פוסקים בטלה קדושתה ואינו חייב אלא מדרבנן מ"מ לענין גוף קדושתה אינו

אינו תלוי כלל בישראל אלא היא מקודשת ועומדת מיום שנבראה, שהרי אאע"ה לא היה יכול לעמוד עלי' לידע השר המושל בארץ הזאת, וליצחק נאמר גור בארץ הזאת שאין ח"ל כדאי לך, וביעקב כתיב ויקן את חלקת השדה, ופי' ר' אברהם ב"ע להודיע חשיבות הארץ שכל שיש לו חלק בה כאלו יש לו חלק לעה"ב, ואמר זה שער השמים וכתיב העם היושב בה נשוא עון וכו', וכתיב עיני ה"א בה. ואעפ"י שבכל העולם משגיח הקב"ה כדכתיב עיני ה' משוטטות בכל הארץ מ"מ בכל העולם אינו אלא משוטט, ושם משגיח בפרטות:

ב) **כתבו** המקובלים כל א"י מסובב במים, הירדן מן המזרח וים המלח ונחל מצרים מן הדרום, וים הגדול מן המערב ופרת מן הצפון, לרמוז שקודם כניסתו יכנוס במים להעביר מעליו כל טומאה ולקבל עליו קדושה:

ג **הרואה** ערי יהודה בזה"ז בין בישובן בין בחורבנם בעיר הראשונה שמחלק יהודה שפוגע בה והוא סמוך ממש לעיר שרואה אותה בטוב אומר הפ' ערי קדשך היו מדבר ציון מדבר וכו' וחייב לקרוע כל בגדים שעליו מצד שמאל עד שיגלה לבו, ושיעור הקריעה בטפח וא"צ שוב לקרוע על שאר ערי יהודה רק על ירושלים שכאשר יגיע סמוך לה עד שרואה אותה בטוב אומר ציון מדבר היתה ירושלים שממה וקורע טפח בכל בגדיו, וכשיבוא סמוך למקום המקדש עד שרואה מקומו אז ישתחוה נגד מקום העזרה ויקונן במרירות הלב ואומר כל הפסוק בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך בו אבותינו הי' לשרפת אש וכל מחמדינו הי' לחרבה, וקורע עוד בכל בגדיו טפח, ובשעה שקורע אומר ברוך דיין האמת (בלא שם) כי כל משפטיו צדק ואמת האל תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא ואתה צדיק כו'. גם מקונן ואומר מזמור לאסף עד סופו, וכשרואה שערי רחמים שהם בכותל מערבי הוא הכותל שכנגד דוד המלך ע"ה אומר טבעו בארץ שערי' אבד ושבר בריחיה כו'. כל הקרעים האלו בידו דוקא ולא בסכין, ומעומד ולא מיושב, ואסור לתפרן בתפירה הגונה לעולם, אבל מותר לתופרן כסולמות וכיוצא בהם:

ד) **צריך** לזהר מאד שלא יכנס במקום המקדש שכולם טמאי מתים והנכנס בטומאה חייב כרת, דאפילו למ"ד קדושת הארץ בטלה אבל קדושת המקדש לא בטלה, ולכן כשהולך למקום המקדש צריך שיהי' לו הר הבית במזרח והוא יעמוד למערב ופניו למזרח דהיינו למקדש, כי הכותל מערבי הנשאר ר"ל כותל העזרה שהיתה לאחורי ק"ק י"א אמה, ולכן מותר לילך סמוך לה אבל ממזרח הר הבית למערב אסור:

ה) **אין** אוצרים פירות בא"י דהיינו לקנות ולהניח אותן עד שעת היוקר אעפ"י שאין בדעתו למוכרו אבל מיני תבלין מותר, אבל מה שגדלו בשלו אפילו פירות מותר להניחם באוצר אפילו לכמה שנים ובשנת בצורת אפילו משלו לא יאצור יותר מפרנסת ביתו לשנה. וצ"ל דלשנה מותר לאצור לצורך פרנסת ביתו אפי' לקנות, ומותר לקנות בשישית לצורך שבית ושביעית ושמינית:

ו) **אין** מוציאין כל מיני פירות מא"י חוץ לגבולותיה אפילו באותו מלכות ואפי' במקום דשכיחי לפי שרוב הדרים בה הם עניים בכדי שלא יתייקר השער. וצ"ל דמיני תבלין מותר, ועוד נ"ל דדבר מועט מותר דבזה לא יתייקר השער:

ז) **אסור** לצאת מא"י חוץ לגבולותיה אפי' באותו מלכות, אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל נפשות ויחזור לארץ. וכן יוצא הוא לסחורה ולחזור אבל להשתקע שם אסור אא"כ חזק הרעב עד שנעשה שוה דינר בב' דינרים, ואם הפירות בזול ולא ימצא מעות להשתכר מותר לצאת למקום שימצא בו ריוח, ואעפ"כ אינו מדת חסידות. וצ"ל דכ"ש שאז מותר להוציא פירות ולמוכרם בכדי שיהיה להם מעות. והטעם דאסור לצאת מפני שיש שם ישראל מועטים בכדי שלא

תשאר

השאר ריק מישראל, והם מתפללים בשלום כולנו ותפלתם יותר מקובלת מתפילתינו כדאי' בערובין דקפיד קרא על יהושע דלא בעי רחמי על ע"ז דבשלמא משה לא היה לו זכות א"י:

ח) **בזהמ"ז** מותר לגדל בהמה דקה בא"י כיון שאינו מצוי שיהיה לישראל שדות:

ט) **כל** בעל נפש יחמיר ע"ע ליזהר בכל מיני גילוי, ומבואר ביו"ד סי' קט"ז:

יוד) **נוהגים** בא"י ובסוריא וסביבותי' ומלכות מצרים שאבי הבן מברך שהחיינו על כל מילה, בין שהאב הוא מוהל ובין שהמוהל הוא אחר:

יא) **בני** מדינה ששם אין חרם דר"ג שלא לישא ב' נשים, כשיבאו למדינה ששם לא קבלו עליהם חרם דר"ג אפ"ה אסורים לישא ב' נשים, דחרם דר"ג אקרקפתא דגברא חל:

יב) **בדבר** שיש בו איסור כגון מיעוך הסירכות שבא"י הולכים אחר פסק הש"ע שאסור למעך, ובני האשכנזים נוהגין אחר רמ"א בכגון דא כייפינן לאשכנזים שינהגו כספרדים דשם משום בל תתגודדו, אפילו אי נימא דהאשכנזים והספרדים הם כב' בתי דינים בעיר א', מ"מ א"י אתרי' דרמב"ם, וגם בח"ל בכל קהלה וקהלה לווחין ככרוכיא על המיעוך סרכות שהשוחטים אינם עושים כדין, ומי יתן שיוכל לבטל מנהג הרע הזה, ואיך יעלה על הדעת לבא לאה"ק ולנהוג שם הקולא. ואף שבעת ינהגו למעך בנחת וכדין, צריכין אנו לחוש לקלקול הדורות הבאים, כמו שקרה גם בקהלות ח"ל, ולכן שומר נפשו ירחיק מזה. ומהראוי לקבץ כל החכמים שם ולגדור גדר שלא ישמע עוד כזאת, ולהזהיר השוחטים ע"ז, ואם לא ישמעו לרודפם ולהבדילם מקהל ה' עד שישמעו ותבא עליהם ברכה:

יג) **יזהר** לומר בע"ש ויו"ט קודם לחשיכה עשרתם, דאע"ג דקיי"ל תרומת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש, אבל בא"י אפילו להסוברים דתו"מ בזה"ז מדרבנן מ"מ אסור לאכול כיון דעיקרו מן התורה:

מספר יד יוסף ספרדי

סדר הפרשת תרומות ומעשרות

זה הנוסח יאמר אותו בשנה ראשונה ושני' ורביעית וחמישית של שמיטה שסימנם אבד"ה שמפרישין בהם מעשר שני:

א) **בא"י** אמ"ה אקב"ו ב) להפריש ג) תרומות ומעשרות. ד) אחד ממאה ה) שיש כאן הרי הוא בצד ו) זה שהפרשתי שהוא המעט היתר על א' ממאה ז) חולין הרי הוא תרומה ח) גדולה על כל זה שלפני, וזה הא' ממאה שבידי עם תשעה חלקים כיוצא בו שהם בצד דרום של כלי זה הרי הוא ט) מעשר ראשון, והא' ממאה שהפרשתי הרי הוא תרומת מעשר על כל זה שלפני, ומה שראוי

פירוש א) אין לברך ברכה זו אלא דוקא כשמפרישין תו"מ מיין ושמן אבל בשאר כל הפירות אפי' זתים וענבים יפרים התרומה והמעשר כסדר הנז' כאן בפנים ולא יברך כלל לא על ההפרשה ולא על הפדיון. ב) הטעם שאנו מברכין בלמ"ד וברכת הפדיון בעל, מפני שאין אחר יכול להפריש בלא רשותו אבל יכול אחר לפדות מע"ש בלא רשותו. ג) נוסח ברכה זו הוא דוקא כשמפרישים הכל זה אחר זה ולא שח בינתים אבל אם מפרישן א' א' או ששח ביניהם בדברים שאינם מאותו הענין צריך לברך על כ"א ברכה בפ"ע על התרומה יברך להפריש תרומה, ועל המעשר להפריש מעשר ועל מע"ש להפריש מע"ש וכן כולם. ד) דע שצריך להיות לפניו כל מה שיש לו לעשר ואם הם חביות צריך לפותחם שאין תורמין אלא מן המוקף, ויקח א' ממאה ממה שיש לו כגון אם יש לו ק' דרה"ם יפריש דרה"ם א' ויותר ממה שהוא וישים אותו בכלי ויאמר אלו הדברים. ה) הוא בכלי שבידו. ו) כלו' בצד מה שהוא היותר על הא' ממאה שבידו. ז) כלומר שאינם מתוקנים ולפי שאסור להקדים תרומה למעשר לפיכך אומר שלא הפרישו לשם מצוה אלא עדיין הם חולין כמות שהי'. ח) ע"ש שהיא ראשונה לכל, א"נ על שהיא כל שהוא קורין אותה גדולה ע"ד שגי נהור כמו קדושא רבא. ט) ומשייר זיתן לעצמו ואוכל אותן ואין צריך אלא לשייר לו מקום בלבד אבל אם יש לו
למעשר

למעשר שני למטה חולין אלו הרי הוא בצד צפון של כלי זה. בא"י אמ"ה אקב"ו על חלול מעשר עני, הראוי למטה חולין אלו שהפרשתי אותו בצד צפון של כלי זה הרי הוא י) וחומשו מחולל על זה שבידי שהוא יא) שוה פרוטה. ואם יב) פודה בפרוטה ממש מברך ואומר במקום חלול מעשר שני על פדיון מעשר שני, וישלים ויאמר הרי הוא וחומשו פדוי על פרוטה זו שבידי, ובשנה הג' וה' שבשמיטה מפרישין בהם מעשר עני ומברך ברכה הנ"ל עד ומה שראוי למעשר שני, ומסיים ואומר ומה שראוי למעשר עני הרי הוא בצד יג) צפון של כלי זה. ואם הקרקע שלו יאמר כך, הרי אני יד) מפקיר כל זה שלפני והרי אני זוכה בו:

שוב ראיתי בס' חרדים נוסח זה שכתבתי והנאני תושלב"ע. תם בס' כי המלוה הזאת שנת לא תוכ"ל לאכול בשעריך מעשר לפ"ק:

דינים.

דיני תרו"מ ארוכים ועמוקים מאד ולא באתי להודיע אלא שרש הדינים ועקרם בקצור נמרץ והם ז' דברים

א) **איזהו** מקומן של תו"מ. ב) מה הם הדברים שחייבים בתו"מ. ג) מי הוא החייב בהם. ד) אימתי נתחייבו בהם. ה) היאך הוא סדר הפרשתם. ו) כמה הוא שעורם. ז) מה יעשה בהם. והנני מבאר אותם אחת לאחת למלאת חשבון בס"ד.

א) איזהו מקומן של תרו"מ. כל א"י בין מה שכבשו עולי בבל דהיינו עזרא וסיעתו, בין מה שכבשו עולי מצרים בלבד, ואף סוריא ואף מקומות הסמוכים לא"י. ב) מה הם הדברים כו'. כל מיני פירות וירקות. ג) מי הוא החייב בהם. ישראל שקנה קרקע מגוי או שקנה פירות המחוברין לקרקע, עד שלא באו לעונת המעשרות, וכן אם קנה אותם אחר שנתלשו קודם שנגמר מלאכתן וגמרם ישראל, וכן אם היה שותף עם הגוי בקרקע או בפירות, וכן אם מכר פירות לגוי אחר שבאו לעונת המעשרות אע"פ שלא קנה אותם מן הגוי רק אחר שנגמרו ונעשו כגון הדבש שעושין אותן ישראל וקונין אותו אח"כ כך וכך רוטיל חייבין, אבל פירות הגוי שגדלו בקרקע וגמרם גוי פטורים, וכן גוי שמכר פירות לישראל כשהם מחוברים אחר שבאו לעונת המעשרות וגמר מלאכתם הגוי ברשות ישראל אינם חייבים בתו"מ. ד) מאימתי הפירות חייבים בתו"מ התבואה והזתים משגדלו שליש ממה שעתידים ליגדל, ומנין יודע, כל שזורעה וצומחת בידוע שהביאה שליש ושאר כל הפירות משיתחיל להתבשל, וקודם שיגיעו לעונת המעשרות מותרים באכילה למי שירצה כרצון איש ואיש אפילו בקבע אבל אח"כ נאסרו באכילת קבע ומותר לאכול מהם אכילת עראי או להאכיל לבהמה אפילו אכילת קבע בלי תו"מ ומשנגמרה מלאכתם אסור לאכול מהם עראי ובתנאי שיוקבעו למעשר. וא' מששה דברים קובע הפירות למעשר, החצר, והמקח, והאש, והמלח, והתרומה, והשבת, כיצד פירות שדעתו למכרם בשוק מיד שנגמרת מלאכתם אסור לאכול מהם עראי, ואם דעתו להוליכם לביתו אוכל מהם עראי עד שיכנסו לבית, נכנסו לבית נקבעו למעשר ואסור לאכול מהם אפילו עראי עד שיעשר, וכן אם מכרו או בשלו באור או אם כבשן במלח או הפרים מהם תרומה. או נכנס השבת עליהם לא יאכל מהם

קרקע או קנה פירות המחוברים לקרקע אינו די בזה אלא צריך להפרישו ממש וליתנו ללוי. י) והעם נהגו לומר וחומש חומשו והם דברים בלתי טעם ודעת. יא) ויותר מעט. יב) ע"כ פירוש הברכה של מע"ש וזה הסי' לברכת מ"ע. יג) המשייר אותו לעצמו כמו במע"ר ואין צריך רק לסיים לו מקום כאמור. יד) היינו כל מה שלפניו שראוי להוציא ממנו המ"ע וכיון שעשאו הפקר פטור ממעשר וצריך לומר זה קודם שיפרים דאם הפרישו אינו מועיל כלום בהפקר זה, ובקטנותי הייתי רגיל לומר הרי אני מפקיר כל נכסי ואזכה בו כשאר עניי ישראל, ופי' היא שכיון שהפקיר נכסיו הרי הוא כא' עניי ישראל וראוי ליטול מ"ע:

אפי' עראי עד שיעשר, אף שלא נכנסו לבית. ואיזהו גמר מלאכתם כל פירות האילן, הלחים משיניחם בסל ויכפה הסל בעלין או בהוצין, ואם אינו מחפה עד שימלא הכלי, ואם הי' הכלי גדול שדעתו למלאות חציו כיון שמילא חציו נגמר מלאכתם היה בדעתו למלאות כולו עד שימלא כולו, היו שנים ובדעתו למלאות שניהם עד שימלא את שניהם ואם אינו רוצה למלאות הכלי עד שלקט כדי צרכו. ירק הנאגד משיאגד. ושאר כל הדברים מפורשים בפ"ק דמעשרות. ולכן צריך להזהיר לאלו שהולכים לגן לקנות ירק או ענבים מן הגוי ולוקטין בידיהם וממלאים כליהם שאסור לאכול מהם עד שיעשר שהרי נגמרה מלאכתם ע"י ישראל. ה) האיך הוא סדר הפרשתם תחלה צריך להפריש ת"ג ואח"כ מע"ר והלוי מפריש מזה המעשר שנותנים לו א' מעשרה והוא נקרא ת"מ, ואם רוצה הישראל להפריש הוא הת"מ וליתן ללוי השאר הרשות בידו, וזה הדבר לא ישתנה, לעולם צריך להפריש אלו הג' דברים שאמרתי לך תר"ג ומע"ר ות"מ, אבל יש עוד מעשר א' והוא משתנה שבשנה אבד"ה של שמיטה מפריש מע"ש ובשנה ג' ושישית מפריש במקום מע"ש מ"ע, וצריך להפריש בסדר שאמרתי קודם ת"ג ואח"כ מע"ר ואח"כ מ"ע או מע"ש ואם שינה עובר בל"ת ומה שעשה עשוי. ו) כמה הוא שיעורן הת"ג מ"ה אין לה שיעור וחטה א' פוטרת את כל הכרי וחז"ל נתנו לה שיעור א' מנ' ובזה"ז שהכל בחזקת טומאת מת אוקמוה הגאונים אדין תורה ואמרו שיש רשות לאדם להפריש ת"ג כל שהוא ומ"מ המפריש ת"ג א' מנ' לא הוי הפסד אוכלין ומע"ר הוא א' מעשרה ממה שנשאר בידו כגון אם הי' לו ק' ראטיל והפריש ב' לת"ג ונשארו בידו צ"ח ראטיל מפריש מהם ט' ראטיל וט' אוקיות וחצי, וב' דרה"ם וחצי כשנחשוב האוקי' שהיא כ"ה דרה"ם, ות"מ הוא א' מאלה שלקח הלוי שיחלק אותם לעשרות ויפריש מהם זו, ומ"ע או מע"ש הוא א' מעשרה ממה שנשאר בידו שהם פ"ח ראטיל וב' אוקיות וחצי פחות ב' דרהם וחצי, ות"מ אין מפרישין אותה מאומד אלא מדקדק בשעורה. דבר שדרכו למדוד מודד, דבר שדרכו למנות מונה, לשקול שוקל. הי' אפשר למנות ולשקול ולמדוד המונה משובח והמודד משובח ממנו והשוקל משובח משניהן. ז) מה יעשה בהם. הת"ג הוא לכהן ואוכל אותה ועכשיו שאין לנו אפר פרה וכולם בחזקת טמא מת אסור לכהן לאכול אותה, וגם לשורפה אסור שאין שורפין אלא תרומה טמאה בלבד ולטמא אותה אסור ולכן קודם שיפריש אותה יטמאנה שאם הוא דבר לח כגון יין ושמן וכיוצא יגע אותו בידו, ואם הוא דבר יבש יכשיר אותו במים או בא' מז' משקין ואח"כ יגע אותו בידו ואח"כ יפריש תרומה ונותנה לכהן בין גדול בין קטן ואפי' כהן ע"ה ואפי' אינו מיוחס שישרפה ויהנה ממנה בשעת שריפתה שיכול להסיקה תחת תבשילו ואם הוא שמן מדליק אותו בביתו ואסור לישראל להנות ממנה בשעה ששורפה אם לא שיהי' כהן עמו ויכול הכהן להשהותה בביתו עד שישרפנה רק צריך שיעשה לה היכר שהוא תרומה או יניחנה במקום מיוחד כדי שלא ישכח שהיא של תרומה ויאכל ממנה, ואם לא טמא אותה קודם שיפרשנה צריך לקוברה, וצריך לקבור אותה מיד דאסור להשהותה בבית שמא יבא להנות ממנה. מע"ר נותנו ללוי והלוי מפריש א' מעשרה ממה שלקח ונותנו לכהן והוא נקרא ת"מ. כהנים ולוים שיש להם תבואה מפרישין מע"ר כדי להוציא ממנו ת"מ וכן כהנים מפרישין שאר תרו"מ והם לעצמן:

מספר תקנות ירושלים.

הנה מחמת שרבים בחו"ל מתרעמים על גבאי וממוני דא"י אשר לוקחים הרבה מעות בעת פטירת איש שבא לדור בא"י, ע"כ אמרתי להעתיק קצת אשר לקטתי אפס מה מס' תקנות ירושלים אשר נעשה זה רבות בשנים הגם שהיום נתבטלו אלו התקנות רק לסתום פי המדברים סרה העתקתי אלו התקנות.

בקשתי אפתח ואדברה נגד מלכים תקנות ראשונים כמלאכים להודיע לבנ"א כי אנן יד עניי אנן שוכני א"י בגלות החיל הזה העם היושב בקרבו אשר ל"ו במסכנות יאכל בה לחם ל"ו תחסר כל מעול מלכות ועול ד"א וחסרון כיס קשה מכולם והוצאה מרובה לגוים אילי הארץ רבו כמו רבו סדר נזיקין וחבלות תמידין כסדרן ומוספין, ובכדי שיהי' ישוב בא"י להיות עם ה' בארצות החיים כי אין לו להקב"ה בעולמו כ"א ד"א של הלכה בא"י ולהיות עובדים את ה' בחצרות בית אלקים רבנן תקיפי ארעא דישראל קדמונינו תקנו תקנות והסכמות זה למעלה ממאה שנים ה"ן יותר המה בכחם כח ב"ד יפה הגדול ברוב מנין ורוב בנין רבני וגאוני קדושים אשר בארץ המה זיע"א לחזק את בדק לישוב הארץ ואתיא מכללא הן בפרט שכל איש ואשה אשר קבע דירתו בארצות החיים אחד הנולד בה ואחד הבא מקריות חוצות אשר יבוא לארה"ק ולא נמצא לו יורש מדאורייתא בשעת מיתתו אזי כל עזבונו הי' יהי' לכוללת עה"ק לצורכי הוצאות העיר לחזק את בדק ישוב הארץ ויש אתנו הן עד היום הסכמה כתובה בספר ובדיו וחתימה. נתנה הלא היא כתובה בשנת התל"ז וגם בהר"ה שמקודם זה היתה תקנה זו ובהסכמה עלו בכל תוקף לעשות משפט כתוב בכל אשר גבלו הראשונים והם חדשו שכל מתנת שכ"מ אשר יתן איש או אשה ליחיד ואפי' לרבים כיון שאין יורש מצוי בעיר בעת מותו אותה המתנה בטלה היא ומבוטלת שאין כוונתו כ"א להבריחו מן הכולל וכו', וחזקו ההסכמה הראשונה וגם מה שחדשו במסמרות נטועים ובאלות הברית וכתוב שם שעשו בעצת השרים והסגנים אשר בעיר קוסטנדינא ובהסכמת הרבנים זיע"א ברוב מנין ורוב בנין וחתימי עלה י"ב חתימות למספר שבטי בנ"י... ומאן דחתים קמא הוא הרה"ג בעל חזון נחום ז"ל ועד האחרון שבהם הוא הרב אדמת קודש ז"ל ומאותו זמן בכל משך עשר שנים או עשרים חדשו גזירתם והמה בכתובים בפנקס ההסכמות, וכאשר רמז בזה בתראי שלום הגאון הקדוש מהרי"ט אלגזי ז"ל אשר הי' מלך ירושלים כ"ו שנים ראשון לציון בספרו שמחת יו"ט בשאלה כתוב וז"ל והכולל זוכים מתנותן כפי הסכמת ירושלים ת"ו חדשות גם ישנות יע"ש וכן הרב מזבח האדמה באה"ע סי' ל"ו וכו' וז"ל עיד טוענים פקידי אה"ק עפ"י תקנה והסכמה פעיה"ק ירושלים ת"ו שכל דבר אשר ינתן או יוקדש לאחר פטירת האדם אמנם בחיי' אם יצטרך או אם יבוא לידי דוחק ישלח בהם ידו בזה אין מקבל מתנה או הקדש זוכים כי זה דומה לשטר מברחת כי לא עשתה כ"א בעבור שלא ישאר לכולל עיה"ק וכו' יע"ש וגם כתוב אשר ישארו בנ"א חייבים להנפטר יורשים אותו הכולל כאשר כתב כן הרב פרי האדמה בח"ב בסוף הלכות זכיה וז"ל פקידי הק"ק כיורשים דמו והכי נהוג לגבות כל חוב שחייבים להנפטר עפ"י התקנה ואין מוחה בידם עמ"ל ודבר זה משיך ואזיל דור אחר דור באין פוצה פה ומצפצף וכמעט זה למעלה מששים שנה שנתפרסם ההסכמה זו וסעיפיה לרוב הגולה ואדעתא דהכי יוצאין בשיר ונמשכין בשיר ובאין לשכון כבוד על ארצות החיים א"י מקודשת וכמה רבנים גאונים והמה באו מקריות חוצות והניחו יתרם להכולל ועד האחרון הגאון בעל חקרי לב

כי

כי הולך במעשיו להתפשר עם הכולל ע"י הגביר אשר עמד בפרץ ירושלים ת"ו כמהר"ר נסים פרחי ז"ל ועשה לו סילוק הכולל בסך מה וגם הרב הגביר הוא הרב מוהר"ש חאטים ז"ל אחר שהי' לו יד ושם במלכות עכ"ז נתפשר עם הכולל בסך רב הגם כי הוא בהיותו בחו"ל הי' מן המערערים ומפקפקים בענין זה התמוה לקצת בנ"א אך כשבא לפעיה"ק וראה את גירות הארץ ואת תלאותיה וראה פנקס ההסכמות אך הוא נתוועד עמנו עם עט"ר הרב חק"ל זצ"ל ובררנו איזה ספיקות שהי' בלשון התקנות וההסכמות הלא כמוס עמנו ביושר ובתמים הכל לישוב ארצות החיים תובב"א כי כל כוונתם הי' לש"ש לישוב הארץ וכו' וז"ל תשובות הרא"ש ובענין ממון יש כח ביד ב"ד לתקן ואפי' לעקור ד"ת והביא ראיות לזה ואח"כ כתב וז"ל דא"א להוציא ממון אלא בתקנות ב"ד וכו' וכתב עוד הרא"ש ז"ל וחכמי הדור שיעמדו אחריהם אם נמלכו לשנות את התקנה וכו' ואח"כ מה שירצו וכו'. יע"ש הרי הרא"ש ז"ל אשר רוב הגולה קבלו הוראותיו כתב ופסק בסכינא חריפתא דבענין ממון רשאים הב"ד להוציא מזה ולתנו לזה לפי העת ולפי הזמן א"כ מה נשאר עוד לפקפק בזה ולערער אפי' בהרהור ובמחשבה אחרי אשר כל התקנות והסכמות אלו של עה"ק נעשו עפ"י ותיקין גאוני מוסדות עולם ולא עשאום כ"א לישוב הארץ. והנה אחד מן הראיות שהביא גדול המורים הוא הרא"ש באותו תשובה מההוא דאמרו בגיטין ל"ו ע"מ שהתקין הלל פרוזבול מפני תיקון העולם הקשו בש"ס ומי איכא מידי דרחמנא אמר תשמט ואתא הלל דלא תשמט ומשני אמר אביי בשביעית בזה"ז דרבנן וכו' רבא אמר הפקר ב"ד הפקר דאר"י מנין דהפקר ב"ד הפקר שנא' וכל אשר לא יבא לג' ימים בעצת השרים וגו' יחרם כל רכושו וגו' וכ' הרשב"א בתשובה וז"ל מינה שמעינן דכח ב"ד יפה להפקיע מזה ולתנו לזה

אך קודם שהגיע לידו וכן מוכח מקרא דאלה הנחלות דמה אבות מנחילים ואומרים שדה פלוני לפ' וזכה לו מיד אף קודם שבא לידו אף ראשים מנחילים ואומרים ממון ראובן לשמעון וזכה בו מעתה שמעון עכ"ל וכו' וכו' ועוד אמינא אפי' לימא דבעינן שלא יהי' כמותן בכל הדור ההוא אפי' בסוף העולם מה שאין השכל מחייב מ"מ אמינא ולא מסתפינא דאפשר לומר כן שיאמר דבר זה בשאר מקומות, אמנם אם המתקנים הם בא"י ותקנו תקנה לכל מפני ישוב א"י כנודע מלבד דיש תקנה זו והסכמה זאת למעלה ממאה שנים, הראשונים כמלאכים ומי יוכל לברר ואולי שבאותו הפרק הי' גדולי הדור בחו"ל יותר מהם או כמותם לא זו הרי אמרו בירושלמי פ"ו דנדרים הל"ט עפ"י הכתוב בירמיה ואל יתר זקני הגולה וז"ל אמר הקב"ה ביותר הן חביבים עלי כת קטנה של ת"ח שבא"י מסנהדרי גדולה שבחו"ל והרב יפה מראה פי' וז"ל שאעפ"י שזקני הגולה חשובים יותר טפלים הם לגבי זקני א"י וא"כ אין להרהר אח"ז ויש אתנו משנת ת"ל מג' גאוני עולם מוהר"ש הלוי ז"ל ומהר"י בן ר"י והרב מחנה אפרים אשר הסכימו מה שנגבלו הראשונים ז"ל וכו' ועוד אמינא בתקנות והסכמות אלו של עיה"ק ירושלים ת"ו ונמשכו אחריהם שאר ארצות החיים עפ"י הסכמות עי"ק ירושלים ת"ו וכמ"ש הרמב"ם בפ' כ"ד הלכות סנהדרין דיש לדיין רשות תמיד לאפקועי ממון לגדור פרצת הדת או לחזק את בדק או לקנוס וכו' ואין לך חיזוק בדק גדול מזה כדי שיהי' ישוב א"י לעבוד את ה' בקרב הארץ והכל מעלין לא"י אפי' בזה"ז, ומלבד זה אני אומר שאינן נקראים מתנין ומתקנין לעקור הד"ת שהם לא אמרו לעקור הירושה לגמרי דהרי התקנה דהיכא דליכא יורשים הראויים בשעת מיתתן בא"י אמנם אם נמצא יורשו הראוי לו בשעת מותו יורשו כדינו ובזה לא תקנו, ועוד בה דלא תקנו כ"א במטלטלין אמנם בקרקעות אם

מניח קרקע אפי' חזקות דרבנן נתנו להם דין קרקע ונשאר בחזקת היורש אפי' שיושי' בסוף העולם ומעשים בכל יום כך הם וכך נהגו דא"ד שלא להפקיעו כ"א המטלטלים דעל הרוב כשלא נמצא היורש הי' גוזלים וגונבים רובו ככולו מלבד טענות הגוים הכתובה בס' חק"ל ז"ל וראי' לזה שאמר שהפקיעו חכמים והעבירו אותו לכולל ארצות החיים משום ישוב א"י ואפ"ה לא יבוא לכיס הכולל לשליש ולרביע, והרי הרא"ש ז"ל כתב בתשובה וז"ל הצריך לעניננו, ועוד אין אנו צריכים לכ"ז דלא מקרי מתנה על מה שכתוב בתורה אלא היכי דבשעת תנאו ידוע שעוקר דמ"ה כגון ע"מ שאין לך על שכו"ע וע"מ שלא תשמטנו שביעית, אבל בנידן דידן שאלת אינו ודאי עוקר דשמא תלד ואף לא תלד יכול לגרשה וישא אחרת וכו' ע"ש, וא"כ בנידן דידן בתקנות והסכמות קדמונים לא עקרו לגמרי נחלה דאורייתא דהרי אם ימצא תמצא יורש מהתורה בעת מותו בארצות החיים יורשו ואין לנו שום עסק בנכסיו כ"א דמי קבורה ושאר הוצאות העיר דוקא, ועוד אם מניח קרקע יורשו וכו'. וכ"כ הריטב"א וז"ל הצריך לעניננו ותירץ הכי דהתם מיגדר מלתא לשעה אבל לעקור דמ"ה לדורות לא וכן הלכתא דשב ואל תעשה דשוא"ת ב"ד עוקרין או אפי' ל"ת לצורך השעה או הפקר ממון לעולם עכ"ל וכ"כ הש"ך ז"ל וז"ל הש"ך וכן הלכה שאין כח ביד חכמים להקל ולעקור דמ"ה לעשות תרומה דאורייתא טבל אפי' אם רוצים בזה לתקן ד"א שיצא הפסדו בשכרו אפ"ה לית להו למיעבד אלא בדבר שהוא מגדור מלתא ויהי' גדרו סייג לתורה או בדבר שיש כח ביד חכמים להפקיר ממון של ישראל וכו'. עוד כתב שם וז"ל והרי היא כאשתו לכל דבר וכן פ' הרמב"ם והטור אחריו ואף דמן התורה אפי' יורשה מ"מ מכח דהפקר ב"ד הפקר תקנו חכמים הירושה לבעל וכו' ובר מן דין נראה בנ"ד דליכא הכא אפי' משום רווחא להאי ופסידא להאי דהכא בתקנות אלו הוי רווחא לכ"ע דכל הגולה מחוייבים בישוב א"י וזכין לאדם שלא בפניו, דהרי מזמן מהריק"ו השלוחין יוצאים לדפוק על פתחי נדיבי עמים ובכל הגולה קבעו חובה עליהם כנדרים ונדבות היוצאים בדיינים והכל משום ישוב א"י, וכבר אמרנו דהתקנה ליתא על הבאים מחו"ל לבד כ"א על כל מי שימות בערי הקודש ולא נמצא בעת מותו יורשו הראוי ליורשו דהחליטו אותו לכולל עה"ק והויא גזירה כוללת לאחד הנולד בה ולא הבא לשכון כבוד בעה"ק והכל הולך לצרכי ישוב א"י דודאי אין לערער ולפקפק משום צד ואופן ומנהגם ותקנתם תורה הוא וכו' וכאן נמצא אתנו פסק א' ממרן מהר"י אלגאזי ז"ל מכתיבת ידו ממש, ושאלו לו על מעשה שהי' בעיה"ק טבריא ת"ו בסילוק שעשו כולל עיה"ק הנ"ל לאיש א' ושמו שמואל בכ"ר יעקב שנתפשר עם הכולל הן בעודנו חי בעד סך מה וסילקו הכולל עצמם מזכות ירושת עזבונו להחזירם ליורשיו שהי' בחו"ל ונסתפקו בשטר הסילוק ובתשובתו כ' וז"ל והכולל אם לא הי' מסתלקים הי' זוכים בשעת מיתה אף שלא בא לידם כ"א אחר פטירת אשתו כיון דתקנה זאת דהכולל יורש מדין הפקר ב"ד הפקר הוא, הרי יש בידינו בכ"מ שאמרו הפקר ב"ד הפקר עשוי שאינו זוכה כזוכה ואפי' קודם שבא ליד הזוכה זיכו לו חכמים, הרי מארי דארעא דישראל פריש לו טעמא דתקנות אלו מטעם הפקר ב"ד הפקר וכו' ע"כ:

טופס ההסכמה ששלחו מעיר קושטא בחדש תשרי משנת ת"ל, וז"ל הלא בשבטי ישראל נודע נאמנה כי צרת הבת ירושלים רבו כמו רבו מחמס"ת המסים והחובות אשר עלו במעלה עקרבים ויגבה מאד וכל דיירי ארעא ספו תמו והנשארים מרעה אל רעה יצאו והגיעו לשערי מות כמעט אבדה הארץ נטולה מהיהודים וה' אלקים הבוחר בירושלים נכמרו רחמיו למען

קדושתו והעיר לב איש ואיש ונתן בלבנו לרפאות את מזבח ה' ההרוס וה' עזרנו להשתדל בכח הן פה קוסטינדינא שכל איש ישראל יתן פארה א' של כסף בשבוע לפרעון חובות ק"ק ירושלים והן בשליחות מלוה שכל עיר ועיר שיתנו הקלבות ויתחייב כל איש לתת הפארה בכל שבוע לפדיון שב"י ירושלים למען תהי' הארץ בשלוה וכל יושבי' עלי' בנחת ולא בצער, ושוטר או נוגש לא יקרב אל בתי בנ"י ואיש איש על עבודתו עובד את ה' ועוסק בתורה כי זה כל האדם, ובפרט בעיר אלקינו מקדש ה' שהכל סכין באפיה וכל אשר נוגע יראת ה' בלבו חשקה נפשו בישובה דארעא ובקבורת ארה"ק שער השמים. ובחסד ה' וברוב רחמיו עשינו ככל הבא מידינו לכבוד המקום גורם ולא תהי' הארץ לשמה, ויען כי חובות הגוים הם רבים וכבדים ולר"י אלפים ולר"י מאות ועזי נפש ומכין ועונשין וכו' ובשבתינו על לי"ר הבל"ר שמענו אומרים כי יש ויש בירושלים אנשים ונשים הבא לידם נכסים מחו"ל או לאיזה הנפטרים שנפטרו אשר נוגע לכוללת הק"ק כל הבא לנפטרים כאשר גבלו הראשונים לקיום הארץ יש מהם תוך הארץ מעכב לידו לפרעון חובו ויש מהם מעכב הבא לידו לעשות בהם כרצונו באמרו לתת נח"ר לנשמת הנפטר והכל קרובים אצל המת לעשות כאשר אותה נפשו והם לא ידעו כי במעשיהם אלו גורמין חורבן גדול לכלל ופרט וכו' ומה יענו כי יקום ה' וגדול עונש מנשוא, כי ע"כ לכבוד שכינת ה' אשר לא זזה משם וליסוד ארץ אנו מסכימים שמהיום והלאה אין כח ביד שום נברא איש או אשה וכו' וכל איש או אשה הבא לידם כסף או זהב או חפילים בין לכוללת הק"ק בין לנפטרים אין כח בידו לעכב אפי' שוה פ"ק כלל לא להפרע מחובו ולא להוליא לכבוד הנפטר או הנפטרת כ"א כל הבא לידו בין מעות בין חפילים המועט הוא אם רב הכל ימסר ליד ממוני הק"ק ואין כח ביד שום נברא להעלים שום דבר וגם שום מין כתב הבא מחו"ל להנפטרים איש או אשה אין כח בידו לעכב הכתב כ"א למסור הכתב ביד הנז'. גם אין כח ביד שום נברא ליקח מהעזבונות אפי' שוה פ"ק לא כסף ולא שוה כסף מחשבון חובו וכו' כל הדברים עשינו יען הכנסות בעוה"ר מועטים ובכל יום ויום הולכים ומתמוטטים וענין החובות רבות והוצאות דא"י רבו ולריך הדבר לחזק את בדק הבית וכו' כי הוצאות מרובות והסכמנו בכל הנז' בכל תוקף ועוז ככל ההסכמות הנעשות מימות משרע"ה, לכן מחויב ג"כ כל איש או אשה אשר ישנה דבר מכל הנז' או שיקח הבא לידו מחובו כסף או שוה כסף או יעכב איזה כתב הבא לנפטרים ולא יתן ביד הנז' או שיקח מהעזבונות על חובו או שיוליא לכבוד המת וכו' או יליל עלמו דרך גוים או יקח באמרו נתנו לי במתנה בעדים וגם איזה שכן או שכנה הנודע להם דבר שלקחו מהנפטר או איש או אשה ויעלים ולא יגיד להממונים ידע נאמנה כי כל המשנה פרט מהפרטים הנז' ויתן כתף סוררת אפי' באחת מהנה נרדוף אותו עד חרמה ויגורש מן הארץ ונעשה משפטו ודינו לכלותו מן הארץ ולא יאבה ה' סלוח לו כי גורם רעה לעצמו ולאחרים ויש אלקים בישראל וכו'. להיות המכתב לחזקי"ה חתמנו שמינו אנחנו פקודי עיה"ק וכו' פה העיר הגדולה קאסטנדינה רבתי בחודש תשרי משנת „פדו"ת" שלח לעמו לפ"ק:

אברהם צונצין. חיים קשיני. שבתי אלפאנדרי.
חיים די מדינה. שמעון אלוף. חיים קמחי.

השמטה

ס' התמונה ופי', וכל עריה רמוזין בשמים כלומר הערים שבא"י הם דבוקים בערים שבשמים כ"ש בם ערים בצורות ועיר ירושלים דכתיב כעיר שחוברה לה יחדיו ומאותו המקום יבא הטל משמים.

תפלה

שנכון לאומרה בא"י בכל יום.

(מס' בגדי ישע)

יר"מ יאו"א שתעזרנו ע"ד כבוד שמך לחבב א"י בכל לבב בכל עת ובכל שעה ובכל רגע לקיים המצוה של ישיבת א"י כמ"ש וישבתם בה ואהי' תמיד שמח בישובה, ובתשוקה גדולה כבן המשתוקק אל אמו, כמו שהי' אאה"ע משתוקק אליה, ואני ג"כ מיוצאי חלציו זכיני למדה זו, כדי שיכופר בזה כל חטאותי ועונותי ופשעי מעודי עד היום הזה, ואפי' בגילגולים הקודמים ובדור המדבר שמאסתי בה שנא' וימאסו בארץ חמדה וגרמתי בכיה לדורות, ויהי' הנסיעה והטלטול לכאן לפדיון נפשי. כמ"ש כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו, וזכני לישב בה עד ביאת הגואל צדק ב"ב, ולהיות דבק בך בשמחה ובטוב לבב, ויקויים בי ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, ותשפיע עלי מאור קדושת א"י העליונה על נפשי ורוחי ונשמתי להתעלות בקדושתה ליראות את פני האדון ה' אלקי ישראל עם כללות כל ישראל, וזכני לישב בה על התורה והעבודה ולהתפלל אליך בלי טרדות עוה"ז, ולהיות מן הנעלבין ואינם עולבין שומעים חרפתם ואינם משיבים ושמחים ביסורים ולהאמין באמונה שלימה שכל היסורין שמגיע אל יושביה ח"ו הם יסורין של אהבה ולכפר העונות הן היסורין של ב"א או חלאים כמ"ש ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון, ונאמר וכפר אדמתו עמו, ולא תענוש אותי ברצועה בישא לאלקאה שהוא חסרון האמונה ח"ו שהוא מר מכל העונשין, והצילני מחבר רע ומשכן רע ומהאנשים שאינם שמים על לבם שהם בהיכל המלך ומורדים ופושעים, וזכני להיות אוירא דא"י מחכים אותי הן יראת ה' היא חכמה להיות יראתך על פני תמיד בגין דאתה הוא רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין, וזכני לעשות רצונך בזריזות בלי רפיון ועצלות ולהחזיק עכ"פ באחת מכל התרי"ג מצות בכח גדול בהתמדה כמאז"ל וכל העושה מצו' אחת כתיקונה מטיבין לו ומאריכין ימיו ושנותיו ונוחל את הארץ, וע"י אותה המצוה אזכה לכל המצות כולם כי הם קומה אחת שלימה, ולא אצטרך לחזור ולצאת לחו"ל כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי עד עולם אמן. יהי' לרצון א"פ והגיון לבי לפניך ה' צורי וגאלי:

כותל המערבי
ונהרו אליו כל הגוים
והיה באחרית הימים נכון
מקום מקדשנו
קבר רחל אמנו
יד אבשלום